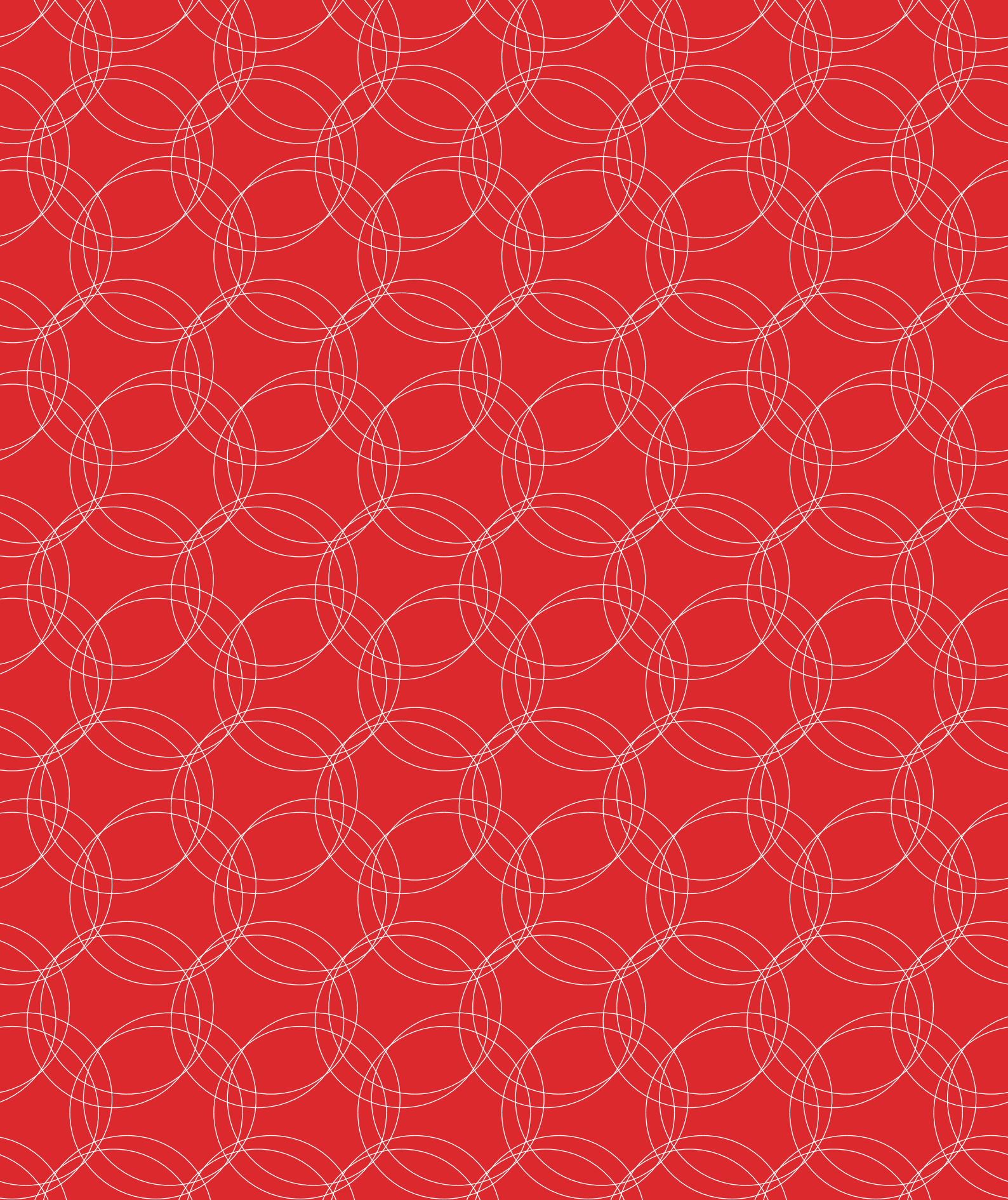
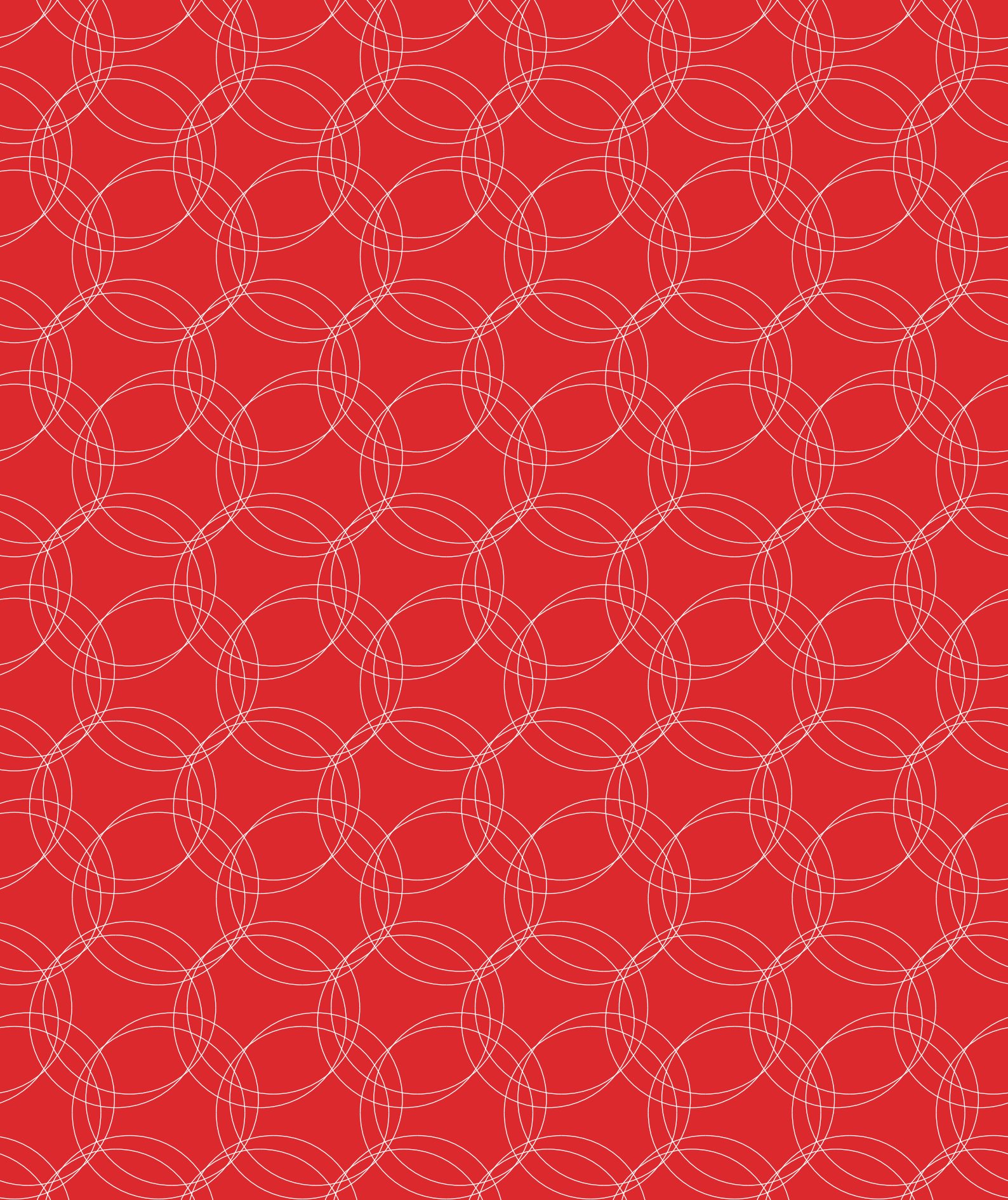

**Studia wspólne
i podwójne
—— Polska i świat**

NAWA
NARODOWA AGENCJA
WYMIANY AKADEMICKIEJ

**Studia wspólne
i podwójne
—— Polska i świat**

Spis treści

006 **Przedmowa**
Dawid Kostecki

008 **Wstęp**
Dorota Piotrowska

CZĘŚĆ 1 **Wprowadzenie - internacjonalizacja** **szkolnictwa wyższego**

022 **Umiejdzynarodowienie szkolnictwa**
wyższego na świecie i w Polsce
Agnieszka Pietrzak-Kirkiewicz

028 **Wyzwania dla internacjonalizacji**
szkolnictwa wyższego w czasie
pandemii COVID-19
Agnieszka Pietrzak-Kirkiewicz

CZĘŚĆ 2 **Studia wspólne - kontekst światowy** **i europejski**

032 **Studia wspólne w Europie**
i na świecie
Agnieszka Pietrzak-Kirkiewicz

Studia wspólne **- doświadczenia** **innych krajów**

036 **NIEMCY**
Studia podwójnego dyplomu -
wartość dodana dla studentów
oraz uczelni.
Ocena programu finansowania
studiów podwójnego dyplomu
na niemieckich uczelniach
oferowanego przez DAAD
Tabea Kaiser

041 **NORWEGIA**
Studia wspólne w Norwegii -
trudności i wyzwania
Vidar Pedersen

045 **STANY ZJEDNOCZONE**
Studia wspólne i podwójnego
dyplomu w Stanach Zjednoczonych
Clare Overmann

048 **FRANCJA**
Doświadczenie polsko-francuskie
w obszarze wspólnych programów
studiów i podwójnych dyplomów
Joanna Jachimczuk-Lora

055 **CZECHY**
Czeskie doświadczenia w zakresie
studiów podwójnego dyplomu
Jakub Tesař

059 **WĘGRY**
Kierunki studiów wspólnych
na Węgrzech: perspektywa
historyczna i widoki na przyszłość
Márton Beke

CZĘŚĆ 3 **Studia wspólne w Polsce**

064 **Wprowadzenie**
Agnieszka Pietrzak-Kirkiewicz

068 **Studia wspólne w Polsce w świetle**
badani empirycznych
Marcin Jewdokimow, Bartłomiej
Walczak

Terminologia, aspekty prawne **i organizacyjne, uznawalność,** **wsparcie**

094 **Jak mówić wspólnym językiem**
- wyzwania terminologiczne
związane ze wspólnymi studiami
i z wydawaniem dyplomów przez
dwie lub więcej uczelni
Tomasz Saryusz-Wolski

- 098** **Studia wspólne w procesie bolońskim**
Jolanta Urbanikowa
- 103** **Studia wspólne – trudne, ale możliwe. Kilka słów o wyzwaniach związanych z organizacją i prowadzeniem studiów wspólnych we współpracy z uczelnią zagraniczną z perspektywy doświadczeń polskiej uczelni**
Aleksandra Matukin-Szumlińska
- 117** **Studia prowadzone wspólnie z zagranicznymi podmiotami naukowymi i wzajemne uznawanie dyplomów**
Sylwester Tabor, Michał Jerzy Zasada
- 122** **Program Katamaran – wsparcie NAWA dla polskich uczelni w tworzeniu i realizacji studiów wspólnych**
Katarzyna Aleksy
- Studia wspólne – doświadczenia polskich uczelni**
- 127** **Double degree program – prestiż i wyzwanie**
Grzegorz Mazurek
- 131** **CEMS Master in International Management – globalny program na globalne wyzwania**
Grzegorz Augustyniak
- 136** **Network on Humanitarian Action (NOHA) – międzynarodowa sieć kształcenia w zakresie pomocy humanitarnej**
Patrycja Grzebyk, Elżbieta Mikos-Skuza
- 142** **Program międzynarodowego kształcenia inżynierów w sieci T.I.M.E.**
Ewa Mroczek
- 144** **Forest Information Technology – nowoczesne technologie w leśnictwie**
Arkadiusz Gruchala, Karol Bronisz
- 148** **Politechnika Łódzka i jej wieloletnie doświadczenia w realizowaniu umów o podwójnym dyplomie**
Adrianna Kozłowska,
Dorota Piotrowska
- 155** **Wspólne kształcenie w Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie**
Aleksandra Perkins-Oleszkowicz
- 160** **Uniwersytet Jagielloński – doświadczenia koordynatorów, partnerów i absolwentów studiów podwójnego dyplomu**
Agnieszka Sadecka, Karolina Czerna-Shaw, Ammon Cheskin,
Ekaterina Domorenok, Alexia Fafara
- 164** **Umiędzynarodowienie programów podwójnego dyplomu na kierunkach filologicznych w erze COVID-19 – czy to misja skazana na niepowodzenie?**
Jarosław Krajka
- 173** **Podsumowanie. Czy umowy o wspólnym/ podwójnym dyplomie mają przyszłość?**
Dorota Piotrowska
- 177** **Bibliografia**
- 181** **Spis diagramów**
- 182** **Spis tabel**

Przedmowa

DR DAWID KOSTECKI

Dyrektor Narodowej Agencji
Wymiany Akademickiej

Świat akademicki przechodzi czas dynamicznej przebudowy, która jest spowodowana wieloma czynnikami zewnętrznymi i wewnętrznymi. Odpowiadając na wymogi współczesności, Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej dąży m.in. do zapewnienia atrakcyjnych form mobilności naukowej. Jednym z wypracowanych rozwiązań są studia umożliwiające uzyskanie podwójnych/wspólnych dyplomów. W kontekście inicjowania umiędzynarodowienia polskiej nauki to niezwykle relewantne wyzwanie.

Refleksja nad potrzebą budowania nowatorskich rozwiązań zaowocowała publikacją zatytułowaną *Studia wspólne i podwójne. Polska i świat*. Na ponad 180 stronach eksperci – zarówno teoretycy, jak i praktycy – podjęli problematykę prowadzenia przez uczelnie studiów umożliwiających uzyskanie wspólnego lub podwójnego dyplomu.

Warto zaznaczyć, że choć pojęcie *podwójnego/wspólnego dyplomu* jest powszechnie znane w literaturze przedmiotu od lat 70. XX w., to jednak w Polsce ta problematyka nadal nie jest wystarczająco eksplorowana. Niniejsza pozycja wypełnia pewną lukę badawczą. Należy jednak podkreślić, że w ostatnich latach opisywany typ kształcenia rezonuje w polskim środowisku akademickim. Niewątpliwie na poprawę sytuacji wpłynął prowadzony przez NAWA od 2019 r. program Katamaran, którego koordynatorzy zechcieli się podzielić w publikacji swoimi doświadczeniami i przemyśleniami.

Książka nie ogranicza się do enumeratywnego wskazania instytucji prowadzących studia, które umożliwiają uzyskanie podwójnego dyplomu. Rozważania teoretyczno-praktyczne zostały wzbogacone wynikami badań empirycznych: badania ankietowego przeprowadzonego przez NAWA w kwietniu

i maju 2021 r. oraz badania pilotażowego z czerwca 2020 r. W badaniach wzięło udział łącznie 127 uczelni, w tym 36 wyższych szkół zawodowych, 17 uniwersytetów, 16 uczelni technicznych, 13 ekonomicznych, 11 artystycznych, 7 medycznych, 6 akademii wychowania fizycznego, 6 uczelni pedagogicznych, 3 uczelnie resortu obrony narodowej lub spraw wewnętrznych i administracji, 3 rolnicze, 2 teologiczne i 7 uczelni pozostałych typów. To pionierskie i holistyczne metodologicznie podejście badawcze stanowi niezaprzeczalny walor poznawczy pracy.

Gwałtowny wzrost zainteresowania możliwościami uzyskania podwójnych dyplomów spowodowany jest również złożonymi uwarunkowaniami rynku pracy. Elastyczność to kluczowa wartość zwiększająca szansę absolwenta na zatrudnienie nie tylko w kraju, ale i za granicą. Podwójny dyplom jest ważkim krokiem w budowaniu ścieżki zawodowej kandydata nie tylko ze względu na możliwość poszerzania horyzontów, ale także w kontekście umacniania jego otwartości na świat.

Pandemia COVID-19 dotknęła studentów, naukowców i instytucje szkolnictwa wyższego. W życiu akademickim zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym był to czas niezwykle trudny. Niniejsza publikacja zaświadcza, że uczelnie oraz placówki badawcze poradziły sobie z wyzwaniem, jakie niósł ze sobą czas pandemii

w zakresie budowania współpracy z zagranicznymi partnerami. Ze zdwojoną siłą dało o sobie znać pojęcie *globalnej wioski* ukute przez Herberta Marshalla McLuhana. Świat się bardzo skurczył w ostatnich latach. Mamy dziś wspólne wyzwania i wspólne problemy – ale także wspólne szanse. Jedną z możliwości, jakie wyrosły dzięki skracaniu dystansu między różnymi regionami świata, są w obszarze kształcenia studia dające podwójne dyplomy.

Ważną część książki stanowią przykłady płynące ze świata. W publikacji pokazana została różnorodność rozwiązań w zakresie kształcenia wynikająca z odmiennej tradycji nauczania, systemów studiów czy przepisów prawa, w jakich egzystują uczelnie i instytuty badawcze w krajach takich jak: Stany Zjednoczone, Niemcy, Norwegia czy Węgry.

Last but not least, chociaż niektóre tezy badawcze zaprezentowane na kartach książki wydają się dość śmiałe, a nawet kontrowersyjne, to jestem przekonany, że postęp naukowy może się dokonać tylko dzięki twórczemu dyskursowi intelektualnemu. Nie pozostaje mi nic innego, jak zachęcić Państwa do polemiki oraz ożywionej dyskusji.

Wstęp

DR INŻ. DOROTA PIOTROWSKA, PROF. PŁ
Politechnika Łódzka

Polskie szkolnictwo wyższe od wielu lat cechują ogromna kreatywność oraz otwartość na tworzenie nowych kwalifikacji. Znowelizowana ustawa *Prawo o szkolnictwie wyższym*, która weszła w życie w 2011 r., dała uczelniom prawo do autonomicznego definiowania standardów nowych kwalifikacji, a Krajowe Ramy Kwalifikacji ułatwiły porównywalność kwalifikacji w ramach całej Europy.

Pierwsze umowy o podwójnym dyplomie uczelnie polskie zaczęły podpisywać na początku XXI w. Podstawą do nadania kwalifikacji było wówczas potwierdzenie zrealizowania przez studenta określonej liczby godzin zajęć ustalonych w standardzie dla danego kierunku. Osią zdefiniowanego programu, a co za tym idzie, podstawą nadawanej kwalifikacji będącej przedmiotem danej umowy o podwójnym dyplomie, były ramowe treści kształcenia podzielone na treści podstawowe i kierunkowe. Był to system zorientowany na treści programowe, który bardzo marginalnie traktował rolę efektów kształcenia. Podpisywane umowy szczególnie określały nazwy konkretnych przedmiotów i treści programowych wraz z przypisaną do nich obowiązkową liczbą godzin zajęć.

-badaczka i nauczyciel akademicki na Politechnice Łódzkiej. Pełni również funkcję dyrektora Centrum Współpracy Międzynarodowej Politechniki Łódzkiej oraz pełnomocnika rektora PŁ ds. internacjonalizacji. W ramach swojej działalności akademickiej skupia się na wprowadzaniu innowacji zorientowanych na nowoczesne metody kształcenia, systemy zapewnienia jakości, umowy o podwójnych dyplomach oraz szeroko rozumiane inicjatywy w zakresie internacjonalizacji. W swojej działalności naukowo-badawczej prowadziła i nadzorowała wiele projektów poświęconych zarządzaniu strategicznemu w instytucjach szkolnictwa wyższego, zarządzaniu zmianą na uczelniach oraz wdrażaniu strategii uczenia się przez całe życie. Zrealizowała szereg projektów oraz pilotażowych studiów wdrożeniowych związanych z rozwijaniem nowoczesnych kompetencji osób uczących się, zgodnych z najbardziej aktualnymi potrzebami gospodarki i rynku pracy.

Kolejne lata (rok 2005 i 2008) przyniosły aktywne wcielenie w życie zapisów komunikatów ministrów z Bergen i rozpoczęcie prac nad wdrożeniem Krajowych Ram Kwalifikacji. Formalne wprowadzenie ram kwalifikacji do systemu szkolnictwa wyższego w Polsce nastąpiło wraz z uchwaleniem 18 marca 2011 r. ustawy nowelizującej *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Był to przełomowy moment dla rozwoju całego szkolnictwa wyższego w Polsce. Odegrał również istotną rolę w procesie nadawania wspólnych/wielokrotnych kwalifikacji przez instytucje szkolnictwa wyższego w Europie. Od tego czasu uczelnia mogła bowiem, w miarę swobodnie, definiować programy kształcenia

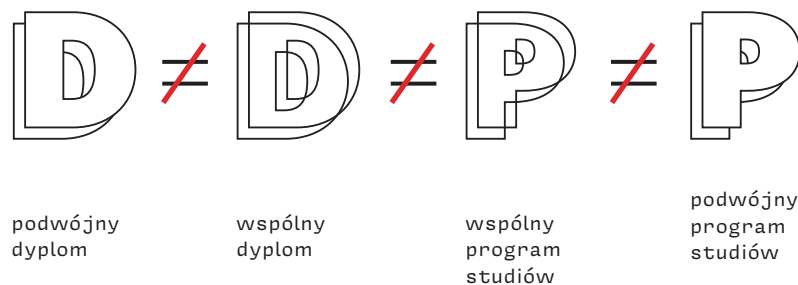
(obecnie: programy studiów) i opisywać je przy użyciu języka efektów kształcenia (obecnie: efektów uczenia się). Takie podejście do tworzenia nowych kwalifikacji / programów studiów otworzyło uczelnie polskie na nowe możliwości definiowania zindywidualizowanej oferty kształcenia zgodnej z ich specyfiką. Pozwoliło również na uruchomienie procesu identyfikacji partnerskich uczelni o podobnej specyfice i specjalizacji. Uczelnie mogły rozpocząć budowanie modeli kształcenia opartych na własnych doświadczeniach badawczych, a przez to nawiązywać zupełnie nowy rodzaj współpracy bazującej na złożonych komponentach badawczo-dydaktycznych. W tamtym czasie zaobserwowano stopniowy wzrost włączania infrastruktury badawczej do procesu edukacyjnego i zdecydowanie bardziej racjonalne wykorzystanie sprzętu naukowego służącego wcześniej głównie realizacji grantów badawczych. Wszystkie te działania i wdrażane mechanizmy zdecydowanie zbliżały uczelnie do siebie, zacieśniając stosunki pomiędzy partnerami i dając podwaliny silnie ugruntowanej relacji strategicznej.

Wobec tak zaawansowanych procesów relacyjnych nie mogło nie dojść do rozwijania ściślejszych form współpracy również w obszarze dydaktycznej działalności uczelni. Wyrazem takiego zacieśniania relacji stał się dynamiczny wzrost liczby podpisywanych umów o podwójnym/wspólnym dyplomie.

Niniejsza publikacja próbuje zebrać doświadczenia wielu polskich uczelni oraz systemów innych krajów w tym obszarze. Temat podwójnych/wspólnych dyplomów jest niezwykle złożony. Na pierwszy plan wysuwa się swoistego rodzaju zakłopotanie terminologiczne wynikające z braku jasnego zdefiniowania i rozróżnienia pojęć, na bazie których operują uczelnie na całym świecie, definiując swoje kwalifikacje. Jest to zamieszanie, które w pewnym sensie nieco blokuje uczelnie w Europie od wielu lat. Brak tego uporządkowania powoduje, że uczelnie stosują niektóre pojęcia zamiennie, co czasami rodzi nieporozumienia.

Niniejsza publikacja nie ma ambicji wprowadzania uporządkowanej struktury terminologicznej. Jej nadrzędnym celem jest zaprezentowanie wielu dobrych praktyk, które na co dzień realizują z powodzeniem polskie uczelnie. Intencją NAWA jest dostarczenie wiarygodnego źródła inspiracji, które pozwoli innym uczelniom polskim zaczerpnąć nowe pomysły do rozwijania swojej działalności edukacyjnej.

Szczegółowa analiza różnego rodzaju rozwiązań przedstawionych w książce pokazuje, że chyba dla większości przypadków można mówić o prawdziwości poniższego równania:

Podwójny dyplom jest w zdecydowanej większości uczelni traktowany jako wydanie dwóch odrębnych dokumentów potwierdzających formalne ukończenie procesu kształcenia opisanego danym programem studiów. Jest to podejście nie do końca zgodne z definicją kwalifikacji przyjętą w *Ustawie o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (ZSK)*¹. Jak słusznie pisze w swoim tekście Tomasz Saryusz-Wolski, zgodnie z definicją kwalifikacji „dyplom jest potwierdzeniem efektów uczenia się zapisanych w jej standardzie, czyli w przypadku szkolnictwa wyższego w opisie programu studiów. Nie jest to zatem potwierdzenie ukończenia procesu kształcenia, ale potwierdzenie efektów uczenia się, nawet jeśli zostały zdobyte poza uczelnią”. Pomimo już ugruntowanej pozycji *Ustawy o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji*, która weszła w życie w 2015 r., dla znacznej części uczelni ta definicja jest mało znana i stosunkowo rzadko stosowana.

Wspólny dyplom jest pojęciem wybieranym przez uczelnie na potrzeby realizowania zarówno umów opartych na wspólnie wypracowanym i współprowadzonym programie studiów, jak i w przypadku gdy umowa opiera się na dwóch (lub więcej) równoległych programach studiów, w ramach których pewna część studentów może się ubiegać o nadanie kwalifikacji wspólnej partnerskich uczelni, po spełnieniu dodatkowych wymagań mobilnościowych i innych, określonych umową.

W tym ostatnim przypadku należy zauważyć, że programy będące podstawą takiej umowy cechuje wysoki stopień zgodności zarówno kierunkowych efektów uczenia się, jak i treści programowych, a często nawet nazw poszczególnych przedmiotów wchodzących w skład danego programu studiów.

Niniejsza publikacja próbuje zebrać doświadczenia wielu polskich uczelni oraz systemów innych krajów w tym obszarze.

Wydanie wspólnego dokumentu potwierdzającego nadanie wspólnej kwalifikacji jest obecnie możliwe w Polsce, jednak nadal wokół tego procesu pojawia się w polskich uczelniach wiele wątpliwości i barier wynikających z zapisów prawa, o czym pisze w swoim artykule Aleksandra Matukin-Szumlińska.

Kolejne pojęcie, **wspólny program studiów**, jest bardzo zaawansowaną formą współpracy, w ramach której uczelnie definiują wspólnie nową kwalifikację / nowy program studiów. Program studiów jest w całości współrealizowany przez partnerów i oparty na wspólnie wypracowanych komponentach dotyczących kierunkowych efektów uczenia się, treści programowych, nazw przedmiotów, zasad rekrutacji itd.

Najbardziej zaawansowane doświadczenia w tym zakresie mają uczelnie realizujące program wspólnych studiów magisterskich Erasmus Mundus (Erasmus Mundus Joint Master, EMJM). Jest to bardzo zaawansowana forma uwspólnionych studiów, ponieważ wymaga równorzędnego udziału aż trzech partnerów. Zdarzają się jednak coraz częściej w Polsce uczelnie, które rozwijają inicjatywę wspólnego programu studiów z jednym partnerem. Są to najczęściej programy oparte na specyficznej ofercie dydaktyczno-badawczej poszczególnych uczelni. W rozdziale opisującym doświadczenia polskich uczelni można znaleźć wiele ciekawych przykładów takiej praktyki.

Pojęciem, które nie do końca jest jednoznacznie rozumiane wśród polskich uczelni, jest termin **studia wspólne**. Część z uczelni definiuje je jako wspólny program studiów, część zaś wyraźnie się skupia na rozumieniu studiów wspólnych jako „wspólnym dyplomie”. Z przeprowadzonych badań i analiz wynika, że w każdym z przypadków potrzebne jest dokładne zdefiniowanie przyjętej przez daną uczelnię/umowę interpretacji tego pojęcia w celu sprecyzowania, czy chodzi o wspólnie prowadzony program studiów, czy też o spójnie nadaną kwalifikację opartą na odrębnych programach.

Ostatnią kategorią definicyjną, wokół której realizowana jest idea studiów podwójnych/wspólnych, są **podwójne programy studiów**. Jest to chyba najczęściej wykorzystywana formuła budowania tzw. podwójnych dyplomów, w której obydwie uczelnie partnerskie bazują na już istniejących ofertach programów studiów. Doszukują się części wspólnych, które mogą stanowić bazę do wypełnienia standardu danej kwalifikacji przypisanego zarówno do jednego, jak i do drugiego programu studiów. W tej kategorii zdarzają się również umowy oparte na programach studiów nacechowanych wysokim stopniem zgodności w zakresie kierunkowych efektów uczenia się, treści programowych, nazw przedmiotów itp. Jest to wartość dodana swoistego rodzaju standardów obowiązujących w wybranych obszarach i branżach – uczelnie w różnych krajach stosują się do tych samych wytycznych i rekomendacji, często związanych z akredytacjami międzynarodowymi lub innymi znakami jakości.

W ramach rozwijanych w Polsce podwójnych programów studiów zdecydowanie przeważają umowy oparte na różnych programach studiów, które nie mają takich nazw, często różnią się strukturą programów, nazwami przedmiotów itd. Wokół tak zdefiniowanej formuły współpracy i budowania podwójnego dyplomu często rodzi się wiele wątpliwości, które chyba jednak można rozwiązać, przyjmując pewien tok myślenia prezentowany przez realizatorów tego rodzaju umów.

Kwalifikacje nadawane przez uczelnie w Polsce bez wątpienia powinny wpisywać się – i wpisują się – w Zintegrowany System i Rejestr Kwalifikacji wprowadzony ustawą z 2015 r.². Według niego kwalifikacje nadawane przez szkoły wyższe stanowią część szerszego systemu kwalifikacji przyznawanych od samego początku edukacji, czyli od szkoły podstawowej. Aby ten system mógł być spójny i dobrze działać, rekomendowane jest ujednolicone podejście definicyjne do nadawanych kwalifikacji. W tym zakresie często mówi się o potrzebie aktywnego włączenia do bazy formalno-prawnej stosowanej przez uczelnie całego zaplecza związanego z *Ustawą o ZSK*.

Gdy wczytać się w definicję kwalifikacji zapisaną w *Ustawie o ZSK*, wyraźnie wybrzmiewa ujęcie kwalifikacji jako „zestawu efektów uczenia się [...] nabytych w edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne [...], których osiągnięcie zostało sprawdzone w walidacji”.

---

1 „Kwalifikacja – zestaw efektów uczenia się w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych, nabytych w edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne, zgodnych z ustalonymi dla danej kwalifikacji wymaganiami, których osiągnięcie zostało sprawdzone w walidacji oraz formalnie potwierdzone przez uprawniony podmiot certyfikujący”, za: *Ustawa o ZSK* z 22.12.2015 r.

2 *Ustawa o ZSK* z dnia 22.12.2015 r.

Walidacja, zgodnie z definicją przyjętą w ZSK, „oznacza sprawdzenie, czy osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, niezależnie od sposobu uczenia się tej osoby, osiągnęła wyodrębnioną część lub całość efektów uczenia się wymaganych dla tej kwalifikacji” (art. 2 pkt 22 *Ustawy o ZSK*).

Z powyższej definicji wynika jasno, że uczelnia, chcąc nadać kwalifikację, musi się upewnić, że dana osoba ubiegająca się o to osiągnęła określony zestaw efektów uczenia się. Nadanie danej kwalifikacji nie wymaga zatem potwierdzenia, że został ukończony jakiś konkretnie zdefiniowany proces kształcenia, ponieważ zgodnie z obowiązującą definicją akceptowalne drogi dojścia do danego zestawu efektów uczenia się mogą być bardzo różne.

Polskie prawo obecnie w ograniczonym zakresie pozwala na walidację efektów uzyskanych w edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne na potrzeby nadania kwalifikacji pełnych. Jednakże pole do działania uczelni w zakresie walidacji efektów uczenia się uzyskiwanych w edukacji formalnej jest dość szerokie. Gwarantuje to m.in. deklaracja bolońska i przyjęty w Polsce system transferu i akumulacji osiągnięć European Credit Transfer System (ECTS), który zobowiązuje uczelnie do stosowania podstawowych zasad ECTS, w tym w szczególności do poszanowania prawa studiujących do akumulacji i przenoszenia osiągnięć. Zgodnie z przewodnikiem po programie ECTS³:

Akumulacja osiągnięć to proces gromadzenia osiągnięć wraz z przypisanymi im punktami zaliczeniowymi ECTS. Akumulowanie osiągnięć następuje w wyniku pozytywnej weryfikacji osiągnięcia przez studenta efektów kształcenia przypisanych poszczególnym komponentom edukacyjnym, niezależnie od warunków (kształcenie formalne, pozaformalne, nieformalne uczenie się) i czasu uczenia się. Student może gromadzić punkty zaliczeniowe ECTS w celu: - uzyskania kwalifikacji zgodnie z wymaganiami instytucji nadającej daną kwalifikację; - dokumentowania osiągnięć osobistych na potrzeby uczenia się przez całe życie.

Przenoszenie osiągnięć polega na przyznawaniu studentowi (osobie uczącej się) punktów zaliczeniowych ECTS w celu umożliwienia mu gromadzenia osiągnięć i uzyskania kwalifikacji. Punkty zaliczeniowe ECTS przyznane studentom w jednym programie studiów w danej instytucji można przenosić i gromadzić w celu nadania im innej kwalifikacji w tej samej lub innej instytucji. Przenoszenie osiągnięć ma kluczowe znaczenie dla mobilności studentów. Uczelnie i wydziały mogą zawierać porozumienia zapewniające automatyczne przenoszenie osiągnięć.

---

³ Przewodnik dla użytkowników systemu ECTS 2015, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2016, <https://www.frse.org.pl/czytelnia/przewodnik-dla-uzytownikow-systemu-ects-2015>, dostęp: 17.09.2021.

Powyższe zapisy stanowią główną oś rozwijania programów mobilnościowych w każdej uczelni. Są nie tylko podstawą realizacji programu Erasmus+, ale również narzędziem ściśle powiązanim z rozwojem Europejskich Ram Kwalifikacji i systemu uznawania kwalifikacji w całej Europie.

W ramach przeprowadzonych badań stwierdzono, że przeważają dyplomy/programy wspólne/podwójne dotyczące programów studiów II stopnia. Jest to naturalne zjawisko obecne w całej Europie i wynika z objętości kwalifikacji. Dużo łatwiej bowiem doszukać się części wspólnej w kwalifikacji obejmującej 90-120 ECTS i 3-4 semestry studiów niż w 8-semestralnych studiach inżynierskich. Są jednak uczelnie w Polsce, które z powodzeniem realizują formułę studiów wspólnych/podwójnych również na poziomie studiów I stopnia.

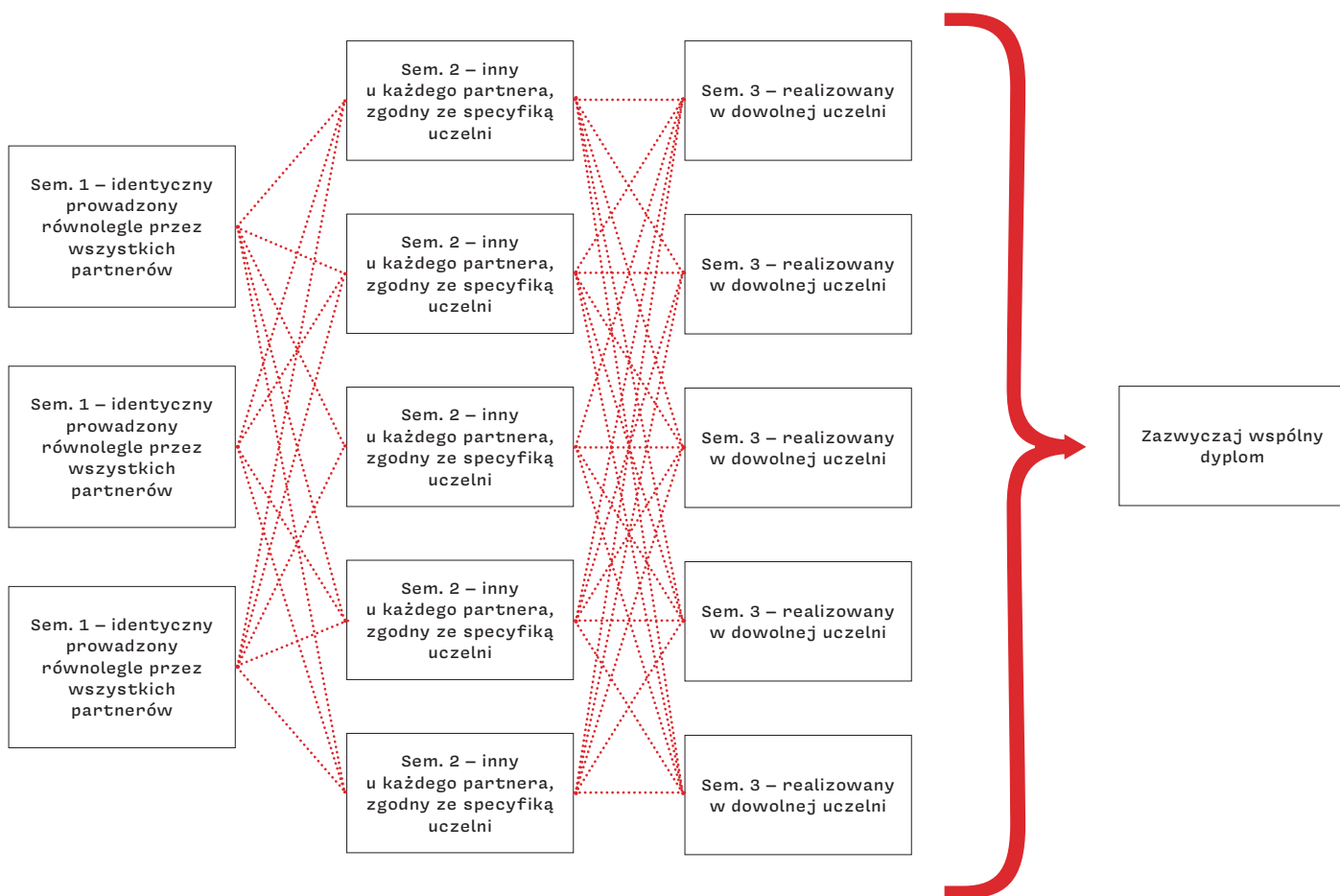
W trakcie konferencji „Podwójne dyplomy jako filar międzynarodowych partnerstw strategicznych”, zorganizowanej w 2018 r. przez International Relations Offices Forum (IROs Forum) wraz z Politechniką Łódzką, przedstawiciele Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (obecnie: Ministerstwo Edukacji i Nauki) podkreślali, że uczelnia dysponuje autonomią w definiowaniu poszczególnych programów i kwalifikacji i sama bierze odpowiedzialność za to, komu i w jaki sposób je nadaje. Ten proces oczywiście może podlegać ocenie jakościowej przeprowadzanej w trakcie obowiązkowej akredytacji programowej, jednak w zakresie ustalenia zasad nadawania własnych kwalifikacji uczelnia dysponuje wszystkimi uprawnieniami. Z prowadzonej wówczas dyskusji wyniknęło również, że ustawa w sposób odrębny traktuje umowy o podwójnym dyplomie i studia wspólne. Umowy o podwójnym dyplomie jest to obszar

autonomicznej działalności uczelni, która ma prawo do samodzielnego decydowania o spełnieniu warunków standardu i nadania zdefiniowanej kwalifikacji, a przez to do podpisywania umów partnerskich o bardzo zróżnicowanym zakresie. Z ówczesnych dyskusji wyniknęło również, że ustawodawca, wprowadzając znowelizowaną ustawę, wyszczególnił zapisy dotyczące prowadzenia studiów wspólnych. Jeśli jednak nie jest

TABELA 1. Zestawienie możliwych wariantów umów o podwójnym/wspólnym dyplomie zidentyfikowanych na uczelniach polskich

Liczba programów objętych umową	Liczba nadawanych dyplomów/kwalifikacji
1 wypracowany wspólnie program prowadzony równolegle	Zazwyczaj 1 wspólny dyplom
1 wypracowany wspólnie program prowadzony wspólnie (dzielenie poszczególnych semestrów)	1 wspólny lub wielokrotny dyplom
2 lub więcej takich samych lub bardzo podobnych programów prowadzonych równolegle	Zazwyczaj 2 lub więcej dyplomów
2 lub więcej częściowo jednakowych programów prowadzonych równolegle	Zazwyczaj 2 lub więcej dyplomów, często z dodatkowym wspólnym certyfikatem (kwalifikacją cząstkową) potwierdzającym wybrany podzbiór kompetencji, zgodnym ze standardem, wspólnym dla wszystkich partnerów
2 lub więcej różnych programów prowadzonych równolegle, prowadzących do zbliżonych standardów – zestawów kierunkowych efektów uczenia się	Zazwyczaj 2 lub więcej odrębnych dyplomów

Źródło: opracowanie własne

Źródło: opracowanie własne

wydawany wspólny dyplom, to zapisy ustawowe nie dotyczą umów o nadawaniu podwójnych kwalifikacji przez uczelnie partnerskie. W tym zakresie uczelnie powinny stosować regulacje obowiązujące dla standardowych programów kształcenia i zapewnić w należyty sposób jakość nadawanych kwalifikacji.

Uczelnie polskie skorzystały z powyższej autonomii na bardzo różnorodne i kreatywne sposoby. Można zdecydowanie powiedzieć, że powstało w Polsce niezwykle bogate zaplecze narzędzi urozmaicających i umiędzynarodawiających proces kształcenia.

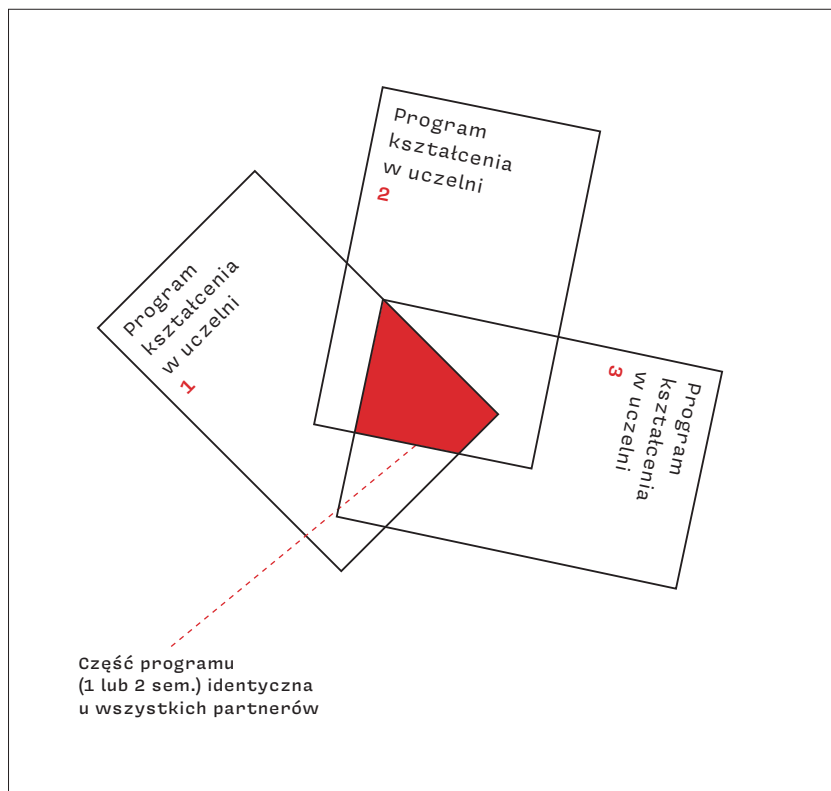
Modele są bardzo różne. W poszczególnych rozdziałach zaprezentowano ich szczegóły. Tabela na poprzedniej stronie zestawia możliwe zidentyfikowane warianty obecne w polskich uczelniach.

Każdy z wymienionych wariantów może podlegać dalszym modyfikacjom i mutacjom. Uczelnie poprzez podpisywane umowy o wspólnym/wielokrotnym dyplomie często szukają jak najlepszej efektywności współprowadzenia danego programu, w wyniku czego powstają bardzo zróżnicowane schematy ścieżek kształcenia. Powyżej zostały zaprezentowane najbardziej popularne schematy współpracy w ramach takich umów.

DIAGRAM 1. Model 1. Wspólny dyplom oparty na wspólnym programie prowadzonym równoległe przez uczelnie partnerskie

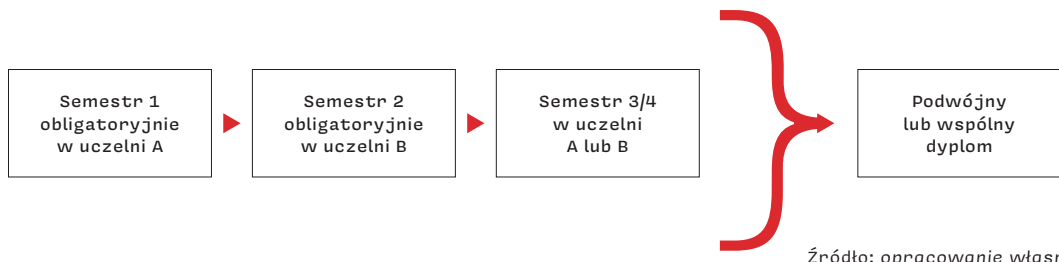
Model 1. jest charakterystyczny dla większości programów studiów EMJM. Uczelnie od samego początku istnienia danego programu/kwalifikacji uzgadniają wspólnie poszczególne komponenty ścieżki kształcenia. Jeśli partnerów jest więcej niż dwóch, studenci zazwyczaj mają pewną swobodę w kształtowaniu programów, mobilnościach i dobieraniu zindywidualizowanej ścieżki kształcenia. Jest to model, który pozwala na wyodrębnianie grupy beneficjentów objętych wspólnym dyplomem. Studiowanie na danym kierunku może, ale nie musi być tożsame z koniecznością mobilności i zdobywania wspólnego dyplomu. Zdarza się, że studenci realizują dany program studiów w całości na uczelni macierzystej, wówczas otrzymują dyplom tylko uczelni macierzystej. Jest to dość zaawansowany model współpracy, wymaga wielu uzgodnień po stronie wszystkich partnerów – sygnatariuszy umowy, jednak pozostawia pewną elastyczność pozwalającą na dotarcie do szerszej grupy docelowej. Często ten model charakteryzuje bardzo silne nasycenie przenikania się doświadczeń edukacyjnych i administracyjnych partnerskich uczelni. Wartością dodaną są również wspólnie wypracowywane regulaminy i inne dokumenty, które nierzadko godzą wymogi prawne krajów uczelni partnerskich. W ramach takich umów często rozwijane są na wysokim poziomie mechanizmy walidacji kompetencji i związana z nimi dokumentacja. Najczęściej tego rodzaju umowy są wypracowywane na poziomie studiów magisterskich. Ułożenie ścieżki kształcenia jest bowiem znacznie prostsze dla kwalifikacji o nieco mniejszej objętości aniżeli studia I stopnia. Należy wspomnieć, że schemat powyższej wymiany i model może, ale nie musi prowadzić do wspólnego dyplomu. Z powodzeniem funkcjonują rozwiązania, których efektem jest uzyskanie przez studentów zarówno kilku dyplomów, jak i wspólnego dyplomu.

Źródło: opracowanie własne

Model 2. prezentuje sytuację, w której uczelnie realizują odrębne programy studiów, jednak pewna część programu jest wspólna i prowadzi do identycznych kompetencji. Jest to model odpowiadający na współczesne trendy w rozwijaniu oferty kształcenia na poziomie wyższym zorientowanego na zdobywanie również wyodrębnionych podzbiorów pełnej kwalifikacji – kwalifikacji cząstkowej. Często uczelnie nie są w stanie w całości ujednoclić programów studiów, ale mogą uwspólniać pewną część programu (1, 2 semestry) i widzą w tym wielką wartość dodaną. Jest to bardzo wygodny i elastyczny model dla studentów, ponieważ zazwyczaj w danym programie/umowie uczestniczy wielu partnerów, co daje studentom ogromny wachlarz możliwości doboru programów mobilnościowych.

DIAGRAM 2. Model 2. Podwójny/wspólny dyplom oparty na równoległe prowadzonych programach studiów, częściowo jednakowych

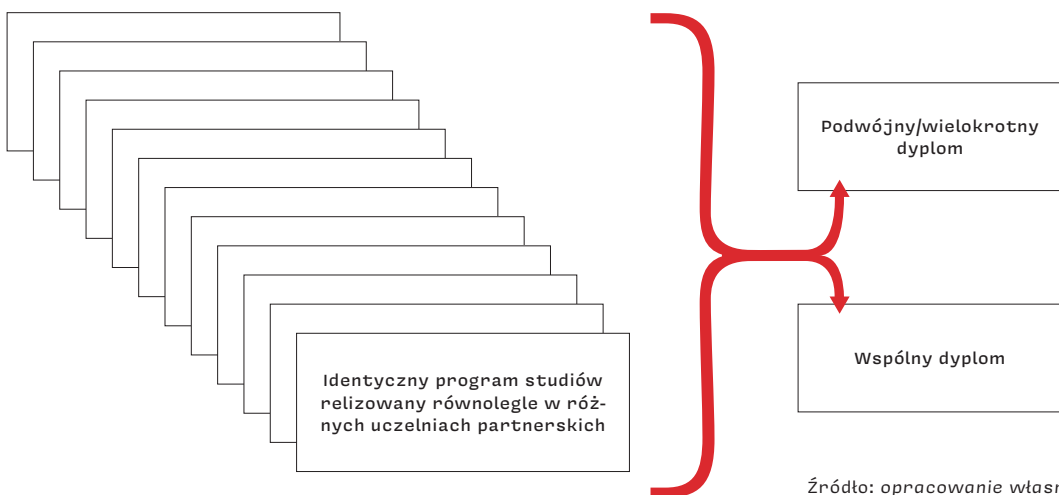
Źródło: opracowanie własne

Model 3. reprezentuje sytuację, w której uczelnie od samego początku wspólnie opracowują daną kwalifikację / program studiów, uwzględniając przy tym specyfikę danego partnera. Dzięki temu ścieżka jest skonstruowana według jasnego podziału kompetencji. Partnerzy dzielą się prowadzeniem poszczególnych semestrów i części programów. Jest to model często wykorzystywany w przypadku programów interdyscyplinarnych. W ramach takiej umowy student zazwyczaj realizuje jasno zdefiniowaną ścieżkę kształcenia, bez możliwości elastycznego doboru programów mobilnościowych.

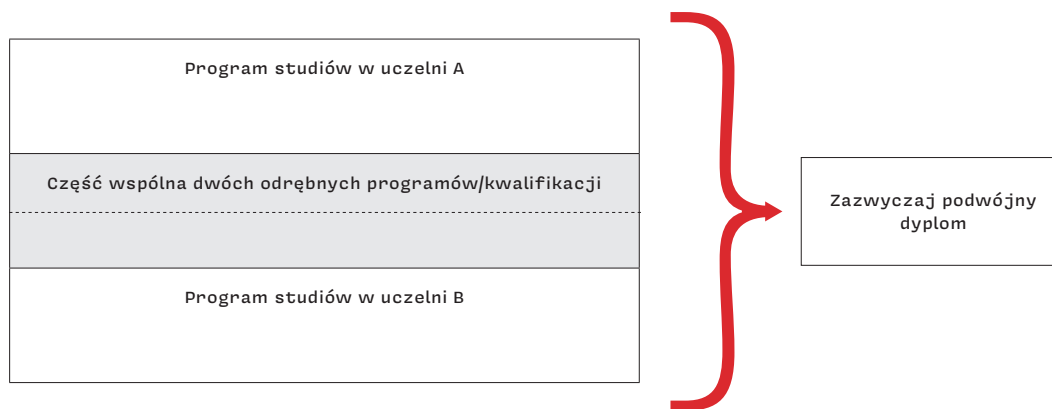
Model 4. charakteryzuje się wysokim stopniem zgodności programów wchodzących w skład danej umowy. Uczelnie realizujące programy studiów w ramach danego obszaru często uwzględniają w projektach studiów ogólnoeuropejskie lub ogólnoświatowe standardy kształcenia. Te standardy są nierzadko powiązane z międzynarodowymi akredytacjami i branżowymi znakami jakości. Uczelnie realizujące dany standard gwarantują określony zakres rozwijanych kompetencji. Ponadto często elementem takiego standardu są zdefiniowane treści programowe oraz bardziej szczegółowe komponenty programu, takie jak np. nazwy poszczególnych przedmiotów i przypisane do nich punkty kredytowe. Wartością dodaną konsekwentnej realizacji takiego standardu jest mnogość programów o bardzo podobnej specyfice, a przez to łatwość w porównywaniu kwalifikacji i nadawaniu wspólnych/wielokrotnych dyplomów.

DIAGRAM 3. Model 3. Podwójny/wspólny dyplom oparty na wspólnym programie prowadzonym całkowicie wspólnie z jasnym podziałem odpowiedzialności za prowadzenie poszczególnych części/semestrów programu

DIAGRAM 4. Model 4. Podwójny/wspólny dyplom oparty na identycznych programach studiów prowadzonych równoległe w partnerskich uczelniach

Źródło: opracowanie własne

Źródło: opracowanie własne

Ostatni model jest najbardziej popularny i bazuje na nadawaniu wspólnych/wielokrotnych kwalifikacji będących wynikiem częściowo podobnych programów studiów. Często programy te mają różne nazwy i różne elementy składowe (przedmioty i przypisane do nich punkty kredytowe). Nadanie kwalifikacji następuje poprzez analizę kompetencji kierunkowych i zdefiniowanie ścieżek kształcenia możliwych do zrealizowania przez studentów wszystkich stron objętych daną umową. Często student, aby dopełnić warunków kwalifikacji nadawanej w uczelni partnerskiej, musi spełnić dodatkowe wymagania. Czasami jest to związane z wydłużeniem okresu studiów.

Głównym wnioskiem, który nasuwa się na podstawie analizy powyższych schematów, jest obecność we wszystkich rozwiązaniach pewnej części wspólnej, o różnej objętości, realizowanej z partnerem zagranicznym. I to jest chyba najważniejsza wartość dodana całego procesu związanego zarówno z nadawaniem podwójnych, jak i wspólnych dyplomów/kwalifikacji. Oznacza ona bowiem konieczność i potrzebę integracji i wymiany rozwiązań procesowych na poziomie ponaduczelnianym, międzynarodowym. Często wiąże się to z zaangażowaniem kadry zagranicznej w proces dydaktyczny, nie tylko do współprowadzenia zajęć, ale również do współdecydowania o rozwijaniu danej kwalifikacji i efektywnego wdrożenia systemu zapewnienia jakości. Podwójne i wspólne dyplomy/programy są więc bardzo ważnym i efektywnym narzędziem uczenia się instytucjonalnego każdej uczelni. Dzięki niemu możliwe staje się budowanie unikatowej oferty edukacyjnej, jak najlepiej dopasowanej do potrzeb otoczenia społeczno-gospodarczego XXI w., nie tylko w ujęciu krajowym, ale również europejskim i globalnym.

DIAGRAM 5. Model 5. Podwójny dyplom oparty na odrębnych programach studiów prowadzonych na partnerskich uczelniach

Terminologia używana w publikacji

DR INŻ. DOROTA PIOTROWSKA, PROF. PŁ
Politechnika Łódzka

-----nota biograficzna znajduje się
w rozdziale Wstęp na s. 8.

AKUMULOWANIE OSIĄGNIĘĆ

- należy przez to rozumieć gromadzenie potwierdzonych (w wyniku walidacji) zestawów efektów uczenia się, które wchodzi w skład wymagań określonych w opisie kwalifikacji.

CERTYFIKOWANIE

- proces, w wyniku którego osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, po uzyskaniu pozytywnego wyniku walidacji, otrzymuje od uprawnionego podmiotu certyfikującego dokument potwierdzający nadanie określonej kwalifikacji.

EFEKTY UCZENIA SIĘ (KSZTAŁCENIA)

- wiedza, umiejętności oraz kompetencje społeczne nabyte w procesie uczenia się (art. 2 pkt 4 *Ustawy o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji*).

KOMPETENCJA

- szeroko rozumiana zdolność podejmowania określonych działań i wykonywania zadań z wykorzystaniem efektów uczenia się (wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych) oraz własnych doświadczeń. Dlatego kompetencji nie można utożsamiać z efektami uczenia się.

KOMPETENCJE KLUCZOWE

- połączenie wiedzy, umiejętności i postaw możliwych do zastosowania w wielu różnych kontekstach i rozmaitych powiązaniach, potrzebnych każdej osobie do samorealizacji i rozwoju osobistego, uzyskania szans na zatrudnienie, włączenia społecznego i aktywnego obywatelstwa (Rada Unii Europejskiej, 2018).

KWALIFIKACJA – zestaw efektów uczenia się w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych, nabytych w edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne, zgodnych z ustalonymi dla danej kwalifikacji wymaganiami, których osiągnięcie zostało sprawdzone w walidacji oraz formalnie potwierdzone przez uprawniony podmiot certyfikujący.

PODWÓJNY DYPLOM (*double diploma/degree/qualification*) – dwa osobne dyplomy (dokumenty) krajowe uczelni prowadzących wspólne studia, wydawane absolwentom tych studiów i uznawane w krajach, które realizują wspólny program kształcenia.

PODWÓJNY (WIELOKROTNY) PROGRAM STUDIÓW (*double degree program*) – program kształcenia, który jest przygotowywany najczęściej na bazie istniejących odrębnych programów kierunkowych oferowanych przez uczelnie partnerskie. Taki program jest realizowany w różnych formach – wspólnie, naprzemiennie lub równolegle. Nadanie wielokrotnej kwalifikacji następuje na podstawie walidacji efektów uczenia się definiujących standardy poszczególnych kwalifikacji.

POLSKA RAMA KWALIFIKACJI – opis ośmiu wyodrębnionych w Polsce poziomów kwalifikacji odpowiadających poszczególnym poziomom europejskich ram kwalifikacji, o których mowa w załączniku II do *Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie* (Dz.Urz. UE C 111 z 06.05.2008, s. 1), sformułowany za pomocą ogólnych charakterystyk efektów uczenia się dla kwalifikacji na poszczególnych poziomach, ujętych w kategoriach wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych.

PRZENOSZENIE OSIĄGNIĘĆ – proces polegający na uznawaniu przez podmiot nadający kwalifikację efektów uczenia się stanowiących składniki wymagań dla tej kwalifikacji, które zostały potwierdzone przez inne podmioty. Przenoszenie osiągnięć oznacza uznawanie przez instytucję certyfikującą pozytywnego wyniku walidacji (poszczególnych zestawów efektów uczenia się), która została przeprowadzona przez inne instytucje. Ustawa o ZSK daje instytucji certyfikującej możliwość uznania osiągnięć, które nie były walidowane pod jej nadzorem, ale instytucje certyfikujące nie są zobowiązane do pozytywnego rozpatrzenia każdej prośby o przeniesienie osiągnięć zgłaszanej przez osoby ubiegające się o kwalifikację. Przenoszenie osiągnięć umożliwia rezygnację z powtarzania walidacji efektów, które zostały wcześniej poddane procesowi walidacji.

UZNAWANIE KWALIFIKACJI

– formalne stwierdzenie przez uprawnioną do tego instytucję ważności dokumentów (świadectw, dyplomów) potwierdzających nabycie kwalifikacji za granicą.

Uznawanie kwalifikacji może następować na podstawie odpowiedniej umowy z partnerem lub partnerami zagranicznymi, może też dotyczyć jednostkowych przypadków.

Kwalifikacje uzyskane za granicą są uznawane w Polsce, żeby umożliwić osobom posiadającym zagraniczną kwalifikację dostanie się na studia (podjęcie kariery akademickiej) albo żeby umożliwić takim osobom wykonywanie w Polsce zawodu, który wymaga posiadania określonej kwalifikacji.

Nie należy mylić uznawania kwalifikacji z walidacją. Jeżeli kwalifikacja nadana za granicą zostanie uznana przez uprawnioną instytucję w kraju, to osoba ją posiadająca nie musi ponownie poddawać się walidacji.

WALIDACJA

– sprawdzenie, czy osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, niezależnie od sposobu uczenia się tej osoby, osiągnęła wyodrębnioną część lub całość efektów uczenia się wymaganych dla tej kwalifikacji. (art. 2, ustawy o ZSK).

WIELOKROTNY DYPLOM

(multiple diploma/degree/qualification) – więcej niż dwa dyplomy krajowe lub/i wspólne, które otrzyma absolwent wspólnych studiów, uznawane w krajach, w których realizowane są wspólne studia.

WSPÓLNY DYPLOM

(joint diploma/degree/qualification) – jeden dokument wydany przez m.in. dwie uczelnie prowadzące wspólne studia i uznawany w krajach, w których realizowane są wspólne studia.

WSPÓLNY PROGRAM

(joint degree programme) – program kształcenia, który jest przygotowywany, a następnie prowadzony wspólnie siłami kilku (przynajmniej dwóch) partnerów z dwóch różnych krajów. Niektóre z ankietowanych uczelni używają zamiennie terminów „wspólne studia” i „program studiów wspólnych”.

1

**———— Wprowadzenie
- internacjonalizacja
szkolnictwa wyższego**

Umiejdzynarodowienie szkolnictwa wyższego na świecie i w Polsce

AGNIESZKA PIETRZAK-KIRKIEWICZ

Umiejdzynarodowienie na poziomie narodowym, sektorowym i instytucjonalnym to proces integracji elementów międzynarodowych, wielokulturowych i globalnych z celem, funkcją i sposobem dostarczania edukacji ponadllicealnej (Jane Knight, 2015).

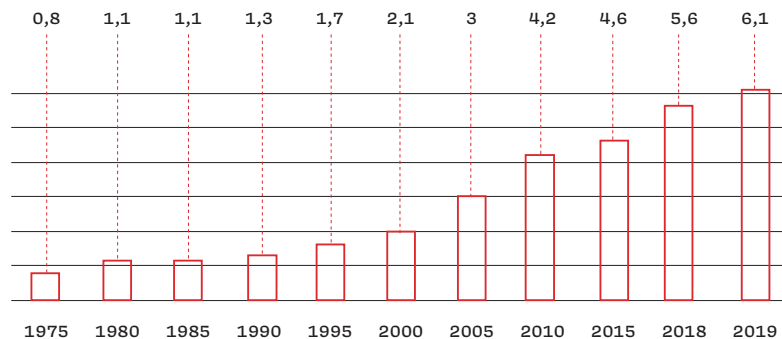
Umiejdzynarodowienie na stałe wpięsało się w krajobraz światowego szkolnictwa wyższego. Większość uczelni XXI w. chce być rozpoznawalna na globalnym rynku. W tym celu wprowadzają międzynarodowe programy studiów, współpracują z placówkami z odległych zakątków świata i prowadzą z nimi badania naukowe, organizują wymiany studentów i naukowców. Niektóre kraje, jak Australia czy Nowa Zelandia, uczyniły z pozyskiwania studentów z innych państw prężnie działające i przynoszące duże zyski gałęzie gospodarki. A jest o co walczyć. Badania wskazują, że liczba studentów zagranicznych na świecie stale rośnie. Według danych OECD⁴ w 2019 r. za granicę studiowało ponad 6,1 mln osób. To dwukrotnie więcej niż w 2007 r. Najpopularniejsze kraje goszczące to państwa anglojęzyczne. W 2019 r. Stany

-absolwentka Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz Podyplomowych Studiów Menedżerskich w Szkole Głównej Handlowej. Od 2005 r. pracowała w Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, zajmując się komunikacją i promocją funduszy unijnych dla edukacji i szkolnictwa wyższego. Jako dyrektorka pionu promocji koordynowała z ramienia FRSE projekt promocji polskiego szkolnictwa wyższego za granicą *Ready, Study, Go! Poland* uruchomiony w 2012 r. przez MNiSW. Odpowiadała za obecność Polski na prestiżowych konferencjach i targach na całym świecie, w tym m.in. APAIE, NAFSA i EAIE. W latach 2014-2016 redaktor naczelna kwartalnika „Europa dla Aktywnych”. Obecnie ekspertka i recenzentka w programach NAWA – *Welcome to Poland* i *Promocja Języka Polskiego*. Redaktorka „Gazety SGH”. Odpowiada za promocję w Polsce programu dla organizacji społecznych *Active Citizens Fund – National* finansowanego z Funduszy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG).

Zjednoczone przyjęły 16 proc. wszystkich studentów międzynarodowych, a Australia i Wielka Brytania po 8 proc. Większość wyjeżdżających studentów pochodziła natomiast z Azji (58 proc. wszystkich studentów zagranicznych), najwięcej z Chin oraz Indii.

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu UNESCO Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution, 2009, oraz danych OECD (raporty Education at a Glance do 2021 r.)

W Europie szerokie badania na temat internacjonalizacji szkolnictwa wyższego prowadzi The European Association for International Education (EAIE). Z badania *The EAIE Barometer*⁶ przeprowadzonego pod koniec 2017 r. wśród 2317 przedstawicieli 1292 ośrodków akademickich z 45 krajów Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW) wynika, że umiędzynarodowienie jest bardzo ważnym czynnikiem rozwoju samych uczelni, a także coraz częściej powstają oficjalne strategie państw w tym obszarze. Znacząco rozwija się współpraca międzynarodowa z wykorzystaniem finansowania z programów Unii Europejskiej, takich jak Erasmus+ czy Horyzont 2020, a ośrodki akademickie z innych części świata coraz chętniej współpracują z uczelniami europejskimi.

DIAGRAM 6. Liczba studentów zagranicznych na świecie w latach 1975-2019 (w mln)

Przez dziesięciolecia powstało wiele materiałów, badań, raportów dotyczących umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego na świecie. Jednym z najnowszych i dość szeroko analizujących temat opracowań jest raport wydany w 2019 r. przez afiliowaną przy UNESCO International Association of Universities (IAU) pt. *Internationalization of Higher Education: An Evolving Landscape, Locally and Globally. IAU 5th Global Survey*⁵. Organizacja przebadła 907 uczelni ze 126 krajów. W ponad 90 proc. ankietowanych szkół wyższych umiędzynarodowienie jest elementem oficjalnych dokumentów – strategii rozwoju lub misji uczelni. Jako najważniejsze korzyści internacjonalizacji wskazywano rozwój współpracy międzynarodowej, wzmacnianie potencjału uczelni oraz podniesienie jakości nauczania.

⁴ Raport *Education at a Glance*, OECD, 2021.

⁵ G. Marinoni, *Internationalization of Higher Education: An Evolving Landscape, Locally and Globally. IAU 5th Global Survey*, International Association of Universities, 2019.

⁶ A. Sandström, R. Hudson, *The EAIE Barometer: Internationalization in Europe (Second Edition)*, The European Association for International Education (EAIE), 2018.

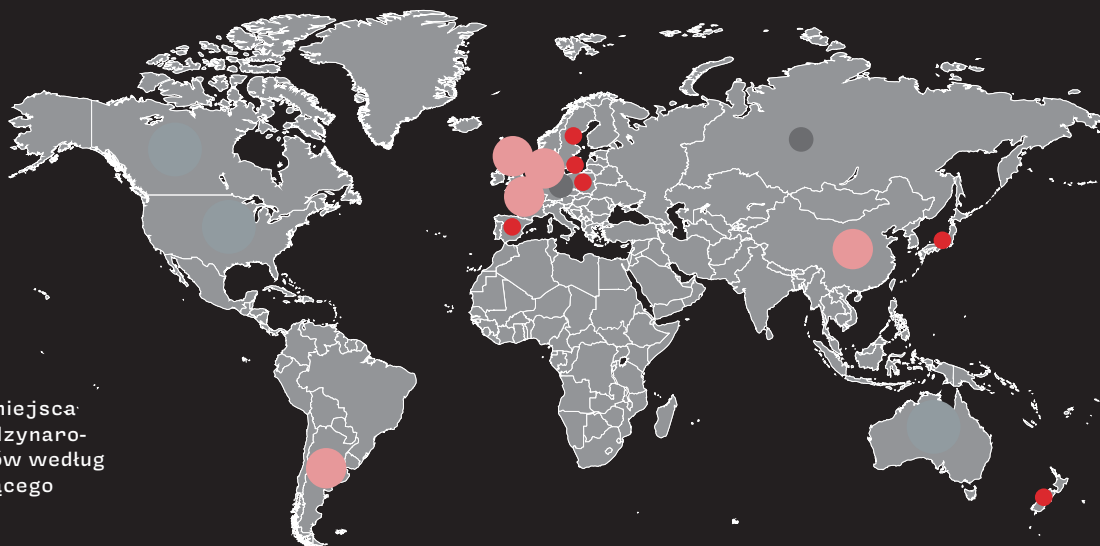

DIAGRAM 7. Główne miejsca pochodzenia międzynarodowych studentów według kraju przyjmującego (w tys.)

● >500 ● 300-499 ● 100-299 ● 20-99 ○ <20 lub nie jest partnerem Projektu Atlas [tys.]

Stany Zjednoczone

CHINY	372 532
INDIE	193 124
KOREA POŁUDNIOWA	49 809
ARABIA SAUDYJSKA	30 957
KANADA	25 992

Kanada

INDIE	198 750
CHINY	98 565
FRANCJA	21 515
STANY ZJEDNOCZONE	13 200
KOREA POŁUDNIOWA	12 260

Australia

CHINY	165 809
INDIE	90 918
NEPAL	34 645
WIETNAM	16 432
MALEZJA	13 562

Argentyna

BRAZYLIA	15 818
PERU	13 748
KOLUMBIA	12 189
PARAGWAJ	8785
BOLIWIA	8618

Wielka Brytania

CHINY	129 045
STANY ZJEDNOCZONE	30 650
INDIE	27 915
NIEMCY	18 405
FRANCJA	18 230

Chiny*

KOREA POŁUDNIOWA	50 600
TAJLANDIA	28 608
PAKISTAN	28 023
INDIE	23 198
STANY ZJEDNOCZONE	20 996

Francja

MAROKO	41 729
ALGERIA	31 196
CHINY	28 436
WŁOCHY	14 692
TUNEZJA	13 025

Holandia

NIEMCY	23 022
WŁOCHY	5563
CHINY	4697
BELGIA	3952
BUŁGARIA	3680

Rosja

KAZACHSTAN	67 831
CHINY	37 515
TURKMENISTAN	35 261
UZBEKISTAN	28 833
TADŻYKISTAN	20 752

Niemcy

CHINY	39 871
INDIE	20 562
SYRIA	13 032
AUSTRIA	11 495
ROSJA	10 439

Japonia

CHINY	94 047
WIETNAM	45 248
NEPAL	18 662
KOREA POŁUDNIOWA	15 977
TAJWAN	7518

Hiszpania

WŁOCHY	15 543
FRANCJA	14 323
STANY ZJEDNOCZONE	9239
NIEMCY	7476
KOLUMBIA	7145

Polska

UKRAINA	40 698
BIAŁORUŚ	7460
INDIE	3748
CZECHY	1627
NORWEGIA	1489

Nowa Zelandia

CHINY	19 950
INDIE	13 015
STANY ZJEDNOCZONE	2785
MALEZJA	1550
KOREA POŁUDNIOWA	1355

Szwecja

NIEMCY	3588
FINLANDIA	2591
CHINY	2529
INDIE	2179
FRANCJA	1929

Dania

NIEMCY	3302
NORWEGIA	3039
STANY ZJEDNOCZONE	1794
HISZPANIA	1536
WIELKA BRYTANIA	1476

Źródło: Project Atlas, 2020

Jako najważniejsze cele internacjonalizacji 76 proc. badanych wskazało przygotowanie studentów do życia w zglobalizowanym świecie i zwiększenie ich szans na zatrudnienie, natomiast 65 proc. podniesienie jakości nauczania. Najczęściej wymieniane wyzwania wewnętrzne w zakresie internacjonalizacji to niewystarczający budżet (39 proc.), brak zaangażowania ze strony niektórych wydziałów i pracowników (38 proc.). W wymiarze zewnętrznym to również zbyt niskie fundusze (31 proc.), konkurencja pomiędzy instytucjami (28 proc.) oraz międzynarodowe bariery prawne (27 proc.). Te wskazania różniły się znacznie w zależności od regionu, np. w krajach Europy Północnej jako jedną z głównych przeszkód wskazywano wysokie koszty życia.

Uczestnicy omawianego badania optymistycznie patrzyli w przyszłość. Aż 81 proc. respondentów oceniło przyszłość umiędzynarodowienia ich uczelni pozytywnie lub bardzo pozytywnie, a jedynie 4 proc. miało odczucia negatywne. Autorzy badania postawili jednak pewne znaki zapytania dotyczące przyszłości umiędzynarodowienia uczelni europejskich w kolejnych latach. Pytania o przyszłość budził m.in. brexit, czyli wyjście Wielkiej Brytanii ze struktur UE, groźby zamknięcia Uniwersytetu Środkowoeuropejskiego w Budapeszcie (uczelnia przeniosła swoją działalność do Wiednia w 2019 r.) czy rządowe ataki na niezależność uczelni w Turcji. Warto podkreślić, że to szerokie badanie zostało przeprowadzone kilka lat przed pandemią COVID-19. O zagrożeniach z nią związanych piszemy w dalszej części publikacji.

Stale przybywa także studentów zagranicznych w Polsce. W ostatnich 20 latach ich liczba wzrosła aż 10-krotnie (diagram 8). Według wyników wstępnych GUS-u⁷, opublikowanych w czerwcu 2021 r. (stan na 31 grudnia 2020 r.), w roku akademickim 2020/2021 w Polsce studiowało 84 672 obcokrajowców, czyli o 3 proc. więcej niż rok wcześniej.

Zagraniczni studenci w roku akademickim 2020/2021 stanowili zatem 6,96 proc. ogółu studentów w naszym kraju (12 lat temu było ich zaledwie 0,82 proc., w roku akademickim 2018/2019 – 6,37 proc., w 2019/2020 – 6,8 proc.). Wzrost współczynnika umiędzynarodowienia wynika z tego, że na polskich uczelniach studiuje więcej zagranicznych studentów i jednocześnie systematycznie spada liczba tych rodzimych. W roku akademickim 2019/2020 studiowało w Polsce łącznie 1 203 998 osób – to ponad 26 tys. mniej niż w poprzednim roku. Ta liczba spada z roku na rok, choć w roku akademickim 2020/2021 nastąpił niewielki wzrost do 1 215 300 osób⁸. Dla porównania w roku akademickim 2008/2009 na polskich uczelniach studiowało ponad 1,9 mln osób⁹.

Mimo systematycznego wzrostu liczby studentów zagranicznych w Polsce nadal plasujemy się poniżej średniej wartości wskaźnika umiędzynarodowienia uczelni państw OECD. W 2017 r. wynosił on 8,9 proc., a w 2018 – 9,2 proc.¹⁰.

---

⁷ *Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2020/2021 (wyniki wstępne)*, GUS, 2021.

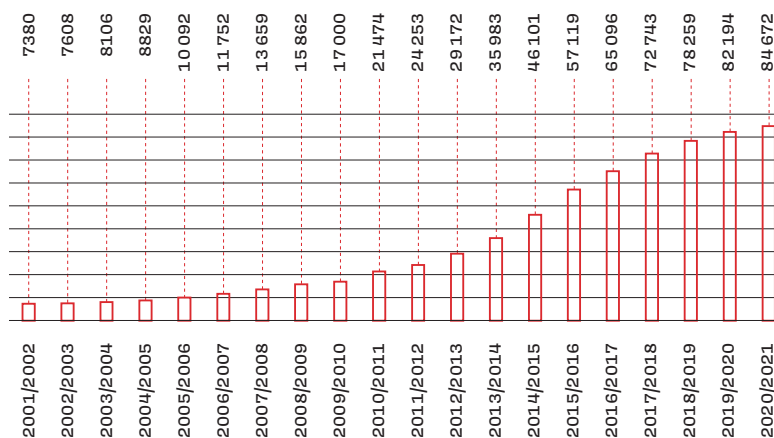
⁸ *Ibidem*.

⁹ Raport *Studenci zagraniczni w Polsce 2020*, Fundacja Edukacyjna Perspektywy, Warszawa 2020.

¹⁰ International student mobility – OECD indicator, <https://data.oecd.org/students/international-student-mobility.htm#indicator-chart>, dostęp: 14.05.2021.

W roku akademickim 2020/2021 większość cudzoziemców pochodziła z krajów europejskich, przy czym najliczniejszą grupę stanowiły osoby z Ukrainy (38,5 tys., 45,4 proc. wszystkich cudzoziemców), z Białorusi (9,7 tys. – 11,5 proc.) oraz z Indii (2,6 tys. – 3 proc.). Studia stacjonarne podjęło 73,2 tys. cudzoziemców (86,5 proc.). Blisko jedna trzecia wszystkich cudzoziemców (24,5 tys.) wybrała uczelnie w województwie mazowieckim¹¹.

W roku akademickim 2019/2020 (ostatnie szczegółowe dane dostępne w momencie zamykania publikacji) spośród studentów zagranicznych największym zainteresowaniem cieszyły się kierunki z grupy biznesu, administracji i prawa – 24,2 tys. osób, nauk społecznych, dziennikarstwa i informacji – 12,4 tys., zdrowia i opieki społecznej – blisko 10,8 tys., nauk humanistycznych i sztuki – ponad 8,4 tys., usług – 8 tys., techniki, przemysłu i budownictwa – 6 tys. Najmniejsze powodzenie odnotowały kierunki rolnicze – kształciło się na nich zaledwie 946 osób. Najliczniejszą grupę zagranicznych studentów gościły: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie (2980 osób), Uniwersytet Warszawski (2885), Uniwersytet Łódzki (1801), Politechnika Warszawska (1747), Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (1714) oraz Uniwersytet Wrocławski (1532). Wśród uczelni medycznych, które wybrało ponad 7,8 tys. przyjezdnych, najbardziej popularne były: Uniwersytet Medyczny w Lublinie, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu i Gdański Uniwersytet Medyczny.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS-u (w tym raportów Szkolnictwo wyższe i jego finanse), <https://stat.gov.pl>

Ciekawe są także motywacje studentów zagranicznych do podejmowania studiów w Polsce. W 2016 r. w ramach prac nad koncepcją NAWA przeprowadzono badanie ankietowe na próbie 2660 studentów cudzoziemców¹². Wynika z niego, że studenci przybywający na wymianę i decydujący się na zrealizowanie pełnego cyklu kształcenia w Polsce podejmują decyzje w różny sposób. Dla tych pierwszych najważniejsze są chęć poznania nowego kraju oraz lepszego opanowania języka obcego. Bardzo ważne okazują się też niskie koszty utrzymania w Polsce. Z kolei dla studentów decydujących się na pełne studia w Polsce najważniejszym atutem jest możliwość studiowania w kraju UE, międzynarodowa uznawalność polskiego dyplomu oraz dobre perspektywy zawodowe po studiach. Znaczne różnice w motywacji widać także pomiędzy studentami pochodzącymi z różnych regionów świata. Prawie połowa studentów z Azji wskazuje

DIAGRAM 8. Liczba studentów zagranicznych w Polsce w latach 2001-2021

¹¹ *Szkolnictwo wyższe w roku..., op.cit.*

¹² A. Grzesiuk, *Studenci zagraniczni na polskich uczelniach wyższych. Uwarunkowania i praktyka*, „Marketing i Rynek” nr 4/2018, s. 246-256.

na niskie koszty utrzymania w Polsce, z kolei ponad połowa studentów z Ukrainy zwraca uwagę na dobre perspektywy zawodowe po studiach i uznawalność dyplomu w UE. Z cytowanych badań wynika, że żadna z ankietowanych grup studentów nie wskazała jakości kształcenia jako dominującego czynnika motywującego do podjęcia studiów w Polsce.

Polska osiągnęła silną pozycję na rynku edukacji akademickiej u wschodnich sąsiadów, o czym świadczą liczby studentów zagranicznych z Ukrainy czy Białorusi. Dużym wyzwaniem jest nadal pozyskiwanie studentów, zwłaszcza drugiego i trzeciego stopnia, z krajów rozwiniętych. Wsparcie w tym zakresie stanowi m.in. europejski program wymiany akademickiej Erasmus+, w którym polskie uczelnie uczestniczą z coraz lepszymi rezultatami. W 2019 r. po raz drugi w historii tego programu więcej studentów przyjechało do Polski (16,5 tys.), niż z niej wyjechało. Ponad tysiąc mobilności zorganizowały uczelnie z Turcji, Hiszpanii, Włoch, Francji, Portugalii i Niemiec¹³. W latach 2014-2020 z Polski wyjeżdżało natomiast rocznie średnio 15 tys. studentów, którzy wybierali studia lub praktyki w Niemczech, Hiszpanii, we Francji, Włoszech i w Portugalii¹⁴. Ta tendencja będzie się prawdopodobnie utrzymywać w kolejnych latach. Z danych cząstkowych uzyskanych bezpośrednio z Narodowej Agencji Programu Erasmus+ wynika, że również w 2020 r. gościliśmy więcej studentów, niż wysłaliśmy. Według wstępnych danych (stan na lipiec 2021 r.) 10,5 tys. przyjechało, a 7,5 tys. wyjechało¹⁵. Dane za 2020 r. są nadal zbierane, więc te liczby z pewnością wzrosną.

Wspieranie umiędzynarodowienia polskich uczelni jest ważnym elementem na poziomie polityki państwa. W 2020 r. Najwyższa Izba Kontroli (NIK) przeprowadziła kontrolę kształcenia studentów obcokrajowców na polskich uczelniach¹⁶. W raporcie podsumowującym wskazano, że w latach 2017-2020 państwo polskie zapewniło właściwe warunki prawne i organizacyjne do rekrutacji oraz kształcenia cudzoziemców

na polskich uczelniach, a także prawidłowo finansowano to zadanie. Jak czytamy w raporcie, wspólne działania ministra nauki i szkolnictwa wyższego (obecnie: ministra edukacji i nauki), ministra spraw zagranicznych, NAWA oraz skontrolowanych uczelni pozwoliły na sukcesywne zwiększanie stopnia umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego zgodnie z przyjętymi przez Radę Ministrów priorytetami polityki zagranicznej i założeniami współpracy rozwojowej. Wzrost liczby cudzoziemców był związany m.in. z realizacją programów stypendialnych. W ocenie NIK nierealne było natomiast osiągnięcie w 2021 r. liczby 100 tys. studentów cudzoziemców na polskich uczelniach. Cel taki zapisano w *Wieloletnim planie współpracy z zagranicą Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego* i w opinii NIK wymaga on zrewidowania.

13 *Erasmus+. Raport 2019*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2020.

14 *Oblicza Erasmus+. Podsumowanie programu 2014-2020*, tom I, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2020.

15 Dane uzyskane bezpośrednio z Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, Narodowej Agencji Programu Erasmus+: *Wyciąg z systemu eacdashboard.qv* z dnia 8.07.2021.

16 *Kształcenie cudzoziemców na polskich uczelniach - informacja o wynikach kontroli*, Najwyższa Izba Kontroli, 9.03.2021, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,23533,vp,26267.pdf>, dostęp: 27.06.2021.

Wyzwania dla internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w czasie pandemii COVID-19

AGNIESZKA PIETRZAK-KIRKIEWICZ

---nota biograficzna znajduje się w rozdziale
Umiejscowienie szkolnictwa wyższego na
świecie i w Polsce, s. 22.

Międzynarodowa mobilność studentów zarówno na świecie, jak i w Polsce może się zmniejszyć ze względu na ogłoszoną przez Światową Organizację Zdrowia w marcu 2020 r. pandemię COVID-19. Większość uczelni na świecie przeszła w tryb nauczania online, co rodzi pytania o sens kontynuacji studiów, które odbywają się formalnie za granicą, a w praktyce często przed ekranem komputera w miejscu zamieszkania studenta.

Według autorów raportu *Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) The Impact of COVID-19 on Education – Insights from Education at a Glance 2020*¹⁷ może nastąpić odwrócenie trendów w międzynarodowym przepływie studentów. Pandemia COVID-19 w różnych aspektach wpłynęła na mobilność studentów. Wiele państw zamknęło uczelnie, a także granice, co zmuszało studentów do szybkiego podejmowania decyzji: czy wracać w rodzinne strony, czy zostać w kraju goszczącym. Niektóre z krajów (np. Kanada, Wielka Brytania) łagodnie traktowały przepisy wizowe, pozwalając studentom zostać w kampusach. Uczelnie wdrożyły nauczanie zdalne, co w przypadku studentów

zagranicznych, którzy wrócili do domów, oznaczało pozbawienie ich podstawowych korzyści płynących z mobilności – kontaktów naukowych i społecznych w międzykulturowym środowisku, doświadczenia mieszkania w innym kraju, doskonalenia znajomości języka obcego, dostępu do zagranicznego rynku pracy. Spadek liczby studentów zagranicznych może mieć poważne konsekwencje dla finansowania instytucji szkolnictwa wyższego w państwach, w których wpływy z czesnego studentów międzynarodowych są wyższe niż opłaty pobierane od studentów rodzimych (np. Australia, Kanada, Wielka Brytania, USA). Autorzy analizy podkreślają, że efekty pandemii będą widoczne w raportach OECD za kolejne lata.

O wpływie pandemii COVID-19 na internacjonalizację szkolnictwa wyższego w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego (EOSW) możemy przeczytać w raporcie przygotowanym przez European Association for International Education (EAIE) w 2020 r.¹⁸. Autorzy badania pozyskali ponad 800 indywidualnych ankiet wypełnionych przez pracowników uczelni z 38 krajów. Blisko trzy czwarte respondentów określiło wpływ pandemii na mobilność studentów i pracowników jako dość znaczący lub bardzo znaczący. Większość ankietowanych w momencie udziału w badaniu wdrażała plan działań antykryzysowych w związku z pandemią lub była w trakcie przygotowań do wdrożenia takiego planu. Respondenci wyrażali także potrzebę pozyskiwania dobrych praktyk z innych uczelni w zakresie reagowania w tej bezprecedensowej sytuacji.

Firma Quacquarelli Symonds (QS), która wydaje publikacje poświęcone edukacji i studiom międzynarodowym, przygotowała raport *The Coronavirus Crisis and the Future of Higher Education*¹⁹. Do sierpnia 2020 r. zebranoankiety od ponad 66 tys. kandydatów na studia za granicą ze 198 krajów. Aż 61 proc. ankietowanych stwierdziło, że pandemia miała wpływ na ich decyzje dotyczące podjęcia studiów zagranicznych. Ponad połowa z nich uznała, że chce przesunąć termin rozpoczęcia nauki o rok, 10 proc. rozważało zmianę wybranego kraju studiowania, a 6 proc. deklarowało rezygnację ze studiów. Gotowych rozpocząć rok akademicki w zagranicznej uczelni w formie nauki zdalnej było 45 proc. ankietowanych, a jednocześnie 79 proc. z nich oczekiwało w związku z tym obniżenia czesnego.

W drugiej części badania QS pozyskała ponad 1,7 tys. kwestionariuszy od pracowników uczelni z całego świata. Większość ankietowanych uczelni radziła sobie z kryzysem spowodowanym pandemią poprzez wprowadzenie zajęć zdalnych – liczba ta rosła od 56 proc. w marcu do 74 proc. w czerwcu 2020 r. Niektóre instytucje przesuwaly także terminy naborów – takie zmiany deklarowało w marcu 17 proc., a w czerwcu już 36 proc. z nich. Co istotne, ponad 70 proc. ankietowanych spodziewało się spadku liczby kandydatów z zagranicy w nadchodzącym roku akademickim. Jako przyczyny wskazywano najczęściej problemy ze swobodnym przemieszczaniem się po świecie, obawę przed podróżami, przesunięcie terminu złożenia dokumentów aplikacyjnych na kolejny rok akademicki i niechęć do studiowania „za granicą” w wersji zdalnej. Jako działania, które mogłyby podjąć rządy, by ułatwić studia międzynarodowe, ankietowani wymieniali najczęściej ułatwienia wizowe, „korytarze” umożliwiające podróżowanie pomiędzy państwami oraz dodatkowe stypendia. Jedynie 19 proc. badanych deklarowało, że ich uczelnie rozważają obniżenie czesnego.

---

17 A. Schleicher, *The Impact of COVID-19 on Education – Insights from Education at a Glance 2020*, OECD, 2020.

18 L.E. Rumbley, *Coping with COVID-19: International Higher Education in Europe*, EAIE, 2020.

19 *The Coronavirus Crisis and the Future of Higher Education*, QS Quacquarelli Symonds, 2020.

20 *International Student Survey 2021 EU edition – Supporting Recovery and Driving Growth in Global Higher Education*, QS Quacquarelli Symonds, 2021.

W kolejnym raporcie QS *International Student Survey 2021 EU edition – Supporting Recovery and Driving Growth in Global Higher Education*²⁰ opublikowano zestawienie badań ankietowych przeprowadzonych wśród ponad 105 tys. studentów zagranicznych ze 191 krajów i 115 szkół wyższych. Aż 69 proc. respondentów studiujących za granicą uznało, że ich uczelnie poradziły sobie z wprowadzeniem nauczania zdalnego w czasie pandemii. Dla 57 proc. kandydatów na studia międzynarodowe przy wyborze kraju goszczącego miało znaczenie to, w jaki sposób rząd tego państwa walczył z pandemią. Według badanych kryzys najlepiej oparowała Nowa Zelandia (33 proc. wskazań). Już 68 proc. kandydatów deklaroowało chęć rozpoczęcia roku akademickiego w kraju goszczącym, godząc się na odbycie kwarentanny, a 32 proc. wolałoby rozpocząć rok akademicki w trybie online ze swojego miejsca zamieszkania.

Z optymizmem patrzą w postpandemiczną przyszłość uczelnie w USA. Według raportu Institute of International Education (IIE) *Preparing for the Future: The Path Forward for International Education Exchange*²¹ opublikowanego w czerwcu 2021 r. większość z 414 zbadanych amerykańskich szkół wyższych planowała otworzyć kampusy dla studentów zagranicznych już jesienią 2021 r. Aż 86 proc. ankietowanych zamierzało prowadzić część zajęć w tradycyjnej formie – 62 proc. chciało wprowadzić zajęcia hybrydowe, a 24 proc. zajęcia stacjonarne. Natomiast 50 proc. respondentów przewidywało wzrost lub chociaż stabilizację liczby studentów zagranicznych w nadchącym roku akademickim.

Także w Polsce długofalowy wpływ pandemii na internacjonalizację szkolnictwa wyższego pokażą najbliższe lata. Z badania *Internacjonalizacja w czasach pandemii* przeprowadzonego w maju 2020 r. wśród 45 uczelni akademickich w naszym kraju wynika, że większość ankietowanych szkół wyższych obawiała się, że w efekcie pandemii COVID-19 spadnie liczba nowych studentów z zagranicy²². Spadku o ponad połowę w porównaniu z rokiem akademickim 2019/2020 oczekiwało 7 proc. uczelni, a 33 proc. przewidywało spadki sięgające od 20 do 50 proc. Jedna czwarta ankietowanych uczelni odnotowała niewielki odsetek studentów, którzy opuścili Polskę (do 5 proc.). Ta sytuacja dotyczyła przede wszystkim uczelni zlokalizowanych w dużych ośrodkach – w Warszawie, Poznaniu, Gdańsku czy we Wrocławiu. Blisko połowa uczestniczących w badaniu uczelni odnotowała wyjazd średniej lub dużej grupy studentów zagranicznych, a w 13 proc. instytucji wyjechała ich ponad połowa. Najwięcej wyjazdów, bo do 50 proc., odnotowano wśród studentów, którzy przyjechali w ramach umów bilateralnych. Kolejną grupę stanowią studenci korzystający z programu Erasmus+ (20-30 proc.). Najmniejszy odpływ zaobserwowano wśród studentów regularnych. Prawie połowa ankietowanych przewidywała, że przy zniesieniu restrykcji związanych z pandemią obecni studenci zostaną w Polsce lub wrócą, jeśli wyjechali w swoje rodzinne strony.

---

²¹ M. Martel, J. Baer, *COVID-19 Effects on US Higher Education Campuses Report 4*, Institute of International Education, 2021.

²² Raport *Internacjonalizacja w czasach pandemii. Wpływ COVID-19 na studentów zagranicznych w Polsce i rekrutację na studia w roku akademickim 2020/21*, Fundacja Edukacyjna Perspektywy, Komisja ds. Współpracy Międzynarodowej Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, Warszawa 2020.

2

**———— Studia wspólne
- kontekst światowy
i europejski**

Studia wspólne w Europie i na świecie

AGNIESZKA PIETRZAK-KIRKIEWICZ

-----nota biograficzna znajduje się w rozdziale
Umiejscowienie szkolnictwa wyższego na
świecie i w Polsce, s. 22.

Termin studiów wspólnych pojawił się w literaturze światowej w latach 70. XX w.²³, choć z pewnością ta forma kształcenia akademickiego funkcjonowała o wiele wcześniej. W deklaracji bolońskiej z 1999 r., która zapoczątkowała proces ujednoczenia szkolnictwa wyższego w Europie, nie znajdujemy bezpośredniego odniesienia do idei studiów wspólnych. Jednak już w komunikacie wydanym po konferencji ministrów szkolnictwa wyższego, która odbyła się w 2001 r. w Pradze, znalazła się wyraźna zachęta do tworzenia modułów, przedmiotów czy całych programów w partnerstwie z uczelniami z innych państw. Waga studiów wspólnych rosła z każdą kolejną konferencją ministrów. Istniała zatem wola polityczna, a także potrzeba wspierania i rozwijania wspólnych studiów w Europie.

W 2004 r. został uruchomiony europejski program Erasmus Mundus, który miał za zadanie uatrakcyjnić i podnieść jakość kształcenia oferowanego przez europejskie uczelnie m.in. poprzez realizację wspólnych programów studiów. Z pewnością przyczynił się on do zacieśnienia współpracy pomiędzy europejskimi szkołami wyższymi, a także podniósł rozpoznawalność idei studiów wspólnych. Obecnie programy tego typu można realizować w ramach akcji centralnej programu Erasmus+ Wspólne Studia Magisterskie Erasmus Mundus (Erasmus Mundus

Joint Master, EMJM). Nie jest to jednak akcja, którą da się w skali Europy uznać za masową – w 2011 r. dofinansowanie otrzymało 11 projektów, w 2016 r. 27, w 2018 r. 42, a w 2019 r. 44. Liczba składanych wniosków jest w ostatnich latach dość stabilna i oscyluje wokół 100 rocznie²⁴.

W najnowszej literaturze europejskiej i światowej można znaleźć wiele opracowań dotyczących wspólnych programów studiów. Ta tematyka pojawia się również jako element publikacji, które dotyczą szeroko rozumianej internacjonalizacji szkolnictwa wyższego. Nie ma natomiast jednego, zbiorczego źródła informacji statystycznych na temat studiów wspólnych, gdyż większość krajów nadal nie gromadzi danych w sposób regularny i systemowy. W skali światowej można zaobserwować rosnące zainteresowanie programami tego typu, choć nadal są to studia uważane za elitarne, wymagające dużego wysiłku zarówno przy ich uruchomieniu, jak i prowadzeniu.

Już w pierwszej dekadzie XXI w. były prowadzone badania dotyczące stanu realizacji studiów wspólnych w Europie i na świecie. W raporcie opracowanym przez European University Association (EUA) z 2002 r.²⁵ podkreślano rolę studiów wspólnych w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego (EOSW) oraz zgodność idei ich tworzenia z założeniami procesu bolońskiego. Już wtedy 26 państw zaangażowanych we wdrażanie systemu bolońskiego potwierdziło, że ich uczelnie mają w ofercie studia wspólne.

W 2011 r. Institute of International Education (IIE) opublikował raport²⁶ na temat stanu studiów wspólnych i podwójnego dyplomu na podstawie badania przeprowadzonego wśród 245 instytucji z 28 krajów, w tym z Polski. Aż 95 proc. ankietowanych podkreśliło, że zamierza rozwijać studia wspólne i podwójnego dyplomu w swoich uczelniach. Ankietowani najczęściej prowadzili takie programy z partnerami z Francji, Chin, Niemiec, Hiszpanii i ze Stanów Zjednoczonych. Co ciekawe, w rankingu tym Polska znalazła się na 9. miejscu. Większość badanych uczelni zaangażowała się w realizację studiów wspólnych pomiędzy 2001 a 2009 r. Największymi wyzwaniem studiów wspólnych i podwójnego dyplomu było według ankietowanych zapewnienie stabilnego finansowania. Najważniejsze korzyści natomiast to poszerzenie oferty edukacyjnej, wzmocnienie współpracy badawczej, rozwój umiędzynarodowienia instytucji oraz podniesienie jej prestiżu.

Z najnowszego raportu dotyczącego umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego na świecie²⁷ wydanego w 2019 r. przez IAU wynika, że największe doświadczenie w realizowaniu wspólnych programów studiów mają uczelnie z Ameryki Północnej. To w tym rejonie świata odnotowano największy odsetek szkół wyższych oferujących programy tego typu. Najmniej wspólnych programów studiów oferują natomiast uczelnie z Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Warto również zauważyć, że o wiele bardziej popularne są studia w formie programów podwójnego lub wielokrotnego dyplomu niż studia kończące się uzyskaniem jednego wspólnego dyplomu i dotyczy to wszystkich poziomów kształcenia.

W krajach EOSW mniej niż 25 proc. instytucji uczestniczy w programach studiów wspólnych, a mniej niż 5 proc. uczelni przyznaje wspólne dyplomy. Jak wskazują autorzy badania *Bologna Process Implementation Report 2018*, w wielu krajach EOSW dużą przeszkodą w uruchamianiu i prowadzeniu studiów wspólnych jest brak odpowiednich regulacji prawnych²⁸.

---

²³ *Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich nr C 38 z 19 lutego 1976 r.*, w którym użyto sformułowania *joint programmes of study and research between institutions in several Member States*.

²⁴ *Wspólne studia magisterskie Erasmus Mundus w programie Erasmus+*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2020, <https://2014-2020.erasmusplus.org.pl/wp-content/uploads/2020/10/Polskie-uczelnie-w-EMJMDs-E.pdf>, dostęp: 10.02.2021.

²⁵ C. Tauch, A. Rauhvargers, *Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe*, European University Association, European Commission – Directorate General for Education and Culture, Brussel 2002.

²⁶ D. Obst, M. Kuder, C. Banks, *Joint and Double Degree Programs in the Global Context. Report on an International Survey*, Institute of International Education, 2011.

²⁷ G. Marinoni, *Internationalization of Higher Education: An Evolving Landscape, Locally and Globally. IAU 5th Global Survey*, International Association of Universities, 2019.

²⁸ *The European Higher Education area in 2018: Bologna Process Implementation Report*, European Commission/EACEA/Eurydice, Luxemburg: Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018.

Studiów wspólnych z pewnością nie można zaliczyć do kierunków kształcących „masowo”. Charakteryzują się one małą liczbą przyjmowanych studentów. Autorzy badania przeprowadzonego w projekcie REDEEM²⁹ wskazują, że na 60 proc. przebadanych kierunków studiów wspólnych kształciło się mniej niż 15 studentów, a na jednej trzeciej mniej niż 5 osób. Podobne dane znajdujemy w cytowanym wyżej raporcie IIE³⁰ – 76 proc. badanych przyjmuje na studia wspólne mniej niż 25 studentów.

Według danych zawartych w raporcie *The EAIE Barometer*³¹ aż 64 proc. spośród ankietowanych wskazało studia wspólne lub studia podwójnego dyplomu jako działania podejmowane w ramach umiędzynarodowienia ich uczelni. Dodatkowo w 29 proc. przypadków studia te znalazły się na liście priorytetów w zakresie internacjonalizacji.

Z kolejnego raportu *The EAIE Barometer: Internationalization in Europe (second edition). Signposts of Success*³², opracowanego na podstawie badań ankietowych dotyczących czynników sukcesu w umiędzynarodowieniu, wynika, że 74 proc. ankietowanych odnotowało postęp w realizacji studiów wspólnych lub studiów podwójnego dyplomu w ciągu ostatnich trzech lat. Tylko 30 proc. ankietowanych określiło postęp w rozwoju tego typu studiów jako znaczący. Pozwala to wysnuć wniosek, że ta forma współpracy międzynarodowej jest istotna dla uczelni z EOSW.

Warto przyjrzeć się także badaniom na temat studiów wspólnych w konkretnych krajach. Ciekawym przykładem są tutaj Niemcy. W 2015 r. konsorcjum dwóch agencji: evalag i Accreditation Agency for Study Programmes in Engineering, Informatics, Natural Sciences and Mathematics (ASIIN) przeprowadziło szeroką ewaluację krajowego programu Integrierte internationale Studiengänge mit Doppelabschluss (Zintegrowane Studia Międzynarodowe z Podwójnym Dyplomem). Przebadano 1208 studentów oraz 516 kierowników/koordynatorów projektów. Informacje o wynikach badania można znaleźć w tekście Tabei Kaiser, dyrektorki Sekcji Umiędzynarodowienia Nauczania w Niemieckiej Centrali Wymiany Akademickiej (Deutscher Akademischer Austauschdienst, DAAD), w części II, Studia wspólne – doświadczenia innych krajów.

---

²⁹ REDEEM project, <https://www.redeemproject.eu/>, dostęp: 8.02.2021.

³⁰ D. Obst, M. Kuder, C. Banks, *Joint and Double Degree Programs in the Global Context*, op.cit., 2011.

³¹ A. Sandström, R. Hudson, *The EAIE Barometer: Internationalization in Europe (Second Edition)*..., op.cit.

³² *Ibidem*.

**Studia wspólne
- doświadczenia
innych krajów**

Studia podwójnego dyplomu – wartość dodana dla studentów oraz uczelni

Ocena programu finansowania studiów podwójnego dyplomu na niemieckich uczelniach oferowanego przez DAAD

TABEA KAISER

Studia podwójnego dyplomu odgrywają kluczową rolę w większości strategii umiędzynarodowienia obowiązujących na niemieckich uczelniach. Aby umożliwić uczelniom w Niemczech otwieranie i realizowanie takich międzynarodowych kierunków studiów, Niemiecka Centrala Wymiany Akademickiej (Deutscher Akademischer Austauschdienst, DAAD) uruchomiła w 1999 r. program Zintegrowane Studia Międzynarodowe z Podwójnym Dyplomem.

Program ten, realizowany ze środków niemieckiego Federalnego Ministerstwa Edukacji i Badań (Bundesministerium für Bildung und Forschung, BMBF), wspiera studia kończące się podwójnym lub wspólnym dyplomem nadawanym przez uczelnię niemiecką razem z zagraniczną instytucją partnerską. Celem programu jest wzmocnienie umiędzynarodowienia uczelni w Niemczech poprzez działanie na rzecz tworzenia międzynarodowych studiów i mobilności niemieckich studentów oraz ułatwianie wymiany nauczycieli

dyrektorka Sekcji Umiędzynarodowienia Nauczania w Niemieckiej Centrali Wymiany Akademickiej (DAAD). Kieruje programami finansowania wspierającymi tworzenie międzynarodowych kierunków studiów na niemieckich uczelniach. Przed objęciem tego stanowiska zarządzała programem stypendialnym dla młodych niemieckich specjalistów pragnących pracować w organizacjach międzynarodowych. Tebea Kaiser rozpoczęła pracę w DAAD w 2006 r. po kilku latach studiów i pracy za granicą – w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie i Tajlandii. Ma dyplom magistra literatury amerykańskiej i języka amerykańskiego, politologii i historii najnowszej Uniwersytetu w Bonn.

i studentów. Od 2000 r. pozytywnie rozpatrzone 1049 wniosków, co przyczyniło się do uruchomienia kilkuset kierunków studiów (270 od 2009 r.).

Jesienią 2015 r. powołano konsorcjum dwóch agencji: evalag i Accreditation Agency for Study Programmes in Engineering, Informatics, Natural Sciences and Mathematics (ASIIN), mające na celu przeprowadzenie oceny działania programu. Ewaluacja zakończyła się w lutym 2017 r. Koncentrowała się na grupie docelowej programu, czyli niemieckich uczelniach oraz kluczowych osobach zaangażowanych w realizację studiów podwójnego dyplomu: studentach, nauczycielach i innych pracownikach uczelni. Narzędzia służące do przeprowadzenia oceny obejmowały dwie ankiety online, w których wzięło udział 1208 studentów oraz 516 kierowników/koordynatorów projektów. Ponadto przeprowadzono dyskusje w grupach fokusowych, wywiady oraz warsztaty eksperckie, aby omówić, przeanalizować i zweryfikować wyniki.

KONTEKST

Większość (60 proc.) kierunków studiów wspólnych/podwójnego dyplomu finansowanych z programu należała do obszarów: prawo, ekonomia, nauki społeczne i nauki inżynierskie. Studia podwójnego dyplomu są zdecydowanie bardziej popularne (85 proc.) niż studia wspólne (15 proc.). Ponadto współpraca częściej dotyczy studiów magisterskich (73 proc.) niż licencjackich (27 proc.). Większość programów międzynarodowych (60 proc.) prowadzona jest we współpracy z uczelniami europejskimi. Istotną rolę odgrywają tu cele procesu bolońskiego oraz kierunek zmian, które rozpoczęły się w systemie szkolnictwa wyższego. Ponieważ ten proces jest nastawiony na umiędzynarodowienie uczelni europejskich, stwarza on silniejsze podstawy współpracy między instytucjami europejskimi, które pragną oferować programy podwójnego dyplomu.

Mimo że studia podwójnego dyplomu podejmuje stosunkowo niewielka liczba osób, takie kierunki często mają duży potencjał dla uczelni.

WARTOŚĆ DODANA Z PERSPEKTYWY STUDENTÓW

Liczba programów podwójnego dyplomu jest ograniczona, studiuje na nich stosunkowo niewiele osób. Dlatego te studia nie mają znaczącego wpływu na ogólną mobilność wśród studentów. Jednocześnie programy międzynarodowe oferują wiele korzyści i w ogromnym stopniu spełniają oczekiwania studentów. Więcej niż połowa studentów ocenia te studia jako dobre lub doskonałe. Jak wskazują wyniki ankiety online, studenci szczególnie cenią sobie zakres treści merytorycznych (74 proc. ocenia ten aspekt studiów jako bardzo dobry lub doskonały) oraz ich aktualność (78 proc.). Informacje zwrotne od absolwentów tych kierunków są jeszcze lepsze: około dwóch trzecich respondentów ocenia swój kierunek studiów jako dobry lub doskonały. Poza aspektami wymienionymi wyżej absolwenci wysoko oceniają metody dydaktyczne (69 proc.), powiązanie z aktualnymi badaniami naukowymi (65 proc.) oraz znaczenie praktyczne uzyskanego dyplomu (61 proc.).

Powody wyboru takiego typu studiów wyraźnie wskazują wagę, jaką studenci przywiązują do ich międzynarodowego charakteru. W tym kontekście często wspominają wyjazdy zagraniczne, kompetencje międzykulturowe oraz znajomość języków obcych, które zyskują dzięki takim studiom. Większość ankietowanych studentów dobrze lub doskonale ocenia również czas spędzony za granicą. Istotną rolę odgrywają dla nich działania podejmowane przez koordynatorów studiów związane z zapewnieniem wsparcia i informacji. Połowa ankietowanych studentów przypisuje spore znaczenie radom i wsparciu, często bowiem pozwalały one pokonać istotne przeszkody natury organizacyjnej pojawiające się podczas studiów za granicą.

Jeśli chodzi o umiejętności nabywane przez uczestników studiów podwójnego dyplomu, badanie wykazało, że studenci wymieniali w samoocenie przede wszystkim zdobyte kompetencje międzynarodowe/międzykulturowe. Z kolei kierownicy projektów szczególnie wysoko cenią motywację, mobilność i międzynarodowe nastawienie, które studenci zdobywają dzięki studiom podwójnego dyplomu. Z punktu widzenia kierowników pobyt za granicą znacząco poprawia kompetencje międzykulturowe oraz umiejętności miękkie związane z dłuższym pobytem zagranicznym studentów. Do umiejętności tych zaliczają się: niezależność, kompetencje społeczne oraz biegłość językowa. Wszystkie one prowadzą do podniesienia poziomu wiedzy zawodowej i w znaczący sposób zwiększają szanse na rynku pracy.

WARTOŚĆ DODANA DLA UCZELNI

Zapytani o osobistą perspektywę kierownicy i koordynatorzy projektów generalnie pozytywnie oceniają wiedzę i umiejętności nabyte w drodze wymiany z uczelnią partnerską. Dotyczy to w szczególności relacji ze współpracownikami na uczelni oraz osiągnięcia zrozumienia międzykulturowego wobec kraju goszczącego. Dzięki ewaluacji wiadomo również, że współpraca często wykracza poza programy podwójnego dyplomu i może zaowocować wspólnymi projektami badawczymi oraz publikacjami. Wymiana dotyczy nie tylko nauczycieli akademickich, ale też asystentów badawczych oraz personelu administracyjnego, a tym samym rozszerza umiędzynarodowienie na inne obszary w ramach instytucji. Efekt ten pogłębiany jest dzięki strukturom wspierającym i informacyjnym finansowanym z programu, co z kolei sprzyja powstawaniu trwałych powiązań między uczelniami partnerskimi.

Ocena pokazuje, że inicjatywy na rzecz nawiązywania partnerstwa zazwyczaj wychodzą od poszczególnych nauczycieli akademickich, po czym są włączane w strategię umiędzynarodowienia danej uczelni. Wyniki badania dowodzą różnic między uniwersytetami a politechnikami. Podczas gdy na uniwersytetach tworzenie studiów podwójnego dyplomu zazwyczaj inicjują pojedyncze osoby, bazując na swoich kontaktach zawodowych, politechniki najwyraźniej stosują podejście odgórne, wybierając uczelnie

partnerskie i obszary współpracy w bardziej strategiczny sposób. Jednak niezależnie od tego, czy ten proces przebiega z góry na dół, czy z dołu w górę, studia podwójnego dyplomu symbolizują silne powiązanie między obiema instytucjami partnerskimi, a tym samym mają nieodłączną wartość strategiczną.

Doświadczenia zdobyte w ramach istniejącej współpracy mogą pobudzić zainteresowanie tworzeniem kierunków kończących się podwójnym dyplomem. Okazuje się, że uczelnie często wybierają na partnerów szkoły wyższe, z którymi już współpracują na różnych poziomach. Zainteresowanie uczelni otwarciem studiów podwójnego dyplomu czasami prowadzi do całkowitego przekształcenia odpowiadających im kierunków studiów. W przypadku uczelni niemieckich szczególnie istotnym kryterium doboru uczelni partnerskiej jest jej reputacja.

Kolejnym istotnym aspektem, którym kierują się uczelnie niemieckie przy otwieraniu kierunków podwójnego dyplomu, jest chęć przyciągnięcia doskonale wykształconych studentów międzynarodowych – w charakterze zarówno początkujących pracowników badawczych uczelni, jak i specjalistów potrzebnych na rynku pracy. Pod tym względem finansowanie z DAAD odgrywa istotną rolę w rywalizacji o najlepiej wykształconych i zmotywowanych studentów. Z programu finansowane są stypendia umożliwiające podjęcie studiów w zagranicznej instytucji partnerskiej, co zwiększa atrakcyjność programów podwójnego dyplomu.

Biorąc pod uwagę wszystkie te aspekty, duże znaczenie ma symboliczna wartość studiów podwójnego dyplomu. Podwójne dyplomy w istotny sposób zwiększają rozpoznawalność międzynarodową instytucji – zarówno w rekrutacji studentów zagranicznych, jak i w pozycjonowaniu badań.

PERSPEKTYWA: ZWIĘKSZANIE WARTOŚCI DLA SZKÓŁ WYŻSZYCH

Mimo że studia podwójnego dyplomu podejmuje stosunkowo niewielka liczba osób, takie kierunki często mają duży potencjał dla uczelni. Ewaluacja wskazuje także obszary, które mogłyby zostać poprawione, przynosząc tym samym korzyści tak instytucjom, jak i studentom. Wskazówki skierowane są w szczególności do uczelni niemieckich, które w większości finansuje się ze środków publicznych i które nie pobierają opłat za studia. Dlatego te ustalenia mogą nie mieć zastosowania do uczelni funkcjonujących w ramach innych systemów akademickich.

Studia podwójnego dyplomu już teraz odgrywają ważną rolę w strategiach umiędzynarodowienia większości uczelni. Co za tym idzie, w ramach ewaluacji zaleca się uniwersytetom włączenie takich programów do odrębnej i jasno sformułowanej polityki umiędzynarodowienia. Takie wewnętrzne rozwiązania miałyby pozytywny wpływ na trwałość kierunków kończących się podwójnym dyplomem. To z kolei przyczyniłoby się do bardziej systematycznego włączania indywidualnych inicjatyw i zaangażowania w politykę uczelni. Na dłuższą metę może to również poprawić wymogi strukturalne dotyczące zrównoważonych programów studiów i partnerstw. Wspomniane wyniki, zwłaszcza w obszarze wartości dodanej dla studentów, wskazują, że wyjazdy zagraniczne w ramach studiów

DAAD – NIEMIECKA CENTRALA WYMIANY AKADEMICKIEJ

Dzięki DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst) rokrocznie ponad 130 tys. studentów i pracowników nauki z całego świata realizuje pobyty studyjne i naukowe za granicą. DAAD jest tym samym jedną z największych na świecie organizacji wspierających międzynarodową wymianę akademicką. Równie intensywnie angażuje się w proces umiędzynarodowienia niemieckich uczelni, reformowanie systemów oświaty w państwach rozwijających się, a także wspieranie rozwoju germanistyki i promowanie języka niemieckiego za granicą. DAAD to stowarzyszenie niemieckich szkół wyższych z siedzibą w Bonn i w Berlinie. Projekty realizowane w różnych częściach świata koordynują przedstawicielstwa w 15 krajach – w tym także w Polsce. Sieć lokalnych przedstawicielstw uzupełnia 56 centrów informacyjnych DAAD działających na wszystkich kontynentach.

mogą pozytywnie wpłynąć na karierę zawodową. Z tego powodu należy docenić kluczową rolę absolwentów i poświęcić im szczególną uwagę. Studia podwójnego dyplomu mogłyby zyskać, zwłaszcza w perspektywie długoterminowej, na stworzeniu sieci absolwentów i śledzeniu ich ścieżek zawodowych. Potrzebne byłoby utrzymywanie kontaktów z absolwentami i przeprowadzanie regularnych badań dotyczących ich kariery. W ten sposób absolwenci mogą znacząco przyczynić się do promowania studiów podwójnego dyplomu i stworzenia sieci dla obecnych studentów, aby poprawić ich perspektywy zawodowe i zaoferować dalsze możliwości badawcze.

Wyniki oceny wskazują, że wartość programów podwójnego dyplomu często nie idzie w parze z ich widocznością. Strony internetowe wielu kierunków studiów podwójnego dyplomu są trudne do znalezienia w serwisach internetowych uczelni. Brakuje też na nich podstawowych informacji. Również inne działania PR-owe uczelni często nie ukazują roli, jaką te kierunki odgrywają w kontekście ich międzynarodowej reputacji. Dlatego szkoły wyższe oferujące studia podwójnego dyplomu powinny zapewnić tym kierunkom większą widoczność, tak aby instytucje i studenci mogli czerpać korzyści z wewnętrznej wartości tych studiów.

Artykuł powstał na podstawie raportu Ocena programu finansowania DAAD „Zintegrowane Studia Międzynarodowe z Podwójnym Dyplomem” przedłożonego przez agencję evalag w styczniu 2017 r.

Studia wspólne w Norwegii – trudności i wyzwania

VIDAR PEDERSEN

WSPÓLNE KIERUNKI STUDIÓW – ZŁOTY STANDARD WSPÓŁPRACY MIĘDZYNARODOWEJ

Studia wspólne odgrywają ważną rolę, ponieważ przenoszą współpracę międzynarodową na nowy poziom. Polegają one na strukturalnej współpracy zorganizowanej wokół konkretnego kierunku studiów. Studia wspólne to zatem o wiele więcej niż tylko oferowanie studentom zajęć na uczelni partnerskiej czy organizowanie wykładów gościnnych. Opierają się na formalnej współpracy, która wymaga daleko idącej interakcji między uczelniami, w tym harmonizacji struktur, stopni, oferowanych przedmiotów itp. To całkiem nowy poziom integracji między instytucjami, który w przypadku „normalnej” współpracy nie jest niezbędnym. Dlatego też były norweski minister edukacji Torbjørn Røe Isaksen nazwał studia wspólne „złotym standardem współpracy międzynarodowej”. To bardzo trafny opis, ponieważ studia wspólne polegają na oferowaniu kierunku studiów wraz z zestawem kryteriów i zasad przyjmowania kandydatów, co pozwala znaleźć wspólną płaszczyznę oraz stworzyć coś wyjątkowego i zupełnie nowego, a nie proponować

dyrektor ds. programów europejskich w Hk-dir oraz dyrektor ds. edukacji i szkoleń Norweskiej Agencji Narodowej Erasmus+. Przez ostatnie 15 lat zajmował różne stanowiska kierownicze w Diku (poprzedniczce HK-dir). Pracował też intensywnie nad europejskimi i północnoamerykańskimi programami współpracy. Pedersen uzyskał stopień cand. philol. z anglistyki na Uniwersytecie w Bergen. Zanim dołączył do Diku/SIU w 2001 r., przez osiem lat uczył angielskiego na Uniwersytecie w Bergen i Uniwersytecie w Agder.

przypadkową kombinację na podstawie oferty każdej z uczelni. Studia wspólne wymagają udziału i zaangażowania kadry, aby można było osadzić mobilność studentów w szerszych ramach współpracy i zapewnić im jeszcze większe pole kształcenia. Takie kierunki cieszą się dużym wsparciem norweskiego rządu – a nawet stanowią jego priorytet. Zostały formalnie dopuszczone w 2005 r. na mocy ustawy o uniwersytetach i szkołach wyższych.

MECHANIZMY FINANSOWANIA WCZORAJ I DZIŚ

Głównym programem finansowania dostępnym dla norweskich szkół wyższych od 2004 r. jest program Erasmus Mundus [przyp. red.: obecnie jest to akcja centralna „Wspólne studia magisterskie Erasmus Mundus”], finansowany ze środków Komisji Europejskiej. Erasmus Mundus natychmiast wzbudził ogromne zainteresowanie i pomógł określić, czym są studia wspólne. Przed jego wprowadzeniem współpraca międzynarodowa była w Norwegii zjawiskiem o wiele rzadszym. Oferowane kierunki w większości stanowiły prawdziwe studia wspólne, jednak część z nich była kierunkami studiów podwójnego dyplomu. Wyraźnie dała się zauważyć chęć nawiązywania bliższej współpracy z uczelniami z innych krajów.

Kolejnym programem jest Nordic Master utworzony przez rząd norweski w 2007 r. Również ta inicjatywa została powitana z wielkim entuzjazmem. Program oferuje finansowanie wspólnych kierunków studiów magisterskich Nordic Master opartych i skoncentrowanych na badaniach, doskonałości i wysokiej jakości. Takie studia magisterskie są prowadzone przez uczelnie z co najmniej dwóch krajów nordyckich lub ich regionów autonomicznych, natomiast studenci mogą pochodzić z dowolnego miejsca na świecie.

Poprzedniczka Dyrekcji ds. Szkolnictwa Wyższego i Kompetencji (Direktoratet for høgare utdanning og kompetanse, HK-dir) oraz Norweskiej Agencji Współpracy Międzynarodowej i Poprawy Jakości w Szkolnictwie Wyższym (Datalogisk Institut Københavns Universitet, Diku), czyli agencja Norweskie Centrum Współpracy Międzynarodowej w Szkolnictwie Wyższym (Norsk Senter for internasjonalisering av høgare utdanning, SIU), również kilkakrotnie oferowała finansowanie w ramach programu Międzynarodowych Studiów Wspólnych ze środków norweskiego Ministerstwa Edukacji i Badań Naukowych. Ten program

został jednak wstrzymany około siedmiu lat temu, po części dlatego, że jedynie bardzo niewielka liczba kierunków faktycznie spełniała surowe kryteria studiów wspólnych w prawnym tego słowa znaczeniu, tj. kończyła się uzyskaniem jednego wspólnego dyplomu. Jak pokazała ta inicjatywa, o wiele łatwiej było zorganizować studia kończące się uzyskaniem dwóch dyplomów.

W GÓRĘ, W DÓŁ

Obecnie odnotowuje się stały wzrost liczby wniosków w programie Erasmus Mundus, jednak wciąż wyraźnie poniżej wyników z okresu świetności programu. Widać, że entuzjazm dla innowacji osłabł w porównaniu z latami 2005-2010, kiedy powszechnie mówiono o studiach wspólnych i starano się nawiązywać tego typu współpracę. Wydaje się, że nastąpiła pewnego rodzaju weryfikacja idei w praktyce. Wiele instytucji boryka się obecnie z problemami takimi jak przeszkody administracyjne. Ich doświadczenie pokazuje, że tego rodzaju przedsięwzięcia nie należą do łatwych. W tej chwili dużo spośród tych instytucji oferuje studia podwójnego dyplomu zamiast prawdziwych studiów wspólnych. Utrzymuje się zainteresowanie stosowaniem modeli współpracy specjalistycznej, ale nie ma w ofercie wielu kierunków wspólnych w ścisłym tego słowa znaczeniu. Liczne luźniejsze formy współpracy mogą przynosić podobne efekty na poziomie akademickim. Takie też było nasze doświadczenie w przypadku programu Międzynarodowych Studiów Wspólnych, o którym mowa była wyżej. Zaobserwowaliśmy, że niewiele kierunków studiów wspólnych kończyło się uzyskaniem jednego wspólnego dyplomu, jednak spora liczba spośród oferujących je instytucji spełnia inne kryteria stawiane kierunkom wspólnym.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Uniwersytet Nord (Nord universitet)	2	6	3	4	4	4	4	4	4	3
Norweski Uniwersytet Nauk o Życiu (Norges miljø- og biovitenskapelige universitet)	-	-	2	2	2	2	1	1	1	1
Politechnika Norweska (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet)	8	9	9	9	8	8	8	8	9	8
Uniwersytet Metropolitalny w Oslo (Oslomet – storbyuniversitetet)	2	2	3	3	2	2	2	2	-	-
Uniwersytet w Agder (Universitetet i Agder)	-	-	-	1	1	1	2	3	3	2
Uniwersytet w Bergen (Universitetet i Bergen)	6	6	6	6	6	6	5	3	4	3
Uniwersytet w Oslo (Universitetet i Oslo)	2	3	3	6	7	8	9	9	10	10
Uniwersytet w Stavanger (Universitetet i Stavanger)	1	2	2	3	3	4	4	4	4	4
Uniwersytet Południowo-Wschodniej Norwegii (Universitetet i Sørøst-Norge)	-	2	2	3	3	3	4	4	8	2
Uniwersytet w Tromsø – Norweski Uniwersytet Arktyczny (Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet)	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2
Norweski Uniwersytet Sportowy (Norges idrettshøgskole)	1	1	1	3	3	3	3	3	3	2
Szkoła Wyższa w Østfold (Høgskolen i Østfold)	-	1	1	1	1	2	2	2	2	2
Politechnika Zachodniorweska (Høgskulen på Vestlandet)	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1
Uczelnie publiczne	23	33	33	42	41	45	46	46	51	40
Uniwersytet Specjalistyczny VID (VID vitenskapelige høgskole)	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-
Szkoła Wyższa Kristiania (Høgskolen Kristiania)	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Uczelnie prywatne	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-
Podsumowanie	23	34	34	43	42	45	46	46	51	40

Źródło: Norweskie Centrum Danych Badawczych (Norsk senter for forskningsdata, NSD)

Program Nordic Master również spotkał się na początku z dużym zainteresowaniem, jednak później, kiedy emocje związane z nowymi możliwościami opadły, liczba wniosków zmalała i obecnie utrzymuje się na stałym poziomie.

NAJWAŻNIEJSZE WYZWANIA

Jedno z głównych wyzwań stanowią... pieniądze. Prowadzenie studiów wspólnych jest dość kosztowne. Problemem może być też dystrybucja środków w ramach konsorcjum. Wiele norweskich uczelni podnosi

TABELA 2. Udział w programie Międzynarodowych Studiów Wspólnych według danych norweskich szkół wyższych w latach 2010-2019

również kwestie natury prawnej, np. nie mogą pobierać od studentów czesnego, podczas gdy inne instytucje w ten sposób finansują swoje studia magisterskie. Istnieje też sporo innych problemów, np. sposób liczenia punktów, skutki finansowe dla uczelni norweskich, sposób rejestracji studentów studiów wspólnych. Dużej części tych trudności można uniknąć, decydując się na prowadzenie studiów podwójnego dyplomu zamiast wspólnych. Oferują one dużo elementów proponowanych przez studia wspólne, a także dają możliwość tworzenia własnego programu studiów. Jedyna różnica dotyczy rodzaju uzyskiwanego dyplomu.

W dalszym ciągu widać dążenie do tworzenia wspólnych studiów, jednak z luźniejszymi kryteriami niż te, których wymagałyby pełnoprawne kierunki kończące się uzyskaniem wspólnego dyplomu. Oczywiście nie ma wątpliwości, że idea studiów wspólnych oraz program Erasmus Mundus dały szkołom wyższym bodziec do zacieśnienia współpracy.

Naprawdę ciekawie będzie zobaczyć, co przyniesie w przyszłości inicjatywa Uniwersytetów Europejskich. Biorąc pod uwagę przewidywany typ współpracy, można się spodziewać, że powstaną kolejne kierunki studiów wspólnych oraz kilka kierunków oferowanych przez więcej niż dwie uczelnie. Pytanie brzmi, czy planowana integracja europejskich szkół wyższych istotnie doprowadzi do przywrócenia zainteresowania studiami wspólnymi. Wydaje się to zdecydowanie możliwe, a nawet prawdopodobne!

NORWESKA DYREKCJA DS. SZKOLNICTWA WYŻSZEGO I UMIEJĘTNOŚCI (DIREKTORATET FOR HØGARE UTDANNING OG KOMPETANSE, HK-DIR)

Dyrekcję ds. Szkolnictwa Wyższego i Umiejętności utworzono 1 lipca 2021 r. jako organ podlegający norweskemu Ministerstwu Edukacji i Badań. Dyrekcja powstała w wyniku połączenia Norweskiej Agencji ds. Współpracy Międzynarodowej i Podnoszenia Jakości w Szkolnictwie Wyższym (Diku), instytutów Skills Norway oraz Universell, a także część Norweskiej Dyrekcji ds. Technologii Informacyjno-Komunikacyjnych i Usług Wspólnych w Szkolnictwie Wyższym i Badaniach Naukowych (Unit – Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning) i Norweskiego Centrum Danych Badawczych (Norsk Senter for Forskningsdata, NSD). Dyrekcja przejmie również wybrane zadania od Norweskiej Agencji ds. Zapewnienia Jakości w Edukacji (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen, NOKUT).

Ponadto odgrywa rolę agencji wykonawczej wobec Ministerstwa Edukacji i Badań w sektorach szkolnictwa wyższego i wyższego szkolnictwa zawodowego oraz jest odpowiedzialna za krajową politykę w zakresie umiejętności. Jest organem doradczym ministerstwa, wdraża politykę krajową, koordynuje programy motywacyjne i instrumenty zarządzania.

Dyrekcja przyczyni się do podniesienia jakości kształcenia i umiejętności, wzmocni współpracę międzynarodową oraz będzie siłą napędową transformacji cyfrowej na norweskich uniwersytetach i w szkołach wyższych. Jej celem jest poszerzenie wiedzy i umiejętności w społeczeństwie, zapewnienie dostępu do wysokiej jakości edukacji i możliwości uczenia się przez całe życie dla wszystkich oraz przygotowanie kompetentnych pracowników na potrzeby rynku pracy.

Studia wspólne i podwójnego dyplomu w Stanach Zjednoczonych

CLARE OVERMANN

Studia wspólne i podwójnego dyplomu są dość popularną formą współpracy międzynarodowej w Stanach Zjednoczonych, chociaż studia podwójnego dyplomu – w których uzyskuje się osobny dyplom od każdej z uczestniczących w programie instytucji – pojawiają się w ofercie o wiele częściej niż studia wspólne, w których uzyskuje się tylko jeden dyplom. Badania prowadzone w Stanach Zjednoczonych wykazały, że studia podwójnego dyplomu funkcjonują głównie na poziomie studiów pierwszego stopnia i skłaniają się ku rozwiązaniom, w których studenci międzynarodowi rozpoczynają studia na uczelni macierzystej, a kończą je na uczelni amerykańskiej, gdzie spędzają rok lub kilka lat. Na koniec otrzymują dyplomy obu instytucji³³. Taki układ traktowany jest jako ważny element planu umiędzynarodowienia uczelni amerykańskich oraz narzędzie zwiększenia mobilności studenckiej.

Globalna ankieta przeprowadzona przez Institute of International Education (IIE) i Freie Universität Berlin na temat studiów wspólnych i podwójnego dyplomu wykazała, że główne powody, dla których amerykańskie instytucje zgadzały się na współpracę w ramach studiów wspólnych lub podwójnego dyplomu, różnią się nieco od motywów, jakimi kierowali się ich zagraniczni partnerzy. Wszystkim uczestnikom badania zależało na

szefowa Działu Inicjatyw w Szkolnictwie Wyższym w Instytucie Edukacji Międzynarodowej (Institute of International Education). Zarządza wieloma programami mającymi na celu wspieranie światowej społeczności akademickiej w rozwijaniu współpracy i mobilności. Do programów tych należą IIE Generation Study Abroad oraz działalność Centrum IIE ds. Współpracy Międzynarodowej. Najnowsza publikacja Clare Overmann to *Global Perspectives on Strategic International Partnerships: A Guide to Building Sustainable Academic Linkages* (2016). Autorka jest absolwentką studiów licencjackich z filologii hiszpańskiej na Georgetown University oraz studiów magisterskich z edukacji międzynarodowej na New York University.

zwiększeniu poziomu umiędzynarodowienia oraz międzynarodowej widoczności i prestiżu uczelni. Jednak respondenci ze Stanów Zjednoczonych przeważnie zaliczają też do głównych priorytetów zwiększenie obecności studentów zagranicznych³⁴. W tym samym badaniu okazało się, że w studiach wspólnych lub podwójnego dyplomu oferowanych

³³ C. Banks, M. Kuder, D. Obst, *Survey on International Joint and Double Degree Programs*, Institute of International Education and Freie Universität Berlin, Berlin 2011.

³⁴ Tendencję tę potwierdzają dane opublikowane w *Mapping Internationalization on U.S. Campuses: 2017 Edition*, American Council on Education 2017, które wskazują, że mobilność realizowana przez amerykańskie uczelnie w ramach studiów wspólnych i podwójnego dyplomu jest jednokierunkowa. Prawie 80 proc. uczestników tego typu programów stanowią studenci spoza Stanów Zjednoczonych (dane za 2016).

w Stanach Zjednoczonych często brało udział mniej niż 15 studentów. Podobnie jak w wielu innych krajach, najpopularniejszymi dyscyplinami, w których oferuje się takie programy, są – według amerykańskich ankietowanych – biznes i zarządzanie oraz studia inżynierskie.

AMERYKAŃSKIE STUDIA PRZYPADKU

Wywiady dotyczące kilku ugruntowanych programów studiów podwójnego dyplomu w Stanach Zjednoczonych wykazały, że istnieje wachlarz modeli, które czasem obejmują tradycyjnie dwie instytucje, a czasem wielu partnerów. Znany przykładem udanej współpracy jest systemowe partnerstwo między State University of New York (SUNY) a Turecką Radą Szkolnictwa Wyższego (Yükseköğretim Kurulu, YÖK). Współpraca obejmuje studia podwójnego dyplomu w 16 dyscyplinach akademickich. W ciągu niemal 20 lat z programu skorzystało ponad 3 tys. studentów tureckich. W ramach współpracy oferowane są rozmaite formy mobilności, w tym studia w systemie 2+2 oraz 1+2+1 (dwa lata na uczelni macierzystej plus dwa lata na uczelni partnerskiej lub rok na uczelni macierzystej, dwa lata na uczelni partnerskiej i ostatni rok na uczelni macierzystej). Efekty studiów podwójnego dyplomu dobrze ilustruje wypowiedź tureckiego studenta SUNY (absolwent studiów podwójnego dyplomu), która ukazuje wartość dodaną współpracy między uczelnią macierzystą a instytucją w Stanach Zjednoczonych:

Dostałem oferty od najlepszych tureckich firm i podjąłem pracę od razu po ukończeniu studiów. Moje wynagrodzenie jest wyższe od przeciętnej płacy w Turcji i będzie rosło w miarę, jak będę awansować.

Inne przykłady udanego partnerstwa z udziałem uczelni amerykańskich to studia podwójnego dyplomu na kierunku mechanika i budowa maszyn oferowane przez Virginia Polytechnic Institute and State University (Virginia Tech) oraz Technische Universität Darmstadt (Niemcy), a także

studia oferowane przez Clemson University we współpracy z Katholieke Universiteit Leuven (Belgia) i Maastricht University (Belgia). Wiele kierunków studiów w ramach partnerstwa między uczelniami amerykańskimi a uczelniami z państw Unii Europejskiej zostało sfinansowanych ze środków programu *EU-US Atlantis* amerykańskiego Departamentu Edukacji, który sponsoruje projekty związane z tworzeniem konsorcjów prowadzących studia transatlantyckie.

ZNACZENIE UZNAWANIA DYPLOMÓW

W Stanach Zjednoczonych jednym z najistotniejszych aspektów uznania uzyskanych dyplomów jest akredytacja. Ponieważ w USA nie ma centralnej instytucji odpowiedzialnej za akredytację, czyli uznawanie instytucji i konkretnych programów studiów, funkcję tę pełnią regionalne i branżowe instytucje akredytacyjne. Zdecentralizowany i środowiskowy charakter procesu akredytacji stosowany w Stanach Zjednoczonych powoduje, że o wiele trudniejsze jest uznanie studiów wspólnych niż podwójnego dyplomu. Jeśli dodamy do tego i tak kłopotliwy proces tworzenia i uzgadniania wspólnego programu studiów, zrozumiałe jest, dlaczego studia wspólne są w USA znacznie mniej popularne. Co więcej, z perspektywy absolwentów studia podwójnego dyplomu mogą się wydawać bezpieczniejszym rozwiązaniem, ponieważ dyplom uzyskany w macierzystej uczelni stanowi jasne, odrębne potwierdzenie kwalifikacji, uznawane przez przyszłych pracodawców czy uczelnie oferujące kolejne poziomy kształcenia. W niektórych przypadkach, mimo że dana osoba ukończyła studia z podwójnym dyplomem, może ona przedstawić wyłącznie ten dyplom, który będzie bardziej rozpoznawalny dla pracodawcy.

GŁÓWNE WYZWANIA

We wspomnianym już badaniu nad studiami wspólnymi i podwójnego dyplomu ankietowani wymienili wiele często pojawiających się trudności związanych ze współpracą.

Należały do nich: zapewnienie trwałości oraz wystarczającego finansowania studiów, a także tworzenie programów nauczania. Respondenci amerykańscy do największych wyzwań zaliczali negocjowanie porozumienia (Memorandum of Understanding, MoU), rozwiązywanie spraw związanych z podwójnym liczeniem punktów oraz czas trwania studiów. Te odpowiedzi najwyraźniej wskazują dodatkowe przeszkody biurokratyczne oraz istnienie od niedawna studiów wspólnych i podwójnego dyplomu, z czym muszą się mierzyć partnerzy amerykańscy. Dodatkowym wyzwaniem typowym dla USA, którego ankietowani z innych krajów nie zaliczali do głównych problemów, jest język, mimo że angielski zdecydowanie wymieniany był jako język najczęściej używany przy realizowaniu studiów wspólnych i podwójnego dyplomu.

Pomimo wyzwań natury administracyjnej kierunki studiów oferowane w ramach współpracy międzynarodowej wywarły pozytywny wpływ na uczelnie amerykańskie i w dalszym ciągu stanowią element ich oferty mobilności. Podobnie jak w przypadku innych partnerstw strategicznych, kierunki te umożliwiają instytucjom amerykańskim zwiększenie umiędzynarodowienia oraz poprawienie współpracy między pracownikami i widoczności uczelni. Ponadto stanowią one dobry sposób nawiązywania innych form współpracy i partnerstwa między uczelniami w Stanach Zjednoczonych i w innych częściach świata. W odpowiedzi na pytanie (we wcześniej wspomnianym badaniu) dotyczące planów tworzenia kolejnych kierunków studiów wspólnych lub podwójnego dyplomu przez daną instytucję 90 proc. respondentów w Stanach Zjednoczonych zadeklarowało, że planuje utworzenie większej liczby samych programów podwójnego dyplomu albo większej liczby obu typów studiów.

PERSPEKTYWY

Uczelnie amerykańskie nieustannie starają się odpowiadać na potrzeby studentów i zapewniać im doświadczenie i kwalifikacje,

których będą potrzebować w przyszłości. W związku z tym studia wspólne i podwójnego dyplomu zapewne nadal będą stanowić dla studentów z innych krajów okazję do przyjazdu do Stanów Zjednoczonych, jednak nigdy nie staną się istotnym czynnikiem zwiększającym atrakcyjność uczelni dla studentów amerykańskich. Tendencje w zakresie mobilności w Stanach Zjednoczonych jednoznacznie wskazują na wzrost popytu na krótkoterminowe studia zagraniczne oraz naukę przez doświadczenie (*experiential learning*) i staże³⁵. Wymiana studencka i inne oferty studiów za granicą często stanowią wystarczającą odpowiedź na zapotrzebowanie studentów amerykańskich na doświadczenie międzynarodowe. Natomiast studia wspólne czy podwójnego dyplomu nie doczekały się szerokiej promocji; nie wyjaśniono też dostatecznie, na czym polega szczególna wartość kierunków tego typu. Jednak takie studia pozostają powszechnym narzędziem budowania współpracy przez uczelniane jednostki odpowiedzialne za relacje międzynarodowe. W dalszym ciągu też będą stanowiły istotny element mobilności dla osób zainteresowanych studiami na uczelniach amerykańskich.

IIE – INSTYTUT EDUKACJI MIĘDZYNARODOWEJ (Institute of International Education), STANY ZJEDNOCZONE

IIE jest światowym liderem międzynarodowej wymiany ludzi i idei. Działająca od 1919 r. organizacja posiada 19 biur i oddziałów na całym świecie oraz ponad 1200 instytucji członkowskich. Projektuje i wdraża programy studiów i szkoleń dla studentów, nauczycieli, młodych profesjonalistów oraz prowadzi badania dotyczące internacjonalizacji, a także doradza w zakresie międzynarodowej edukacji. Od 2009 r. Centrum Partnerstw Międzynarodowych w ramach IIE wspiera uczelnie z całego świata w budowaniu kontaktów z ich odpowiednikami w innych krajach poprzez planowanie strategiczne, warsztaty, szkolenia i publikacje. NAWA jest członkiem realizowanego przez IIE projektu Atlas Project oraz partnerem programu Generation Study Abroad, który ma na celu zwiększenie liczby amerykańskich studentów podejmujących studia za granicą poprzez m.in. udział w programach wymian międzynarodowych.

³⁵ Open Doors Report on International Educational Exchange, 2019.

Doświadczenie polsko-francuskie w obszarze wspólnych programów studiów i podwójnych dyplomów

JOANNA JACHIMCZUK-LORA

POLITYKA FRANCJI

We Francji wspólne programy studiów i podwójne dyplomy realizowane z partnerami zagranicznymi z całego świata są niewątpliwie jednym z narzędzi wspierających rozwój międzynarodowej współpracy akademickiej i naukowej. Choć żadna ogólna polityka w tej konkretnej kwestii nie została sformalizowana, zarówno Ministerstwo Europy i Spraw Zagranicznych, jak i Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, Nauki i Innowacji zachęcają do nawiązywania i rozwijania tego typu współpracy. W szczególności w krajach Europy Środkowej, mierzących się z jednej strony z malejącą liczbą studentów w wyniku niżu demograficznego, a z drugiej z niskim bezrobociem przekładającym się na szybkie zatrudnianie absolwentów lub jeszcze studentów, wspólne programy studiów są jednym z rozwiązań wspierających wymianę akademicką i mobilność studentów. Rozwijanie i promowanie podwójnych dyplomów pozwala zrealizować studia zarówno we Francji, jak i we własnym kraju, być dobrze przyjętym na uczelniach, które

jest absolwentką studiów prawniczych na Uniwersytecie Warszawskim i na Université de Poitiers (podwójny dyplom polsko-francuski). W latach 2007-2014 współpracowała z Helsińską Fundacją Praw Człowieka oraz ze Stowarzyszeniem im. prof. Zbigniewa Hołdy w ramach licznych projektów z zakresu prawa, komunikacji i edukacji. Związana z Ambasadą Francji i Instytutem Francuskim w Polsce, gdzie w latach 2017-2021 pełniła funkcję zastępcy attaché ds. nauki i współpracy uniwersyteckiej. Obecnie jest koordynatorką projektów w Zespole ds. Nagród i Stypendiów Fundacji na rzecz Nauki Polskiej.

widzą korzyści z wdrażania tego typu programów, oraz włączyć w nie czasami także przemysł i firmy, tworząc programy „szyte na miarę” pod kątem konkretnych potrzeb rynku pracy.

Uczelnie francuskie rozwijają kształcenie oparte na podwójnych dyplomach, współpracując z wieloma krajami na całym świecie. W Europie takie kształcenie najbardziej popularne jest w krajach, gdzie język francuski jest najmocniej rozpowszechniony, takich jak Rumunia czy też Polska, lub w krajach sąsiadujących z Francją, jak Niemcy, Włochy czy Hiszpania. Szczególnie podatny grunt na rozwój tego typu współpracy stanowią istniejące struktury czy sieci

uniwersytetów „francusko-X”, jak np. Uniwersytet Francusko-Włoski, w ramach którego funkcjonuje program wsparcia podwójnych dyplomów francusko-włoskich (<https://www.universite-franco-italienne.org/>), czy też Uniwersytet Francusko-Niemiecki (<https://www.dfh-ufa.org/fr/>).

Podobnie można się spodziewać, że podwójne czy wielostronne programy studiów i dyplomy będą się rozwijać w ramach projektu Uniwersytetów Europejskich zainicjowanego przez prezydenta Emmanuela Macrona. Obecnie w aż siedmiu konsorcjach uniwersytetów europejskich zaangażowane są jednocześnie polskie i francuskie uczelnie. W niektórych z nich, jak np. Forthem Alliance (<https://www.forthem-alliance.eu/en/>), to m.in. istniejące już od 2013 r. partnerstwo w ramach potrójnego dyplomu Europa Master pomiędzy Uniwersytetem Opolskim, Université de Bourgogne we Francji i Johannes Gutenberg-Universität Mainz w Niemczech kładło podwaliny pod dalszą, pogłębioną współpracę w ramach Uniwersytetu Europejskiego powołanego przez Komisję Europejską już w wyniku pierwszego konkursu w 2019 r. W ostatnim czasie pojawiła się idea stworzenia jednego wspólnego katalogu online zawierającego bazę danych dotyczącą wszystkich podwójnych dyplomów realizowanych przez francuskie uczelnie z partnerami zagranicznymi na całym świecie. Ten pomysł jest jeszcze analizowany.

SZCZEGÓLWE RAMY PRAWNE

Niewątpliwą zaletą ułatwiającą wdrażanie podwójnych dyplomów na francuskich uczelniach jest fakt, że są one oparte na czytelnej podstawie prawnej. Francuskie przepisy dotyczące tego rodzaju współpracy międzynarodowej (zawarte w *Kodeksie szkolnictwa* [*Code de l'éducation*], art. D613-17 do D613-25) regulują zarówno umowę, na bazie której powstaje wspólny program studiów, jak i kwestie związane z wydaniem dyplomu ukończenia tego programu.

Przepisy stanowią o współpracy międzynarodowej opartej na umowie zawartej między jedną lub kilkoma francuskimi placówkami szkolnictwa wyższego z jedną lub kilkoma uczelniami zagranicznymi. Umowa powinna określać w szczególności zasady kształcenia, powoływania zespołów wykładowców, sprawdzania wiedzy i umiejętności, a także zasady naboru na studia, okresy studiów w poszczególnych krajach, zasady dotyczące składów komisji egzaminacyjnych i przyznawania punktów European Credit Transfer System (ECTS), pomocy naukowych oraz wsparcia pedagogicznego i językowego dla studentów.

W kwestii dyplomu francuski pracodawca wskazuje wprost dwie możliwości: w ramach współpracy międzynarodowej uczelnie partnerskie mogą wydawać wspólnie jeden dyplom lub mogą wydawać równocześnie własne dyplomy każdej z uczelni. Doświadczenie pokazuje, że obecnie wydawanie jednego, wspólnego dyplomu jest trudne do zrealizowania ze względu na specyficzne dla danego kraju wymogi prawne, jakim powinien odpowiadać dokument dyplomu państwowego. Niewątpliwie mógłby to być ciekawy obszar do porozumienia między państwami i podjęcia prac zmierzających do ujednoczenia aspektów techniczno-redakcyjnych wydawanych dyplomów, np. na poziomie europejskim.

W kontekście współpracy polsko-francuskiej obserwujemy, że wszystkie znane nam wspólne programy studiów kończą się uzyskaniem jednocześnie dwóch dyplomów – dyplomu wydawanego przez uczelnię francuską i dyplomu wydawanego przez uczelnię polską (i co oczywiste: trzech dyplomów w przypadku współpracy trójstronnej). Wydaje się także, że jednoznaczna podstawa prawna dla tej kwestii pozwala partnerom francuskim uniknąć wątpliwości, które pojawiają się czasami w kontekście mniej szczegółowych polskich regulacji.

PODWÓJNE DYPLOMY POLSKO-FRANCUSKIE

Wspólne programy studiów i podwójne dyplomy są jednym z kluczowych narzędzi współpracy uniwersyteckiej między Francją a Polską. Pierwsze tego typu programy powstawały już na początku lat 90. (jak np. działający do dziś polsko-francuski program studiów zarządzania typu MBA: zarządzanie i administracja przedsiębiorstw, utworzony w 1993 r. między Uniwersyteciem Łódzkim a Université Jean Moulin - Lyon 3). Obecnie istnieje około 70 programów podwójnych dyplomów polsko-francuskich działających pomiędzy uczelniami na terenie całej Polski i Francji. Najbardziej popularne kierunki wśród tych programów to zarządzanie, studia inżynierskie, języki, prawo, nauki polityczne i fizyka. W roku akademickim 2017/2018 uczestniczyło w nich łącznie blisko 350 studentów.

Znakomita większość z tych programów to studia na poziomie master (88 proc.), ale jest też kilka wspólnych programów już na poziomie licencjata (10,5 proc.), a także jeden na poziomie doktoratu. Blisko połowa programów przewiduje obowiązkowy okres stażu w toku kształcenia. Część z nich zakłada obowiązkową mobilność, studia są wówczas częściowo realizowane w Polsce, a częściowo we Francji. Jednak są też programy, których zajęcia odbywają się całkowicie w Polsce - wówczas wykładowcy z Francji przyjeżdżają prowadzić zajęcia na naszych uczelniach. Tak zorganizowane są np. zajęcia w ramach czterech istniejących w Polsce szkół prawa francuskiego, w Warszawie, Krakowie, Łodzi i Gdańsku, prowadzonych we współpracy z uczelniami z Poitiers, Orléans, Tours i Tuluzę.

W wielu z tych programów wszystkie lub przynajmniej część zajęć prowadzi się w języku francuskim (dotyczy to około 65 proc. programów), dzięki czemu studenci poza swoją dziedziną nauki doskonałą jednocześnie znajomość języka i kultury francuskiej. Jednakże są też programy, w których

zajęcia prowadzone są w całości w języku angielskim - daje to możliwość studiowania i zdobycia dyplomu uznanej francuskiej uczelni bez wymaganej znajomości języka francuskiego. Dotyczy to głównie takich kierunków jak zarządzanie czy studia inżynierskie.

WSPARCIE INSTYTUCJONALNE

Wsparcie instytucjonalne na rzecz rozwoju wspólnych programów studiów i podwójnych dyplomów polsko-francuskich obejmuje działania o charakterze zarówno informacyjno-promocyjnym, jak i finansowym. Zaangażowana jest w nie Ambasada Francji w Polsce we współpracy z Instytutem Francuskim w Polsce, pod auspicjami którego działa polskie przedstawicielstwo agencji Campus France.

Te instytucje już od kilku lat wydają wspólnie katalog podwójnych dyplomów polsko-francuskich. Na początku 2021 r. ukazała się jego dziewiąta edycja, w polsko-francuskiej wersji językowej. Katalog dostępny jest online (<https://www.pologne.campusfrance.org/pl/podwojne-dyplomy-polsko-francuskie>). Pozwala on systematycznie zbierać aktualne informacje o wszystkich istniejących w danym czasie programach i udostępniać je w jednym miejscu, dając tym samym pełen obraz tego typu oferty kształcenia zainteresowanym studentom z Polski i Francji. Z punktu widzenia instytucji, które go wydają, stanowi także swego rodzaju „łącznik” z uczelniami realizującymi te programy i okazję do regularnego kontaktu pozwalającego mieć aktualne źródło wiedzy o tego typu współpracy między uczelniami, jej przebiegu, sukcesach czy ewentualnych utrudnieniach.

W uzupełnieniu do katalogu powstała także interaktywna mapa podwójnych dyplomów obrazująca umiejscowienie na mapie Polski uczelni realizujących wspólne studia z Francją, z podziałem na kierunki. Mapa jest dostępna na stronie internetowej Instytutu Francuskiego w Polsce (<https://www.institutfrancais.pl/pl/nasze-dzialania>).

Promocja podwójnych dyplomów odbywa się w szczególności w ramach działań agencji Campus France Polska, zajmującej się promowaniem francuskiego szkolnictwa wyższego i współpracy naukowej z Francją. Wspólne programy studiów przedstawiane są regularnie podczas spotkań organizowanych w trakcie roku z udziałem przedstawicieli Campus France w szkołach, liceach i na uczelniach, a także podczas odbywających się co roku w okresie od listopada do marca Dni Campus France w Polsce. W edycji 2019 tego wydarzenia wzięło udział prawie 30 szkół średnich i wyższych z 22 miast w całej Polsce. W 2020 r., w związku z sytuacją sanitarną, Dni Campus France odbyły się online, w formie 15 webinarów tematycznych i 2 spotkań warsztatowych, w których łącznie uczestniczyło 800 osób. Poza tego typu spotkaniami bieżących informacji o podwójnych dyplomach udzielają również e-mailowo, telefonicznie czy też osobiście przedstawiciele Campus France pracujący w Warszawie i w Krakowie.

Poza działaniami informacyjno-promocyjnymi wsparcie instytucjonalne programów wspólnych studiów ma także charakter finansowy. Mogą z niego skorzystać zarówno instytucje oferujące tego typu kształcenie, jak i sami uczestnicy programów.

Ambasada Francji w Polsce oferuje wsparcie w postaci subwencji dla programów podwójnych dyplomów polsko-francuskich. Pozyskane fundusze mogą być przeznaczone na różnego rodzaju wydatki, związane np. z mobilnością kadry, organizacją wydarzeń naukowych czy też działaniami promocyjnymi dla danego programu studiów. Formalnymi beneficjentami mogą być wyłącznie polskie uczelnie, choć aplikacje składają one oczywiście w porozumieniu z uczelniami francuskimi. Nabór wniosków przeprowadzany jest co roku, w okresie marca i kwietnia. W ramach przyjętej strategii przy rozpatrywaniu wniosków pod uwagę brane są następujące kryteria: kompletność programów i innowacyjne metody

Wspólne programy studiów i podwójne dyplomy są jednym z kluczowych narzędzi współpracy uniwersyteckiej między Francją a Polską.

---

kształcenia, powiązanie programu z projektem Uniwersytetu Europejskiego, związek z działaniami naukowo-badawczymi i współpracą z firmami, współfinansowanie programu z innych źródeł, liczba studentów. Łączna kwota środków przeznaczonych na ten cel w 2020 r. wyniosła 29 tys. euro przyznanych na realizację 13 programów wspólnych studiów polsko-francuskich.

Dodatkową formę wsparcia finansowego stanowią oferowane przez Ambasadę Francji w Polsce stypendia rządu francuskiego. Skorzystać z nich mogą uczestnicy programów wspólnych studiów realizowanych na poziomie master, w których drugi rok studiów odbywa się w ramach mobilności i wyjazdu do Francji. Uczestnictwo w programie podwójnego dyplomu jest jednym z istotnych kryteriów branych pod uwagę (choć oczywiście nie decyduje automatycznie o przyznaniu stypendium).

LOSY ABSOLWENTÓW

Jak pokazuje wieloletnie już doświadczenie w tym obszarze, programy wspólnych studiów i uzyskane w ich wyniku dwa dyplomy uczelni polskiej i uczelni francuskiej często okazują się kluczem do udanej kariery zawodowej, ale także do dalszego rozwijania różnego rodzaju współpracy polsko-francuskiej, czy to w kontekście zawodowym, czy naukowym.

Absolwenci niektórych z tych programów podtrzymują kontakt z uczelnią, jak również między sobą, w ramach sieci czy grup utworzonych na poziomie danego programu. Może to być kontakt w formie mniej formalnych grup zakładanych za pośrednictwem portali społecznościowych typu Facebook czy LinkedIn, ale także np. w formie stowarzyszenia – tutaj ciekawym przykładem jest Stowarzyszenie EMA-DOM skupiające absolwentów wspomnianego już potrójnego dyplomu Europa Master między uczelniami z Opolą, Dijon i Moguncji (www.emadom.eu).

Na poziomie instytucjonalnym dla absolwentów polsko-francuskich podwójnych dyplomów dostępna jest sieć absolwentów francuskich uczelni w Polsce – France Alumni Pologne (<https://www.francealumni.fr/pl/stanowisko/polska/>), funkcjonująca pod auspicjami Ambasady Francji i Instytutu Francuskiego w Polsce. Ta sieć jest częścią międzynarodowej społeczności France Alumni utworzonej w 2016 r. przez francuskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych (obecnie: Ministerstwo Europy i Spraw Zagranicznych) i zrzeszającej absolwentów francuskich uczelni na całym świecie. Sieć liczy łącznie ponad 100 tys. członków.

Członkostwo we France Alumni Pologne jest bezpłatne i daje możliwość utrzymania kontaktu z Francją i wykorzystania w środowisku zawodowym swojego doświadczenia związanego ze studiami na francuskiej uczelni czy z pobytem we Francji. Członkowie sieci mogą korzystać z dostępu do ofert stażu i pracy związanych z Francją lub językiem francuskim, a także ze spotkań networkingowych.

W Polsce sieć otwarta jest nie tylko na absolwentów programów podwójnych dyplomów, ale także dla absolwentów wszystkich innych studiów na francuskich lub francuskojęzycznych uczelniach, dla stypendystów rządu francuskiego oraz dla absolwentów Liceum Francuskiego w Warszawie. Obecnie liczy ponad 1,3 tys. członków, zrzesza grupę ponad 3 tys. osób na LinkedIn oraz ponad 2,8 tys. osób na Facebooku.

W ramach sieci prowadzone są także różnego rodzaju działania mające na celu przedstawienie ciekawych sylwetek absolwentów francuskich uczelni, aby wspierać wybór Francji jako miejsca studiów. W ostatnim czasie zrealizowanych zostało np. kilka wywiadów z absolwentami w formie krótkich filmów wideo. Dwóch absolwentów przedstawiało korzyści płynące m.in. z programów podwójnych dyplomów polsko-francuskich, w których uczestniczyli (<https://www.francealumni.fr/pl/stanowisko/polska/news/co-daja-studia-a-takze-s-taze-we-francji-6096>).

DOKTORATY COTUTELLE

Szczególną i oryginalną dla Francji formą realizowania wspólnych studiów trzeciego stopnia są tzw. doktoraty cotutelle. Pozwalają one uzyskać stopień naukowy doktora jednocześnie we Francji i w innym kraju. Formalnie doktorant jest przyjmowany i odbywa studia w ramach dwóch szkół doktorskich, pod opieką dwóch promotorów z obu krajów, przygotowując jedną rozprawę doktorską. I tutaj wspólne studia mogą się zakończyć wydaniem jednego, wspólnego dyplomu obu uczelni lub dwóch dyplomów każdej z uczelni, na których zaznacza się, że doktorat odbywał się w formie cotutelle z daną uczelnią partnerską. Powszechnie stosowane jest raczej to drugie rozwiązanie.

Podstawą realizacji tego typu studiów jest umowa o wspólnej opiece naukowej nad przewodem doktorskim (zwana także umową o współpromotorstwie), podpisywana

między uczelnią francuską a zagraniczną uczelnią partnerską. Umowa określa dokładne warunki tego typu współpracy, w szczególności program i okresy studiów realizowanych w obu krajach, język, w którym będzie napisana rozprawa doktorska, miejsce i język obrony, skład komisji doktorskiej, kwestie związane z wydaniem dyplomu czy dyplomów. Uczelnie dysponują zazwyczaj swoimi wzorami tego typu umów, które podlegają oczywiście negocjacom i ustaleniom z uczelnią partnerską, tak aby umowa była zgodna z przepisami dotyczącymi studiów doktorskich w obu krajach.

Doktoraty cotutelle są realizowane także w kontekście współpracy polsko-francuskiej. Niewątpliwie ich największą wartością jest możliwość wykonywania pracy naukowej pod opieką dwóch promotorów, przy wykorzystaniu ich wiedzy i ekspertyzy w danej dziedzinie, w ramach wspólnej, bilateralnej współpracy naukowej. Doświadczenie pokazuje, że zazwyczaj powstają w ten sposób oryginalne, wyjątkowo ciekawe i pogłębione projekty naukowe, a nawiązana współpraca polsko-francuska często jest kontynuowana na kolejnych etapach pracy naukowej danej osoby, ale także służy rozwijaniu dalszej współpracy pomiędzy uczelniami czy ośrodkami badawczymi.

Ambasada Francji w Polsce wspiera także i tę formę realizowania wspólnych studiów polsko-francuskich, oferując doktorantom stypendia rządu francuskiego przyznawane na okres 3 lat, na czas czteromiesięcznego pobytu we Francji w każdym roku. Łącznie przez ostatnie 10 lat przyznanych zostało blisko 100 stypendiów.

Ponadto szczególną formą doktoratu cotutelle oraz związanego z nim stypendium jest doktorat realizowany we współpracy z firmami i przemysłem. Taki doktorat jest prowadzony przez osobę związaną z daną firmą (zazwyczaj pracownika tej firmy),

a obrany temat pracy naukowej ściśle wiąże się z zagadnieniem naukowym z obszaru działalności firmy. Stypendium dla doktoranta jest współfinansowane w określonej części przez firmę, a w pozostałej przez ambasadę. Pozostałe warunki realizacji tego typu doktoratów są takie same jak w przypadku wszystkich cotutelle. Ambasada ma na swoim koncie bardzo udane tego typu współprace z firmą THALES w ramach dwóch doktoratów cotutelle, z dziedziny obronności, transportu i bezpieczeństwa.

Doktoraty cotutelle są niewątpliwie przykładami jednej z najściślejszych form współpracy w ramach wspólnych studiów polsko-francuskich. Na francuskich uczelniach jest ona właściwie powszechna. Po stronie polskiej w zależności od uczelni doktoraty cotutelle są mniej lub bardziej znane i realizowane. Zdarza się, że podpisanie umowy o wspólnej opiece naukowej wiąże się z trudnościami administracyjno-prawnymi i niestety nie zawsze dochodzi do skutku. Jednak biorąc pod uwagę nieocenione korzyści naukowe płynące z tego typu współpracy, na pewno warto dołożyć wszelkich starań, aby minimalizować pojawiające się utrudnienia i aby doktoraty cotutelle stawały się coraz bardziej powszechne na polskich uczelniach.

AMBASADA FRANCJI W POLSCE I INSTYTUT FRANCUSKI W POLSCE

Wśród wielu innych obszarów działalności mają za zadanie wspierać współpracę akademicką i naukową między Francją i Polską, realizowaną w ramach dwustronnych i wielostronnych porozumień lub na poziomie europejskim, i zachęcać do rozwijania tej współpracy. W tym celu m.in. prowadzą wiele programów, które skierowane są do francuskich i polskich zespołów badawczych zainteresowanych taką współpracą; organizują szereg wydarzeń dotyczących wymiany akademickiej i badań naukowych; przyznają stypendia rządu francuskiego na poziomie master 2, doktoratu oraz na pobyt badawczy we Francji. W ramach struktur obu instytucji działa polskie przedstawicielstwo agencji Campus France zajmujące się promowaniem francuskiego szkolnictwa wyższego i współpracy naukowej z Francją oraz klub absolwentów francuskich uczelni w Polsce – France Alumni Pologne.

JEDEN DOKTORAT, DWA DYPLOMY - CZYLI NIERZUCANIE SŁÓW NA WIATR

DR INŻ. MICHAŁ LIPIAN specjalizuje się w aerodynamice stosowanej (turbiny wiatrowe, śmigła), skorzystał z wielu możliwości, jakie daje cotutelle – podwójny doktorat polsko-francuski. Wyjazd do Francji to dla niego nie tylko studia (podwójne dyplomy, magistra i doktora) oraz stypendia (rządu francuskiego [BGF] i Eiffel), ale również dalszy rozwój naukowy.

Swoją przygodę z Francją rozpocząłem w ramach podwójnego dyplomu polsko-francuskiego na studiach magisterskich w Arts et Métiers Paris Tech (ENSAM). W 2011/2012 r. studiowałem w Cluny, zaś w 2014 r. w Paryżu. Wsparciem w trakcie studiów było stypendium rządu francuskiego (Bourse de Gouvernement Français, BGF). W późniejszych latach spędziłem jeszcze ponad rok w Paryżu, w ramach polsko-francuskiego doktoratu, realizując badania na uczelniach ENSAM oraz na Politechnice Łódzkiej. Taka formuła, znana jako cotutelle, zakłada udział dwóch promotorów i uzyskanie dwóch tytułów doktora na podstawie tylko jednej rozprawy oraz jednej obrony (w tym przypadku odbyła się ona w Polsce). Finansowanie doktoratu było możliwe dzięki projektom po stronie polskiej (Diamentowy Grant) oraz stypendium Eiffel po stronie francuskiej. Współpracę ze stroną francuską kontynuuję teraz w ramach kierowanych przeze mnie projektów: polsko-francuskiego POLONIUM oraz LIDER XI.

Badania z zakresu inżynierii we Francji są wyjątkowo interesujące. Jest to kraj projektów takich jak TGV, Airbus czy Ariane, reprezentujących najwyższy światowy poziom mechaniki i nauki. Oczywiście polecam polskim studentom studia we Francji, a naukowcom – współpracę badawczą z francuskimi uczelniami. Po pierwsze dlatego, że poziom studiów i wiedzy we Francji jest bardzo wysoki. Francja jest międzynarodową potęgą gospodarczą, inżynieryjną i high-tech. Po drugie dlatego, że po studiach we Francji istnieje także wiele możliwości pracy za granicą albo we francuskich firmach, które wchodzą na rynek w Polsce. Studia we Francji to także dobra okazja, żeby zobaczyć, jak działa francuska gospodarka, oraz posmakować francuskiej kultury – i z tymi doświadczeniami pracować w Polsce lub w jakimkolwiek innym miejscu na świecie.

Politechnika Łódzka

École Nationale Supérieure d'Arts et Métiers (ENSAM)

Czeskie doświadczenia w zakresie studiów podwójnego dyplomu

JAKUB TESAŘ

Wspieranie międzynarodowej współpracy poprzez strategiczne partnerstwa stanowi jeden z celów *Strategii umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego* od 2021 r. Ten podstawowy dokument koncepcyjny z zakresu umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego został przyjęty przez Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, MŠMT) w 2020 r. jako dokument uzupełniający w stosunku do ministerialnego *Planu strategicznego dla szkolnictwa wyższego* od 2021 r.

Główny cel został sformułowany w dokumencie następująco:

Międzynarodowe partnerstwa strategiczne uczelni, np. wspólne projekty mające wpływ na programy studiów czy badania, wspólne kierunki, jak studia wspólne czy też studia prowadzące do uzyskania dwóch lub wielu dyplomów, a także rozbudowane sojusze uczelni, jak Uniwersytety Europejskie, które opierają się na strategicznie zarządzanej wielopoziomowej współpracy w ramach organizacji w zakresie tak dydaktyki, jak i badań oraz innych obszarów, stanowią podstawowy wymóg osiągnięcia wysokiej

dyrektor Wydziału ds. Szkolnictwa Wyższego w Czeskiej Narodowej Agencji Edukacji Międzynarodowej i Badań (od 2018 r.). Jego wydział odpowiada za program Erasmus+ w szkolnictwie wyższym oraz za udział studentów przybywających do kraju w ramach rządowych i międzyrządowych programów stypendialnych. Poprzez inicjatywę Study in the Czech Republic promuje też czeskie uczelnie za granicą oraz wspiera ich umiędzynarodowienie. Wcześniej pracował w Komisji Fulbrighta, gdzie odpowiadał za zarządzanie centrum Education USA. W 1998 r. uzyskał stopień magistra w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Pradze.

jakości nauki, badań i innowacji oraz rozwiązania palących globalnych problemów wykraczających poza granice poszczególnych państw.

Aby wspierać rozwijanie studiów podwójnego dyplomu, Czeska Narodowa Agencja Edukacji Międzynarodowej i Badań (Dům zahraniční spolupráce, DZS) wraz z MŠMT oraz lokalnym oddziałem Campus France w maju 2020 r. zorganizowała seminarium informacyjne online poświęcone tego typu programom współpracy. Poniżej znajduje się podsumowanie głównych kwestii omówionych podczas seminarium.

TYOLOGIA KIERUNKÓW STUDIÓW PODWÓJNEGO DYPLOMU W CZECHACH

Celem projektu badawczego *Rozwój i zapewnienie jakości kierunków studiów wspólnych prowadzonych we współpracy z zagranicznymi instytucjami szkolnictwa wyższego*, realizowanego przez konsorcjum czeskich uczelni pod kierunkiem Uniwersytetu Karola (Univerzita Karlova) ze wsparciem MŠMT, było opisanie sytuacji kierunków studiów wspólnych w Czechach i dostarczenie politykom informacji, na których będą mogli oprzeć swoje decyzje.

Jak pokazały wstępne wyniki badań przedstawione na seminarium, czeskie uczelnie obecnie realizują trzy główne rodzaje kierunków, które same postrzegają jako studia podwójnego dyplomu.

Pierwszy typ określono w badaniu mianem **mobilności strukturalnej**. Polega ona na współpracy w ramach dwóch niezależnych kierunków studiów bez wspólnej akredytacji. Studenci są przyjmowani na studia na uniwersytecie macierzystym, a uczelnie partnerskie zawierają umowę w zakresie wymiany studentów na określonym etapie studiów. Następnie studenci uzyskują dwa niezależne dyplomy (i dwie kwalifikacje).

Drugi typ to **kierunki zamknięte**. Stanowi on najczęściej stosowany rodzaj współpracy w prowadzeniu studiów w czeskim szkolnictwie wyższym. Jest analogiczny do typu pierwszego, jednak w tym przypadku dane dwa kierunki studiów są do siebie bardzo podobne, co umożliwia o wiele bliższą współpracę. Umowa zazwyczaj od razu określa program kształcenia na obu uczelniach i sposób realizacji jego elementów przez każdego z partnerów. Poza tym jednak każdy z programów ma własną akredytację, dzięki czemu absolwenci otrzymują dwa dyplomy i dwie kwalifikacje.

Typ trzeci to model **kierunku wspólnego**, kiedy to dwie instytucje naprawdę tworzą jeden kierunek studiów realizowany przez nie wspólnie. Umowa ma charakter

bardzo szczegółowy i drobiazgowo opisuje wiele aspektów takiego kierunku wspólnego, w tym prawa i obowiązki, takie jak: wspólne egzaminy wstępne, egzaminy dyplomowe i wymogi pod kątem ukończenia studiów (np. obrona pracy dyplomowej). Ten typ studiów może kończyć się podwójnym dyplomem, ale jedną kwalifikacją. Jedynym powodem, dla którego absolwenci uzyskują dwa dyplomy (zamiast jednego dyplomu wspólnego, co byłoby w tym przypadku bardzo naturalne), jest chęć uniknięcia komplikacji związanych z różnicami legislacyjnymi między poszczególnymi państwami.

Jak widać, to właśnie odmienne w każdym kraju warunki prawne są jednoznacznie wskazywane jako czynnik odgrywający kluczową rolę w tworzeniu kierunków studiów wspólnych i podwójnego dyplomu. Różnice w przepisach dotyczących szkolnictwa wyższego, akredytacji oraz kwalifikacji, zwłaszcza w odniesieniu do zawodów regulowanych, mogą stanowić istotną przeszkodę w tworzeniu i realizowaniu wspólnych kierunków w formule wspólnych studiów lub podwójnego dyplomu.

WYZWANIA DOTYCZĄCE KRAJOWYCH STANDARDÓW I WYMOGÓW AKREDYTACYJNYCH

Refleksje dotyczące ram legislacyjnych w ogromnym stopniu dotyczą również Czech. Dlatego dla wszystkich instytucji rozważających utworzenie kierunków studiów wspólnych lub podwójnego dyplomu tak ważna jest znajomość warunków prawnych obowiązujących w Czechach.

Jak zostało pokazane w prezentacji Krajowego Biura Akredytacyjnego dla Szkolnictwa Wyższego (Národní akreditační úřad pro vysoké školství, NAÚ) podczas wyżej wymienionego seminarium, akredytacja kierunków wspólnych i podwójnych nie różni się znacznie od akredytacji kierunków krajowych na konkretnej uczelni. W obu przypadkach stosowane są te same zasady i kryteria. Istnieją jednak pewne wymogi dotyczące studiów

wspólnych. Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym podstawowym warunkiem utworzenia wspólnego kierunku studiów jest podpisanie umowy przez uczelnie partnerskie. Ta umowa musi obejmować pewne konkretne aspekty współpracy, takie jak zasady przyjęcia na studia i ich ukończenia, treść dyplomu i suplementu do dyplomu, a nawet prawa i obowiązki studentów w obu krajach. Co więcej, umowa musi jasno precyzować, która część studiów będzie realizowana na uczelni czeskiej, a która za granicą. Następnie akredytacja krajowa obejmuje jedynie te części programu, które realizowane są na miejscowej uczelni, natomiast część programu realizowana przez partnera zagranicznego objęta jest akredytacją w kraju partnera. Jednocześnie informacje o procesie akredytacji w kraju partnera powinny zostać podane w trakcie procedury akredytacji krajowej.

Zaledwie około 16 kierunków studiów wspólnego/podwójnego dyplomu, w większości studiów magisterskich o charakterze akademickim, uzyskało akredytację NAÚ w latach 2017-2020 w ramach akredytacji kierunków studiów. W większości przypadków uczelnie partnerskie zlokalizowane były w Europie. Ta liczba może się wydawać małą, jednak w tym samym czasie dziesiątki kierunków wspólnego/podwójnego dyplomu uzyskały akredytację instytucjonalną obejmującą wewnętrzne procedury zapewnienia jakości bezpośrednio na uczelni.

Z perspektywy NAÚ największym wyzwaniem jest nie jakość studiów, lecz jak wspomniano powyżej, różnice między przepisami dotyczącymi zasad, standardów i wymogów (administracyjnych, technicznych i merytorycznych) w poszczególnych krajach. Ponadto kierunki studiów zawodowych muszą się mierzyć z trudnościami dotyczącymi przepisów szczegółowych odnoszących się do konkretnych dziedzin. Wreszcie problemem mogą być różnice w wewnętrznych procedurach konkretnych instytucji partnerskich, w tym w procedurach związanych z zapewnieniem jakości.

W tym kontekście należy wspomnieć o tzw. europejskim podejściu do oceny jakości studiów wspólnych. Według Europejskiego Rejestru Agencji Akredytacyjnych (European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR) „dokument ten, przyjęty przez europejskich ministrów właściwych do spraw szkolnictwa wyższego, został stworzony po to, aby ułatwić zewnętrzne zapewnienie jakości takich kierunków – określa on standardy oparte na uzgodnionych narzędziach europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego, bez stosowania dodatkowych kryteriów krajowych. Ma to ułatwić zastosowanie zintegrowanego podejścia do zapewnienia jakości kierunków wspólnych, aby podejście to wiernie oddawało ich wspólny charakter”. W szczególności ma on „zlikwidować istotną przeszkodę na drodze do tworzenia wspólnych kierunków studiów poprzez ustanowienie standardów takich programów z wykorzystaniem uzgodnionych narzędzi Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW) oraz ułatwić zastosowanie zintegrowanego podejścia do zapewnienia jakości kierunków wspólnych, aby podejście to wiernie oddawało ich wspólny charakter”.

Podsumowując, wizja przedstawiona w europejskim podejściu do oceny jakości studiów wspólnych jest taka, aby wspólne kierunki studiów podlegały odrębnej, obowiązującej we wszystkich krajach partnerskich akredytacji dokonywanej przez jedną agencję akredytacyjną. Następnie decyzja tejże agencji byłaby zatwierdzana przez pozostałe instytucje akredytacyjne.

Europejskie podejście do zapewniania jakości wspólnych programów nie zostało jednak wdrożone we wszystkich krajach EOSW. Republika Czeska należy do tych państw, w których to podejście nie obowiązuje, w związku z czym kierunki wymagają akredytacji przez krajową agencję zgodnie z powyższym opisem.

ZALECENIA

Uczestnicy seminarium, wśród których obecni byli przedstawiciele lokalnego Campus France oraz ambasady francuskiej i dwóch uczelni (Česká zemědělská univerzita v Praze, czyli Czeski Uniwersytet Rolniczy w Pradze, i Grenoble École de Management, francuska uczelnia partnerska), zaprezentowali przykład dobrze funkcjonujących kierunków podwójnego dyplomu. Sformułowali również przydatne zalecenia, które mogą pomóc uczelniom z powodzeniem tworzyć programy podwójnego dyplomu.

Przede wszystkim wspomniano o tym, jak ważne jest, aby wyjaśnić wartość dodaną takich studiów i wskazać korzyści, jakie niosą one ze sobą w porównaniu z normalnym kierunkiem prowadzonym przez jedną instytucję. Zazwyczaj o wiele lepsze efekty niż strategia odgórna daje podejście oddolne, wykorzystujące kontakty osobiste między pracownikami uczelni z danej dziedziny.

Opis celu wspólnego kierunku powinien też pozwalać określić spodziewane efekty uczenia się. Muszą one znajdować odzwierciedlenie w jasnej strukturze i w programie kształcenia wspólnego kierunku studiów.

Następny krok stanowi znalezienie odpowiednich partnerów. Dobrym i sprawdzonym podejściem na tym etapie jest rozwijanie istniejących partnerstw, które zaowocowały już pozytywnymi doświadczeniami (np. w ramach programu Erasmus+).

Kolejnym krokiem w nawiązywaniu wartościowej współpracy powinno być gruntowne zbadanie kompatybilności programów kształcenia na danych kierunkach prowadzonych przez uczelnie partnerskie.

Następnie obie strony muszą przedyskutować, wyjaśnić i uzgodnić warunki (potrzeby i wymogi, w tym w zakresie przyjęcia na studia i ich ukończenia) sprzyjające podpisaniu stosownej umowy. Kluczowy jest jasny podział praw i obowiązków między uczelniami partnerskimi. Dobra umowa międzyuczelniana powinna obejmować np.

kwestie budżetu i finansowania, struktury konsorcjum (w tym zarządzania i odpowiedzialności każdej uczelni), zapewnienie jakości i ewaluację kierunku, treść studiów i zasady studiowania, efekty uczenia się, zasady przyjmowania na studia oraz egzaminowania, a nawet procedury na okoliczność rozbieżności w wewnętrznych regulaminach.

Oczywiście tworzenie kierunków studiów podwójnego dyplomu nie jest procesem łatwym i może zająć kilka lat. Uczelnie wskazują, że uruchomienie takich studiów zajmuje im średnio trzy lata. Jednak w efekcie mogą zaoferować studentom nowe, atrakcyjne możliwości rozwoju akademickiego, zawodowego i osobistego oraz zwiększyć poziom umiędzynarodowienia uczelni.

CZESKA NARODOWA AGENCJA EDUKACJI MIĘDZYNARODOWEJ I BADAŃ (DŮM ZAHRANIČNÍ SPOLUPRÁČE, DZS)

Organizacja finansowana ze środków publicznych, podlegająca Ministerstwu Edukacji, Młodzieży i Sportu Republiki Czeskiej. Jej głównym celem jest ułatwianie nawiązywania współpracy międzynarodowej w dziedzinie edukacji oraz zachęcanie jak największej liczby osób i instytucji do angażowania się w działania międzynarodowe. Świadczy usługi informacyjne, doradcze i analityczne na rzecz wszystkich grup docelowych działających w obszarze edukacji. Jej głównymi partnerami są szkoły i inne instytucje oświatowe, organizacje non profit i przedsiębiorstwa, organy samorządowe oraz osoby prywatne – na ogół studenci, nauczyciele, osoby zarządzające wszystkimi typami szkół, osoby pracujące z młodzieżą, andragodzy oraz wszyscy inni specjaliści z branży. Odpowiada za administrowanie dwoma dużymi europejskimi programami edukacyjnymi, Erasmus+ i Europejski Korpus Solidarności, oraz szeregiem innych mniejszych programów, takich jak AIA, AKTION Austria – Czechy, Program Stypendialny Barrande'a, Porozumienie CEEPUS i Fundusze EOG. Ponadto aktywnie działa w licznych sieciach międzynarodowych (eTwinning, Euroguidance, Eurydice, Eurodesk i EPALÉ) i prowadzi inicjatywę Study in the Czech Republic, która zachęca zagranicznych studentów do studiowania w Czechach. Zajmuje się również wydawaniem zaświadczeń o delegowaniu na studia obywateli czechostowackich na uczelniach w krajach byłego bloku wschodniego przed 1989 r.

Kierunki studiów wspólnych na Węgrzech: perspektywa historyczna i widoki na przyszłość

DR MÁRTON BEKE

kierownik Zespołu ds. Polityki i Rozwoju Szkolnictwa Wyższego, Tempus Public Foundation (Węgry). Studiował nauki humanistyczne i uzyskał doktorat z filozofii (estetyki). Prowadził zajęcia dydaktyczne i pracę naukową w ramach literaturo- i kulturoznawstwa, zwłaszcza w zakresie bohemistyki i studiów nad Europą Środkową. Od 2012 r. pracuje w Tempus Public Foundation. Był zaangażowany w kilka projektów europejskich i pracował jako koordynator inicjatywy ECCE Mundus (Enhancing Cross-regional Cooperation in Erasmus Mundus – Wzmacnianie Międzyregionalnej Współpracy poprzez Erasmus Mundus), która polegała na promowaniu studiów wspólnych i współpracy w Europie Środkowo-Wschodniej, na Bałkanach Zachodnich i w Azji Środkowej. Obecnie odpowiada za działania centralne programu Erasmus+, w tym program Erasmus Mundus i inicjatywę dotyczącą Uniwersytetów Europejskich, program CEEPUS oraz projekty w ramach EOSW. Realizowany właśnie projekt PROFFORMANCE ma na celu stworzenie narzędzia oceny oraz systemów motywacyjnych dla nauczycieli akademickich. Doktor Beke zaangażowany jest też w działania na rzecz umiędzynarodowienia i rozwijania polityki w szkolnictwie wyższym. Bierze również udział w pracach grup roboczych EOSW i Komisji Europejskiej.

STUDIA WSPÓLNE: NOWE INICJATYWY CZY EUROPEJSKA TRADYCJA?

Dobrze pamiętam seminarium na temat studiów wspólnych i podwójnego dyplomu zorganizowane w 2015 r. przez Academic Cooperation Association (ACA) w Pradze. Wysłuchaliśmy wtedy wielu interesujących prezentacji, jednak najbardziej w pamięć zapadło mi wystąpienie profesora Pavla Zgagi z Uniwersytetu Lublańskiego, który przedstawił rys historyczny uniwersyteckich

kierunków studiów wspólnych. Spora część uczestników seminarium była zaskoczona, że takie kierunki międzynarodowe były priorytetami w polityce wielu krajów w Europie i poza nią już 30-40 lat temu. W całej Europie pojawiały się podobne cele, podobne hasła i podobne problemy. Można by zadać pytanie, czy studia wspólne lub podwójnego dyplomu to rzeczywiście nowa inicjatywa? A skoro, jak wówczas uznaliśmy, do 2015 r. nie udało się wprowadzić ich na stałe do uczelnianej rzeczywistości, to czy kiedykolwiek będą na naszych uczelniach częścią codzienności?

PERSPEKTYWA WĘGIERSKA

Program Erasmus Mundus został uruchomiony w 2004 r. Do końca pierwszej dekady XXI w. część węgierskich uczelni zainteresowała się tym unijnym programem i zaczęła tworzyć międzynarodowe kierunki studiów wspólnych i podwójnego dyplomu, zdobywając fundusze na ich prowadzenie. Niektórym udało się uruchomić pierwsze studia magisterskie lub doktorskie w ramach programu Erasmus Mundus, jednak większość szkół wyższych napotykała wyłącznie problemy: przeszkody administracyjne, niejasne przepisy, trudności w ramach własnych instytucji – a to tylko początek listy. Widać było zatem rosnące zainteresowanie programem, jednak odsetek udanych przedsięwzięć był niższy niż w wielu innych krajach czy regionach Unii Europejskiej.

Po 2014 r. zintegrowany nowy program Erasmus+ otworzył wiele nowych możliwości: stworzył nowe synergie i pomógł uczelniom podejść do planowania projektów w sposób strategiczny. Węgierska Narodowa Agencja Programu Erasmus+ (Tempus Public Foundation) uwzględniła w swojej ofercie również sporo innych programów krajowych, regionalnych i międzynarodowych, dzięki czemu mogła zaproponować strukturalne podejście do rozmaitych

źródeł finansowania. Powiedzmy to wyraźnie: wiemy o wielu przypadkach, kiedy udane projekty na wielką skalę zaczynały się od prostych umów o mobilności lub krótkich intensywnych programów, a z biegiem czasu przekształcały się w doskonale wspólne studia magisterskie czy nawet prestiżowe badania naukowe.

STRATEGIA, UMIĘDZYNARODOWIENIE I SUKCES

Węgierska strategia szkolnictwa wyższego, która po raz pierwszy została zaprezentowana w 2016 r., razem z rosnącym popytem i równoległe udostępnianym finansowaniem umiędzynarodowienia stopniowo zaowocowały zmianami w podejściu również do studiów wspólnych. Wydaje się też, że z czasem poprawiały się warunki: coraz większa liczba studentów międzynarodowych (z czego duża część korzystała z krajowego programu stypendialnego Stipendium Hungaricum) dała uczelniom bodziec do rozszerzenia oferty kierunków neofilologicznych i zapewnienia lepszych usług oraz bardziej ukierunkowanych rekrutacji i promocji. Krótko mówiąc, wygląda na to, że część uczelni podniosła swój poziom umiędzynarodowienia i konkurencyjności.

Możemy potwierdzić, że pod koniec drugiej dekady XXI w. liczba kierunków wspólnych rosła, zaś instytucje węgierskie dość dobrze radziły sobie z tworzeniem wspólnych programów studiów magisterskich Erasmus Mundus – w latach 2014-2020 uczestniczyły w 30 takich programach spośród 250 wybranych kierunków studiów magisterskich. Biorąc pod uwagę wielkość kraju, ten wynik zdecydowanie można uznać za sukces. Prawdopodobnie miał on pozytywny wpływ nie tylko na konkretne instytucje, ale i na cały system.

WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA NA RZECZ WSPÓŁPRACY MIĘDZYNARODOWEJ

Zanim spróbuję poddać ten wpływ analizie, przedstawię pewne czynniki na poziomie krajowym i europejskim, które zapewne przyczyniły się do powodzenia niektórych kierunków studiów wspólnych.

1. Do 2013 r. Unia Europejska sfinansowała kilka projektów mających na celu promowanie studiów wspólnych i tworzenie fundamentów pod krajowe struktury programu Erasmus Mundus. Poprzez takie działania – m.in. ASEMUNDUS, ECCE MUNDUS, INTERUV, JOIMAN czy Joint Degrees from A to Z (JDAZ) – agencje mogły zapewnić wnioskodawcom gruntowną wiedzę i stworzyć sieć struktur krajowych (później zwanych narodowymi agencjami).
2. Aby utrzymać te działania, niektóre narodowe agencje Erasmus+ zdecydowały się kontynuować współpracę. I tak narodowe agencje w Austrii i Czechach oraz na Węgrzech i Słowacji zorganizowały doroczne dni informacyjne Central European Joint Information Days, podczas których m.in. oferowane są szkolenia i informacje dotyczące studiów wspólnych.
3. W 2016 r. węgierska Narodowa Agencja Erasmus+ wraz z Agencją Wykonawczą ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego zorganizowała szkolenie dotyczące programu Erasmus Mundus dla krajów, których udział w programie był niewielki (w tym dla Węgier i kilku innych krajów Europy Środkowej). O sukcesie wydarzenia świadczyła liczba wniosków przyjętych w kolejnym naborze.
4. Węgierska Narodowa Agencja Erasmus+ zaofiarowała zainteresowanym wnioskodawcom możliwość bezpośrednich konsultacji oraz stałego wsparcia. Podejmowała też próby określenia i zlikwidowania potencjalnych przeszkód stojących na

drodze powodzenia wniosków. Wciąż zbyt często zdarza się, że nie dochodzi do realizacji wielu doskonałych i trafionych pomysłów z powodu barier administracyjnych, braku zasobów ludzkich czy niewystarczającego doświadczenia w pisaniu wniosków. Dlatego też tak istotne jest doradzanie potencjalnym wnioskodawcom i wspieranie ich, mimo że takie działania nie należą do podstawowych zadań agencji.

5. Wreszcie od pewnego czasu trwa dyskusja z właściwym ministerstwem i organizacjami krajowymi – Urzędem ds. Edukacji (Oktatási Hivatal, OH), Węgierską Konferencją Rektorów (Magyar Rektori Konferencia, MRK), Węgierską Radą Akredytacyjną (Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, MAB) – dotycząca stworzenia przepisów, które ułatwiałyby akredytację kierunków wspólnych. Wielkim wsparciem tych działań stał się ostatnio sukces 11 węgierskich uczelni będących członkami konsorcjów Uniwersytetów Europejskich: owe projekty pilotażowe są tak wielkim priorytetem politycznym, że ich powodzenie wiąże się z silnym wsparciem krajów członkowskich i może dać bodziec do zmian nawet na poziomie systemowym.

WPŁYW INSTYTUCJONALNY

Nie chcę tworzyć wrażenia, że studia wspólne na Węgrzech to jedno wielkie pasmo sukcesów. Na przykład badanie przeprowadzone w 2019 r. wykazało, że do największych wyzwań, z którymi zmagają się uczelnie składające wnioski w ramach działań centralnych programu Erasmus+ (nie tylko programu Erasmus Mundus), należały poważne niedobory czasu i zasobów, trudności natury administracyjnej oraz problemy z partnerami. Liczba kierunków wspólnych jest znaczna, ale też i nie przesadnie duża. Niemniej jednak te studia – oczywiście nie tylko studia magisterskie Erasmus Mundus – są obecne w węgierskim szkolnictwie

wyższym, stanowią mocny fundament dla fazy pilotażowej Uniwersytetów Europejskich oraz mają niewątpliwie znaczący wpływ na instytucje, które je realizują.

Studia wspólne wymagają bardzo ścisłej i elastycznej współpracy, doskonałej komunikacji pomiędzy partnerami oraz wspólnego podejścia strategicznego. Ten rodzaj symbiozy stanowi atut w przypadku dalszej współpracy każdego rodzaju (sieci mobilności strategicznej, projektów rozwoju, współpracy badawczej itd.).

Rekrutacja międzynarodowych studentów z całego świata, zarządzanie nimi oraz uczenie ich wymaga też dobrych, a przede wszystkim umiędzynarodowionych procedur administracyjnych, usług dostosowanych do potrzeb tychże studentów oraz interakcji pomiędzy wykładowcami, pracownikami i studentami krajowymi z różnymi grupami zagranicznych uczestników programu. Te zmiany mają korzystny wpływ nie tylko na osoby uczestniczące w studiach wspólnych, ale też na innych studentów (przyjeżdżających i krajowych) oraz wizytującą kadrę dydaktyczną i naukową – praktycznie na wszystkich uczestników procesu umiędzynarodowienia.

Dalej trzeba wspomnieć o widoczności i reputacji towarzyszących udanym kierunkom studiów wspólnych, zwłaszcza tym wybranym w ramach działania Erasmus Mundus. Koordynatorzy zazwyczaj przyznają, że dobre studia wspólne otwierają drzwi i często stanowią potwierdzenie doskonałości – zagraniczni studenci i potencjalni partnerzy instytucjonalni zwracają uwagę na takie doświadczenia, ponieważ świadczą one o wysokiej jakości uczelni. Nie jest zatem przypadkiem, że znakomita większość spośród 11 węgierskich szkół wyższych należących do Uniwersytetów Europejskich ma za sobą doświadczenia w działaniach w ramach wspólnych programów studiów magisterskich Erasmus Mundus.

Oczywiście studia wspólne nie są centralnym punktem życia uczelni i z pewnością nie każdy kierunek studiów ma potencjał, aby stać się kierunkiem wspólnym. Nie taki też jest cel. Jednak korzyści z tworzenia takich studiów są znaczące, pomimo trudności związanych z zarządzaniem i realizacją. Biorąc pod uwagę cele strategiczne Unii Europejskiej i EOSW, możemy przewidywać, że studia wspólne będą odgrywać coraz istotniejszą rolę w naszych systemach szkolnictwa wyższego.

TEMPUS PUBLIC FOUNDATION (TEMPUS KÖZALAPÍTVÁNY)

Organizacja non profit założona w 1996 r. przez rząd Węgier, której zadaniem jest zarządzanie programami współpracy międzynarodowej i projektami w obszarze edukacji, szkoleń i działań związanych z UE. Celem fundacji jest wspieranie inicjatyw zmierzających do modernizacji i poprawy jakości edukacji, szkoleń i rozwoju zasobów ludzkich, zachęcanie do nawiązywania współpracy międzynarodowej i mobilności, a także wzmacnianie europejskiego wymiaru w tych dziedzinach.

Fundacja intensywnie angażuje się w działalność międzynarodową, aby z jednej strony zachęcić instytucje międzynarodowe do współpracy z węgierskimi partnerami, a z drugiej upowszechnić krajowe osiągnięcia na poziomie europejskim.

Działalność międzynarodowa fundacji obejmuje pomoc w poszukiwaniu partnerów, przewodnik dla studentów, nauczycieli i naukowców z zagranicy (dostępny na stronie www.studyinhungary.hu), udział w projektach międzynarodowych i współpracę dwustronną w charakterze partnera lub koordynatora, aktywną rolę w projektach upowszechniających finansowanych przez Komisję Europejską, jak również aktywny udział w realizacji strategii lizbońskiej.

3

**———— Studia
wspólne w Polsce**

Wprowadzenie

AGNIESZKA PIETRZAK-KIRKIEWICZ

---nota biograficzna znajduje się w rozdziale *Umiędzynarodowienie szkolnictwa wyższego na świecie i w Polsce*, s. 22.

Z analizy danych zastanych – materiałów, publikacji, relacji z konferencji tematycznych, stron internetowych polskich szkół wyższych – wynika, że programy studiów wspólnych są coraz bardziej popularną, ale w porównaniu z wieloma państwami Europy i świata nadal niszową działalnością naszych uczelni. Przed opracowaniem niniejszej publikacji nie istniał także system zbierania danych dotyczących studiów wspólnych, w których uczestniczą polskie szkoły wyższe. Brak zbiorczych informacji na temat tego typu programów to zjawisko zaobserwowane również w przypadku innych krajów Europy i świata. W Polsce znane są jedynie dane cząstkowe, takie jak np. regularnie aktualizowane przez Ambasadę Francji w Polsce zestawienie polsko-francuskich programów podwójnego dyplomu³⁶ czy lista polskich uczelni uczestniczących w programie Erasmus Mundus (obecnie: akcji centralnej programu Erasmus+ Wspólne Studia Magisterskie Erasmus Mundus). Pozostałe dane są rozproszone i znajdują się zazwyczaj na stronach internetowych uczelni lub jako artykuły w publikacjach poświęconych umiędzynarodowieniu szkół wyższych albo w prasie branżowej.

NAWA podjęła próbę zebrania danych ilościowych i jakościowych na temat studiów wspólnych i podwójnego dyplomu prowadzonych przez polskie uczelnie. Dane uzyskano w badaniu pilotażowym w czerwcu 2020 r. przeprowadzonym na próbie dziełnictwa polskich uczelni. Druga część badania

odbyła się w kwietniu i maju 2021 r. i wzięło w niej udział 118 szkół wyższych. Analiza badań znajduje się w rozdziale *Studia wspólne w Polsce w świetle badań empirycznych* w dalszej części opracowania.

Jednym z przejawów zainteresowania polskich uczelni programami studiów wspólnych jest ich udział w europejskim programie Erasmus Mundus (2004-2013), a obecnie w akcji centralnej programu Erasmus+ Wspólne Studia Magisterskie Erasmus Mundus. W latach 2004-2008 polskie uczelnie uczestniczyły w 12 spośród 103 dofinansowanych projektów wspólnych studiów Erasmus Mundus, a w latach 2009-2013 w 27 projektach (łącznie studia magisterskie i doktoranckie) z 250, które dofinansowała Komisja Europejska³⁷.

36 Ch. Paoli, *Podwójne dyplomy polsko-francuskie. Katalog*, wyd. 9, Ambasada Francji w Polsce, 2021, <https://www.pologne.campusfrance.org/pl/podwojne-dyplomy-polsko-francuskie>, dostęp: 4.05.2021.

37 Strona internetowa programu Erasmus Mundus, erasmusmundus.org.pl, dostęp: 10.02.2021.

38 *Wspólne studia magisterskie Erasmus Mundus w programie Erasmus+*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2020, <https://2014-2020.erasmusplus.org.pl/wp-content/uploads/2020/10/Polskie-uczelnie-w-EMJMDs-E.pdf>, dostęp: 4.05.2021.

39 *Udział polskich instytucji w akcjach centralnych programu Erasmus+. Statystyczne podsumowanie konkursów rozstrzygniętych w roku 2020 w sektorze szkolnictwa wyższego*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2020, https://2014-2020.erasmusplus.org.pl/wp-content/uploads/2019/06/HE_Akcje_centr_2020_podsumowanie_wynikow.pdf, dostęp: 4.05.2021.

40 *Podwójne dyplomy filarem internacjonalizacji*, „Życie Uczelni” nr 145, Politechnika Łódzka, 18.06.2018, <https://www.zu.p.lodz.pl/podwojne-dyplomy-filarem-internacjonalizacji>, dostęp: 14.05.2021.

Tytuł projektu	Instytucja koordynująca	Polska instytucja będąca członkiem konsorcjum
Chemical Nano-Engineering	Universite d'Aix Marseille, Francja	Politechnika Wrocławska
European Master In Advanced Solid Mechanics	Universite de Lille, Francja	Politechnika Wrocławska
Central and East European, Russian and Eurasian Studies	University of Glasgow, Wielka Brytania	Uniwersytet Jagielloński
BIO&PHARmaceutical Materials Science European Master	Universite de Lille, Francja	Uniwersytet Śląski
Euroculture: Society, Politics and Culture in a Global Context	Rijksuniversiteit Groningen, Holandia	Uniwersytet Jagielloński
Master in Applied Ecohydrology	Universidade do Algarve, Portugalia	Uniwersytet Łódzki
Transition, Innovation and Sustainability Environments	Donau-Universität Krems, Niemcy	Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
NOHA Erasmus Mundus Joint Master Degree Programme in International Humanitarian Action	Universidad de la Iglesia de Deusto Entidad Religiosa, Hiszpania	Uniwersytet Warszawski

Źródło: https://2014-2020.erasmusplus.org.pl/wp-content/uploads/2019/06/HE_Akcje_centr_2020_podsumowanie_wynikow.pdf, dostęp: 4.05.2021

Po uruchomieniu akcji centralnej programu Erasmus+ Wspólne Studia Magisterskie Erasmus Mundus zaangażowanie polskich uczelni w projekty tego typu systematycznie rosło. W 2014 r. polskie instytucje uczestniczyły w 2 spośród 11 dofinansowanych programów wspólnych studiów, w 2017 w 7 z 38 zwycięskich projektów³⁸, a w 2020 r. zostały partnerami w 8 konsorcjach spośród 46, które uzyskały fundusze³⁹ na prowadzenie wspólnych magisterskich studiów Erasmus Mundus (tabela 3). Choć polskie uczelnie doceniają zalety uczestnictwa w tym europejskim programie, to nadal ich osiągnięcia nie są imponujące. W szczególności brakuje projektów, w których to polskie instytucje odgrywałyby rolę koordynatora.

O stopniowo rosnącym zainteresowaniu studiami wspólnymi i podwójnego dyplomu świadczą wydarzenia organizowane w ostatnich latach. W 2018 r. International Relations Offices Forum (IROs Forum) wraz z Politechniką Łódzką poprowadziły konferencję „Podwójne dyplomy jako filar międzynarodowych partnerstw strategicznych”⁴⁰. Podczas spotkania omawiano aspekty prawne oraz zasady funkcjonowania podwójnych dyplomów w perspektywie ustawy 2.0 – *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Odbyły się także warsztaty na temat modeli podwójnych dyplomów na świecie z udziałem przedstawicieli prestiżowych uczelni zagranicznych z Hiszpanii, Francji, Niemiec, Włoch

TABELA 3. Udział polskich uczelni w programach wspólnych studiów magisterskich, które otrzymały dofinansowanie w ramach programu Wspólne Studia Magisterskie Erasmus Mundus w 2020 r.

oraz Chin, czyli krajów, gdzie programy podwójnego dyplomu działają wzorowo.

O potrzebie zgłębiania wiedzy w tym obszarze świadczą także warsztaty dotyczące prawnych i organizacyjnych aspektów prowadzenia studiów wspólnych, proponowane zarówno przez instytucje publiczne, jak i firmy komercyjne. Przykładem są dwa panele pt. „Podwójne dyplomy w świetle nowej ustawy” dla przedstawicieli uczelni zorganizowane przez NAWA i IROs Forum w grudniu 2020 r. w ramach warsztatów konsultacyjnych „Wyzwania i dobre praktyki w obszarze umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego”⁴¹. Jak czytamy w relacji z warsztatów: prowadzenie wspólnych studiów i wydawanie podwójnych dyplomów jest dobrą drogą zarówno do rozpoczęcia współpracy partnerskiej, jak i jej ugruntowania. Ta forma współpracy ma szczególne znaczenie w dobie pandemii COVID-19, która ograniczyła tradycyjną mobilność akademicką.

Choć Polska nie jest liderem w zakresie studiów wspólnych, można znaleźć w tym obszarze prawdziwe perełki. Jednym z przykładów są programy studiów podwójnego dyplomu prowadzone od 2010 r. przez Szkołę Główną Handlową w Warszawie (12 programów magisterskich i 4 licencjackie)⁴². Kierunki te odnoszą sukcesy na arenie międzynarodowej. Magisterski program podwójnego dyplomu realizowany z Technische Universität w Berlinie (TUB) zajmuje 62. miejsce na świecie w rankingu Eduniversal Best Masters Ranking 2019 w obszarze przedsiębiorczości. Wysokie wyniki znajdziemy także w części regionalnej tego rankingu (region Europy Wschodniej) – program prowadzony wspólnie z European University Viadrina plasuje się na 9. pozycji w obszarze rachunkowości, natomiast program realizowany z Gutenberg School of Management and Economics, Gutenberg University Mainz – na 7. miejscu w kategorii finansów w przedsiębiorstwie.

Przykładem udziału polskiej uczelni w prestiżowym programie studiów wspólnych jest uczestnictwo SGH w CEMS – The Global Alliance in Management Education, światowym sojuszu stworzonym przez 34 szkoły ekonomiczne wraz z ich partnerami korporacyjnymi, który prowadzi wspólny magisterski program CEMS Masters in International Management⁴³. Zrzeszenie szkół kształci liderów, którzy mają się sprawnie poruszać w międzynarodowym i wielokulturowym środowisku biznesowym. Do sojuszu może należeć tylko jedna uczelnia z danego kraju. W 2020 r. CEMS znalazł się na 13. miejscu w gronie 90 najlepszych na świecie programów zarządzania według rankingu Masters In Management ogłaszanego co roku przez „The Financial Times”. O doświadczeniach uczestnictwa w programie CEMS piszemy w części przygotowanej przez Grzegorza Augustyniaka.

W prestiżowej sieci T.I.M.E. Association⁴⁴ uczestniczą natomiast Politechnika Wrocławska i Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie. T.I.M.E. to grupa 57 uczelni z 25 krajów z Europy, Australii, Ameryki Północnej i Południowej oraz Chin, która prowadzi program podwójnego dyplomu Top Industrial Managers in Engineering. Podstawowym celem programu jest dwukulturowe kształcenie w ramach współpracy uczelni stowarzyszonych, prowadzące do uzyskania podwójnego dyplomu. Dłuższy pobyt na uczelni partnerskiej (2 lata) oraz studiowanie w języku partnera mają zapewnić lepsze poznanie kultury i zwyczajów danego kraju. Szacuje się, że w programie podwójnego dyplomu uczestniczy około 500 studentów rocznie. Więcej o programie w artykule Ewy Mroczek z Politechniki Wrocławskiej.

Kolejnym przykładem realizacji studiów wspólnych jest uczestnictwo Uniwersytetu Warszawskiego w elitarniej międzynarodowej sieci Network on Humanitarian Action (NOHA), która zajmuje się rozwijaniem edukacji humanitarnej. Od roku akademickiego 2015/2016 studenci UW mogą uczestniczyć w międzynarodowym magisterskim programie edukacyjnym NOHA, zdobywając dyplom jednocześnie na dwóch uczelniach. W sieci NOHA jest obecnie zrzeszonych 12 prestiżowych europejskich uczelni. Więcej na temat polskich doświadczeń w realizacji studiów NOHA znajduje się w artykule współautorsko przygotowanym przez Patrycję Grzebyk oraz Elżbietę Mikos-Skużę.

Wzorcowym przykładem realizacji studiów wspólnych w Unii Europejskiej jest zainicjowany już w 1999 r. program Euroculture⁴⁵, w którym jako jedyna polska uczelnia uczestniczy Uniwersytet Jagielloński. Ten dwuletni program studiów magisterskich to wynik współpracy ośmiu uniwersytetów europejskich oraz czterech uczelni spoza Europy, w których studenci mogą odbyć staże badawcze. Euroculture koncentruje się na zagadnieniach społeczno-kulturalnych. W centrum zainteresowania są zarówno kwestie europejskiego dziedzictwa kulturowego, jak i europejskich wartości oraz rozwoju europejskiego społeczeństwa obywatelskiego⁴⁶. Program został wyróżniony przez Komisję Europejską prestiżowym znakiem Erasmus Mundus Master of Excellence w latach 2005, 2011 i 2017.

Szansą dla polskich uczelni na rozwój w obszarze tworzenia programów studiów wspólnych oraz czerpania z wiedzy i doświadczenia najlepszych w Europie instytucji akademickich jest również program Unii Europejskiej dotyczący Uniwersytetów Europejskich. Sama idea to pomysł prezydenta Francji Emmanuela Macrona, który w 2017 r. zaproponował utworzenie sieci europejskich uniwersytetów ze wspólnymi programami studiów, dyplomami,

prowadzących wspólnie zaawansowane badania naukowe. W dwóch konkursach (rozstrzygniętych w 2019 i 2020 r.) granty otrzymało 41 konsorcjów, czyli Uniwersytetów Europejskich, a uczestniczy w nich 11 polskich uczelni. Wśród nich znajduje się Politechnika Poznańska, która stoi na czele sojuszu EUNICE⁴⁷ (European University for Customised Education). Każda sieć będąca beneficjentem programu może liczyć na trzyletni grant finansowany z programów Erasmus+ (maksymalnie 5 mln euro) i Horyzont 2020 (maksymalnie 2 mln euro). Ze środków korzystają m.in. wspólne grupy badawcze, ośrodki transferu technologii, biblioteki. Celem będzie też zwiększenie mobilności pracowników i studentów. Ci ostatni w ramach jednego toku studiów będą mogli skorzystać z oferty współkonsorcjantów⁴⁸.

41 Nowe trendy w umiędzynarodowieniu uczelni w rzeczywistości post-COVID, Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej, 1.03.2021, <https://nawa.gov.pl/nawa/aktualnosci/nowe-trendy-w-umiędzynarodowieniu-uczelni-w-rzeczywistosci-post-covid>, dostęp: 14.05.2021.

42 Więcej o doświadczeniach i sukcesach SGH w prowadzeniu programów studiów podwójnego dyplomu oraz zestaw praktycznych porad dla uczelni zainteresowanych programem studiów wspólnych lub podwójnego dyplomu w: I. Bergel, *Dobre praktyki w ustanawianiu i realizacji programów podwójnego dyplomu w świetle dziesięcioletnich doświadczeń ich oferowania w SGH*, w: K. Górak-Sosnowska, K. Kacperczyk, *Umiędzynarodowienie szkolnictwa wyższego. Strategie, wyzwania i dobre praktyki*, SGH, Warszawa 2020, s. 141.

43 Więcej o programie CEMS: G. Augustyniak, *CEMS – Globalny program dla globalnych obywateli*, w: K. Górak-Sosnowska, K. Kacperczyk, *Umiędzynarodowienie szkolnictwa wyższego. Strategie, wyzwania i dobre praktyki*, SGH, Warszawa 2020, s. 165.

44 T.I.M.E. Association, <https://timeassociation.org>, dostęp: 14.02.2021.

45 Euroculture, <https://euroculture.wsmip.uj.edu.pl>, dostęp: 19.02.2021.

46 Z. Mach, *Program magisterski Master of Arts in Euroculture*, w: W. Martyniuk, *Internacjonalizacja studiów wyższych*, FRSE, Warszawa 2011.

47 EUNICE, the European University for Customised Education, <https://eunice-university.eu/>, dostęp: 19.02.2021.

48 *Pięć polskich „Uniwersytetów Europejskich”*, „Forum Akademickie”, 26.06.2019, <https://forumakademickie.pl/sprawy-nauki/piec-polskich-universytetow-europejskich/>, dostęp: 19.02.2021.

Studia wspólne w Polsce w świetle badań empirycznych

DR HAB. MARCIN JEWDOKIMOW,

PROF. UKSW

Uniwersytet Kardynała
Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Studia wspólne są interesującym problemem badawczym w obrębie studiów nad szkolnictwem wyższym. Z jednej strony symbolizują wartości, z którymi kojarzy się dzisiejsza akademia: nacisk na mobilność osób studiujących, współpraca transnarodowa pomiędzy kadrą akademicką i administracyjną, współtworzenie środowiska uczenia się w przestrzeni ponadnarodowej. Z drugiej pokazują skalę wyzwań badawczych i administracyjnych – od problemów z klasyfikacją w istniejącej systematyce, tworzonej na potrzeby narodowych systemów edukacyjnych, przez nieostrość definicji, o której więcej napiszemy w dalszej części tekstu, po trudności wynikające z interpretowania, aplikowania i uzgodnienia przepisów tworzonych w różnych krajach.

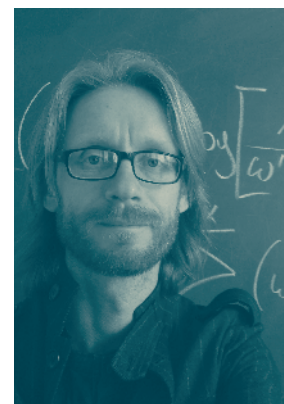
socjolog, kulturoznawca, ewaluator, prof. UKSW. Pracuje na Wydziale Nauk Humanistycznych UKSW, kierownik Katedry Kultury XX i XXI w. w Instytucie Filologii Klasycznej i Kulturoznawstwa (WNH UKSW). Autor i współautor kilkunastu książek socjologicznych i kulturoznawczych na temat religii, zamieszkiwania czy uczestnictwa w kulturze, np.: B. Walczak, M. Jewdokimow, F. Pazderski, *Praktyki uczestnictwa w kulturze wśród ludności wiejskiej. Studium socjologiczne* Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2016; X. Bukowska, M. Jewdokimow, T. Quartier (red.), *A Visual Approach to the Study of Religious Orders. Zooming in on monasteries*, Abingdon, Routledge, New York 2019; S. Palmisano, I. Jonveaux, M. Jewdokimow (red.), *The Transformation of Religious Orders in Central and Eastern Europe Sociological Insights*. Abingdon, Routledge, New York 2021; oraz artykułów naukowych, w tym na temat ewaluacji i instytucji kultury. Uczestnik badań z zakresu ewaluacji i uczestnictwa w kulturze oraz analiz i szkoleń.

Opracowanie zaprezentowane poniżej jest skróconą wersją raportów częściowych z badania przeprowadzonego na zlecenie NAWA w kwietniu i maju 2021 r. oraz badania pilotażowego z czerwca 2020 r. Jest ono pierwszą próbą kompleksowego spojrzenia na studia wspólne współprowadzone przez polskie uczelnie z podmiotami zagranicznymi. W pierwszej części przedstawiamy opis metodologii badania, zaś w dalszej analizę danych uporządkowanych w logice głównych pytań badawczych.

DR HAB. BARTŁOMIEJ WALCZAK
Uniwersytet Warszawski

—socjolog, antropolog kultury. Pracuje na Uniwersytecie Warszawskim. Zainteresowania badawcze: socjologia edukacji, w szczególności zmiana, partycypacja, ewaluacja w edukacji, profilaktyka, wpływ mobilności na funkcjonowanie różnych instytucji społecznych. Autor licznych ekspertyz i badań m.in. dla Rzecznika Praw Dziecka, OECD, OBWE, Rzecznika Praw Obywatelskich, Centrum Nauki Kopernik, Muzeum POLIN, Ministerstwa Edukacji, Ośrodka Rozwoju Edukacji, Narodowego Centrum Kultury, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, FRSE, Multikultuurni Center (Czechy), Fundacji im. Stefana Batorego, CSM, Public Education Evaluation Commission (Arabia Saudyjska), lokalnych instytucji samorządowych i edukacyjnych. Autor *Antropolog jako Inny. Od pierwszych badań terenowych do wyzwań ponowoczesnej antropologii* (Scholar, 2009) oraz *Rodzina transnarodowa – konteksty i implikacje* (Scholar, 2016); współautor 4 książek oraz ponad 60 innych publikacji naukowych, które ukazały się w krajowych i zagranicznych pismach, m.in. w „Anthropology Matters”, „Kulturze i Społeczeństwie”, „Kontekstach”. Kierownik oraz uczestnik około 100 polskich i międzynarodowych projektów badawczych i ewaluacyjnych.

NOTA METODOLOGICZNA

Badanie zostało zaprojektowane w strategii mieszanej, łączącej ogólnopolski sondaż wśród szkół wyższych oraz wywiady pogłębione z przedstawicielami dobranych celowo uczelni.

Komponent ilościowy zrealizowano za pomocą techniki CAWI (Computer Assisted Web-based Interview) w dniach 14 kwietnia-10 maja 2021 r. Zaproszenia wysłano do 387 uczelni prowadzących działalność w roku akademickim 2020/2021, zgodnie z danymi systemu POL-on. Braki adresów zostały uzupełnione ręcznie na podstawie stron internetowych uczelni. Ankiety, kierowane na podstawowy adres uczelni, zawierały prośbę o przekazanie ich do osoby/jednostki koordynującej studia wspólne na uczelni lub – w przypadku jej braku – do osoby lub biura zajmującego się koordynowaniem dydaktyki lub współpracy z zagranicą.

Poziom zwrotów wyniósł 30 proc. Ankiety zostały odesłane przez 118 uczelni, do czego należy doliczyć 9 jednostek, które wzięły udział w pilotażu w 2020 r., a następnie zostały poproszone o aktualizację danych. W ankiecie zastosowano warunki

oparte na dwóch zmiennych: (1) prowadzenie studiów wspólnych kiedykolwiek w historii uczelni, (2) prowadzenie studiów wspólnych w roku akademickim 2020/2021. W związku z tym, a także wskutek opisanego powyżej włączenia danych z pilotażu i braków odpowiedzi, liczebności uzyskane w poszczególnych pytaniach będą się od siebie różnić.

Należy podkreślić, że zebrana w ten sposób próba ma charakter przypadkowy i nie uprawnia do generalizacji. Użytko ankiety od przedstawicieli 36 wyższych szkół zawodowych, 17 uniwersytetów, 16 uczelni technicznych, 13 ekonomicznych,

11 artystycznych, 7 medycznych, 6 AWF-ów, 6 uczelni pedagogicznych, 3 resortu obrony narodowej lub spraw wewnętrznych i administracji, 3 rolniczych i 2 teologicznych. Siedem uczelni zakwalifikowanych jako „pozostałe” to jednostki prowadzące studia pierwszego lub drugiego stopnia, nieposiadające statusu uniwersytetu. Dwie trzecie szkół wyższych (84 jednostki), które wzięły udział w badaniu, to uczelnie publiczne.

Z wysyłki wyłączone 9 szkół wyższych, które wzięły udział w badaniu pilotażowym prowadzonym przez NAWA w czerwcu 2020 r. Uczelnie zaproszone do udziału w pilotażu wypełniały rozbudowaną ankietę składającą się z komponentu ilościowego i jakościowego. W czasie badania głównego w 2021 r. zostały poproszone o zaktualizowanie danych. Te dane uwzględniono w niniejszym raporcie.

Jeśli chodzi o komponent jakościowy, to podstawowym celem postawionym przed tą częścią projektu badawczego było pogłębienie wiedzy na temat specyfiki realizacji studiów wspólnych na uczelniach, które posiadają znaczące doświadczenie w tym zakresie. W sumie przeprowadzono 10 pogłębionych wywiadów indywidualnych trwających średnio 60 minut. Dobór jednostek i pracowników miał charakter celowy. Poszukiwano uczelni mających duże doświadczenie w zakresie studiów wspólnych, zróżnicowanych wielkością, lokalizacją i typem realizowanych studiów. Dlatego w badaniu wzięły udział uczelnie publiczne zlokalizowane w różnych województwach, politechniki, uczelnie techniczne, uniwersytety oraz uniwersytety medyczne. Z uwagi na sytuację epidemiczną wszystkie wywiady były prowadzone zdalnie, za pośrednictwem platform do telekonferencji.

Osoby zapraszane do udziału w wywiadzie to: pracownicy nauki odpowiedzialni za rozwój danego kierunku, osoby pełniące funkcje na uczelni oraz pracownicy administracyjni zajmujący się studiami tego typu na uczelni. Były one dobierane na podstawie

kryterium wiedzy o studiach wspólnych na danej uczelni.

Wszystkie dane przedstawione w poniższym opracowaniu zostały zanonimizowane.

WYJAŚNIENIE SKRÓTÓW UŻYWANYCH W OPISIE WYNIKÓW BADANIA

SD (*standard deviation*) – odchylenie standardowe, czyli wskaźnik pokazujący, jak bardzo wyniki są rozproszone

M – średnia arytmetyczna

n – liczebność próby

CAWI (Computer Assisted Web-based Interview) – ankieta wysyłana elektronicznie, w tym przypadku wypełniana samodzielnie przez respondentów

IDI (Individual In-Depth Interview) – indywidualne wywiady pogłębione

STUDIA WSPÓLNE: WYZWANIA DEFINICYJNE

W perspektywie emicnej⁴⁹ studia wspólne to teren niedookreślony i wieloznaczny; badani nie prezentowali jednoznacznego i uwspólnionego rozumienia tego terminu. Dominują wskazania na studia będące efektem wspólnego wypracowania programu studiów lub ustalenia zgodności kierunkowych efektów uczenia się przez dwie lub więcej uczelni z różnych krajów. To wspólne przygotowanie programu przekłada się na podjęcie studiów przez studentów i studentki zarówno na uczelni macierzystej, jak i partnerskiej (element mobilności), zakończone otrzymaniem dyplomu podwójnego lub wspólnego. Jednak praktyka realizacji takich studiów przez te same uczelnie pokazuje, że zaliczają one do tej kategorii różne działania – także studia zainicjowane w ramach programu Erasmus Mundus, studia prowadzone przez dwie uczelnie polskie, jak również studia, w ramach których tylko studenci i studentki z jednej jednostki pozostają mobilni, realizując część swojego programu studiów na uczelni goszczącej. Poniższa wypowiedź

jest reprezentatywna dla takiego rozumienia studiów wspólnych:

Przygotowane wspólnie i prowadzone wspólnie przez konsorcjum. Każda z tych instytucji musi się zadeklarować, że uznaje wszystkie działania przypisane do programu (zajęcia, zaliczenia itd.) pod kątem formalnym i jakościowym. Muszą być wspólne zasady i metody. Musi to prowadzić do dyplomu wspólnego lub podwójnego – u nas to był podwójny ze względu na polską legislację. [IDI2]⁵⁰

Inną sprawą są wskazywane przez badanych sytuacje, w których ich zdaniem nastąpił ewidentny błąd kategoryzacyjny, dotyczący czy to samych studiów (traktowanie wymiany studenckiej jako studiów wspólnych), czy terminologii związanej z dyplomem (nazywanie dyplomu podwójnego dyplomem wspólnym):

Ogólnopolski stan wiedzy jest zły. Cztery lata temu byłem na konferencji o studiach wspólnych, na której się okazało, że uczelnie mimo deklaracji, nie prowadzą studiów wspólnych i nie wydają dyplomów wspólnych. Wiele uczelni chwaliło się, że to robi, choć to nie było to. To wynikało z prestiżu tej formy. [IDI1]

Przywołany powyżej badany wskazuje, po pierwsze, na powszechność błędnej kategoryzacji, a po drugie, że błąd popełniany jest po części świadomie, ponieważ nazywanie prowadzonych przez siebie studiów mianem wspólnych podnosi prestiż uczelni i samego programu.

Badane osoby mają więc świadomość problemów definicyjnych, dlatego w trakcie wywiadów chętnie wskazywały, czym ich zdaniem studia wspólne nie są:

Dwie uczelnie zgadzają się, że content całego przebiegu studiów będzie taki a taki. [...] Wysyłanie na dane przedmioty w celu uzyskania dyplomu danej uczelni to nie są studia wspólne. Bo moim zdaniem, od samego początku

uczelnie muszą pracować nad danym programem. A jak się wybiera studentów z różnych lat, różnych studiów, czy nawet broni pracę na innej uczelni, to nie ma wspólnoty programów. [IDI3]

Tym samym dla osób badanych w definiowaniu studiów wspólnych kluczowa jest wspólnie wypracowana źródłowa koncepcja.

Problemy związane są także z definiowaniem dyplomów wspólnych i podwójnych, choć w tym przypadku trudności są mniejsze. O ile osoby badane zgadzały się co do tego, że dyplom wspólny to jeden dokument wydawany przez dwie lub więcej uczelni, a dyplomy podwójne to dwa dokumenty poświadczające ukończenie studiów i wydawane przez dwie różne uczelnie na zakończenie danego cyklu studiowania, to jednak zdarzały się przypadki, że w oficjalnych dokumentach nazywano dyplom podwójny wspólnym – taka sytuacja wynikała z założenia, że studia wspólne muszą się zakończyć wspólnym świadectwem:

My zawsze wydajemy dwa dyplomy (jeden my, a drugi oni) i nazywamy je dyplomem wspólnym; na naszym jest napisane, że to dyplom studiów wspólnych. [IDI5]

Był to jednak głos odosobniony, większość badanych wskazywała, że studia wspólne mogą kończyć się dyplomem wspólnym lub podwójnym:

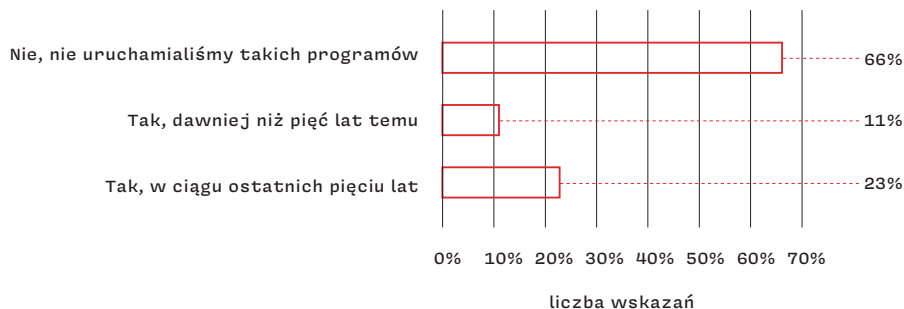
Dyplom wspólny – kończący program, akredytowany we wszystkich krajach partnerskich.

Dyplomy podwójne – odrębne dokumenty, które mówią o ukończeniu danego programu. [IDI3]

49 Pojęcie wprowadzone przez lingwistę Kennetha Pike'a w późnych latach 60. XX w. W antropologii kultury używa się go powszechnie do oznaczenia koncepcji teoretycznych wyprowadzanych z systemu pojęciowego badanych, w przeciwieństwie do strategii etycznej, która opiera się na kategoryzacji przyniesionej z zewnątrz przez badacza.

50 Cytaty z ankiet podawane są w oryginalnej formie, bez redakcji i korekty – przyp. red.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego CAWI, n=127

Wśród badanych nie było pewności, czy w Polsce w świetle obowiązującego prawa można wydawać dyplomy wspólne. Większość wskazywała, że z powodów formalnych nie można, a przez to wydają oni dyplomy podwójne. Pojawiły się też głosy, że w związku z ustawą 2.0 wystąpiła już taka możliwość⁵¹, jednak nawet mimo niej decydują się na dyplomy podwójne, gdyż wydanie dyplomów wspólnych jest procesem „czasochłonnym, a podwójna droga jest prosta” [IDI9].

Jedna z uczelni wydaje dyplomy wspólne – jak je nazywa – choć jednocześnie jej przedstawiciel jest świadomy, że „faktycznie wydajemy coś co nie jest prawnie uregulowane, ale to nie przeszkadza studentom w znalezieniu pracy czy pójściu na inne studia” [IDI7]. Te dyplomy mają ciekawą konstrukcję – na jednym dokumencie umieszczone są miniatury dyplomów uczelni, które uczestniczą w studiach:

Dyplom wspólny odzwierciedla dyplomy oddzielnych uczelni. [Przygotowane były – MJ, BW] w wersji pomniejszonej dyplomy uczelni i były podpisywane przez odpowiednie osoby do tego upoważnione. [IDI7]

Podsumowując, zarówno w odniesieniu do studiów wspólnych, jak i dyplomów wspólnych mamy do czynienia z wielogłosem, który staje się wyraźniejszy, jeśli przyjrzymy się nie tylko zakładanym definicjom, ale także praktykom instytucjonalnym.

Osoby badane wskazywały na różny stan wiedzy dotyczący wspólnych dyplomów, odnosząc się zarówno do siebie, jak i do innych oraz do sytuacji sprzed wprowadzenia ustawy 2.0 i po tym. Zdaniem badanych stan wiedzy na ten temat jest niski, brakuje jasnego przekazu. Dodatkowo radcy prawni na uczelniach dokonują również swoich interpretacji wszystkich regulacji, co powoduje, że mamy do czynienia z brakiem jednolitej wykładni. Tym samym nie tylko brakuje wiedzy, ile brak ujednoliconej i jasno komunikowanej interpretacji przyczynia się do takiego stanu wiedzy.

Rozmówcy wskazali również, że ułatwieniem w zakresie wydawania dyplomów wspólnych byłoby przygotowanie wzoru takiego dyplomu na poziomie centralnym.

SKALA

Niespełna 34 proc. uczelni (43 jednostki ze 127 badanych) prowadziło studia wspólne, z czego około dwóch trzecich (29 jednostek) w ciągu 5 lat poprzedzających badanie. Jak wskazuje analiza odpowiedzi na pytanie otwarte o przyczyny nieprowadzenia tych studiów, cztery uczelnie, które obecnie nie mają takich studiów, podejmowały w przeszłości nieskuteczne próby uruchomienia studiów wspólnych, a kolejne 13 planuje je uruchomić w przyszłości.

Istotnym czynnikiem jest status – 39 proc. publicznych szkół wyższych, które znalazły się w próbie, uruchomiło w przeszłości

DIAGRAM 9. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Czy Państwa uczelnia uruchomiła/prowadziła wspólne programy studiów we współpracy z partnerem zagranicznym?”

		Tak, w ciągu ostatnich pięciu lat	Tak, dawniej niż pięć lat temu	Nie, nie uruchamialiśmy takich programów	Ogółem	
typ uczelni	Uniwersytet	n	6	5	6	17
		%	35.3%	29.4%	35.3%	100.0%
	Uczelnia techniczna	n	10	2	4	16
		%	62.5%	12.5%	25.0%	100.0%
	Uczelnia rolnicza	n	1	1	1	3
		%	33.3%	33.3%	33.3%	100.0%
	Uczelnia ekonomiczna	n	4	1	8	13
		%	30.8%	7.7%	61.5%	100.0%
	Uczelnia pedagogiczna	n	0	0	6	6
		%	0.0%	0.0%	100.0%	100.0%
	Uczelnia lub uniwersytet medyczny	n	2	0	5	7
		%	28.6%	0.0%	71.4%	100.0%
	Akademia wychowania fizycznego	n	0	1	5	6
		%	0.0%	16.7%	83.3%	100.0%
	Uczelnia artystyczna	n	0	0	11	11
		%	0.0%	0.0%	100.0%	100.0%
Uczelnia teologiczna	n	0	0	2	2	
	%	0.0%	0.0%	100.0%	100.0%	
Uczelnia resortu obrony narodowej lub resortu spraw wewnętrznych i administracji	n	1	0	2	3	
	%	33.3%	0.0%	66.7%	100.0%	
Wyższa szkoła zawodowa	n	3	3	30	36	
	%	8.3%	8.3%	83.3%	100.0%	
Pozostałe uczelnie	n	2	1	4	7	
	%	28.6%	14.3%	57.1%	100.0%	
Ogółem	n	29	14	84	127	
	%	22.8%	11.0%	66.1%	100.0%	

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego CAWI

studia wspólne wobec niespełna 14 proc. niepublicznych. Drugim czynnikiem jest wielkość – średnia liczba studiujących na uczelniach prowadzących interesujące nas programy wynosiła 15 589 osób (SD=12 519,1), podczas gdy dla pozostałych 3490 (SD=4985,7)⁵².

Patrząc w przekroju przez typy uczelni, można zauważyć, że proporcjonalnie najczęściej studia wspólne były uruchamiane przez uczelnie techniczne (12 z 16 biorących udział w badaniu), rolnicze (2 z 3, warto jednak zwrócić uwagę na małą liczebność w tym typie) oraz uniwersytety (11 z 17). Wśród uczelni ekonomicznych, skądinąd lokujących się wysoko pod względem liczby takich programów i absolwentów, podmioty prowadzące studia wspólne stanowiły około jednej trzeciej. Z pozostałych liczniej reprezentowanych typów: studia wspólne są rzadkie w wyższych szkołach zawodowych.

Prowadziła je jedna szóstka z nich (6 z 36). Podobną proporcję uzyskano dla akademii wychowania fizycznego (1 z 6). Uczelnie medyczne prowadziły studia wspólne proporcjonalnie częściej (2 z 7). Interesujący jest przypadek uczelni artystycznych, stosunkowo licznie reprezentowanych w próbie (11 jednostek), z których żadna nie zadeklarowała uruchomienia programów studiów wspólnych. Podobnie brak studiów wspólnych w swojej ofercie wskazali przedstawiciele uczelni pedagogicznych i teologicznych.

DIAGRAM 10. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Czy Państwa uczelnia uruchomiła/prowodziła wspólne programy studiów we współpracy z partnerem zagranicznym?” w podziale na typy uczelni

⁵¹ W istocie tak jest – por. art. 60 ustawy.

⁵² Dodać należy, że te czynniki są ze sobą powiązane. Publiczne szkoły wyższe są generalnie większymi jednostkami. Państwowe uczelnie, które znalazły się w próbie, miały średnio 8744 studentów, podczas gdy niepubliczne – 3060.

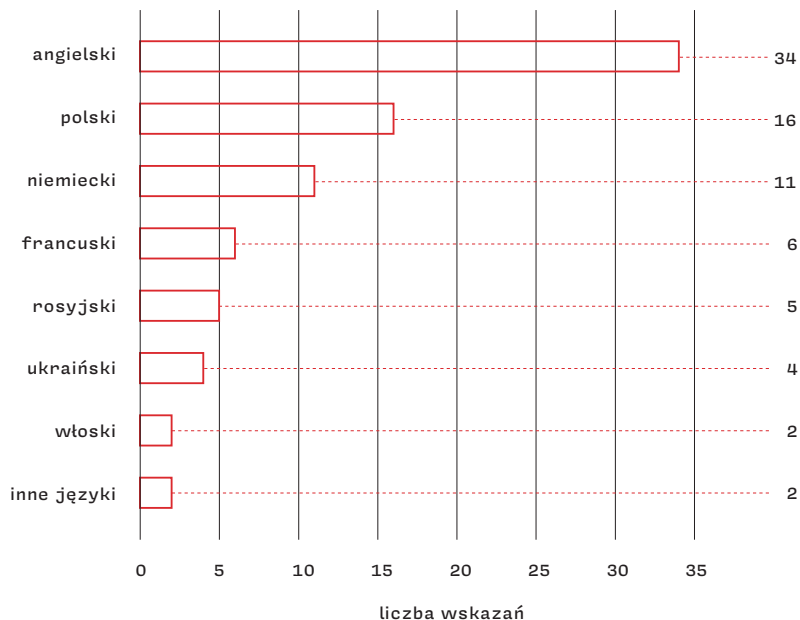

Liczba programów studiów wspólnych prowadzonych przez pojedyncze jednostki od czasu podpisania pierwszej umowy wahała się od jednego do nawet 89. Najwięcej – około dwóch trzecich opisanych programów – było prowadzonych na studiach magisterskich, 28 proc. na licencjackich, zaś nieco ponad 6 proc. na doktoranckich. Podobnie zróżnicowana jest liczba absolwentów (liczonych łącznie dla uczelni polskiej i zagranicznej/zagranicznych). Niektóre z uczelni raportowały (dosłownie) pojedynczych absolwentów, maksimum to z kolei 17 098 osób (ta liczba obejmuje absolwentów sieci partnerskich uczelni uczestniczących w programie). Większość absolwentów stanowią studenci z Polski: 65,6 proc. dla studiów pierwszego i 68,9 proc. dla drugiego stopnia. Warto zastrzec, że dane są fragmentaryczne – nie wszystkie uczelnie biorące udział w badaniu podały pełne dane.

Rozproszenie liczby programów i absolwentów wynika, z jednej strony, z zestawienia w próbie uniwersytetów prowadzących programy na różnych wydziałach z mniej wewnątrznie zróżnicowanymi jednostkami, z drugiej – z różnego czasu trwania tych programów.

Najwięcej programów – średnio 17,8 (SD=24,3) – było prowadzonych na uczelniach technicznych. Na drugim miejscu ułożyły się uniwersytety ze średnią 10,36 (SD=10,19), zaś na trzecim uczelnie ekonomiczne (M=7,2; SD=8,75). Dalej były uczelnie medyczne (M=3; SD=1,41), rolnicze (M=1,5; SD=0,7) oraz zawodowe (M=1,16; SD=0,57).

Najwięcej absolwentów studiów wspólnych – średnio 3423 (SD=7644,56) – zadeklarowały uczelnie ekonomiczne, ale wynik jest tutaj zaburzony przez jedną z jednostek, która raportowała wyjątkowo wysoką liczbę absolwentów (17 098). Na drugim miejscu ułożyły się uczelnie medyczne (M=685; SD=965,9), dalej techniczne (M=171,25; SD=423,09) i uniwersytety (M=139,72; SD=212,66). Średnia liczba

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego CAWI, uczelnie mające doświadczenie prowadzenia studiów wspólnych, n=43

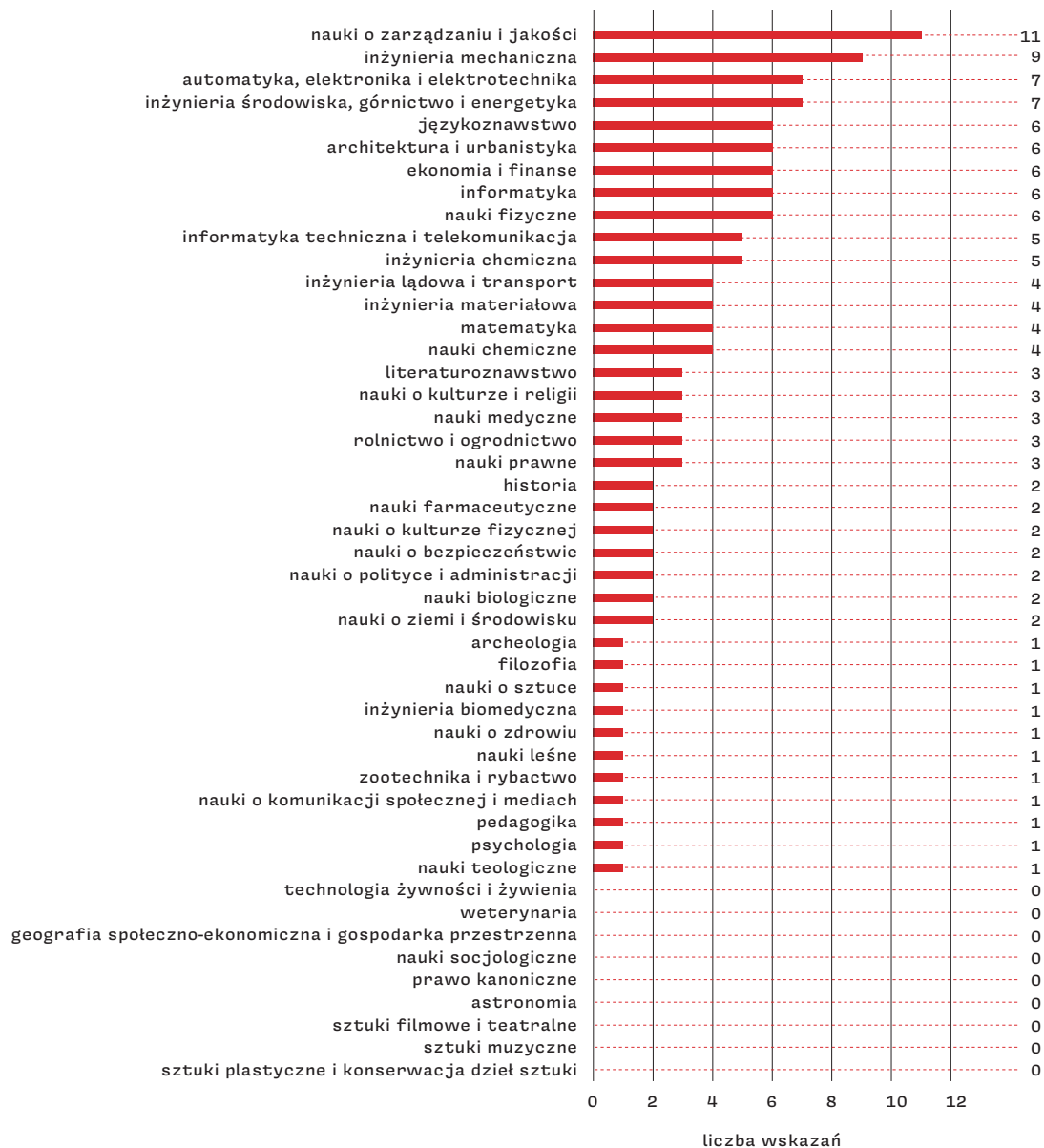
* Pytanie wielokrotnego wyboru, wskazania nie sumują się do wielkości próby.

absolwentów studiów wspólnych wyższych szkół zawodowych to 31 (SD=48,33), zaś na uczelniach rolniczych – 28 (SD=38,18).

Najczęściej wskazywanym językiem, w którym prowadzono zajęcia podczas studiów wspólnych (34 wskazania na 43 uczelnie), był angielski. Poza tym jedynym powtarzającym się częściej wskazaniem był polski (16 jednostek) i niemiecki (11). Pozostałe języki – francuski, rosyjski i ukraiński – były przywoływane przez nie więcej niż sześć uczelni. Dwie jednostki wskazały język włoski. Inne języki (dwie szkoły wyższe) to japoński, chiński i szwedzki.

Patrząc na programy w przekroju przez dyscypliny, widać silną reprezentację nauk o zarządzaniu i jakości (11 programów), inżynierii mechanicznej (9), automatyki, elektroniki i elektrotechniki oraz inżynierii środowiskowej, górnictwa i energetyki (po 7). Na językoznawstwie, architekturze i urbanistyce, ekonomii i finansach, informatyce oraz naukach fizycznych prowadzono

DIAGRAM 11. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „W jakich językach (chodzi o języki obowiązkowe dla uczestnika) prowadzone jest/było kształcenie podczas studiów?”*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego CAWI, uczelnie mające doświadczenie prowadzenia studiów wspólnych, n=43

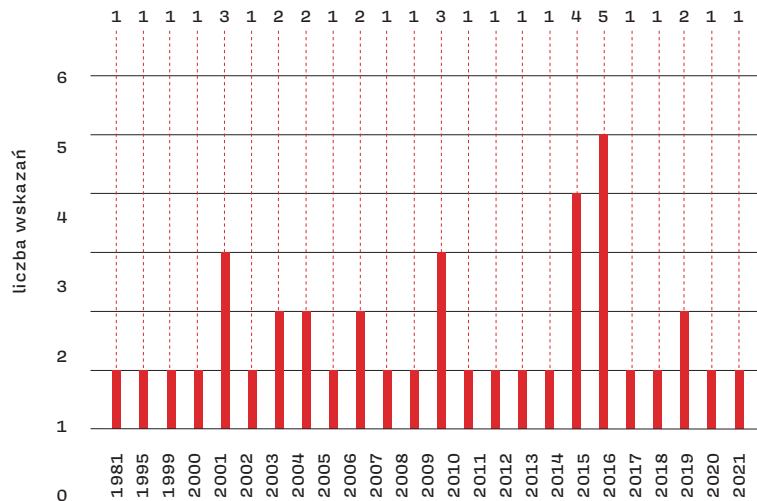
po sześć programów, zaś na informatyce technicznej i telekomunikacji oraz inżynierii chemicznej po pięć. Cztery programy przypisano do inżynierii lądowej/transportu, inżynierii materiałowej, matematyki i nauk chemicznych, zaś po trzy do nauk medycznych, prawnych oraz rolnictwa i ogrodnictwa. Pozostałe dyscypliny to już dwa lub jeden program.

Doświadczenie badanych uczelni w prowadzeniu studiów wspólnych jest zróżnicowane. Średni czas od podpisania pierwszej umowy to 12,5 roku, przy czym najstarsza umowa jest datowana na 1981 r., zaś najnowsza na 2021 r. Widać, że największą uczelnią podpisało swoje pierwsze umowy w drugiej dekadzie XXI w. Dla porównania pomiędzy 2000 a 2009 r. było to 14 jednostek.

DIAGRAM 12. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Prosimy o podanie dyscyplin naukowych, do których można przypisać realizowane przez Państwa uczelnię programy”

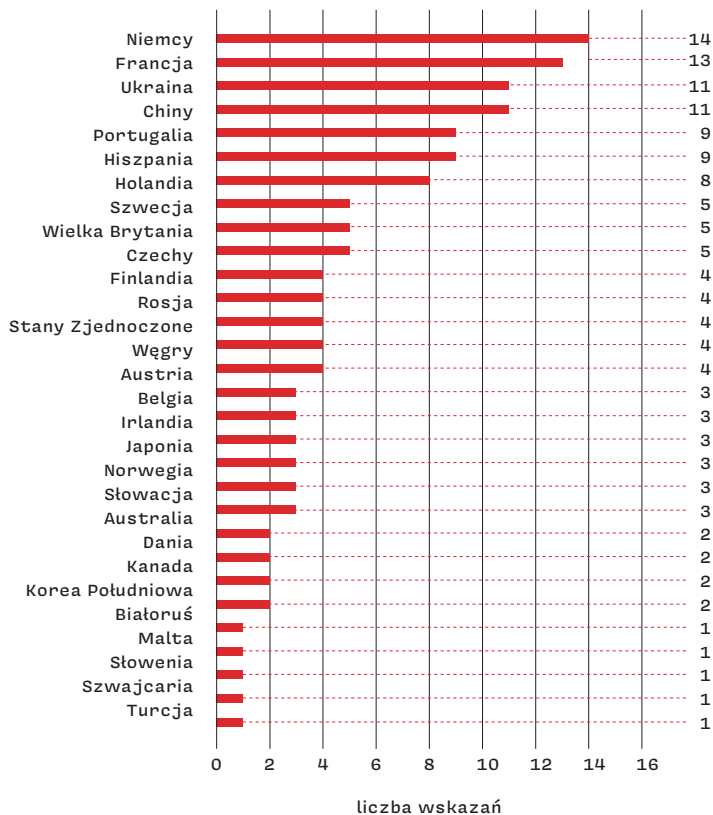
Średni czas od podpisania pierwszej umowy był najdłuższy na uczelniach technicznych ($M=15,75$; $SD=10,08$), dalej ekonomicznych ($M=12,66$; $SD=12,22$), uczelniach medycznych ($M=10$; $SD=14,14$), w wyższych szkołach zawodowych ($M=9$; $SD=7,32$), zaś najkrótszy na uniwersytetach ($M=8,66$; $SD=5,23$). Uczelnie publiczne mają dłuższy przeciętny staż ($M=12,32$; $SD=8,34$) niż niepubliczne ($M=5$; $SD=4,38$).

Dane na temat udziału osób kończących studia w całej grupie studiujących na kierunkach wspólnych lub podwójnego dyplomu uzyskano jedynie od 21 uczelni. Po wyłączeniu trzech uczelni, które uruchomiły studia niedawno i nie mogły zamknąć pełnego cyklu kształcenia, frakcja ta wyniosła ostatecznie 18 jednostek. W tej grupie uczelni

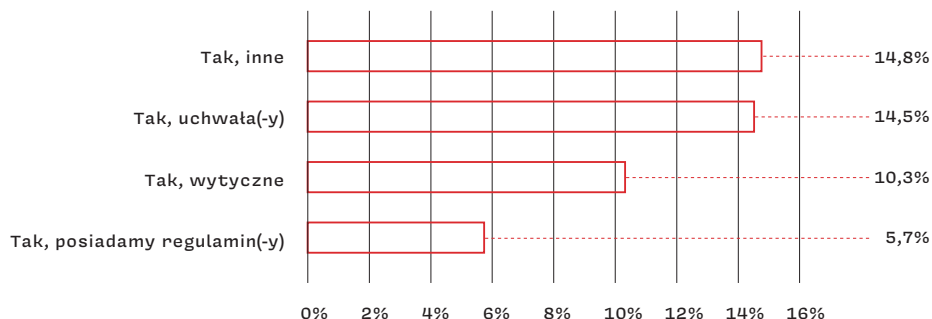
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego CAWI, uczelnie mające doświadczenie prowadzenia studiów wspólnych, $n=43$

DIAGRAM 13. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „W którym roku uczelnia uruchomiła (podpisała umowę) pierwszy program wspólnych studiów z partnerem zagranicznym?”

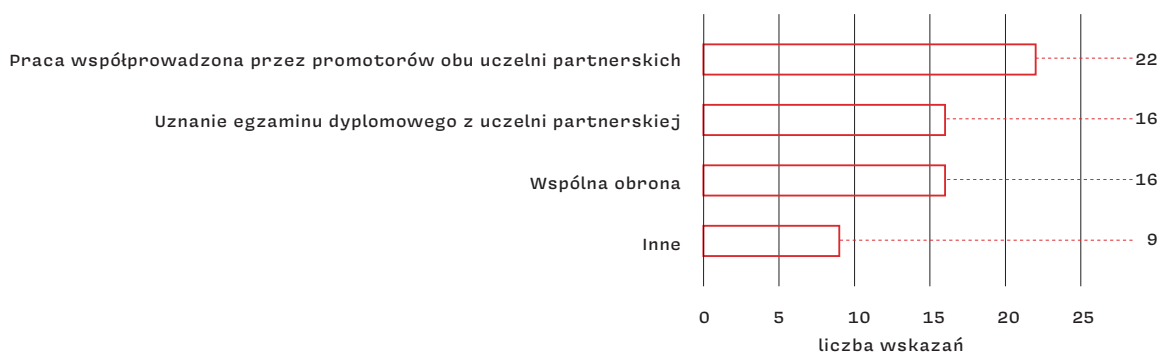
DIAGRAM 14. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Prosimy o podanie krajów, z których pochodzą partnerzy zagraniczni Państwa uczelni realizujący wspólne programy studiów w roku akademickim 2020/2021”

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego CAWI, uczelnie prowadzące studia wspólne w roku akademickim 2020/2021, $n=31$
* Pytanie wielokrotne wyboru, wskazania nie sumują się do 100.

DIAGRAM 15. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Czy w dokumentach Państwa uczelni znajdują się zapisy dotyczące tworzenia i prowadzenia wspólnych programów studiów?”*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego CAWI, n=126
* Pytanie wielokrotnego wyboru, wskazania nie sumują się do 100.

DIAGRAM 16. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Jakie są/były zasady ostatecznego nadawania kwalifikacji w ramach wspólnego dyplomu realizowanego przez Państwa uczelnię?”*

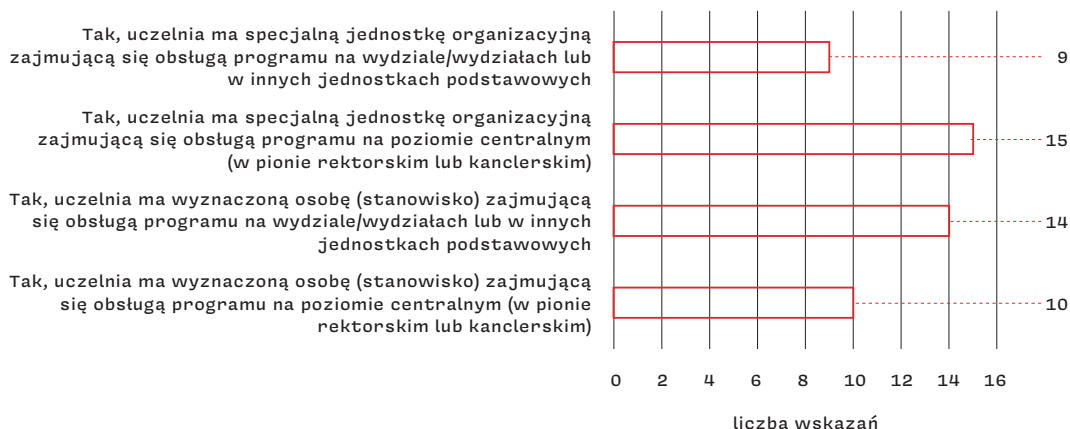
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego CAWI, uczelnie mające doświadczenie prowadzenia studiów wspólnych, n=43
* Pytanie wielokrotnego wyboru, wskazania nie sumują się do 100.

średni odsetek studentów, którzy z sukcesem ukończyli studia wspólne lub podwójnego dyplomu, wyniósł 80 proc. (mediana 87,5 proc.), przy maksimum na poziomie 100 proc. i minimum wynoszącym 40 proc. Warto podkreślić, że na połowie z uczelni, które udzieliły odpowiedzi na to pytanie, odsetek ukończeń wyniósł 87,5 proc. lub więcej. Nie udało się zaobserwować związku tej zmiennej ze statusem, z typem, wielkością uczelni ani doświadczeniem w prowadzeniu studiów wspólnych (szacowanym na podstawie daty podpisania pierwszej umowy).

STUDIA WSPÓLNE W ROKU AKADEMICKIM 2020/2021

W roku akademickim 2020/2021 31 uczelni prowadziło 1-54 programów w ramach studiów wspólnych. Średnia liczba programów wyniosła 7,57 – w tej samej grupie 31 uczelni ogólna średnia liczba programów, obejmująca lata poprzednie, to 11,97, co wskazuje na redukcję liczby programów.

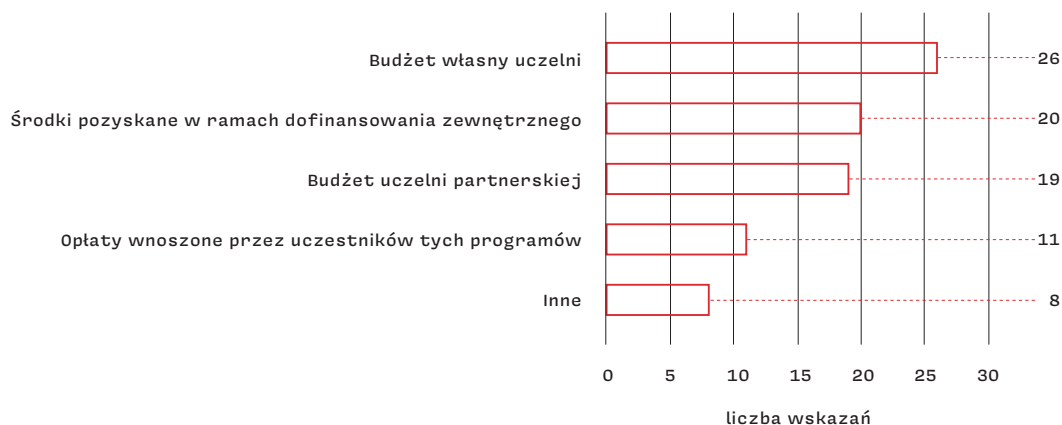
Studia wspólne w roku akademickim 2020/2021 są prowadzone w partnerstwie z 1-45 zagranicznych uczelni (średnio 9,23). Te uczelnie znajdują się w różnych krajach, również pozaeuropejskich, niemniej pierwsze 5 najliczniej reprezentowanych to

DIAGRAM 17. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Czy Państwa uczelnia ma wyznaczoną osobę i/lub jednostkę organizacyjną (np. biuro), która pomaga w obsłudze studentów podejmujących lub zainteresowanych tą formą studiów?”*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego CAWI, uczelnie mające doświadczenie prowadzenia studiów wspólnych, n=43

* Pytanie wielokrotnego wyboru, wskazania nie sumują się do 100.

DIAGRAM 18. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Z jakich źródeł pochodziły środki finansowe na realizację programu oraz wsparcie udziału uczestników?”*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego CAWI, uczelnie mające doświadczenie prowadzenia studiów wspólnych, n=43

* Pytanie wielokrotnego wyboru, wskazania nie sumują się do 100.

państwa europejskie: Niemcy (14 partnerów), Francja (13), Włochy (11), Ukraina (11) i Portugalia (9). *Ex aequo* z Portugalią ułożyły się Chiny (9 wskazań), dalej były: Hiszpania (8), Wielka Brytania, Szwecja i Holandia (po 5).

ORGANIZACJA STUDIÓW WSPÓLNYCH

Na 127 badanych uczelni 46 (36 proc.) posiada w swojej dokumentacji zapisy dotyczące studiów wspólnych. Kolejne 18 jednostek (14 proc. próby) wskazało na uchwały, 13 (10 proc.) na wytyczne. Regulaminy wprowadzono w 7 szkołach wyższych (5,5 proc.). Z 14 wskazań na kategorię „inne” 11 dotyczy umów zawieranych z partnerami, zaś 3 statutu uczelni.

Najczęstszym sposobem nadawania kwalifikacji w ramach studiów wspólnych było współprowadzenie pracy dyplomowej przez promotorów zatrudnionych na obydwu uczelniach partnerskich (22 jednostki), dalej wspólny egzamin (16) i - *ex aequo* - uznanie egzaminu przeprowadzonego na uczelni partnerskiej (16). W kategorii „inne” pojawiły się wyłącznie uszczegółowienia zebrane w analizie poniżej wykresu.

Badani zwracali uwagę na różnice w zasadach nadawania kwalifikacji w zależności od programu:

Co do zasady każde porozumienie ma trochę inne zasady - niemniej jednak jeśli np. chodzi o programy ze stroną ukraińską, to studenci uczestniczący w programie otrzymują dwa dyplomy ukończenia studiów Uczelni Macierzystej [...] i Uczelni Partnerskiej. Studenci realizujący studia na podstawie niniejszego porozumienia przygotowują i bronią prace dyplomowe w Uczelni Macierzystej i Uczelni Partnerskiej. [CAWI]

Wszystko zależy od programu. Jest jedna opcja wspólnego dyplomu, większość oferuje odrębne dyplomy wydawane przez partnerów. [CAWI]

Jeśli chodzi o weryfikację zgodności programów studiów wspólnych z Polską Ramą Kwalifikacji (PRK), uczelnie nie wskazywały tu na problemy. Stwierdzano, że programy tych studiów były tworzone z uwzględnieniem PRK i od początku dbano o zgodność. Jedna z uczelni wskazała, że posiada specjalny program informatyczny, który już na poziomie tworzenia studiów zapewnia pełną zgodność poprzez weryfikację:

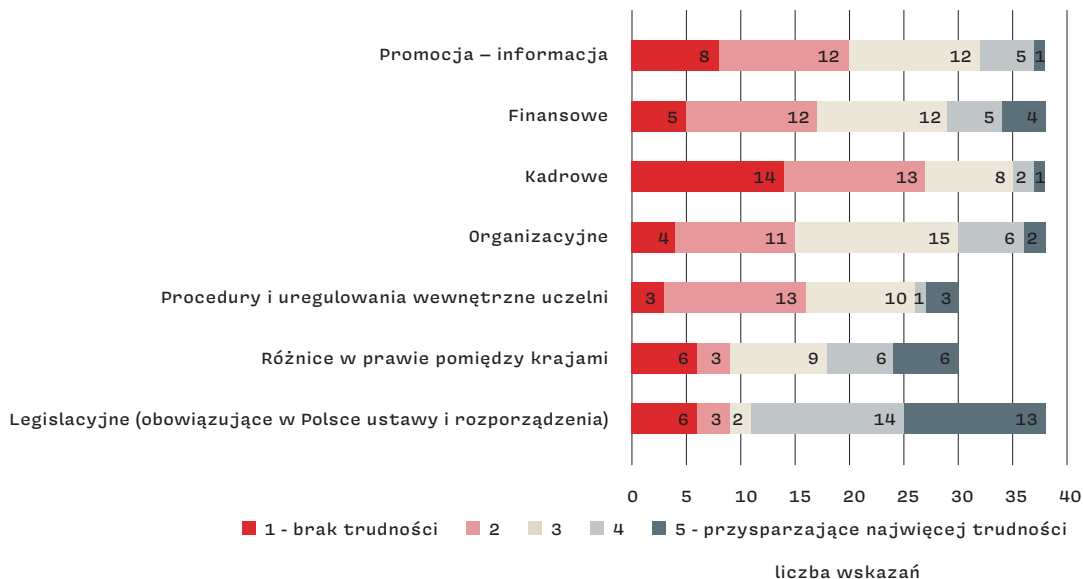
Z tym nie ma trudności, jeśli kandydaci są z UE, bo PRK jest tożsama z innymi. Jest tylko w Unii kilka krajów, gdzie stopnie są różne, np. w Irlandii. Różnice powodują, że musimy wypracować jakiś mechanizm, np. zawsze przy rekrutacji odnośnie osób bez polskiej matury szacujemy wyniki i uśredniamy. [IDI8]

W strukturze organizacyjnej 15 uczelni funkcjonuje wyodrębniona specjalna jednostka w pionie centralnym, zajmująca się studiami wspólnymi. W 14 szkołach wyższych istnieje wyodrębnione stanowisko do spraw obsługi studiów wspólnych na poziomie jednostek podstawowych (wydziałów bądź instytutów), w 10 w pionie centralnym - rektorskim lub kanclerskim. Na 9 uczelniach specjalne jednostki zostały utworzone poza pionem centralnym w jednostkach podstawowych. W 14 przypadkach te rozwiązania współwystępują ze sobą. Wyodrębnione stanowisko na poziomie centralnym jest częstsze na mniejszych uczelniach, z kolei specjalna jednostka w pionie rektorskim lub kanclerskim oraz stanowiska na wydziałach czy w innych jednostkach podstawowych są bardziej typowe dla większych jednostek.

Najczęściej wskazywanym (26 uczelni) źródłem finansowania studiów wspólnych był budżet własny jednostki, drugim w kolejności środki pozyskiwane z zewnątrz (20 wskazań), zaś trzecim środki uczelni partnerskich (19). Natomiast 8 jednostek wskazało na inne źródła - odpowiedzi na pytania otwarte wskazują, że w zasadzie wyłącznie były to środki z programu Erasmus+. Warto dodać, że większość (25 uczelni) łączyła różne źródła finansowania.

Połowa z badanych uczelni przeprowadza ewaluację studiów wspólnych, jak również bada opinie studentów i studentek. Odnosi się to przede wszystkim do studiów finansowanych z akcji centralnej programu Erasmus+ Wspólne Studia Magisterskie Erasmus Mundus, choć niektóre uczelnie wskazywały, że ewaluacja poziomu zajęć dydaktycznych jest oczywista, gdyż zajęcia te poddane są ocenie tak samo jak wszystkie inne:

Były objęte - ankieta z Erasmusa, ale też mieliśmy swoje narzędzia - ankiety i wywiady pogłębione i wizyty monitorujące. Musieliśmy też zrobić podsumowanie dla celów swoich statystycznych. [IDI2]

DIAGRAM 19. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Jakie aspekty związane z prowadzeniem wspólnych studiów były/są dla Państwa uczelni najtrudniejsze?”

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego CAWI, uczelnie mające doświadczenie prowadzenia studiów wspólnych, n=43

Jedna z uczelni, realizująca studia wspólne także z partnerami z obszaru gospodarki (firmy), wskazała, że ewaluacja programów realizowana jest przez nich:

Partnerzy przemysłowi oceniają i wskazują, co zmienić w programie, np. teraz więcej jest zagadnień teraz problemowych, obok teoretycznych. [IDI7]

Działania promocyjne skoncentrowane wyłącznie na studiach wspólnych wydają się ograniczone. Z uczelni, które wzięły udział w badaniu, 14 posiada wyodrębnione strony WWW, a jedna dodatkowo profil w mediach społecznościowych poświęcony studiom wspólnym.

OCENA STUDIÓW WSPÓLNYCH

Badania jakościowe ukazują, że kierunek studiów, ich poziom oraz lokalizacja uczelni, z którą realizowane są studia wspólne, wpływają na różnice w profilu kandydata. Cechą wspólną jest traktowanie tych studiów jako elitarnych, prestiżowych, ekskluzywnych i wymagających, co przekłada

się na małą liczbę uczestników wahającą się od jednego do kilkunastu w roku. Zdaniem badanych takie osoby muszą być mobilne i zaangażowane w studia:

Wśród polskich studentów – to odważni, studenci, otwarci na zmianę. Studia są dla nich pasją, nic też ich zbyt w Polsce nie trzyma. [IDI5]

Istotną motywacją związaną jest też z podniesieniem szans na rynku pracy, co zapewnia podwójny dyplom:

Bardzo zmotywowane osoby, które od początku wiedzą, że podwójny dyplom to podwójna praca. Mogą znaleźć też lepszą pracę i w Polsce, i za granicą. [IDI3]

Kolejny czynnik to kwestie związane z transportem i mieszkaniem. Wszyscy rozmówcy wskazywali, że studenci studiów wspólnych muszą zapewnić sobie zakwaterowanie i przejazd we własnym zakresie, co zniechęca część osób, a inne skłania do traktowania takich studiów jako inwestycji, która musi się zwrócić:

Oni muszą mieć kapitał na załatwienie wyjazdu. My pomagamy organizacyjnie, ale nie finansowo – nie finansujemy przejazdu ani pobytu. [IDI4]

Co prawda część badanych uczelni pomaga w tej kwestii poprzez program Erasmus+, ale zdają sobie sprawę, że jest to problem formalny:

Erasmus mobilnościowy pomagał nam zapewnić utrzymanie naszych studentów. Nasi studenci nie mogą bez wsparcia finansowego jeździć, bo ich na to po prostu nie stać. [IDI3]

Część rozmówców rekomenduje, aby już na etapie podpisywania umów między uczelniami ustalić źródła finansowania.

Zarówno studia trzeciego stopnia, jak i rzadkie kierunki oferowane w różnych kulturowo krajach, jak np. zoologia w Chinach, przyciągają mniej uczestników i uczestniczek niż studia popularne, realizowane w podobnych krajach, jak np. rachunkowość w Polsce i we Francji. Należy jednak podkreślić, że zazwyczaj nabór roczny to maksymalnie kilka osób.

W przypadku programu Erasmus Mundus czy programu NAWA – Katamaran wysokie stypendia przyciągają bardzo dobrych studentów wybieranych centralnie przez konsorcjum.

WYZWANIA

Wszystkie uczelnie mające doświadczenie związane z prowadzeniem studiów wspólnych zostały poproszone o wskazanie trudności i dobrych praktyk związanych z prowadzeniem takiego kształcenia. Jeśli chodzi o trudności, na pierwszy plan wybijają się kwestie legislacyjne. Ponad 7 na 10 uczelni (27 z 38 udzielonych odpowiedzi) określiło je jako problematyczne. Różnice w prawie między krajami partnerskimi jako problem postrzegali przedstawiciele 4 na 10 uczelni (a jako niestwarzające trudności – 3 na 10). Dla pozostałych wymiarów przewagę uzyskały wskazania na brak trudności: kwestie organizacyjne i finansowe (4 na

10 wskazywały na brak trudności, o połowę mniej na ich wystąpienie), wewnętrzne procedury na uczelniach i prowadzenie promocji (po połowie wskazań przypadło na brak trudności przy ponadtrzykrotnie mniejszej liczbie wskazań na problematyczność).

W pytaniu otwartym nieliczni badani skomentowali kwestie problemowe, przede wszystkim (przedstawiciele 3 uczelni) odnosząc się do pogodzenia różnic organizacyjno-prawnych między różnymi systemami edukacyjnymi:

Różnice systemów kształcenia i związane z tym trudności formalno-prawne (długość trwania studiów, przeliczenia ocen, terminy rozpoczęcia kształcenia) wpływają na organizację procesu kształcenia. Trudności wynikają również ze zrozumienia studiów wspólnych i interpretacji oraz ich metodologii. [CAWI]

Odmienny system kształcenia i organizacji studiów. [CAWI]

Różnice przekładają się na tak prozaiczne sprawy jak pogodzenie terminów sesji: *Koordinacja terminów egzaminów (różny harmonogram).* [CAWI]

Kolejne trudności wiążą się ze specyfiką krajów partnerskich. Jak zauważa cytowany poniżej przedstawiciel uczelni, niektóre lokalizacje – w tym przypadku Ukraina – nie wzbudzają dużego zainteresowania polskich studentów. Jednocześnie brak walidacji znajomości języka nauczania powoduje problemy w procesie edukacyjnym:

Obserwujemy brak zainteresowania studentów z Polski uczestnictwem w programie wspólnych studiów z uczelniami partnerskimi na Ukrainie. Kolejna trudność jest związana z barierą językową studentów przyjeżdżających z Ukrainy. W chwili obecnej w procesie rekrutacji na studia nie jest wymagany żaden dokument potwierdzający znajomość języka polskiego, niezbędnego do realizacji programu studiów. Stąd obserwowane jest duże

wycofanie studentów, brak integracji w środowisku akademickim i problemy z realizacją zajęć, uzyskaniem zaliczeń/zdaniem egzaminów. [CAWI]

Osobną kwestią, a zarazem ciekawą rekomendacją, jest uwzględnienie potrzeb studentów międzynarodowych na poziomie polityki wizowej i stypendialnej państwa:

Konieczna wydaje się koordynacja działań administracyjnych w celu wspomaganie internacjonalizacji. To jest kwestia np. systemu konsularnego – wiz itp. Pamiętać należy, że najlepszą promocją jest jakość. Nie powinna być nigdy poświęcana dla wypełniania procedur – to procedury powinny być zmienione jeżeli blokują jakość. Każdy problem z pozyskaniem wizy czy też niedotrzymanie zobowiązań wobec studenta skutkuje jego negatywną opinią. Być może powinien powstać narodowy program wspierania jakości programów anglojęzycznych, po to by stworzyć z nich atrakcyjną ofertę (koniecznie z uwzględnieniem naszych rzeczywistych przewag konkurencyjnych, identyfikacją potrzeb rynku i zasięgnięciem opinii w różnych środowiskach, przede wszystkim biznesowych) i jej wypromowanie. System stypendialny jest jednym z elementów, które do tego mogą się przyczynić. W pierwszym etapie powinniśmy przyciągnąć stypendiami ambitnych studentów, którzy będą ambasadami promocji w przyszłości. [CAWI]

Pojedynczy głos dotyczył zmian w przepisach dotyczących dyplomowania. Może on pokazywać brak wiedzy (art. 60 pkt 4 ustawy z 20 lipca 2018 dopuszcza wydawanie wspólnego dyplomu przez uczelnie polską i zagraniczną) lub problem z aplikacją tego zapisu (ten sam artykuł odsyła do polskich wymogów co do sposobu konstruowania takiego dyplomu):

W opinii rozmówców wciąż istnieją problemy z kształtem prawa regulującego taką formę studiów.

Polskie przepisy nie pozwalają na wydawanie jednego, wspólnego, konsorcyjnego dyplomu ukończenia studiów. Jest to niespójne z przepisami unijnymi i praktyką sektora edukacji wyższej w UE. Jest to jeden z wielu problemów, które uniemożliwiają rozwijanie formuły studiów wspólnych z partnerami międzynarodowymi w naszym kraju. Środowisko prawne jest bardzo niesprzyjające dla takich inicjatyw. [CAWI]

Badanie jakościowe uzupełnia ten obraz. Badani zgodnie przyznawali, że prowadzenie studiów wspólnych wiąże się z szeregiem wyzwań i problemów, od których na pewno się nie ucieknie, podejmując tego typu działania. Mają one charakter legislacyjno-prawny, organizacyjny oraz finansowy.

W opinii rozmówców wciąż istnieją problemy z kształtem prawa regulującego taką formę studiów – dla jednych przepisy są zbyt ogólne, co wymaga występowania o interpretację do ministerstwa, dla drugich zbyt ograniczające, co uniemożliwia bezproblemowe dostosowanie się do wymogów partnerskich uczelni:

Polskie przepisy nie pomagają – trudno z partnerem z odległego kraju i systemu pracować, np. wymagania dwóch przedmiotów humanistycznych u nas, a brak takiego wymagania u partnera – trzeba ich było przekonać, że to ważne. Z kolei my musieliśmy się

*przystosować do systemu prerecen-
zji. Istnieje też problem ściągania doku-
mentów oryginalnych. Nie da się stwo-
rzyć kompletnej teczki studenta. Mimo
że studia są po angielsku, to cała do-
kumentacja w świetle polskiego prawa
powinna być w języku polskim. [IDI2]*

*Przepisy prawa są dobre, bo są ela-
styczne, ale brakuje zaleceń, jak te
studia tworzyć. W 2013 roku zbiera-
liśmy też informacje poprzez znajo-
mych z innych uczelni, ale też pisali-
śmy do ministerstwa, ale odpowiedzi
są nie zawsze jasne. [IDI5]*

*Legislacyjne – brak jasnych przepisów
dot. otwarcia kierunków i otwartych
przepisów, umożliwiałyby one ela-
styczne dopasowanie, chodzi też o to,
żeby dopasować do prawa partnera
lub negocjacji z partnerem. [IDI6]*

Zdaniem rozmówców przepisy po-
winny być bardziej przejrzyste i łatwiej-
sze w aplikacji, co ułatwiłoby przygotowa-
nie i realizację, ale także eliminowało obawę
o to, czy działania są zgodne z prawem:

*Ustawy i rozporządzenia – powinny
być łatwiejsze, a procedura jest trud-
na i niejasna i ciągle zadaje się róż-
ne pytania, na które trudno znaleźć
odpowiedzi np. czy można [wydać –
M], BW] dyplom wspólny. Czasem te
umowy piszemy po omacku, czasem
się domyślamy. Powinny być też wzor-
y umów. Teraz – po nowelizacji – wy-
pracowanie dyplomu wspólnego nie
jest trudne, ale lepiej żeby to było cen-
tralnie zrobione, żeby był wzór. [IDI9]*

*Brak uregulowań prawnych w skali
krajowej – to się trochę dzieje wszyst-
ko na granicy prawa. [IDI7]*

Wyzwaniem jest więc również brak
wiedzy dotyczący „wzorców i wzorów, np.
treści umów z ministerstwa, do dalszej pra-
cy oraz konkretnych wskazówek, jak two-
rzyć dyplomy wspólne” [IDI4].

Rozmówcy wskazują także, że dużo
zależy również od prawników uczelnianych,

którzy interpretują przepisy odmiennie na
różnych uczelniach. Choć uważają, że usta-
wa 2.0 uelastyczyła przepisy względem
tych studiów, to jednak dla niektórych nie
rozwiązała wszystkich problemów:

*Kwestia akredytacji – samo minister-
stwo do końca nie wiedziało, co zro-
bić. Chcieliśmy certyfikat, że te stu-
dia są akredytowane w Polsce, więc
to było tylko zatwierdzone na zasa-
dach ogólnych, a nie na zasadach dy-
plomów wspólnych. Teraz też pewnie
będzie ten problem, jak będziemy coś
w programie zmieniać. [IDI3]*

*Mamy obawy odnośnie polskiego pra-
wodawstwa – głównie względem
akredytacji kierunku – PAKA nie poje-
dzie do USA, żeby tam akredytować
kierunek oraz problem z kształtowa-
niem regulaminu studiów, żeby zapisy
dotyczące podwójnego dyplomowa-
nia były dobrze zrobione. Konstytu-
cja dla nauki jest niedopowiedziana
i pozostaje to otwarte. Jeśli chodzi
o dyplomy podwójne, pytałam w mi-
nisterstwie i oni też pewnych rzeczy
nie wiedzą. Powinna być konkretniej-
sza i nie zamykała wszystkich możli-
wości jeśli chodzi o dyplomy podwój-
ne. [IDI4]*

Wskazuje się na problem z przywoły-
wanym tu już kilkakrotnie art. 60 ustawy 2.0:

*On brzmi niegroźnie, ale w odczuciu
osób prowadzących takie studia powo-
duje trudności, gdyż trzeba wskazać li-
dera konsorcjum, jak również kanaliza-
je subwencję na tego lidera. [IDI8]*

W trakcie rozmów wskazywano na
wiele wyzwań organizacyjnych związanych
z własną uczelnią oraz uczelnią partnerską.
Aby uruchomić studia wspólne, należy bo-
wiem zbudować cały program od podstaw,
a to wymaga poznania oczekiwań i różnic tak
legislacyjnych, jak i organizacyjnych w oby-
dwu krajach. W stosunku do rozbieżności
trzeba znaleźć rozwiązania. Wymaga to ne-
gocjacji z partnerem, ale też elastyczności

względem własnych planów i oczekiwań. Pomimo bowiem wspólnych cech systemy szkolnictwa w różnych krajach różnią się od siebie. Wyzwaniem mogą być choćby różnice systemów oceniania, np. „Niemcy mają moduły i przedmioty, ale nie ma ocen cząstkowych, a u nas każdy przedmiot musi mieć ocenę” [IDI10], co skutkuje praktycznym pytaniem o to, jak wprowadzać wspólne ocenianie: „Punkty ECTS nie umożliwiają tego – trzeba było wypracować odpowiedni przelicznik” [IDI5]:

Mało wiedzieliśmy wtedy w 2008, nie było informacji, nie było jasnych procedur. Wyzwaniem było dla nas też stworzenie całości dokumentacji programu w dwóch językach. Musieliśmy też złagodzić trochę wymogi po obydwu stronach dotyczące poziomu językowego, na jakim jest student rozpoczynający studia i kończący je. Chodziło o to, że studenci niemieccy muszą wykazać się znajomością polskiego, a polscy – niemieckiego. Bo aby skończyć nasze studia, osoba musi mówić po polsku, aby otrzymać dyplom polski i w Niemczech jest tak samo. [IDI2]

Różnice systemowe dotyczyć mogą także np. uruchamiania kierunków i później ich modyfikacji: „W Niemczech to się odbywa na poziomie władz Landu, a u nas senatu uczelni” [IDI10]. Ogólnie rozmówcy wskazywali, że różnice systemowe powinny być wzięte pod uwagę już na poziomie projektowania studiów wspólnych.

Wyzwania organizacyjne to dla niektórych uczelni także przygotowanie całych studiów w obcym języku, ale nie jest to model realizowany wszędzie – na niektórych studiach wspólnych zajęcia odbywają się w dwóch językach.

Warto przywołać też przykład wyzwań związanych z obywatelstwem studentów:

Kwestie obywatelstwa, wydawania wizy czy karty pobytu – to trwa około roku teraz. To przecież nie musi przyjechać Niemiec, ale też studium w Niemczech. Wietnamczyk, to są obywatele świata. Jak legalizować ich pobyt – to inne wyzwanie niż dla obywatela Unii. [IDI4]

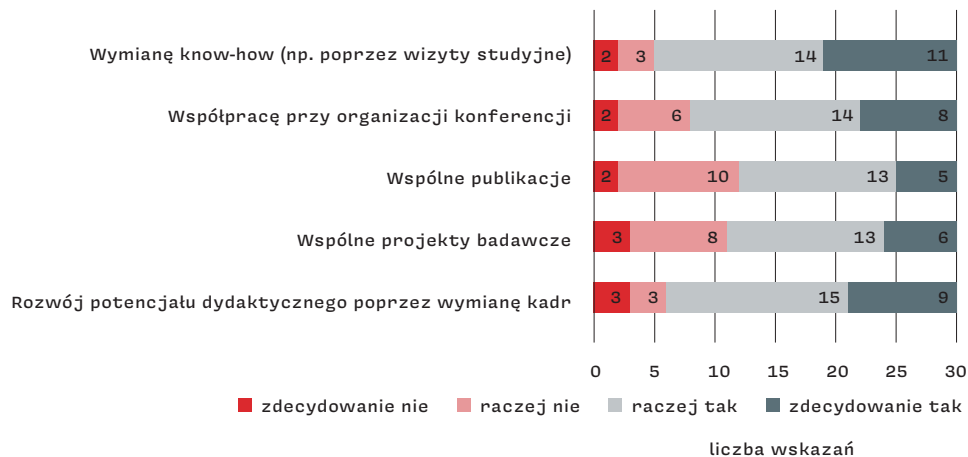
Problemem organizacyjnym jest również sytuacja, gdy studenci wycofują się w trakcie studiów, w związku z czym jedna z uczelni wprowadziła „konieczność podpisania deklaracji, że jeśli się wycofają muszą zwrócić koszty kursu językowego i udziału w studiach” [IDI4].

W związku z tymi wyzwaniami organizacyjnymi badania wyraźnie wskazują, że realizacja studiów wspólnych wymaga dużego zaangażowania zarówno kadry akademickiej, jak i administracyjnej. Stąd z jednej strony zwraca się uwagę na ważność motywacji osób zaangażowanych, a z drugiej na konieczność wsparcia instytucjonalnego poprzez stworzenie odpowiedniej jednostki dedykowanej temu działaniu:

Bez zapaleńców to by się nie udało. Często spotykaliśmy się i jeździliśmy za własne środki – nie mieliśmy dodatku finansowego. [IDI2]

Wspomniane w powyższym cytacie problemy finansowe odnieniane są przez wszystkie przypadki. Wskazuje się, że studia nie są dochodowe, że nie ma środków na utrzymanie i przejazd studentów, a także na wynagrodzenia dla kadry, zwłaszcza administracyjnej:

Przy grant master diploma studies program nie finansuje wszystkiego, głównie utrzymanie studentów jest tu problemem – ratujemy się innymi programami, ale trzeba uważać na podwójne finansowanie. To jest niepotrzebna przeszkoda – po co kombinować? Wszystko mogłoby być uwspólnione. [IDI1]

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego CAWI, uczelnie prowadzące studia wspólne, n=30

NAWA nie pozwala w projektach zatrudnić kogoś z administracji do realizacji programów, a to oznacza, że one [osoby z administracji – MJ], BW] musiały w ramach swoich obowiązków realizować te programy, a to jest nietykalne trudne i wymagające i obniża zaangażowanie. [ID14]

Kwestie finansowe są też zdaniem niektórych przeszkodą w przekonywaniu władz uczelni do prowadzenia takich studiów. Jeden z rozmówców wskazuje, że kilka lat temu studenci z tego typu studiów „opłacali się” uczelni, gdyż podnosili wartość w algorytmie subwencji – obecnie ten mechanizm już nie działa, co obniża motywację uczelni do prowadzenia tak wymagającej formy. Jak podkreślali wszyscy rozmówcy, nie są to studia dochodowe dla uczelni.

Rady, które formułują badani, i dobre praktyki, które wskazują, związane są bezpośrednio z diagnozowanymi problemami i wyzwaniem. Istotne jest więc dokładne przeliczenie finansów, z wzięciem pod uwagę, że „część rzeczy trzeba będzie pokryć z własnych środków, np. obłożenie sal dydaktycznych, wyjazdy nauczycieli. Dopięcie kwestii obsady. Potrzebny jest super biznes plan” [ID11], jak również rozpoznanie różnic

regulacji krajowych i zagranicznych oraz przewidzenie wyzwań z tym związanych:

Rozumienie definicji studiów wspólnych i porównanie z tym, jak rozumie je partner plus sprawdzenie ustawodawstwa partnera – kto za to odpowiada, jak połączyć różne systemy studiowania, np. długości studiów. [...] Trzeba najpierw porównać sobie systemy – jak działają, a także jak rozumiane są studia wspólne w danym kraju, bo są różne rozumienia. Także w Polsce nie ma jasne [jasnego – MJ], BW] rozumienia, a nawet tłumaczenia tego terminu, np. firmy różnie tłumaczą. [ID15]

Rozmówcy wskazują, że należy współpracować z partnerami znanymi i wiarygodnymi, z takimi, z którymi realizowało się już jakieś działania:

Trzeba przemyśleć, czy jest sens takich studiów – one mogą i podnieść, i zaniżyć rangę, jeśli uczelnia jest kiepska. Takich studiów nie należy otwierać na siłę, jeśli ktoś nam proponuje. [ID11]
Działać z partnerami, których się zna, rozumie i są tak samo zaangażowani. Korzystać z doświadczeń innych, z innych krajów, to pomaga stworzyć dokumentację. [ID12]

DIAGRAM 20. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Czy realizacja wspólnych programów studiów przez Państwa uczelnię z partnerami zagranicznymi ma, Państwa zdaniem, wpływ na...”

Trzeba mieć wiarygodnych partnerów, na pewno nie zajmować się koordynacją od pierwszej edycji, ale rozpocząć od roli partnera, nauczyć się np. jak przygotowywać wnioski raporty, ważny jest też temat studiów, żeby przyciągał, bo to też inwestycja dla studentów, która musi się zwrócić. [IDI6]

Rozmówcy podkreślali, że „partnerzy” to nie tylko pracownicy naukowcy, ale także administracyjni – tym samym nie należy zakładać, że dobre doświadczenia współpracy z zagranicznymi uczonymi przełożą się na łatwość współpracy z uczelnią jako taką:

Sprawdzić dokładnie, jak pracuje administracja uczelni partnerskiej, czy będzie zaangażowana. Sprawdzić, czy planowany kierunek będzie przyciągał studentów. Trzeba współpracować z partnerami, których się zna, bo to gwarantuje powodzenie. Nie weszłabym w program z nieznanym partnerem. [IDI4]

Ważne jest zaangażowanie. „Trzeba to zrobić za wszelką cenę” [IDI3], niemniej również ważne jest dużo wcześniejsze rozpoczęcie przygotowań. Zdaniem badanych dobrym rozwiązaniem jest także powołanie na uczelni zespołu, w którego skład wchodzić będą zarówno pracownicy naukowcy, jak i administracyjni. „Sami naukowcy nie wystarczą” [IDI5].

KORZYŚCI

W badaniu ilościowym na pytanie o zalety z prowadzenia studiów wspólnych odpowiedzieli przedstawiciele 30 szkół wyższych. Najczęściej wskazywanymi korzyściami – 8 na 10 uczelni – była wymiana know-how (25 z 30 uzyskanych wypowiedzi) i rozwój potencjału dydaktycznego dzięki wymianie kadr (24 z 30). Aż 7 na 10 uczelni dostrzega korzyść ze współpracy przy organizacji konferencji naukowych (22 z 30), 6 na 10 ze wspólnych projektów badawczych (19 z 30) i z publikacji (18 z 30).

W badaniu jakościowym rozmówcy wskazywali szereg korzyści z prowadzenia studiów wspólnych. Po pierwsze, podniesienie internacjonalizacji uczelni (ale też życia studenckiego):

Nic bardziej nie umiędzynarodawia, jak dwa dyplomy, to pokazuje, że uczelnia wykonała dużą pracę i to przyciąga studentów. Podwójny dyplom to jedna z możliwości, ale to jest główny wabik, moim zdaniem. Nawet dziekanat musi się umiędzynarodowić, np. żeby przerobić dokumentację. [IDI3]

Po drugie, kopiowanie dobrych praktyk, np. metodyki nauczania. Po trzecie, promocja uczelni i podniesienie jej prestiżu. Po czwarte, lepsze kształcenie studentów i studentek wynikające z kontaktu z większą liczbą nauczycieli akademickich; uatrakcyjnienie oferty edukacyjnej:

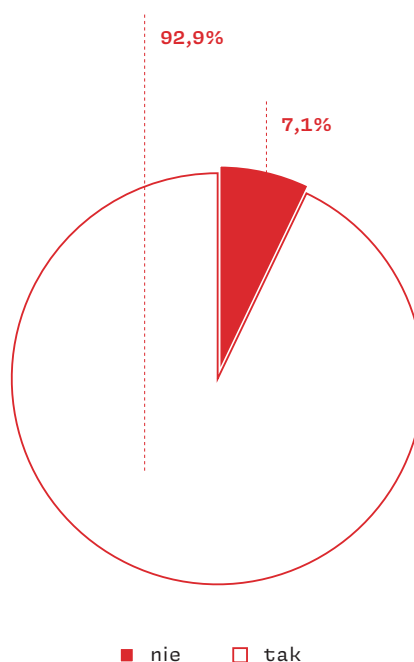

DIAGRAM 21. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Czy przed otrzymaniem tej ankiety wiedzieli Państwo o możliwości prowadzenia studiów wspólnych?”

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego CAWI, uczelnie nieprowadzące studiów wspólnych, n=84

Studenci mają możliwość doświadczenia różnych podejść do nauczania i uczenia się – w naszym przypadku języków obcych, widząc w działaniu różnice społeczno-kulturowe w zakresie przyswajania języków. [ID110]

Po piąte, korzyści naukowe polegające na zacieśnieniu współpracy, co przekłada się na wspólne aplikacje o granty i publikacje naukowe – „instytucjonalizacja działań, które pracownicy naukowcy realizują czasem wyłącznie poprzez kontakty osobiste, nie zawsze formalne” [ID18]. Po szóste, dla studentów to możliwość znalezienia lepszej pracy, także poza Polską, jak również nabycie kompetencji międzykulturowych:

Kompetencje przydają się w różnych [zawodach – M], [BW], daj [dają – M], [BW] im przewagę konkurencyjną na rynku. [ID14]

Dla studentów – możliwość mobilności, zmiana środowiska kulturowego, zetknięcie się z inną kulturą studiowania – a to daje kompetencje międzykulturowe. To zmienia stosunek do studiów – uczy nowych metod nauczania i szerszego kontekstu studiowania. I to daje możliwości znalezienia pracy łatwiejsze – pracy w środowisku międzykulturowym. [ID19]

Po siódme, w niektórych przypadkach beneficjentami może być społeczność lokalna:

Pracowaliśmy w ramach zajęć na konkretnych problemach lokalnych, np. rewitalizacja dla miasta na zlecenie władz miasta, miasto fundowało nagrody. [ID12]

Wszyscy rozmówcy zwracali uwagę na to, że tego typu studia nie przynoszą korzyści finansowych dla uczelni – w ich wyborze należy kierować się kwestiami wizerunkowymi i merytorycznymi.

Decyzja o rozpoczęciu prowadzenia studiów wspólnych wynika z poprzednich doświadczeń współpracy z daną uczelnią – w ramach danego programu lub naukowej, poprzez pracowników naukowych:

To jest stara historia. W latach 80. jeden z głównych badaczy z uniwersytetu nawiązał współpracę z [...] i to jest już zażyłość od 40 lat, która przerozdziła się we współpracę badawczo-dydaktyczną, a potem studia wspólne. To współpraca z tradycją. [ID11]

To był przypadek, z tą uczelnią realizowaliśmy Erasmusa. Jedna ze studentek pokazała nam tę drogę – ona dostała propozycję z Niemiec, aby skończyć tam studia, ale też skończyła u nas i zrobiła dyplom. I to wyszło naturalnie. Jak ona to już zrobiła to zaczęliśmy myśleć, czy nie zrobić takiego programu i go uruchomiliśmy. Wówczas mówiono, że to się nie uda. [ID12]

Pani prorektor miała takie marzenie, żeby bliżej współpracować z daną uczelnią, nie były to kwestie zarobkowe, ale właśnie chęci pogłębiania współpracy. [ID14]

Studia wspólne ewoluują więc z innych form współpracy, których stanowią rozwinięcie i pogłębienie, przynosząc wielowymiarowe korzyści dla różnych beneficjentów: szkoły wyższej, studentów i kadry naukowej. W związku z tym wybór partnera do realizacji studiów wspólnych nie jest wynikiem poszukiwania, ale rozwoju istniejącej współpracy. Doświadczenia dotychczasowej współpracy przynoszą również – kluczowe zdaniem rozmówców – zaufanie i poznanie możliwości partnera, tak na poziomie naukowym, jak i administracyjnym. Rozmówcy przestrzegali przed uruchamianiem studiów wspólnych z nieznanymi uczelniami, ale także uczelniami znanymi, co do których nie ma się zaufania. Wskazywano również na to, że relacja między naukowcami z różnych uczelni, którzy inicjują te studia, musi być „żywa”:

Najważniejsze jest, żeby nie zatrzymać się na budowaniu umowy, ale podtrzymywaniu relacji, stałych kontaktów [wśród partnerów – M], [BW], którzy zainicjowali tę umowę [...]. Mamy też takie studia wspólne, w przypadku

których podpisaliśmy umowy, ale nie ma studentów chętnych – ze względu na brak zaangażowania organizatorów, którzy nie robią nic poza podpisaniem umowy. O studentów trzeba zabiegać – musi być ciągle zaangażowanie: wizyty, wykłady. [IDI9]

DLACZEGO UCZELNIE NIE URUCHAMIAJĄ STUDIÓW WSPÓLNYCH?

Jak wiemy z poprzednich sekcji, uczelnie, które nie podjęły próby uruchomienia studiów wspólnych, to proporcjonalnie częściej jednostki niepubliczne. Zdecydowana większość (93 proc.) wiedziała o takiej możliwości, stąd można zgadywać, że decyzja była świadoma.

Z czego wynikała ta decyzja? Z 84 jednostek, które nie prowadzą studiów wspólnych, 17 nie podało żadnego uzasadnienia. Pozostałe wypowiedzi są rozproszone. Najczęściej (9 uczelni) wskazywano na brak inicjatywy lub potrzeby:

Nie otrzymaliśmy propozycji od partnerów podjęcia współpracy w tym zakresie i nie było też inicjatywy wewnętrznej. [CAWI]

Nie mamy takiej potrzeby. [CAWI]

Kierunki, które prowadzimy, nie wymagają studiów wspólnych. Wystarczają siły własne. [CAWI]

Uczelnia od kilkunastu lat stawia na rozwój kształcenia przed-dyplomowego w języku angielskim we własnym zakresie. [CAWI]

Również 9 uczelni wskazywało na kwestie proceduralne, szczególnie związane z uzgodnieniem programu studiów:

Trudności w uzgodnieniu z uczelnią partnerską szczegółowych procedur. [CAWI]

Podjęmowane były próby uruchomienia tego typu studiów (z uczelnią z Ukrainy), ale problemy proceduralne związane m.in. z trudnościami w ustaleniu wspólnych efektów kształcenia

i finansowania pobytu studentów na uczelni partnerskiej celem kształcenia uniemożliwiły realizację studiów. W tamtym okresie nie było także ustaleń na temat zdalnej realizacji przedmiotów, a więc ten typ kształcenia nie był brany pod uwagę. [CAWI]

Jako uczelnia podejmowaliśmy próby uruchomienia wspólnego programu, ale na przeszkodzie stały zbyt duże różnice programowe. [CAWI]

Niewiele mniej, bo 8 uczelni wskazało na za małe zasoby własne:

Jesteśmy zbyt małą jednostką. Poza tym nie mamy kadry, by zapewnić nauczanie tylko w jednym języku obcym. Mamy specjalistów z językiem angielskim, niemieckim i innymi. Przykładowo angielski nie dominuje. [CAWI]

Trudne warunki działania w systemie pandemii spowodowały wstrzymanie projektów dotyczących uruchamiania nowych działań na arenie międzynarodowej. [CAWI]

Na tym etapie wdrażania ustawy PoSWiN, biorąc również pod uwagę wielkość i rodzaj uczelni – publiczna uczelnia zawodowa, nie ma potencjału do uruchomienia studiów wspólnych. Jednak w przyszłości uczelnia bierze pod uwagę możliwość uruchomienia studiów wspólnych. [CAWI]

Natomiast 7 jednostek uzasadniło nieuruchomienie studiów wspólnych brakiem zainteresowania ze strony studentów:

Obawy studentów przed uczestnictwem w zajęciach w j. angielskim i wynikający z tego brak chętnych. [CAWI]

Brak zainteresowania ze strony studentów. [CAWI]

[...] to mała niepubliczna uczelnia licząca ok. 90 studentów. Większość to osoby pracujące zawodowo i dlatego nie ma chętnych na wymianę studencką. [CAWI]

Z kolei 6 szkół wyższych uzasadniło nieprzewodzenie studiów wspólnych brakiem pełnej oferty zajęć w języku obcym (najczęściej odnoszono się do języka angielskiego):

Trudno zdefiniować kierunki studiów, które moglibyśmy prowadzić z uczelnią zagraniczną. Nie prowadzimy żadnych zajęć w języku obcym dla kierunku w pełnym cyklu kształcenia. Przyjmujemy jedynie studentów w ramach zawartych umów w programie Erasmus+. [CAWI]

Wynika to z braku prowadzenia studiów w języku obcym na odpowiednio dużą skalę. [CAWI]

Nie posiadamy kierunku prowadzonego w języku angielskim, stąd trudno myśleć o studiach wspólnych. [CAWI]

W 6 przypadkach przyczyną był brak odpowiedniego partnera:

Z powodu braku współpracy międzynarodowej na tym polu. [CAWI]

Podejmowaliśmy próby rozmów na ten temat, ale nie uzyskaliśmy przychylności potencjalnych partnerów. [CAWI]

Jesteśmy w trakcie poszukiwania uczelni partnerskich. [CAWI]

Ostatnim powtarzającym się argumentem są ograniczenia związane z obowiązującymi przepisami:

Ze względu na trudności formalne i złożoność przepisów prawnych. [CAWI]

Bardzo ogólne uregulowanie prawne studiów wspólnych. [CAWI]

Jedną z wielu przeszkód (rozmawialiśmy o możliwej współpracy z [...]) okazało się np. obowiązujący wówczas w Polsce jeden wzór dyplomu. [CAWI]

Pojedyncze wskazania dotyczyły braku odpowiedniej wiedzy do rozpoczęcia pracy nad uruchomieniem studiów wspólnych oraz kwestii finansowych.

Jakie wsparcie skłoniłoby uczelnie do uruchomienia studiów wspólnych? Jak pokazywaliśmy powyżej, kwestie finansowe nie były wskazywane jako pierwszoplanowa

przeszkoda, niemniej w odpowiedziach na pytanie otwarte o oczekiwane wsparcie właśnie one skupiły najwięcej, bo 21 wskazań:

Konieczna byłaby jakaś forma grantu na organizację spotkań z partnerem(ami) i na opracowanie programów oraz przygotowanie materiałów dydaktycznych. [CAWI]

Wsparcie finansowe, dotowanie tłumaczeń, dotowanie przygotowania części kursów online MOOC, w zasadzie wszystkie nasze potrzeby sprwadzają się do dofinansowania działań. [CAWI]

Podstawowym warunkiem byłoby spełnienie kryteriów ekonomicznych takiego przedsięwzięcia. Wsparciem byłoby pozyskanie grantu. Taka formuła pozwoliła w przeszłości uruchomić inne przedsięwzięcia edukacyjne. Niektóre z nich weszły na stałe do oferty studiów. [CAWI]

Jak pokazuje poniższy cytat, wsparcie merytoryczne wiąże się z finansowym – dofinansowanie mogłoby być przeznaczone na stworzenie stanowiska i przeszkolenie specjalisty do poprowadzenia takiego programu:

[Potrzebna jest – MJ, BW] pomoc administracyjna w tworzeniu dokumentacji o charakterze międzynarodowym potrzebnych do zatrudniania kadry. W przypadku małych uczelni jest to szczególnie trudny do rozwiązania problem, wymagający wsparcia nie tylko merytorycznego, ale przede wszystkim finansowego. [CAWI]

Dofinansowanie stanowiska dla kierownika studiów wspólnych, szkolenia. [CAWI]

Drugie w hierarchii kolejności wskazań (20 jednostek) było odniesienie do wsparcia merytorycznego w zakresie interpretowania i wdrażania przepisów oraz procedur. Wsparcie takie mogłoby mieć formę szkoleniową i/lub podręcznika:

Szkolenie lub webinarium dla pracowników, jak dobrze prowadzić wspólny program studiów, na co zwrócić uwagę przy tworzeniu umowy, jak rozliczać taki program. [CAWI]

Szkolenia z zakresu procedur dot. tworzenia takiej oferty, dokumentacji przebiegu studiów wspólnych z konkretnymi przykładami (np. wzór dyplomu), rozwiązań praktycznych (legitymacja, dokumentacja przebiegu studiów itp.). [CAWI]

Przewodnik/check-lista z wymaganiami. [CAWI]

Przewodnika, w jaki sposób można uruchomić studia wspólne. [CAWI]

Z kolei 8 placówek odniosło się do zmian legislacyjnych. Wskazania dotyczyły uproszczenia lub większej klarowności oraz stałości przepisów:

Klarownych przepisów i pewności niezmienności aktów prawnych. [CAWI]

Konkretnych uregulowań odnoszących się do studiów wspólnych dotyczących ich organizacji, uznawania ocen, dokumentowania osiągnięć studentów. [CAWI]

Uproszczenie procedur dot. efektów kształcenia. [CAWI]

Mniej skomplikowane procedury. [CAWI]

Natomiast 7 szkół wyższych oczekiwałoby wsparcia w poszukiwaniu wiarygodnych partnerów zagranicznych:

Niezbędne byłoby wsparcie w kwestii nawiązania kontaktu z uczelnią, która chciałaby prowadzić studia wspólne z uniwersytetem oraz opracowania programu tak, aby odpowiadał on wymogom standardów nauczania określonych Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 lipca 2019 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu lekarza, lekarza denty, farmaceuty, pielęgniarki, położnej, diagnosty

laboratoryjnego, fizjoterapeuty i ratownika medycznego (Dz.U. 2019 poz. 1573 z późn. zm.). [CAWI]

Nawiązanie współpracy z partnerem zainteresowanym formułą studiów wspólnych prowadzonych z uczelnią niepubliczną. Wsparcie w zakresie pozyskania partnerów międzynarodowych. [CAWI]

Znalezienie potencjalnego partnera (uczelni), która zaakceptowałaby rozwiązania prawne i konsekwencje finansowe obowiązujące w naszym systemie szkolnictwa wyższego. [CAWI]

Z kolei 5 uczelni postulowało pomoc w zakresie promocji studiów i rekrutacji studentów:

Możliwość pozyskania studentów zagranicznych w ramach prowadzonych studiów wspólnych. [CAWI]

Wsparcie w zakresie [...] rekrutacji studentów. [CAWI]

Uczelnia jest przygotowana do uruchomienia studiów, niemniej problemem jest brak zainteresowania studiami tego typu. Studenci po pierwszych informacjach, jak studia są realizowane, wycofują się, obawiając się, czy podążają, szczególnie pod względem językowym. [CAWI]

PODSUMOWANIE

Choć studia wspólne w Polsce nie są nowością, to jednak nie są też formą powszechną. Z niespełna 130 uczelni, których przedstawiciele wzięli udział w badaniu, studia wspólne prowadziła kiedykolwiek jedna trzecia. Najstarsze studia tego typu, na które wskazywali badani, sięgają lat 70. XX w. Choć zgodnie z ówczesnym prawem nie były to studia wspólne, to jednak spełniały wszystkie obecnie stawiane przed nimi wymagania formalne, jak również funkcjonują do dzisiaj. Widać, że w drugiej dekadzie XXI w. nastąpił wyraźny wzrost liczby uczelni otwierających swoje pierwsze studia wspólne.

Mimo tej długiej historii wciąż istnieją niejasności co do definicji tej formy organizacji zajęć. Najczęstsze rozumienie studiów wspólnych to wypracowanie programu przez uczelnie znajdujące się w różnych krajach i jego realizacja przebiegająca w jednostkach partnerskich, zakończona dyplomem wspólnym lub podwójnym. Jednak w praktyce badani kwalifikowali jako studia wspólne działania znacząco odbiegające od takiej definicji. Rozmówcy zauważyli częste nadużywanie określenia „studia wspólne”: ma to wynikać z chęci nadania określonemu programowi studiów dodatkowego prestiżu.

W istocie studia wspólne to elitarna i wymagająca forma nauki na uczelni, przyciągająca niewielkie grupy studentów i studentek otwartych na mobilność i gotowych do poniesienia dodatkowych kosztów przejazdów i zakwaterowania. Jest ona częściej uruchamiana na dużych uczelniach publicznych, w szczególności technicznych, rolniczych, ekonomicznych i na uniwersytetach.

Liczba programów i absolwentów jest zróżnicowana. Najbardziej popularne były programy na poziomie studiów drugiego stopnia. Większość absolwentów stanowili studenci z Polski. Jeśli chodzi o liczbę programów, najwięcej prowadzono ich na uczelniach technicznych, dalej na uniwersytetach i uczelniach ekonomicznych. W przekroju przez dyscypliny najwięcej programów prowadzono w ramach nauk o zarządzaniu i jakości, dalej inżynierii mechanicznej, automatyki, elektroniki i elektrotechniki oraz inżynierii środowiskowej, górnictwa i energetyki. Z kolei pod względem liczby absolwentów najwyżej ulokowały się uczelnie ekonomiczne, za nimi uczelnie medyczne, techniczne i uniwersytety.

Najbardziej popularnym językiem nauczania jest angielski. Stosunkowo licznie wskazywano także na języki polski i niemiecki. Partnerzy, z którymi badane uczelnie współpracowały w roku akademickim 2020/2021, to najczęściej uczelnie niemieckie, francuskie, włoskie i ukraińskie.

Najczęstsze rozumienie studiów wspólnych to wypracowanie programu przez uczelnie znajdujące się w różnych krajach i jego realizacja przebiegająca w jednostkach partnerskich, zakończona dyplomem wspólnym lub podwójnym.

Kwalifikacje w ramach studiów wspólnych były najczęściej nadawane na podstawie pracy dyplomowej współprowadzonej przez promotorów zatrudnionych na obydwu uczelniach partnerskich; stosunkowo często wskazywano także na wspólny egzamin i uznanie egzaminu przeprowadzonego na uczelni partnerskiej. Badani nie dostrzegali problemów z weryfikacją zgodności programów studiów wspólnych z Polską Ramą Kwalifikacji.

Na mniejszych uczelniach studia wspólne są częściej koordynowane przez pojedynczego pracownika w pionie centralnym, z kolei na większych tworzone są jednostki w pionie kanclerskim lub rektorskim oraz wyodrębnione stanowiska w jednostkach podstawowych. Dla uczelni dyplom podwójny jako świadectwo ukończenia studiów wspólnych jest mniej obciążający z formalnego i proceduralnego punktu widzenia. Badani postulowali przygotowanie wzoru dyplomu wspólnego na poziomie centralnym.

Najważniejszym źródłem finansowania studiów wspólnych na badanych uczelniach był własny budżet, środki pozyskiwane w ramach grantów/projektów oraz zasoby uczelni partnerskich. Większość szkół wyższych łączyła różne sposoby finansowania. Ewaluacja jakości studiów wspólnych przebiega niejako „naturalnie” jako część procedur ewaluacji procesu dydaktycznego lub w związku z wymogami konkretnych programów, z których współfinansowane są zadania (np. Erasmus Mundus). Działania promocyjne skoncentrowane na tej formie studiów można natomiast określić jako sporadyczne.

Najczęściej wskazywane trudności związane z prowadzeniem studiów wspólnych łączą się z obowiązującymi regulacjami prawnymi oraz różnicami między krajami partnerskimi. Kwestie organizacyjne i finansowe, organizacja wewnętrznych procedur oraz promocja częściej były opisywane jako nieproblematyczne, choć wielokrotnie w czasie badania wracała sprawa niedochodowości studiów wspólnych. Respondenci zwracali uwagę na znaczenie doboru partnerów z krajów atrakcyjnych dla polskich studentów, konieczność weryfikacji kompetencji językowych goszczonych studentów oraz postulowali uwzględnienie potrzeb studentów międzynarodowych na poziomie polityki wizowej i stypendialnej państwa. Dużym wyzwaniem wobec różnic między systemami edukacyjnymi i prawnymi w różnych krajach jest zbudowanie jednolitego programu studiów oraz istotne zaangażowanie kadry naukowo-dydaktycznej i administracyjnej. Zdaniem badanych obowiązujące regulacje prawne są jednocześnie postrzegane jako zbyt ogólne, przez co uczelnie muszą zwracać się do MEiN o interpretację, z drugiej strony – w odniesieniu do bardziej szczegółowych zapisów ustawy – utrudniają dostosowanie się do wymogów uczelni z innych krajów. Badani postulują uproszczenie zapisów i wprowadzenie wzorów umów.

Studia wspólne z perspektywy uczelni zapewniają szereg korzyści: umiędzynarodowienie, przejmowanie dobrych praktyk związanych z dydaktyką, podniesienie prestiżu i promocję uczelni, lepszą jakość nauczania. Przekładają się także na zacieśnienie współpracy naukowej, nie tylko dydaktycznej, z zagranicznymi partnerami (badani podkreślali, że w doborze partnerów ważne jest wzajemne zaufanie, zbudowane na historii współpracy nie tylko w wymiarze naukowym, ale również administracyjnym). Jak widać, studia wspólne mogą odgrywać znaczącą rolę z punktu widzenia pozycjonowania uczelni w polu akademickim, niemniej z pewnością nie mają przełożenia na wyniki finansowe. Większość uczelni widzi ponadto zysk ze współpracy przy organizacji konferencji naukowych, przygotowaniu wspólnych projektów badawczych i publikacji. Z kolei studenci zyskują bardziej atrakcyjną ofertę edukacyjną, możliwość szukania pracy poza krajem pochodzenia oraz wzrost kompetencji międzykulturowych.

Jakich działań wspierających oczekują badane uczelnie, które nie uruchomiły studiów wspólnych? Przede wszystkim wsparcia finansowego, przeznaczonego zarówno na wynagrodzenie nauczycieli akademickich, przygotowanie materiałów dydaktycznych, jak i przeszkolenie oraz ewentualne zatrudnienie pracowników administracyjnych. Badani liczyliby ponadto na wsparcie w zakresie interpretacji i wdrażania przepisów oraz procedur. Wsparcie takie mogłoby mieć formę szkoleniową bądź podręcznika. Pojawiły się także głosy za uproszczeniem i większą przejrzystością przepisów, wsparciem w zakresie poszukiwania wiarygodnych partnerów oraz promocji.

Uczelnie nieprowadzące studiów wspólnych wskazują różne przyczyny tego stanu rzeczy – od braku takiego zapotrzebowania lub inicjatywy wśród pracowników jednostki, przez trudności organizacyjne, zbyt małe zasoby własne po brak zainteresowania ze strony studentów i problemy w znalezieniu odpowiedniego partnera.

Terminologia, aspekty prawne i organizacyjne, uznawalność, wsparcie

W tym rozdziale prezentujemy artykuły przygotowane przez praktyków z polskich uczelni – są to teksty problemowe dotyczące związku idei studiów wspólnych z procesem bolońskim, aspektów prawnych, organizacyjnych oraz uznawalności. W tej części pojawia się także artykuł na temat programu Katamaran realizowanego przez NAWA.

Jak mówić wspólnym językiem

– wyzwania terminologiczne związane ze wspólnymi studiami i z wydawaniem dyplomów przez dwie lub więcej uczelni

DR INŻ. TOMASZ SARYUSZ-WOLSKI
Politechnika Łódzka

– twórca i dyrektor Centrum Kształcenia Międzynarodowego Politechniki Łódzkiej, jednostki prowadzącej od początku lat 90. kształcenie w językach angielskim i francuskim. Koordynator wielu projektów z zakresu internacjonalizacji oraz jakości kształcenia, ekspert boloński, a przedtem promotor boloński, w latach 2007-2010 był przedstawicielem Polski w Bologna Follow-up Group. Był prekursorem we wdrażaniu innowacyjnych metod kształcenia, kształcenia Problem Based Learning oraz systemów ECTS i ECVET. Brał udział w pracach nad tworzeniem Polskiej Ramy Kwalifikacji i Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji.

Termin „wspólne studia” jako określenie programu kształcenia opracowanego i realizowanego wspólnie przez dwie lub więcej uczelni po raz pierwszy pojawił się w dokumentach związanych z europejskim szkolnictwem wyższym w 1976 r.⁵³. Taką formą kształcenia z pewnością istniała już wcześniej, ale w literaturze wskazaną datę uznaje się za oficjalny początek. Wraz z uruchomieniem pierwszej edycji programu Erasmus Mundus, którego celem było uatrakcyjnienie i podniesienie jakości studiów oferowanych przez europejskie uczelnie, studia zyskały na znaczeniu. Wspólne studia miałyby się nawet stać swego rodzaju „znakiem firmowym” europejskiej edukacji wyższej, z którym Europa oraz kraje należące do Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW) byłyby kojarzone.

⁵³ Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich nr C 38 z 19 lutego 1976 r., w którym użyto sformułowania *joint programmes of study and research between institutions in several Member States*.

Mimo że historia studiów wspólnych w Europie liczy 45 lat, nie istnieje ich jedna, jedynie słuszna i jedynie obowiązująca definicja czy charakterystyka. Zarówno w światowych, jak i polskich publikacjach czy zasobach internetowych można znaleźć różnorodne sposoby nazewnictwa i definiowania tej formy kształcenia. Choć opisują one zbliżone zjawiska, w związku z tradycją akademicką w poszczególnych państwach czy regionach lub ze szczególnym zrozumieniem danego terminu częściej używane są w niektórych krajach. W języku angielskim często spotkać się można z terminami: *double, multiple, joint degree; double, multiple, joint diploma*.

Tak naprawdę aby uporządkować i zrozumieć, co dziś, w latach 20. XXI w., kryje się pod pojęciami podwójnych (potrójnych) dyplomów, pod pojęciem wspólnych studiów, nie można pominąć faktu istnienia Europejskiej Ramy Kwalifikacji, Polskiej Ramy Kwalifikacji i Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji w Polsce. Europejska Rama Kwalifikacji funkcjonuje w Unii Europejskiej od 2008 r., a Polska Rama Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego została po raz pierwszy wprowadzona ustawą *Prawo o szkolnictwie wyższym* z 2011 r. jako Krajowe Ramy Kwalifikacji, następnie włączona w Zintegrowany System Kwalifikacji wprowadzony ustawą z końca 2015 r. Trudno więc po tylu latach pominąć te fakty.

Uczelnia, wydając dyplom, nadaje kwalifikację. Zgodnie z definicją kwalifikacji⁵⁴: dyplom jest potwierdzeniem efektów uczenia się zapisanych w jej standardzie, czyli w przypadku szkolnictwa wyższego w opisie programu studiów. Nie jest to zatem potwierdzenie ukończenia procesu kształcenia, ale potwierdzenie efektów uczenia się, nawet jeśli zostały zdobyte poza uczelnią. Tak więc jeśli student uzyskał efekty uczenia zgodne z wymaganiami dla danego programu/kierunku studiów częściowo w innej uczelni, ale zostało to w sposób wiarygodny sprawdzone, to może otrzymać

odpowiednią kwalifikację potwierdzoną dyplomem. Również uczelnia, w której student odbył tylko część studiów i uzyskał część efektów uczenia, może dokonać walidacji efektów uczenia się uzyskanych poza jej murami i na podstawie pozytywnego wyniku sprawdzenia zgodności wszystkich uzyskanych efektów z wymaganiami dla swojej kwalifikacji nadać swój dyplom. Tak więc student może otrzymać dwie lub nawet więcej kwalifikacji/dyplomów, studiując przez liczbę lat przewidzianych dla jednych studiów. Jest to najbardziej popularny sposób wydawania zwykle dwóch dyplomów studentom realizującym wymianę międzynarodową np. w ramach programu Erasmus. Bardzo często, aby spełnić wymagania obydwu uczelni, student musi przedłużyć nieco studia, zwykle o jeden semestr, i przygotować dwie prace dyplomowe. Dzieje się tak, gdy uczelnie nie są w stanie pogodzić wymogów formalnych i regulaminowych ani ujednoczyć ich na potrzeby danego programu studiów czy danej kwalifikacji. Takie rozwiązanie jest nieco złożone pod względem organizacyjnym, ale wciąż niesie wiele korzyści, przede wszystkim dla studenta, który w wyniku realizacji takiej ścieżki może zdobyć dwie kwalifikacje/dwa dyplomy i to zwykle z różnych krajów.

Zdecydowanie mniej skomplikowana dla studenta jest sytuacja, w której dwie lub więcej uczelni siadają do stołu rozmów i opracowują ścieżkę studiowania częściowo w jednej, częściowo w drugiej i czasami nawet częściowo w trzeciej uczelni, tak aby student, realizując z góry zaplanowaną ścieżkę studiowania w różnych uczelniach,

---

54 „Kwalifikacja – zestaw efektów uczenia się w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych, nabytych w edukacji formalnej, edukacji pozaformalnej lub poprzez uczenie się nieformalne, zgodnych z ustalonymi dla danej kwalifikacji wymaganiami, których osiągnięcie zostało sprawdzone w walidacji oraz formalnie potwierdzone przez uprawniony podmiot certyfikujący” – ustawa o ZSK.

spełnił wszystkie wymagania potrzebne do nadania kwalifikacji/wydania dyplomu przez te uczelnie. Bardzo często tak zaplanowana, częściowo wspólna ścieżka kształcenia prowadzi do jednej pracy dyplomowej i jednego egzaminu dyplomowego przeprowadzonego wspólnie bądź uznanego przez jedną ze stron umowy. Niestety i w takim przypadku czasami okazuje się konieczne przedłużenie studiów o jeden semestr. Znane są sytuacje,

kiedy planowana ścieżka studiowania obejmuje studia pierwszego i drugiego stopnia lub studia jednolite (magisterskie). Rozwiązanie opierające się na wspólnie ustalonej ścieżce studiowania, poza zaletami dla studentów, niesie ogromne korzyści dla uczelni. Dyskusja kadry nad różnicami i podobieństwami poszczególnych programów studiów prowadzi zwykle do ich doskonalenia. Tak jak w poprzednim i w tym przypadku

TABELA 4. Możliwe warianty nadawania wspólnego lub wielokrotnego dyplomu

Wariant	Nazwa	Charakter współpracy	Wydawane dokumenty	Korzyści dla studenta	Korzyści dla uczelni
1.	Podwójny, wielokrotny dyplom	Międzynarodowa wymiana studentów bez ścisłej współpracy programowej uczelni oparta na umowie – zgodzie związanej z uznaniem efektów uczenia się uzyskanych na uczelni partnerskiej	Dwa lub więcej dyplomów potwierdzających nadanie dwóch lub więcej kwalifikacji różniących się od siebie	Szerszy niż w przypadku pojedynczej kwalifikacji zakres uzyskanych kompetencji poświadczonych przez dwie lub więcej uczelni	Bardzo ograniczone
2	Podwójny lub wielokrotny dyplom	Wspólne opracowanie ścieżek studiowania pozwalające na nadanie kilku różniących się od siebie kwalifikacji spełniających wymagania krajowe. Wymiana kadry dydaktycznej w celu prowadzenia poszczególnych zajęć. Wzajemne uznawanie efektów uczenia się uzyskanych na uczelni partnerskiej	Dwa lub więcej dyplomów potwierdzających nadanie dwóch lub więcej kwalifikacji różniących się od siebie, zarejestrowanych w różnych krajach	Szerszy niż w przypadku pojedynczej kwalifikacji zakres uzyskanych kompetencji poświadczonych przez dwie lub więcej uczelni	Znaczące korzyści wynikające ze współpracy przy przygotowaniu ścieżek studiowania. Korzyści ze współpracy przy wymianie kadry akademickiej
3	Wspólny dyplom	Wspólnie opracowana przez dwie lub więcej uczelni kwalifikacja wraz z programem studiów prowadzącym do jej uzyskania. Wymiana studentów i wymiana kadry dydaktycznej. Wspólny proces walidacji efektów uczenia się. Część studiów studenci odbywają na uczelni partnerskiej	Dwa lub więcej dyplomów potwierdzających nadanie dwóch lub więcej kwalifikacji o tym samym zakresie kompetencji, ale zarejestrowanych w różnych krajach (rejestrach). Lub, jeśli to możliwe, wydanie wspólnego dokumentu potwierdzającego nadanie kwalifikacji krajowych	Unikalna kwalifikacja najczęściej z wykorzystaniem szczególnych możliwości kształcenia uczelni partnerskich	Ogromne korzyści wynikające ze wspólnie opracowanego programu studiów i wspólnego prowadzenia procesu dydaktycznego. Wymiana doświadczeń w zakresie kształcenia i weryfikacji efektów uczenia się/kompetencji

Źródło: opracowanie własne

student otrzymuje kilka kwalifikacji o zróżnicowanych efektach uczenia się.

Inaczej jest, kiedy dwie lub więcej uczelni opracowują wspólną, taką samą kwalifikację, definiując wszystkie efekty uczenia się, jakie musi uzyskać student, aby ją otrzymać. Programy studiów w rozumieniu listy przedmiotów i plan studiów mogą być nieco odmienne, ale końcowe efekty uczenia się dla całego programu są takie same. Zwykle różni się również sposób definiowania efektów uczenia się, ale gdy się zagłębi w ich znaczenie, a nie w formalny zapis, okaże się, że są to takie same efekty uczenia się. Kwalifikacja/program w tej sytuacji jest zwykle oparty na doświadczeniu i możliwościach dydaktycznych wszystkich partnerów i niesie ogromne korzyści zarówno dla studentów, jak i uczelni partnerskich. Jeśli dodatkowo przewidziana jest wspólna realizacja innych działań, takich jak wymiana kadry akademickiej, studentów i użytkowanie specyficznych, unikalnych zasobów poszczególnych uczelni, jest to najwyższy poziom współpracy i może być nazwany „wspólnym dyplomem”.

Do chwili obecnej nie ma możliwości przypisywania kwalifikacji do Europejskiej Ramy Kwalifikacji ani rejestrowania kwalifikacji na poziomie międzynarodowym. Z założenia kwalifikacja jest przypisana do Krajowej Ramy Kwalifikacji i zawarta w Krajowym Rejestrze Kwalifikacji. W przypadku współpracy uczelni z różnych krajów, nawet jeśli wszystkie należą do UE, wspólny dyplom, utworzony tak jak opisano powyżej, nie jest jedną kwalifikacją, ale dwiema, trzema lub więcej tożsamymi kwalifikacjami wpisanymi do różnych rejestrów. Zdaniem autora nie przeszkadza to w nazywaniu go „wspólnym dyplomem”. Przepisy niektórych krajów pozwalają, aby na dokumencie potwierdzającym nadanie kwalifikacji (dyplomie) znalazły się adnotacje o wspólnym lub jednoczesnym nadaniu kwalifikacji/dyplomu przez inne uczelnie.

Opisane powyżej możliwe przypadki nadawania wielokrotnego lub wspólnego dyplomu zestawiono w tabeli 4.

Zarówno w języku polskim, jak i w języku angielskim funkcjonuje wiele nazw na określenie kwalifikacji, dyplomów nadawanych absolwentom studiów lub programów studiów i ścieżek studiowania wymienionych powyżej. Zdaniem autora istnieje potrzeba uporządkowania tego nazewnictwa choćby dla naszych krajowych potrzeb.

Studia wspólne w procesie bolońskim

JOLANTA URBANIKOWA

Uniwersytet Warszawski

Studia wspólne (program studiów wspólnych/*joint programme*) należy rozumieć jako wspólnie opracowany program, koordynowany i prowadzony razem przez różne instytucje szkolnictwa wyższego z krajów Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW), prowadzący do uzyskania podwójnego/wielokrotnego lub wspólnego dyplomu (kwalifikacji, tytułu zawodowego)⁵⁵.

Studia wspólne stanowią znak rozpoznawczy EOSW. Powszechnie przyjmuje się, zarówno w dokumentach europejskich, jak i w dyskursie środowisk szkolnictwa wyższego, że ich celem jest wzmocnienie mobilności studentów i nauczycieli akademickich, służą stworzeniu sposobności do uczenia się i współpracy dydaktycznej z wykorzystaniem zasobów uczelni uczestniczących w takich przedsięwzięciach edukacyjnych oraz kreują, lub raczej powinny kreować, prawdziwie europejskie doświadczenie w zakresie uczenia się.

Należy jednak pamiętać, że realizacja tych celów jest tylko narzędziem do urzeczywistnienia nadrzędnego celu strategicznego, tj. doskonalenia kształcenia w szkolnictwie wyższym, nie tylko pod względem ilościowym (wzbogacenie oferty dydaktycznej, intensyfikacja mobilności międzynarodowej), lecz przede wszystkim jakościowym

od 1974 r. nauczycielka akademicka na Uniwersytecie Warszawskim, starsza wykładowczyni języka angielskiego, pełnomocniczka rektora Uniwersytetu Warszawskiego ds. realizacji procesu bolońskiego i organizacji nauczania języków obcych; członkini Uniwersyteckiej Rady ds. Kształcenia; członkini zespołu bolońskiego Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP); uczelniana koordynatorka ECTS; koordynatorka Uniwersyteckiego Systemu Nauczania Języków Obcych; była wieloletnia członkini Senatu UW i senackiej komisji ds. studentów, doktorantów i jakości kształcenia; wiceprezesa European Language Council; ekspertka bolońska do 2013 r.; ekspertka Komisji Europejskiej i EACEA oraz FRSE i NAWA. Zaangażowana w realizację wielu projektów europejskich dotyczących jakości kształcenia i kształcenia językowego w ramach programów Socrates, Uczenie się przez Całe Życie i Erasmus+, a także stowarzyszenia UNICA (Universities in Capital Cities of Europe). Członkini Komitetu Selekcyjnego European Language Label i Rady Programowej czasopisma „Języki Obce w Szkole”. Od 2006 r. zaangażowana w zespołach (MNiSW i MEN oraz IBE) pracujących nad polskimi ramami kwalifikacji; autorka publikacji na temat polityki językowej w szkolnictwie wyższym, zapewniania jakości, procesu bolońskiego, ram kwalifikacji. Zainteresowania akademickie i zawodowe: proces boloński, rami kwalifikacji, uznawalność, jakość kształcenia, polityka językowa i kształcenie językowe, europejskie programy edukacyjne.

(realizacja postulatu dopasowania do celu – *fitness for purpose*, zwiększenie szans absolwentów na globalnym rynku pracy, gotowość do sprostania wymaganiom społecznym itp.).

Studia wspólne tworzone w różnych formułach są obecne w światowym i europejskim szkolnictwie wyższym od dziesięcioleci, ale w literaturze dotyczącej ewolucji szkolnictwa wyższego najczęściej podaje się 1976 r., kiedy to po raz pierwszy użyto nazwy *joint study programmes*⁵⁶ dla tego desygnatu w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich.

Od końca lat 80. ubiegłego stulecia uczelnie europejskie angażują się w rozwijanie studiów wspólnych, często prowadzących do nadania wspólnego dyplomu. Zapoczątkowanie procesu bolońskiego w 1999 r. nadało nowej dynamiki temu zjawisku zarówno w uczelniach europejskich, jak i pozaeuropejskich, również poprzez stosowne krajowe rozwiązania legislacyjne zmierzające do nadania mu bardziej sformalizowanego i ustrukturyzowanego wymiaru. Uruchomienie programu Erasmus Mundus w 2004 r. przyczyniło się walcie do zmiany podejścia do tworzenia programów studiów wspólnych i administrowania nimi. Uwaga jest skupiona na znaczeniu pojęcia „konsorcjum” oraz „integracji” dla właściwego zaprojektowania programu kształcenia, wdrożenia go i zarządzania nim. Bez względu na to, czy program studiów kończy się wydaniem wspólnego, podwójnego, czy wielokrotnego dyplomu, to konsorcjum winno wspólnie realizować zaprojektowany zamysł, dbając o należytą integrację programu i organizacji studiów. Program winien odzwierciedlać uzgodniony profil oraz powiązane z nim zakładane efekty uczenia się i nakład pracy określony dla poszczególnych przedmiotów i całego programu. Właściwa organizacja studiów powinna się przejawiać stosowaniem wspólnych procedur rekrutacji, aplikowania, selekcji i przyjęć, jak również zasad ustalania czesnego i innych opłat. Przyjęcie takiej filozofii oznacza, że studenci, bez względu na kraj pochodzenia i instytucję macierzystą, mają szanse opanować takie same efekty uczenia się, być traktowanymi równo i sprawiedliwie⁵⁷.

Doświadczenia programu Erasmus Mundus niewątpliwie przyczyniły się do sformułowania odpowiednich polityk w ramach EOSW, odzwierciedlonych w komunikatach ministrów odpowiedzialnych za szkolnictwo wyższe realizujących proces boloński⁵⁸. Jednocześnie należy pamiętać, że polityczny kontekst dla programu Erasmus Mundus stanowi deklaracja bolońska przyjęta w 1999 r., stanowiąca, że nadrzędnym celem procesu jest zapewnienie warunków przejrzystości w relacjach między instytucjami szkolnictwa wyższego poprzez utworzenie EOSW i dostarczenie narzędzi umożliwiających uznawanie kwalifikacji nadawanych w szkolnictwie wyższym, ułatwianie mobilności i sprzyjanie współpracy akademickiej.

W komunikacie bukareszteńskim⁵⁹ z 2012 r. ministrowie określili kompetencje EQAR (The European Quality Assurance Register for Higher Education) oraz zarejestrowanych w tym rejestrze krajowych instytucji akredytujących w zakresie zapewniania jakości wspólnych programów studiów. Zachęcili także uniwersytety do dalszego rozwijania wspólnych programów studiów stanowiących odzwierciedlenie szerszego podejścia charakterystycznego dla EOSW. Odpowiednie ciała powołane przez ministrów mają się zająć oceną przepisów i praktyk dotyczących wspólnych programów tak, aby wyeliminować przeszkody utrudniające współpracę i mobilność studentów i kadry.

55 Definicja EQAR.

56 B. Skibińska, A. Bielecka, *Erasmus Mundus – Poradnik administratora studiów wspólnych*, FRSE, Warszawa 2012.

57 *Implementing joint degrees in the Erasmus Mundus action of Erasmus+ programme*, EACEA, 2020.

58 *Joint international Master programmes: lessons learnt from Erasmus Mundus, the first generation*, EACEA, 2013.

59 *Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area. Bucharest Communiqué*, 2012, http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/Bucharest_Communique_2012_610673.pdf, dostęp: 3.03.2021.

Kluczowym pojęciem determinującym jakość programów wspólnych i w konsekwencji uznawanie efektów uczenia się oraz nadawanych po zakończeniu studiów kwalifikacji jest „wspólność”. Pojęcie to opisuje nie tylko proces wspólnego tworzenia programu oraz jego wdrażania we wszystkich wymiarach (merytorycznym, organizacyjnym, administracyjnym), w tym w zapewnieniu mobilności, która ma przysporzyć wartości dodanej studiowaniu, lecz także wzięcie wspólnej odpowiedzialności za jego jakość i oddziaływanie postrzegane w kategoriach transferu wiedzy między instytucjami szkolnictwa wyższego, harmonizacji procesu dyplomowania i nadawania kwalifikacji, jak również integrowania studentów ze społecznością lokalną.

Namysł nad nowym programem studiów wspólnych winien się zacząć, najlepiej w gronie znanych sobie partnerów reprezentujących uczelnie mające już wspólne doświadczenia w dziedzinie dydaktyki, badań lub udziału we wspólnych projektach rozwojowych, od analizy stanu i zbadania potrzeb instytucji uczestniczących w projekcie. Analiza powinna odpowiedzieć na pytania, jakie braki w ofercie dydaktycznej uniemożliwiają przyciągnięcie nowych studentów, jakie dokonania naukowe nie są należycie odzwierciedlone w ofercie lub na jakie potrzeby i wyzwania społeczne uczelnie jeszcze nie zareagowały.

Analiza powinna dotyczyć także oczekiwania studentów i ich gotowości do podjęcia studiów na nowym kierunku. Należy również zbadać, czy odpowiednie regulacje krajowe w ogóle lub do jakiego stopnia umożliwiają prowadzenie studiów wspólnych. Bardzo często jest tak, że przepisy dotyczące powoływania nowych kierunków studiów lub ich akredytacji skutecznie zniechęcają do ich tworzenia.

Wypracowane przez EQAR europejskie podejście do zapewniania jakości studiów wspólnych⁶⁰ stanowić powinno wspólny mianownik kryteriów, warunków i zasad niezbędnych do efektywnego konstruowania programów. Wśród filarów zapewniania jakości studiów wspólnych nie można zapominać o takich narzędziach wspomagających proces tworzenia, wdrażania i ewaluacji nowych programów jak Europejska Rama Kwalifikacji i jej krajowe odpowiedniki (np. Polska Rama Kwalifikacji), europejskie standardy i wskazówki zapewniania jakości w EOSW, European Credit Transfer System (ECTS), suplement do dyplomu. To europejskie podejście charakteryzuje się bowiem odwoływaniem do standardów skonstruowanych z wykorzystaniem uzgodnionych narzędzi EOSW bez konieczności posługiwania się dodatkowymi kryteriami lub szczegółowymi narzędziami krajowymi. I takie podejście jest również wyrazem „wspólności”. Europejskie podejście do zapewniania jakości ma zastosowanie wyłącznie do programów prowadzonych wspólnie przez instytucje szkolnictwa wyższego z dwóch lub więcej krajów; nie dotyczy studiów prowadzonych wspólnie przez różne instytucje szkolnictwa wyższego z tego samego kraju.

Ujednolicone europejskie podejście do zapewniania jakości studiów wspólnych przewiduje, że instytucje oferujące wspólny program studiów winny być uznane za instytucje szkolnictwa wyższego przez odpowiednie władze krajowe. Krajowe regulacje prawne winny uprawniać je do uczestniczenia w programach wspólnych i, jeśli dotyczy, nadawania wspólnych dyplomów (kwalifikacji). Instytucje nadające kwalifikacje winny wykazać, że dyplom jest kwalifikacją nadawaną w ramach krajowego systemu szkolnictwa wyższego. Należy pamiętać, że instytucje współpracujące nie tylko projektują, lecz także prowadzą i realizują program wspólnie. Warunki i zasady programu wspólnego trzeba określić w umowie współpracy, w której w szczególności należy zawrzeć następujące elementy:

- nazwę kwalifikacji (tytuł zawodowy);
- zasady koordynacji oraz odpowiedzialność partnerów odnośnie do zarządzania i finansów (środki finansowe, podział kosztów i przychodów, opłaty itp.);
- procedury naboru i rekrutacji kandydatów;
- zasady i warunki mobilności studentów i kadry;
- zasady egzaminowania, metody oceniania studentów, uznawania zaliczeń (w tym przeliczania ocen) oraz procedury dyplomowania obowiązujące w konsorcjum.

W tym miejscu należy zauważyć, że zgodnie z *Przewodnikiem użytkownika ECTS*⁶¹ przeliczenia ocen (konwersji) nie należy dokonywać na podstawie skali ECTS, lecz na podstawie porównania rozkładu ocen wystawionych na uczelniach partnerskich. Istnieje także narzędzie do automatycznego przeliczania ocen pod nazwą EGRACONS⁶², które zyskało aprobatę zarówno Komisji Europejskiej, jak i agend EOSW.

Poziom zaprojektowanych efektów uczenia się zgodnie z zapisem 1.2 *Standardów i wskazówek dotyczących zapewnienia jakości w EOSW* powinien być zgodny ze wskazanym poziomem ramy kwalifikacji dla EOSW oraz z odpowiednią Krajową Ramą Kwalifikacji (KRK). Zakładane efekty uczenia się powinny obejmować wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne właściwe dla wskazanej dyscypliny/dyscyplin. Zgodnie ze standardem 1.2 *Standardów i wskazówek* program winien wykazać, że zakładane efekty uczenia się są osiągalne, a studenci wykażą się odpowiednimi wynikami po zakończeniu studiów. W przypadku programu studiów prowadzącego do nadania tytułu zawodowego, umożliwiającego dostęp do zawodu regulowanego należy zapewnić spełnienie warunków określonych w *Dyrektywie UE 2005/36/EC*. Struktura i treść programu kształcenia winny zapewnić możliwość opanowania zakładanych efektów uczenia się. Należy odpowiednio stosować system ECTS i wykazać, że należycie, zgodnie

z zasadami opisanymi w *Przewodniku użytkownika ECTS*, przypisano punkty zaliczeniowe. Wspólny program studiów pierwszego stopnia opiewa na ogół na 180–240 ECTS, a wspólny program studiów drugiego stopnia na 90–120 ECTS. A w żadnym przypadku nie mniej niż 60 ECTS, zgodnie z zakresami punktowymi określonymi w ramach kwalifikacji EOSW (Qualifications Frameworks in the European Higher Education Area, QF-EHEA). Dla programów studiów doktoranckich prowadzonych wspólnie nie przewiduje się obowiązkowego przypisania limitów punktów zaliczeniowych. Trzeba monitorować nakład pracy, jak również średni czas niezbędny do ukończenia studiów. Wymagania rekrutacyjne oraz procedury selekcji winny być dostosowane do poziomu programu i dyscypliny.

Uznawanie kwalifikacji oraz okresów studiów (w tym uznawanie efektów uczenia się uprzedniego – Recognition of Prior Learning, RPL) winno się odbywać zgodnie z postanowieniami konwencji lizbońskiej o uznawaniu oraz innych powiązanych regulacji.

60 *European Approach for Quality Assurance of Joint Programmes*, 10.2014, <https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/06/European-Approach-QA-of-Joint-Programmes-Yerevan-2015.pdf>, dostęp: 3.03.2021.

61 *Przewodnik użytkownika ECTS*, KE, 2015.

62 European grade conversion system, <http://egracons.eu/>, dostęp: 3.03.2021.

Dla uniknięcia wszelkich wątpliwości odnośnie do praw i obowiązków studentów uczestniczących w mobilności wbudowanej we wspólny program studiów dobrą praktyką jest, aby trzy uczestniczące strony, tj. uczelnia przyjmująca, uczelnia macierzysta oraz zainteresowany student, podpisały umowę na wzór *Porozumienia o programie zajęć* (Learning Agreement) stosowanego w mobilnościach erasmusowych, w którym określono nie tylko przedmioty, jakie student ma zaliczyć, ale także przypisane/wymagane punkty ECTS oraz nade wszystko zakładane efekty uczenia się. Taki zabieg umożliwi łatwiejsze rozliczanie studenta z wymagań i uznawanie jego osiągnięć.

Program powinien być zaprojektowany tak, aby odzwierciedlał zakładane efekty uczenia się, a metody dydaktyczne umożliwiały ich osiągnięcie. Potrzeby studentów winny być szanowane i zaspokajane z uwzględnieniem odmiennych uwarunkowań społeczno-kulturowych. Zasady egzaminowania i oceniania osiągnięć studentów powinny natomiast korespondować z zakładanymi efektami uczenia się i być stosowane spójnie przez wszystkich członków konsorcjum. Zasady i środki wsparcia studentów muszą się przyczyniać do osiągnięcia zakładanych efektów uczenia się. Należy uwzględniać szczególne potrzeby studentów mobilnych oraz zapewnić odpowiednią pod względem liczebności i przygotowania kadrę (kwalifikacje, doświadczenie zawodowe i międzynarodowe) do prowadzenia programu studiów. Wyposażenie i infrastruktura muszą być wystarczające i odpowiednie dla zapewnienia możliwości osiągnięcia zakładanych efektów uczenia się.

Odpowiednie informacje o programie studiów, takie jak: kryteria i procedury rekrutacji, katalog kursu, procedury egzaminowania i oceniania, powinny być należycie dokumentowane oraz publikowane, z uwzględnieniem szczególnych potrzeb studentów mobilnych. Instytucje współpracujące winny stosować wspólne zasady

zapewniania jakości określone w *Europejskich standardach i wskazówkach*.

W umowie należy także zawrzeć postanowienia odnośnie do języka wykładowego obowiązującego podczas studiów w ramach programu wspólnego. Konsorcjanci w procesie rekrutacji muszą zweryfikować wymaganą biegłość językową studentów. Powinien to być przynajmniej poziom B2 zgodnie z deskryptorami poziomów biegłości Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego⁶³. Umowa powinna również określać sposób wsparcia językowego dla studentów zarówno w zakresie języka wykładowego, jak i języka drugiego, tego, który jest niezbędny do skutecznego integrowania się ze społecznością lokalną. W odniesieniu do nauczycieli akademickich pożądanym jest także określenie wymagań w zakresie poziomu biegłości językowej, jak również kompetencji w odniesieniu do metodyki Content and Language Integrated Learning (CLIL, czyli metoda zintegrowanego nauczania przedmiotu oraz języka obcego). Powyższe powinno wynikać z założeń polityki językowej współpracujących instytucji szkolnictwa tworzących program wspólnych studiów.

Jak już zostało powiedziane, mobilność jest elementem *sine qua non* wspólnego programu studiów i dlatego jej warunki, terminy i efekty powinny być szczegółowo określone, zważywszy w szczególności na różnice w kalendarzu akademickim w poszczególnych krajach lub na uczelniach.

Jeżeli regulacje krajowe pozwalają na wydawanie dyplomu wspólnego, to decyzja o tym powinna być podjęta po głębokim namyśle i refleksji w zakresie jakości oferowanego programu.

---

⁶³ *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego* (tłumaczenie dokumentu *Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment* za zgodą Rady Europy), Centralny Ośrodek Kształcenia Nauczycieli, 2003, https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/attachments/ESOKJ_Europejski-System-Opisu.pdf, dostęp: 3.03.2021.

Studia wspólne

- trudne, ale możliwe

Kilka słów o wyzwaniach związanych z organizacją i prowadzeniem studiów wspólnych we współpracy z uczelnią zagraniczną z perspektywy doświadczeń polskiej uczelni

ALEKSANDRA MATUKIN-SZUMLIŃSKA
Akademia Górniczo-Hutnicza
im. Stanisława Staszica
w Krakowie

dyrektor Centrum Organizacji Kształcenia Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, na którym ukończyła również studia doktoranckie. Od blisko 15 lat zawodowo związana ze szkolnictwem wyższym jako pracownik administracji centralnej oraz jako nauczyciel akademicki. Swoje doświadczenie zdobywała początkowo na Uniwersytecie Jagiellońskim jako pracownik Działu Nauczania, a także jako członek komisji stypendialnych dla studentów i doktorantów oraz członek komisji dyscyplinarnej dla doktorantów. Następnie przez ponad 10 lat kierowała Działem Nauczania w Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie. Od października 2019 r. pełni funkcję dyrektora Centrum Organizacji Kształcenia AGH, w którym odpowiada za nadzorowanie i koordynowanie spraw związanych z procesem kształcenia na studiach wyższych, na studiach podyplomowych oraz w ramach innych form kształcenia. W codziennej praktyce zajmuje się również opiniowaniem umów dotyczących wspólnego kształcenia, w tym także z udziałem uczelni zagranicznych.

STUDIA WSPÓLNE NA GRUNCIE NOWEJ USTAWY - NOWE PYTANIA I PROBLEMY

Nowa ustawa *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*⁶⁴, która weszła w życie 1 października 2018 r., wprowadziła do polskiego systemu szkolnictwa wyższego nową formułę prowadzenia kształcenia w postaci studiów wspólnych. Niestety, mając na uwadze poprzednio obowiązujące regulacje dotyczące możliwości prowadzenia wspólnego kształcenia z podmiotem zagranicznym, w tym w szczególności we współpracy

⁶⁴ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. z 2021 r., poz. 478, z późn. zm.), dalej jako ustawa PSWiN, ustawa 2.0 albo konstytucja dla nauki.

z uczelnią zagraniczną, nowa ustawa, w mojej ocenie, nie wyjaśnia wystarczająco stosowanej terminologii i definicji. Pozostawia również wiele wątpliwości w zakresie warunków formalnoprawnych, jakie należy spełnić, aby prowadzić studia wspólne. W praktyce uczelnianej często pojawiało się i nadal się pojawia pojęcie tzw. podwójnego czy wspólnego dyplomowania, jednakże tzw. konstytucja dla nauki oprócz wzmianki o możliwości otrzymania dyplomu wspólnego przez absolwenta studiów wspólnych nie przewiduje specjalnych regulacji w tym zakresie.

W związku z wprowadzeniem w życie nowych regulacji prawnych pojawiło się sporo wątpliwości przede wszystkim natury legislacyjnej. Jestem przekonana, że wiele uczelni w Polsce chciałoby uzyskać odpowiedzi na kilka kluczowych poniższych pytań.

1. Czy prowadzenie studiów wspólnych wymaga utworzenia całkowicie nowego kierunku studiów, który z założenia może być prowadzony wyłącznie jako studia wspólne?

2. Czy możliwe jest prowadzenie studiów wspólnych na podstawie art. 217 ustawy wprowadzającej⁶⁵ w ramach dotychczasowych kierunków studiów, a jeśli tak, to na jakich zasadach? Chodzi konkretnie o kierunki studiów, w ramach których były realizowane standardowe programy studiów oraz programy studiów realizowane także wspólnie we współpracy z uczelnią zagraniczną na podstawie art. 168 poprzednio obowiązującej ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* z 27 lipca 2005 r.

3. Czy polska uczelnia może prowadzić wspólne kształcenie i dyplomowanie z zagraniczną uczelnią partnerską na oferowanych aktualnie kierunkach studiów nie jako studia wspólne, tylko na podstawie umów o współpracy w zakresie wspólnego kształcenia i dyplomowania (tzw. umów o podwójnym dyplomowaniu czy umów o wspólnym kształceniu)? Jeśli tak, to na jakich zasadach?

4. Jakie wymogi, w świetle art. 60 ust. 3 nowej ustawy, powinien spełniać program studiów wspólnych, w szczególności w kontekście wymagań związanych z ukończeniem studiów i uzyskaniem dyplomu, o których mowa w art. 76 ustawy? Przykładowo – jakie są możliwe rozwiązania, jeśli przepisy prawa obowiązujące w kraju uczelni partnerskiej nie przewidują w ogóle obowiązku złożenia pracy dyplomowej lub/i egzaminu dyplomowego? Jak wówczas należy ustalić datę ukończenia studiów? Czy można zrezygnować z przedmiotów z dziedziny nauk humanistycznych lub społecznych? Jak należy zdefiniować program studiów na profilu ogólnoakademickim bądź praktycznym, gdy przepisy prawa obowiązujące w kraju uczelni partnerskiej nie przewidują takich wymogów? Jak zagwarantować studentowi możliwość wyboru zajęć w wymiarze co najmniej 30 proc. ogólnej liczby punktów European Credit Transfer System (ECTS) wymaganej do ukończenia studiów, jeśli po stronie uczelni partnerskiej w ogóle nie ma takiej możliwości albo nie ma punktów ECTS?

5. Czy dyplom wspólny może otrzymać wyłącznie absolwent studiów wspólnych, czy także absolwent, który zrealizował studia na podstawie umowy o wspólnym kształceniu (tzw. umowy o podwójnym dyplomowaniu), zakładającej realizację programów studiów w dwóch uczelniach (polskiej i zagranicznej) oraz uzyskanie dyplomów w obu uczelniach?

6. Czy student polski przyjęty na studia w trybie rekrutacji na istniejący na uczelni kierunek studiów może odbywać jednocześnie kształcenie na uczelni partnerskiej na podstawie tzw. umowy o podwójnym dyplomowaniu, podobnie jak student zagraniczny? Chodzi o wspólne kształcenie i dyplomowanie w ramach istniejących już kierunków studiów, które może prowadzić do uzyskania dwóch dyplomów jednocześnie – polskiej i zagranicznej uczelni partnerskiej.

7. Czy w świetle aktualnie obowiązujących przepisów, dążąc do wzbogacenia oferty kształcenia istniejącego kierunku studiów, można prowadzić kilka „wariantów” programów studiów? Przykładowo – jeden „standardowy” program studiów prowadzący do uzyskania wyłącznie dyplomu uczelni polskiej przez studentów podejmujących studia bez udziału uczelni zagranicznej oraz „wspólny” program studiów realizowany we współpracy z uczelnią zagraniczną, prowadzący jednocześnie do uzyskania dwóch dyplomów: dyplomu uczelni polskiej oraz dyplomu uczelni partnerskiej (tzw. podwójnego dyplomu)?

WYZWANIA LEGISLACYJNOPRAWNE

Próbując się zmierzyć z powyższymi pytaniami i problemami, na wstępie wypada zauważyć, że poprzednio obowiązująca ustawa *Prawo o szkolnictwie wyższym* z 2005 r.⁶⁶ nie posługiwała się pojęciem studiów wspólnych – taka definicja w ogóle nie pojawiła się w słowniku pojęć zawartym w art. 2. Jedyną zaś regulacją, na podstawie której dopuszczano możliwość prowadzenia wspólnego kształcenia, była zawarta w art. 168 ustawy PSW. Zgodnie z tym przepisem studia wyższe mogły być **prowadzone wspólnie**⁶⁷ z udziałem zagranicznych uczelni na podstawie zawartego przez nie porozumienia, którego przedmiotem miało być realizowanie studiów na kierunku i poziomie kształcenia, w którym **podstawowe jednostki organizacyjne uczelni polskich** będących stronami porozumienia mają uprawnienia do prowadzenia studiów na poziomie kształcenia nie niższym niż poziom określony w porozumieniu. Ponadto absolwenci takich studiów mogli otrzymać dyplom wspólny, który musiał spełniać wymogi określone w przepisach wydanych na podstawie art. 167 ust. 3 ustawy PSWiN⁶⁸.

Z powyższych regulacji wynikało więc, że warunkiem prowadzenia wspólnego kształcenia z uczelnią zagraniczną było **posiadanie przez polską uczelnię**

uprawnienia do prowadzenia kierunku studiów na danym poziomie. Zatem wspólne kształcenie we współpracy z uczelnią zagraniczną odbywało się w ramach istniejącego, a nie dopiero tworzonego kierunku studiów. Warto bowiem zwrócić uwagę, że możliwość prowadzenia wspólnego kształcenia nie miała charakteru masowego, lecz indywidualny i jednostkowy – uczelnie partnerskie najczęściej oferowały możliwość wyjazdu w ramach programów wymian albo w ramach programu tzw. podwójnego dyplomu, bazując na aktualnej ofercie kształcenia w obu uczelniach.

65 Zob. ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. z 2018 r., poz. 1669, z późn. zm.), dalej jako ustawa wprowadzająca PSWiN.

66 Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz.U. z 2005 r., nr 164, poz. 1365, z późn. zm.), dalej jako ustawa PSW.

67 Jeśli nie zaznaczono inaczej, wszystkie wyróżnienia w tekście pochodzą od autorki.

68 Na podstawie art. 167 ust. 3 ustawy PSWiN Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego wydawał rozporządzenia, które najpierw (do końca września 2011 r.) określały wzory dyplomów ukończenia studiów, w tym także prowadzonych wspólnie przez różne uczelnie i instytucje naukowe, zaś od 1 września 2011 r. formalnie zrezygnowano z określania wzorów dyplomów w drodze przepisów wykonawczych, a rozporządzenia ministerialne wskazywały jedynie niezbędne elementy dyplomu, w tym także w przypadku prowadzenia studiów wspólnie (por. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 grudnia 2008 r. w sprawie rodzajów tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów i wzorów dyplomów oraz świadectw wydawanych przez uczelnie*, Dz.U. z 2009 r., nr 11, poz. 61, z późn. zm.; *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów, warunków wydawania oraz niezbędnych elementów dyplomów ukończenia studiów i świadectw ukończenia studiów podyplomowych oraz wzoru suplementu do dyplomu*, Dz.U. z 2011 r., nr 196, poz. 1167; *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 10 lutego 2017 r. w sprawie tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów, warunków wydawania oraz niezbędnych elementów dyplomów ukończenia studiów i świadectw ukończenia studiów podyplomowych oraz wzoru suplementu do dyplomu*, Dz.U. z 2017 r., poz. 279).

Natomiast w świetle nowej ustawy z 2018 r. (art. 60) uczelnia może prowadzić studia wspólne z inną zagraniczną uczelnią, **jeżeli utworzyła studia na podstawie art. 53 ust. 7 ustawy albo uzyskała pozwolenie na utworzenie studiów na kierunku, który ma być prowadzony wspólnie**. Oznacza to, że aby polska uczelnia mogła prowadzić studia wspólne, musi najpierw takie studia utworzyć zgodnie z zapisami ustawy. Może to zrobić samodzielnie, jeśli reprezentuje wysoki poziom naukowy (do końca grudnia 2022 r. konieczne jest posiadanie uprawnień do nadawania stopnia doktora habilitowanego, zaś od 1 stycznia 2023 r. konieczne będzie posiadanie przez uczelnię kategorii naukowej A+, A albo B+ w dyscyplinie, do której jest przyporządkowany nowo tworzony kierunek studiów wspólnych). W pozostałych przypadkach uczelnia musi się ubiegać o pozwolenie ministra właściwego ds. nauki i szkolnictwa wyższego, z tym że w przypadku chęci kształcenia na studiach o profilu ogólnoakademickim należy spełnić jeszcze kolejny wymóg, a mianowicie do końca grudnia 2022 r. uczelnia musi posiadać uprawnienia do nadawania stopnia doktora, zaś od 1 stycznia 2023 r. konieczne będzie posiadanie przez uczelnię kategorii naukowej B w dyscyplinie, do której jest przyporządkowany nowo tworzony kierunek studiów wspólnych. Brak jakichkolwiek uprawnień do nadawania stopni lub od 1 stycznia 2023 r. posiadanie kategorii C lub brak kategorii będzie oznaczał, że uczelnia może tworzyć studia wspólne wyłącznie o profilu praktycznym⁶⁹. To z kolei będzie się wiązało z obowiązkiem uwzględnienia w programie studiów minimalnego ustawowego wymiaru praktyk zawodowych⁷⁰, zajęć kształtujących umiejętności praktyczne w wymiarze większym niż połowa liczby punktów ECTS wymaganej do ukończenia studiów w odpowiedni sposób i w odpowiednich warunkach⁷¹ oraz zapewnienia odpowiedniej kadry⁷².

Z powyższego wynika więc, że uczelnia, która nie jest silna naukowo i nie posiada odpowiednich uprawnień do nadawania stopni, w praktyce będzie miała bardzo daleko idące ograniczenia w zakresie możliwości prowadzenia studiów wspólnych. Czy zatem takie regulacje pozwalają na szerszą internacjonalizację kształcenia na studiach wyższych? Mam wątpliwość.

W tym miejscu warto zauważyć, że polskie przepisy w przypadku tworzenia i prowadzenia studiów wyższych określają m.in. wymagania dotyczące programu studiów, prowadzenia zajęć oraz warunków ukończenia studiów.

Artykuł 67 ustawy PSWiN przewiduje, że studia są prowadzone na określonym kierunku, poziomie i profilu na podstawie programu studiów, który określa:

- 1) efekty uczenia się, o których mowa w *Ustawie z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji*, z uwzględnieniem uniwersalnych charakterystyk pierwszego stopnia określonych w tej ustawie oraz charakterystyk drugiego stopnia określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 7 ust. 3 tej ustawy⁷³;
- 2) opis procesu prowadzącego do uzyskania efektów uczenia się;
- 3) liczbę punktów ECTS przypisanych do zajęć.

⁶⁹ Por. art. 206 ustawy wprowadzającej PSWiN oraz art. 53 ust. 3, 4 i ust. 7 ustawy PSWiN.

⁷⁰ Por. art. 67 ust. 5 ustawy PSWiN.

⁷¹ Zob. § 3 ust. 5 i § 6 *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów* (tj. Dz.U. z 2021 r., poz. 661), dalej jako rozporządzenie MNiSW w sprawie studiów.

⁷² Por. art. 73 ust. 2 ustawy PSWiN.

⁷³ Zob. *Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6-8 Polskiej Ramy Kwalifikacji* (Dz.U. z 2018 r., poz. 2218).

⁷⁴ Zgodnie z art. 76 ust. 2 ustawy PSWiN praca dyplomowa jest samodzielnym opracowaniem zagadnienia naukowego, artystycznego lub praktycznego albo dokonaniem technicznym lub artystycznym prezentującym ogólną wiedzę i umiejętności studenta związane ze studiami na danym kierunku, poziomie i profilu oraz umiejętności samodzielnego analizowania i wnioskowania.

Szczegółowe zaś wymagania dotyczące programu studiów określają § 3-§ 7 rozporządzenia MNiSW w sprawie studiów. Wśród nich przede wszystkim warto zwrócić uwagę na te wymagania, które wielokrotnie są znane naszym partnerom zagranicznym i budzą sporo wątpliwości:

- wskazanie profilu studiów i określenie, w zależności od profilu, w wymiarze większym niż 50 proc. liczby punktów ECTS wymaganej do ukończenia studiów albo zajęć związanych z prowadzoną na uczelni działalnością naukową w dyscyplinie lub dyscyplinach, do których przyporządkowany jest kierunek studiów, wraz z uwzględnieniem udziału studentów w zajęciach przygotowujących do prowadzenia działalności naukowej lub udziału w tej działalności (w przypadku profilu ogólnoakademickiego), albo zajęć kształtujących umiejętności praktyczne (w przypadku profilu praktycznego);
- w przypadku kierunku przyporządkowanego do więcej niż jednej dyscypliny – wskazanie dyscypliny głównej oraz określenie dla każdej z tych dyscyplin procentowego udziału liczby punktów ECTS w liczbie punktów ECTS wymaganej do ukończenia studiów;
- wybór zajęć, którym przypisano punkty ECTS w wymiarze nie mniejszym niż 30 proc. liczby punktów ECTS wymaganej do ukończenia studiów;
- obowiązek uwzględnienia w programie studiów efektów w zakresie znajomości języka obcego, szczególnie gdy studia w całości mają być prowadzone w języku obcym;
- obowiązkowe zajęcia z wychowania fizycznego na stacjonarnych studiach pierwszego stopnia;
- określenie łącznej liczby punktów ECTS, jaką student musi uzyskać w ramach zajęć prowadzonych z bezpośrednim udziałem nauczycieli akademickich lub innych osób prowadzących zajęcia;

- określenie liczby punktów ECTS, jaką student musi uzyskać w ramach zajęć z dziedziny nauk humanistycznych lub nauk społecznych, nie mniej niż 5 punktów ECTS – w przypadku kierunków studiów przyporządkowanych do dyscyplin w ramach dziedzin innych niż odpowiednio nauki humanistyczne lub nauki społeczne;
- obowiązek uwzględnienia pełnego zakresu efektów uczenia się dla studiów, umożliwiających uzyskanie kompetencji inżynierskich – dla studiów kończących się uzyskaniem tytułu zawodowego inżyniera lub magistra inżyniera.

Ponadto art. 76 ustawy PSWiN określa, jakie wymogi należy spełnić w celu ukończenia i uzyskania dyplomu ukończenia studiów. W szczególności wymagane jest:

- 1) uzyskanie efektów uczenia się określonych w programie studiów oraz uzyskanie minimalnej liczby punktów ECTS w zależności od poziomu studiów:
  - 180 punktów ECTS w przypadku studiów pierwszego stopnia,
  - 90 punktów ECTS w przypadku studiów drugiego stopnia,
  - 300 punktów ECTS w przypadku jednolitych studiów magisterskich trwających 9 albo 10 semestrów,
  - 360 punktów ECTS w przypadku jednolitych studiów magisterskich trwających 11 albo 12 semestrów;
- 2) złożenie egzaminu dyplomowego;
- 3) pozytywna ocena pracy dyplomowej – w przypadku studiów drugiego stopnia i jednolitych studiów magisterskich, a w przypadku studiów pierwszego stopnia, o ile przewiduje to program studiów.

Dodatkowo ustawa wskazuje, czym jest praca dyplomowa⁷⁴, i nakłada obowiązek jej weryfikacji przed egzaminem dyplomowym z wykorzystaniem Jednolitego Systemu Antyplagiatowego. Konstytucja dla nauki stawia również wymagania dla osób, pod których opieką może być przygotowywana

praca dyplomowa w przypadku studiów drugiego stopnia i jednolitych studiów magisterskich – może to być osoba posiadająca co najmniej stopień doktora.

Warto również zauważyć, że na poziomie ustawowym w Polsce określono także, kiedy kończą się studia – co do zasady, zgodnie z art. 76 ust. 7 ustawy PSWiN, datą ukończenia studiów jest data złożenia egzaminu dyplomowego, zaś w przypadku studiów na kierunkach lekarskim, lekarsko-dentystycznym i weterynarii to data złożenia ostatniego wymaganego programem studiów egzaminu, a w przypadku studiów na kierunkach farmacja i fizjoterapia – data zaliczenia ostatniej wymaganej programem studiów praktyki.

Wreszcie należy także podkreślić, że polskie przepisy określają także zamknięty katalog tytułów zawodowych nadawanych po ukończeniu danego poziomu studiów wyższych. Zasadniczo są to tytuły⁷⁵:

- 1) licencjata, inżyniera albo równorzędny potwierdzający wykształcenie wyższe na tym samym poziomie – w przypadku studiów pierwszego stopnia;
- 2) magistra, magistra inżyniera albo równorzędny potwierdzający wykształcenie wyższe na tym samym poziomie – w przypadku studiów drugiego stopnia i jednolitych studiów magisterskich.

Tytuły równorzędne określa z kolei rozporządzenie MNiSW w sprawie studiów⁷⁶. Ponadto w przypadku wydawania dyplomu i suplementu do dyplomu w odpisie na język obcy tytuł zawodowy oraz wynik ukończenia studiów nie są tłumaczone na język obcy i pozostają w języku polskim⁷⁷.

Wreszcie art. 73 ust. 1 ustawy PSWiN przewiduje, że zajęcia są prowadzone przez nauczycieli akademickich **zatrudnionych w danej uczelni** posiadających kompetencje i doświadczenie pozwalające na prawidłową realizację zajęć oraz przez inne osoby, które mają takie kompetencje i doświadczenie. Z kolei art. 73 ust. 2 ustawy przewiduje, że w ramach programu studiów o profilu:

- 1) praktycznym – co najmniej 50 proc. godzin zajęć prowadzonych jest przez nauczycieli akademickich **zatrudnionych w tej uczelni jako podstawowym miejscu pracy**;
- 2) ogólnoakademickim – co najmniej 75 proc. godzin zajęć prowadzonych jest przez nauczycieli akademickich **zatrudnionych w tej uczelni jako podstawowym miejscu pracy**.

W przypadku studiów wspólnych konstytucja dla nauki przewiduje pewne odstąpienia od niektórych wymienionych powyżej wymagań – w przypadku prowadzenia takich studiów z zagraniczną uczelnią przez uczelnię, która utworzyła studia na podstawie art. 53 ust. 7 (a więc samodzielnie, bez konieczności uzyskiwania pozwolenia ministra), nie stosuje się ww. przepisów art. 73 ust. 2 (wymóg 50 proc. albo 75 proc. godzin zajęć prowadzonych przez nauczycieli akademickich zatrudnionych na uczelni jako podstawowym miejscu pracy) oraz przepisów wydanych na podstawie art. 81 w zakresie, o którym mowa w art. 81 pkt 1 (wymogi co do programu studiów). Ustawa nie rozstrzyga jednak, w jaki sposób należy zatrudnić kadre uczelni zagranicznej do prowadzenia zajęć w ramach takich studiów na uczelni polskiej ani jakie szczegółowe wymogi powinny spełniać program takich studiów. Ustawa nie przewiduje także wyłączeń ani specjalnych regulacji dotyczących ukończenia studiów wspólnych, co oznacza, że bez względu na regulacje krajowe obowiązujące w kraju naszego partnera datą ukończenia studiów wspólnych zasadniczo powinna być data złożenia egzaminu dyplomowego. Jak należy zatem postąpić w przypadku, gdy na uczelni zagranicznej etapy procesu dyplomowania wyglądają odmiennie albo odbywają się w innej sekwencji czasowej? Tego ustawa nie rozstrzyga.

Jednocześnie warto zwrócić uwagę na daleko idące wątpliwości w zakresie dalszej możliwości prowadzenia kształcenia przez polskie uczelnie, które zawarły porozumienia na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy. Otóż art. 217 ustawy wprowadzającej PSWiN przewiduje, że studia wspólne, o których mowa w art. 168 poprzednio obowiązującej ustawy, stają się studiami wspólnymi. Nie jest jednak jasne, w jaki sposób polska uczelnia powinna dalej prowadzić takie studia na kierunkach, które dawały jednocześnie możliwość realizowania „standardowego” programu studiów i ich ukończenia wyłącznie z dyplomem polskiej uczelni oraz możliwość realizowania „wspólnego” programu studiów i ukończenia studiów z dyplomem polskiej uczelni i dyplomem uczelni partnerskiej (tzw. podwójnym dyplomem). Nowa ustawa nie dopuszcza możliwości kształcenia na kierunku, poziomie i profilu o tej samej nazwie lub których programy określają takie same efekty uczenia się, przyporządkowane do tej samej dyscypliny. Nasuwa się zatem wątpliwość, czy w ramach istniejącego kierunku studiów można prowadzić kilka wariantów programu studiów, w tym także „wspólny” program studiów?

Na gruncie aktualnie obowiązujących przepisów wydaje się, że nie ma możliwości, aby na jednym kierunku studiów obowiązywał więcej niż jeden program studiów – wszyscy studenci powinni osiągać te same określone dla tego kierunku studiów efekty uczenia się. Nie jest jednak wykluczone, aby na tym samym kierunku studiów funkcjonowały różne specjalności, ścieżki dyplomowania czy ścieżki kształcenia. Poprzednio obowiązująca ustawa pozwalała na zróżnicowanie kształcenia na danym kierunku studiów w ramach specjalności. Aktualnie obowiązująca ustawa nie zakazuje takiej możliwości. Wydaje się więc, że jeśli zagraniczna uczelnia partnerska chciałaby nawiązać współpracę z polską uczelnią w zakresie kształcenia na studiach wyższych w ramach

istniejącego już kierunku, to może kształtować warunki dotyczące wspólnego nauczania i dyplomowania z zachowaniem wszystkich wymagań formalnoprawnych określonych w ustawie i rozporządzeniach wykonawczych, i to nie tylko w przypadku studentów zagranicznych, ale także studentów, którzy podjęli studia w drodze postępowania rekrutacyjnego.

Przy okazji warto również zwrócić uwagę na pewną niespójność w rozwiązaniach wprowadzonych konstytucją dla nauki w zakresie podejmowania studiów wyższych przez osoby posiadające polskie obywatelstwo i nieposiadające go. Otóż obywatele polscy ubiegający się o przyjęcie na studia wyższe w Polsce mogą zostać przyjęci wyłącznie w drodze rekrutacji, potwierdzenia efektów uczenia się lub przeniesienia z innej uczelni lub uczelni zagranicznej⁷⁸. Ponadto ustawa wymaga, by przyjęcie na studia następowało w drodze wpisu na listę studentów⁷⁹. W przypadku zaś cudzoziemców art. 323 ust. 1 pkt 2 ustawy PSWiN przewiduje, że mogą oni podejmować i odbywać studia wyższe bądź to na podstawie decyzji administracyjnej rektora uczelni, bądź **na podstawie umów zawieranych z podmiotami zagranicznymi przez uczelnie, na zasadach określonych w tych umowach**. Mogą więc pojawić się wątpliwości co do tego, w jaki sposób ustalić tryb przyjęć na studia wspólne, w przypadku gdy kandydaci będą pochodzić z różnych krajów. Trzeba będzie również rozważyć, jaki dokument będzie stanowił podstawę przyjęcia na studia

⁷⁵ Zob. art. 77 ust. 1 ustawy PSWiN.

⁷⁶ Zob. rozdział 7. *Tytuły zawodowe równorzędne tytułom licencjata i inżyniera oraz tytułom magistra i magistra inżyniera* – § 29-§ 31.

⁷⁷ Zob. § 22 ust. 2 rozporządzenia MNiSW w sprawie studiów.

⁷⁸ Zob. art. 69 ust. 1 ustawy PSWiN.

⁷⁹ Zob. art. 72 ust. 2 ustawy PSWiN.

wspólne czy na wspólne kształcenie. W mojej ocenie, każdy student, bez względu na posiadane obywatelstwo i bez względu na podstawę przyjęcia na studia, powinien dokonać wpisu na listę studentów, czego potwierdzeniem będzie stosowny dokument w postaci np. karty wpisowej czy potwierdzenia dokonania wpisu na listę studentów, zaś szczegółowy tryb dokonywania wpisu można ustalić w takim porozumieniu czy umowie.

Skoro mowa o niespójnościach w rozwiązaniach wprowadzonych nową ustawą, to należy również zauważyć, że art. 323 ust. 1 pkt 2 ustawy 2.0 daje możliwość podjęcia studiów wyższych, nie ograniczając jej wyłącznie do studiów wspólnych bądź do nowo tworzonego kierunku studiów specjalnie przeznaczonego dla studentów zagranicznych. Zatem takie umowy mogą przewidywać wspólne kształcenie oraz dyplomowanie w ramach istniejącego już kierunku studiów, którego ukończenie może prowadzić do uzyskania dwóch dyplomów jednocześnie – uczelni polskiej i zagranicznej (oczywiście przy założeniu, że student, który decyduje się na takie kształcenie, musi zrealizować wszystkie wymogi przewidziane programem, zarówno polskiej uczelni, jak i uczelni partnerskiej). Pojawia się natomiast wątpliwość, czy taka szansa istnieje w przypadku studentów polskich, którzy już podjęli studia wyższe w polskiej uczelni i chcieliby skorzystać z takiej oferty zagranicznej uczelni partnerskiej? Wydaje się, że nowa ustawa nie zabrania takiej możliwości, próżno jednak szukać odpowiedzi w aktualnie obowiązujących przepisach.

Wreszcie nie sposób nie zwrócić uwagi na to, że w przypadku gdy wspólne kształcenie bądź studia wspólne będą podejmować zarówno studenci polscy, jak i studenci zagraniczni, powstaje wątpliwość w zakresie możliwości pobierania opłat za kształcenie. W przypadku uczelni publicznych kształcenie osób posiadających obywatelstwo polskie na studiach stacjonarnych w języku

polskim, co do zasady, jest nieodpłatne, wyjątki w tym zakresie przewiduje art. 79 ust. 1 ustawy PSWiN – m.in. istnieje możliwość pobierania opłat za kształcenie na studiach prowadzonych w języku obcym. Z kolei w przypadku cudzoziemców zasadą jest kształcenie odpłatne, zaś ustawa dopuszcza możliwość zwolnienia z opłaty za studia (w szczególności za studia prowadzone zarówno w języku polskim, jak i w języku obcym) na zasadach określonych w umowie między uczelniami. Zatem mając na uwadze różne zasady pobierania opłat obowiązujące w różnych krajach, i ta kwestia wymaga głębszej analizy i odpowiednich ustaleń pomiędzy uczelniami, zwłaszcza pod kątem równego traktowania studentów.

WYZWANIE - RÓŻNE SYSTEMY EDUKACJI

Wspólne kształcenie czy studia wspólne to również wyzwanie z perspektywy różnych systemów edukacyjnych, zwłaszcza pozaeuropejskich. Szczególnie dotkliwy jest brak kompatybilności i różnorodność systemów edukacyjnych i nadawanych tytułów zawodowych na świecie oraz rozmaite wymagania związane z tworzeniem i prowadzeniem studiów wyższych, a także wymagania dotyczące programów studiów.

Przykładowo konstruowanie programu studiów opartego na języku efektów uczenia się wraz z przypisaniem liczby punktów ECTS zgodnie z Europejskim Systemem Transferu Punktów jest znane właściwie tylko w Europie. Dodatkowo w polskim ustawodawstwie istnieje również obowiązek przypisania danego kierunku studiów do jednego z dwóch profili: ogólnoakademickiego lub praktycznego.

Warto także zauważyć, że polski system szkolnictwa wyższego nie koresponduje z zagranicznymi regulacjami w zakresie czasu trwania studiów inżynierskich. W Polsce studia stacjonarne pierwszego stopnia, w ramach których nabywane są kompetencje inżynierskie (studia inżynierskie), mogą

trwać bowiem nie krócej niż 7 semestrów, zaś studia stacjonarne drugiego stopnia mogą trwać nie krócej niż 3 semestry. W przypadku zatem polskich uczelni, które kształcą inżynierów w formule studiów 7+3, wielokrotnie pojawiają się problemy z dostosowaniem czasu trwania studiów drugiego stopnia, jeśli miałyby one być prowadzone jako studia wspólne. W praktyce często zagraniczna uczelnia partnerska wymaga, aby studia pierwszego stopnia trwały tylko 6 semestrów, a studia drugiego stopnia 4 semestry, co w przypadku studentów polskich, którzy ukończyli studia pierwszego stopnia inżynierskie w Polsce, może oznaczać konieczność wydłużenia kształcenia o co najmniej jeden semestr.

Ponadto, jak już była o tym mowa, niektóre systemy edukacyjne nie przewidują obowiązku złożenia pracy dyplomowej albo sekwencja czynności związanych z ukończeniem studiów jest inna – najpierw wymagany jest egzamin dyplomowy, a dopiero potem składana jest praca, do której mogą być jeszcze zgłoszone uwagi przez opiekuna pracy.

Wreszcie może się także pojawić wątpliwość w przypadku chęci podjęcia współpracy oraz wspólnego kształcenia i dyplomowania z uczelniami zagranicznymi, których systemy edukacyjne przewidują kształcenie w systemie jednolitym, co najmniej 5-letnim, bez konieczności uzyskania tytułu zawodowego pomiędzy trzecim a czwartym rokiem studiów – tak jest np. w prestiżowych uczelniach francuskich typu *grande école*. *Grandes écoles* są charakterystycznymi dla francuskiego systemu placówkami szkolnictwa wyższego, w których kształcenie trwa 5 lat (w tym zawiera się 2-letnie kształcenie przygotowawcze). Umożliwiają one uzyskanie tytułu *master* po 5 latach studiów, więc uznawane są za jednolite studia magisterskie.

Pomiędzy rządem Rzeczypospolitej Polskiej a rządem Republiki Francuskiej od 2009 r. obowiązuje umowa o wzajemnym uznawaniu dokumentów uprawniających do

wstępu na studia wyższe, okresów studiów, dyplomów, tytułów i stopni. Zgodnie z art. 5 tej umowy do ubiegania się o przyjęcie na studia drugiego stopnia w Polsce uprawnia wydawany w Republice Francuskiej dyplom potwierdzający uzyskanie tytułu licencji. Natomiast zgodnie z art. 69 ust. 3 nowej ustawy na studia drugiego stopnia może być przyjęta osoba, która ma dyplom ukończenia studiów. W związku z powyższym wydaje się, że aktualnie obowiązujące przepisy prawne nie przewidują możliwości przyjęcia na studia drugiego stopnia, w tym także na studia wspólne, osób nieposiadających jakiegokolwiek dyplomu ukończenia studiów. Brak jest także w polskim obszarze szkolnictwa wyższego przepisów oraz praktyk umożliwiających uznanie odbytych za granicą okresów studiów za „poziom wykształcenia równoważny” ukończeniu studiów pierwszego stopnia.

W rozwijaniu współpracy z francuskimi uczelniami *grandes écoles*, zarówno w ramach programów wspólnego kształcenia (tzw. podwójnych dyplomów), jak i studiów wspólnych, istotną byłaby oficjalna decyzja dotycząca możliwości przyjęcia na studia drugiego stopnia w Polsce na podstawie wewnętrznego dokumentu potwierdzającego ukończenie w *grande école* określonej liczby semestrów studiów i uzyskanie 180 punktów ECTS. Jeśli nie ma takiej możliwości, konieczne byłoby wskazanie ewentualnych dróg postępowania, w celu umożliwienia realizacji dotychczas funkcjonujących porozumień o wspólnym kształceniu.

Warto podkreślić, że aktualnie obowiązujące polskie przepisy, zwłaszcza ustawa *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, nie przewidują jakichkolwiek wymagań względem uczelni zagranicznych. Skoro zatem mowa o różnych systemach edukacji, to nawiązując współpracę w tym zakresie, warto zwrócić uwagę, czy uczelnia, z którą będziemy współpracować, jeśli nie jest nam znana, działa w systemie szkolnictwa wyższego danego kraju, czy ma jakieś akredytacje

oraz czy może samodzielnie utworzyć i uruchomić studia, w ramach których będzie prowadzone wspólne kształcenie, czy też wymagana jest zgoda bądź pozwolenie odpowiednich władz krajowych, np. ministerstwa edukacji, oświaty lub szkolnictwa wyższego. Jeśli uczelnia zagraniczna prowadzi już takie studia, to warto także zwrócić uwagę, czy mają one charakter studiów wyższych i pozwalają na kontynuowanie kształcenia na kolejnym poziomie studiów, czy też są to tzw. studia krótkie, studia pomaturalne albo kształcenie, które nie kończy się w danym kraju uzyskaniem jakiegokolwiek tytułu zawodowego lub nie jest traktowane jako ukończenie kształcenia wyższego⁸⁰. Może się bowiem okazać, że z uwagi na pewne krajowe ograniczenia lub regulacje prawne w tym zakresie dla uczelni zagranicznej chęć prowadzenia wspólnego kształcenia z polską uczelnią będzie stanowić swoistą furtkę lub okazję do obejścia tego typu regulacji.

W różnych systemach edukacyjnych funkcjonują również różne systemy akredytacji uczelni i samych kierunków studiów. Nie ma jednak precyzyjnych wytycznych, w jaki sposób wspólne programy i studia wspólne powinny być akredytowane – czy mają podlegać wyłącznie akredytacji przez agencje krajowe (np. Polską Komisję Akredytacyjną), czy przez międzynarodowe komisje akredytacyjne (np. The European Association for Quality Assurance in Higher Education [ENQA], The International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education [INQAAHE]). Być może dobrą praktyką byłoby więc wymaganie od uczelni partnerskiej złożenia odpowiedniego oświadczenia, że jest uczelnią akredytowaną i działającą w systemie szkolnictwa wyższego swojego kraju zgodnie z obowiązującymi przepisami.

WYZWANIA ORGANIZACYJNE I FINANSOWE

Przygotowanie, organizacja i prowadzenie wspólnego kształcenia czy studiów wspólnych stanowi także nie lada wyzwanie. Wymaga bowiem zaangażowania ze strony uczelni wielu jednostek i osób – władz rektorskich i władz dziekańskich oraz podległych im służb administracyjnych (odpowiedzialnych za współpracę z zagranicą, organizację kształcenia na uczelni, zajmujących się obsługą studentów zagranicznych, obsługą prawną oraz informatyczną).

Zdecydowanie największe wyzwanie organizacyjne stanowi przygotowanie i realizacja programu studiów, który spełniałby wszystkie wymagania, zarówno ze strony polskiej, jak i zagranicznej uczelni, tak pod kątem merytorycznym, jak i formalnoprawnym. Trzeba także wziąć pod uwagę przepisy określające, kto na danej uczelni i w jakim trybie ustala taki program – polskie przepisy wymagają bowiem, aby program studiów ustalił senat⁸¹.

Przygotowując program studiów, warto również zwrócić uwagę na plan studiów bądź przewidywany harmonogram realizowania takiego programu w poszczególnych semestrach i latach cyklu kształcenia, w szczególności w kontekście podziału obowiązków

---

⁸⁰ Z takimi sytuacjami możemy mieć do czynienia m.in. na Ukrainie (np. studia krótkie, które trwają albo 2-3 lata, albo 3-4 lata, w zależności od czasu trwania dotychczasowej edukacji, kończące się uzyskaniem dyplomu młodszego specjalisty [ukr. *молодший спеціаліст*] lub dyplomem młodszego bakaławra [ukr. *молодший бакалавр*]), w Chinach (np. studia *zhuanke*, które trwają 2-3 lata w trybie dziennym lub 3-4 lata w trybie zaocznym, zaś absolwentom nie jest nadawany żaden tytuł – otrzymują oni wyłącznie świadectwo ukończenia studiów), we Francji (np. *diplôme universitaire de technologie* [DUT] – dyplom uniwersyteckiego instytutu technologicznego uzyskiwany po ukończeniu programu studiów trwającego zazwyczaj 2 lata; *brevet de technicien supérieur* [BTS] – dyplom starszego technika, również uzyskiwany po ukończeniu 2-letniego programu kształcenia) czy w Nigerii (np. krótkie programy studiów prowadzone przez szkoły wyższe typu nieuniwersyteckiego: politechniki i koledże, które to programy kończą się uzyskaniem *national diploma*, *higher national diploma* lub *Nigeria Certificate in Education*).

⁸¹ Zob. art. 28 ust. 1 pkt 11 ustawy PSWiN.

⁸² Zob. art. 75 ustawy PSWiN.

pomiędzy poszczególnymi uczelniami oraz realizowania konkretnych zajęć w danym semestrze na danej uczelni. Jest to bowiem istotne nie tylko z punktu widzenia studenta (na której uczelni i jakie zajęcia będzie realizował i czy ewentualnie będzie to wymagało podjęcia jakichś dodatkowych działań), ale także z punktu widzenia organizacji kształcenia na uczelni, zwłaszcza pod kątem pokrycia kosztów prowadzonego kształcenia, planowania zajęć i obciążeń dydaktycznych kadry dydaktycznej (godziny pensowe i godziny ponadwymiarowe) oraz zapewnienia odpowiedniej infrastruktury, w szczególności specjalistycznych laboratoriów bądź pracowni, a także dostępu do odpowiednich zasobów bibliotecznych.

W celu zapewnienia wysokiej jakości studiów wspólnych oczywiście należy także zadbać o dobór odpowiedniej kadry dydaktycznej (nauczycieli akademickich lub innych osób prowadzących zajęcia, promotorów prac dyplomowych, recenzentów), która podoła trudom realizacji zajęć, nie tylko pod kątem merytorycznym, ale także językowym.

Wreszcie olbrzymim wyzwaniem jest także przygotowanie umowy czy porozumienia dotyczącego studiów wspólnych lub wspólnego kształcenia. Zanim jednak uczelnie przystąpią do redagowania konkretnych zapisów, warto pochylić się i uzgodnić kilka kluczowych kwestii organizacyjnych, zwłaszcza w następujących obszarach:

1. Rekrutacja, nabór czy kwalifikacja na studia – warto przemyśleć i ustalić warunki i tryb czy sposób selekcji kandydatów (określenie, która z uczelni kwalifikuje studentów – czy każda uczelnia we własnym zakresie ustala takie zasady i przeprowadza rekrutację, zaś uczelnia partnerska uznaje nominowanych przez uczelnię macierzystą studentów, czy też uczelnie wspólnie ustalają takie zasady i wspólnie prowadzą nabór), terminy rekrutacji (mając na uwadze organizację i strukturę roku akademickiego na każdej uczelni,

zwłaszcza termin rozpoczęcia i zakończenia roku oraz planowany okres sesji egzaminacyjnej, a także tzw. okres dyplomowania), limity przyjęć czy też minimalną i maksymalną planowaną liczbę miejsc dla studentów realizujących wspólne kształcenie, a także wymagane od nich dokumenty, zwłaszcza dotyczące wykształcenia oraz potwierdzające znajomość języka, w którym będą prowadzone studia, sposób, tryb i miejsce składania dokumentów oraz weryfikacji i uznawalności przez wszystkie uczelnie; warto także uzgodnić, jakie dokumenty będą potwierdzać fakt przyjęcia do danej uczelni. Pożądane wydaje się także ustalenie zasad wsparcia organizacyjnego dla studentów w związku z przyjazdem do danego kraju (m.in. organizacja zakwaterowania czy określenie zasad uzyskiwania miejsca w domu studentkim, poinformowanie studentów o obowiązku posiadania ubezpieczenia zdrowotnego, jeśli jest wymagane, poinformowanie studentów o obowiązkach związanych z legalizacją pobytu, np. uzyskanie wizy czy karty pobytu, jeśli dotyczy).

2. Szczegółowe zasady organizacji przebiegu studiów oraz związane z nimi prawa i obowiązki studentów realizujących studia w ramach wspólnego kształcenia lub studiów wspólnych na danej uczelni. W tym zakresie szczególnie warto ustalić, czy na uczelni zagranicznej obowiązuje dokument analogiczny do przewidzianego w polskim prawie regulaminu studiów⁸² i jakie wynikają z niego prawa i obowiązki studentów, zwłaszcza w zakresie udziału w zajęciach, uzyskiwania zaliczeń poszczególnych zajęć, przedmiotów bądź kursów, etapów studiów (semestrów bądź lat studiów), składania egzaminów, odbywania praktyk zawodowych i spełniania innych wymagań przewidzianych w programie studiów; warto także pochylić się nad konsekwencjami

- dla studentów w przypadku stwierdzenia braku postępów w nauce lub braku realizacji programu przez studenta na uczelni partnerskiej albo w przypadku przerw w studiowaniu (urlopu od zajęć) czy rezygnacji ze studiów.
3. Zasady uznawalności osiągnięć (przedmiotów, kursów, modułów zajęć) i uzyskanych w związku z tym ocen na uczelni partnerskiej, w tym ustalenie zasad przeliczania na skalę ocen obowiązującą w danej uczelni, ustalenie zasad akumulacji i transferu punktów ECTS, w szczególności gdy na uczelni partnerskiej takie punkty nie obowiązują albo obowiązuje inny system gromadzenia punktów wymaganych do zaliczenia danego etapu studiów bądź/i ukończenia studiów. Warto także rozstrzygnąć, jakie dokumenty i sporządzone w jakim języku potwierdzać będą realizację danego etapu programu studiów na danej uczelni (np. karta przebiegu studiów, karta okresowych osiągnięć, wypis z ocen – *transcript of records / evaluation card*).
  4. Zasady, tryb i terminy pobierania opłat za studia, jeżeli są przewidziane, oraz innych opłat związanych z pobytem w danej uczelni, np. opłaty za miejsce w domu studenckim.
  5. Ewentualne możliwości uzyskania finansowania na zakwaterowanie czy na wyjazd w postaci stypendium oraz ustalenie zasad ich wypłacania studentom.
  6. Proces dyplomowania – w tym zakresie istotne będą nie tylko warunki ukończenia studiów określone w programie studiów, ale także wymagania związane z przygotowaniem pracy dyplomowej (co najmniej jednej) i dopuszczeniem do egzaminu dyplomowego. Z punktu widzenia organizacyjnego ważne będzie również określenie zasad, trybu i sposobu organizacji egzaminu dyplomowego (zwłaszcza tego, czy to będzie jeden, czy kilka egzaminów dyplomowych, w której uczelni będzie on

przeprowadzany czy też zdalnie za pomocą środków komunikacji elektronicznej, jaki będzie jego zakres, w jaki sposób zostanie wyznaczony skład komisji przeprowadzającej taki egzamin, czy to będzie jedna komisja składająca się z przedstawicieli uczelni, czy też każda uczelnia będzie przeprowadzać taki egzamin we własnym zakresie). Ważne będzie również określenie sposobu ustalania ocen z pracy dyplomowej oraz z egzaminu dyplomowego, a także zdefiniowanie końcowego wyniku ukończenia studiów umieszczanego na dyplomie oraz skali ocen obowiązującej przy ustalaniu tych ocen i ewentualnie sposobu przeliczenia na skalę obowiązującą na poszczególnych uczelniach. Wreszcie w kwestiach organizacyjnych trzeba będzie także ustalić, w jaki sposób zostanie sporządzony protokół egzaminu dyplomowego⁸³ i jaka zostanie ustalona data ukończenia studiów – ma to bowiem niebagatelne znaczenie z punktu widzenia ustawowego terminu na wydanie dyplomu ukończenia studiów⁸⁴.

7. Ustalenie zasad wydawania dyplomów – czy będzie wydawany dyplom wspólny, a jeśli tak, to jeden czy więcej (polskie przepisy dopuszczają możliwość wydania odrębnych dyplomów przez każdą

---

⁸³ Par. 18 ust. 1 rozporządzenia MNiSW w sprawie studiów szczegółowo określa wymagane elementy takiego protokołu.

⁸⁴ Art. 77 ust. 2 ustawy PSWiN zobowiązuje polskie uczelnie do wydania absolwentowi w terminie 30 dni od dnia ukończenia studiów dyplomu ukończenia studiów wraz z suplementem do dyplomu oraz ich dwoma odpisami.

⁸⁵ Por. § 34 rozporządzenia MNiSW w sprawie studiów.

⁸⁶ Zob. art. 77 ust. 3 ustawy PSWiN.

⁸⁷ Zob. *Ustawa z dnia 22 listopada 2018 r. o dokumentach publicznych* (tj. Dz.U. z 2020 r., poz. 725, z późn. zm.), dalej jako UDP.

⁸⁸ Zob. art. 5 ust. 3 UDP oraz § 2 pkt 5 *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 lipca 2019 r. w sprawie wykazu dokumentów publicznych* (Dz.U. z 2019 r., poz. 1289).

⁸⁹ Zob. art. 7 oraz *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 2 lipca 2019 r. w sprawie wykazu minimalnych zabezpieczeń dokumentów publicznych przed fałszerstwem* (Dz.U. z 2019 r., poz. 1281).

z uczelni prowadzących studia wspólne⁸⁵) i według jakiego wzoru – polskie przepisy nie narzucają wprawdzie wzoru dyplomu, lecz jego niezbędne elementy (wzór dyplomu musi jednak zatwierdzić senat uczelni⁸⁶), niemniej jednak z uwagi na aktualnie obowiązujące regulacje ustawy o dokumentach publicznych⁸⁷, która kwalifikuje dyplom ukończenia studiów wyższych jako dokument publiczny drugiej kategorii⁸⁸ i ustala minimalne poziomy zabezpieczeń przed fałszerstwem⁸⁹, wprowadzenie specjalnego odrębnego wzoru dyplomu wspólnego będzie wymagało akceptacji ze strony specjalnej komisji ds. dokumentów publicznych działającej przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Warto również zauważyć, że w Polsce, podobnie jak w ponad 40 krajach na świecie, głównie europejskich, wraz z dyplomem ukończenia studiów wydawany jest także suplement do dyplomu, który ma przedstawiać pełne informacje związane z ukończonymi studiami przez osobę wymienioną na dyplomie, w tym w szczególności informacje o uzyskanych przez nią efektach uczenia się i osiągnięciach (nie tylko na uczelni, gdzie prowadzone są zajęcia, ale w skali całego programu studiów), a także o statusie uczelni prowadzących kształcenie. Pożądanym więc byłoby ustalenie, czy w kraju uczelni partnerskiej taki dokument jest wydawany, a jeśli tak, to według jakiego wzoru i według jakich zasad.

Z punktu widzenia organizacyjnego warto również uzgodnić kwestie związane z nadzorem formalnym i merytorycznym na realizację takich studiów wspólnych czy wspólnego kształcenia. W szczególności pomocne może się okazać powołanie specjalnego ciała (rady programowej, komitetu sterującego, komisji programowej, komisji wykonawczej) składającego się z przedstawicieli uczelni, które będzie czuwać nie tylko nad przebiegiem studiów i realizacją programu, jego ewentualną modyfikacją lub

doskonaleniem, ale także może być odpowiedzialne za ewentualną ewaluację programu w razie takiej potrzeby (np. w postaci przygotowania raportu lub sprawozdania z realizacji zakładanych celów i efektów uczenia się).

Pomocne może być także powołanie lub ustanowienie ze strony każdej uczelni opiekuna lub koordynatora umowy czy też osoby kontaktowej, na której barkach będą spoczywać wszelkie sprawy organizacyjne pojawiające się w trakcie trwania kształcenia.

Wreszcie, dążąc do zapewnienia jak najlepszej organizacji obsługi procesu dydaktycznego, nie można pominąć spraw administracyjnych. Stąd też przed rozpoczęciem realizacji kształcenia w ramach studiów wspólnych lub wspólnego kształcenia warto uzgodnić i z odpowiednim wyprzedzeniem przygotować odpowiednie procedury, wzory dokumentów oraz informacje na ten temat dla uczelni partnerskiej na poziomie kadry administracyjnej. Może się to okazać szczególnie istotne w kontekście prowadzenia dokumentacji przebiegu studiów (założenie i prowadzenie teczek akt osobowych studenta, przygotowanie i wydanie legitymacji studenckiej, kompletowanie i weryfikacja, a także przygotowanie i wydanie dokumentów związanych z przyjęciem, przebiegiem i ukończeniem studiów, odnotowywanie przebiegu studiów i osiągnięć studentów oraz właściwa konwersja tych osiągnięć na obowiązującą skalę ocen, skierowanie na właściwe badania lekarskie, jeśli są wymagane), weryfikacji ewentualnych opłat, wypłaty stypendium, jeśli takie jest przewidziane, zapewnienia dostępu do systemów informatycznych studentom i nauczycielom akademickim oraz, co najważniejsze – sporządzenia i wydania dyplomu ukończenia studiów wraz z suplementem.

I na zakończenie nie sposób nie wspomnieć o kwestiach sprawozdawczych, które mogą mieć wpływ na finansowanie studiów. O ile bowiem w przypadku studentów polskich podejmujących studia wspólne czy wspólne kształcenie na uczelni polskiej jako

uczelnia macierzystej kwestie sprawozdawcze zdają się być jasne, o tyle w przypadku studentów zagranicznych realizujących takie kształcenie nominowanych przez zagraniczną uczelnię partnerską w celu odbycia na polskiej uczelni części studiów wspólnych (semestru bądź kilku semestrów) sprawa nie jest już taka oczywista. W świetle bowiem algorytmu podziału subwencji dla uczelni publicznych⁹⁰ oraz danych przekazywanych na potrzeby statystyki publicznej do Głównego Urzędu Statystycznego w ramach Zintegrowanego Systemu Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce POL-on nie wiadomo, jak powinni być traktowani studenci zagraniczni odbywający studia wspólne – czy są to studenci na pełnym cyklu kształcenia (w ramach tzw. mobilności pionowej), czy studenci odbywający etap studiów (w tzw. mobilności poziomej)? Wydaje się, że takie osoby powinny być kwalifikowane jako odbywające pełny cykl kształcenia, skoro kończą studia na polskiej uczelni i otrzymują dyplom ukończenia studiów w Polsce. Jednak nie wynika to jasno z przepisów.

STUDIA WSPÓLNE Z PERSPEKTYWY AGH

Priorytetem AGH w obszarze kształcenia jest przede wszystkim stała i wszechstronna troska o jakość na wszystkich poziomach kształcenia. Pragniemy kształcić studentów o najwyższych kwalifikacjach zawodowych, mobilnych i przedsiębiorczych zarówno podczas studiów, jak i w trakcie pracy zawodowej. Naszym priorytetem jest również dalszy rozwój umiędzynarodowienia studiów oraz wzbogacanie oferty kształcenia (zarówno w aktualnych kierunkach studiów, jak i nowo tworzonych), w szczególności poprzez rozwijanie możliwości realizacji programów studiów przez najlepszych i najzdolniejszych studentów (tak polskich, jak i zagranicznych) we współpracy z uczelniami zagranicznymi, z którymi łączy nas długoletnia współpraca w wielu obszarach.

Zagraniczne uczelnie partnerskie, z którymi AGH aktywnie współpracuje, pragną kontynuować współpracę w zakresie wspólnego kształcenia i dyplomowania dla wyselekcjonowanej grupy studentów, ale w ramach dotychczasowych kierunków studiów, niekoniecznie tylko poprzez tworzenie nowych kierunków. Wprawdzie pojawiają się pomysły utworzenia i prowadzenia całkowicie nowego kierunku studiów wspólnych, obecnie od prawie roku prowadzone są także prace nad stworzeniem jednego kierunku studiów wspólnych we współpracy z uczelnią z Japonii. Niemniej jednak zgłaszane są obawy w zakresie finansowania i opłacalności takich studiów.

Prowadzenie i organizacja studiów wspólnych lub wspólnego kształcenia, mimo wielu wyzwań, może dawać szanse nie tylko na zwiększenie internacjonalizacji (zwiększenie mobilności studentów i nauczycieli akademickich). Może stanowić także znakomitą okazję do wymiany doświadczeń w zakresie realizacji procesu kształcenia w różnych systemach edukacyjnych, a także do uatrakcyjnienia i wzbogacenia oferty kształcenia oraz zwiększenia pozycji absolwentów takich studiów na międzynarodowym rynku pracy. Jednak, jak wynika z powyższego, stanowi nie lada wyzwanie, przede wszystkim w aspekcie legislacyjnym i organizacyjnym. Być może wyczerpujące odpowiedzi przynajmniej na część postawionych wcześniej pytań, określenie pewnych ram albo wytycznych w tym zakresie pozytywnie wpłynęłyby na realizację studiów wspólnych i wspólnego kształcenia przez AGH i wiele polskich uczelni. Byłby to również konkretny wkład w proces umiędzynarodowienia całego szkolnictwa wyższego w Polsce.

-----
⁹⁰ Por. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 września 2019 r. w sprawie sposobu podziału środków finansowych na utrzymanie i rozwój potencjału dydaktycznego oraz potencjału badawczego znajdujących się w dyspozycji ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki oraz na zadania związane z utrzymaniem powietrznych statków szkolnych i specjalistycznych ośrodków szkoleniowych kadr powietrznych (Dz.U. z 2019 r., poz. 1838, z późn. zm.).

Studia prowadzone wspólnie z zagranicznymi podmiotami naukowymi i wzajemne uznawanie dyplomów

DR HAB. INŻ.
SYLWESTER TABOR,
PROF. UR

Uniwersytet Rolniczy
im. Hugona Kołłątaja
w Krakowie

rektor Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, absolwent Wydziału Techniki i Energetyki Rolnictwa Akademii Rolniczej w Krakowie, gdzie w 1989 r. uzyskał tytuł magistra inżyniera mechanizacji rolnictwa i rozpoczął pracę. W 1997 r. uzyskał stopień doktora, w 2007 r. stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych w zakresie inżynierii rolniczej. W 2011 r. objął stanowisko profesora nadzwyczajnego, a od 2019 r. jest profesorem uczelni. W latach 2008-2012 był prodziekanem Wydziału Inżynierii Produkcji i Energetyki, od 2012 r. (przez dwie kadencje) pełnił funkcję prorektora ds. dydaktycznych i studenckich Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie. W latach 2007–2011 był sekretarzem Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Inżynierii Rolniczej oraz członkiem Zarządu Polskiego Towarzystwa Zastosowań Informatyki w Rolnictwie, Gospodarce Leśnej i Żywnościowej POL-SITA. W 2012 r. został powołany na członka PKA, był ekspertem Marszałka Województwa Śląskiego w sprawie opracowania Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Województwa Śląskiego do roku 2030. Od września 2020 r. jest członkiem Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) – wchodzi w skład Komisji Rewizyjnej KRASP-u w kadencji 2020-2024. W październiku 2020 r. otrzymał nominację na Członka Rady Naukowej Polskiego Klubu Ekologicznego Małopolska. Od czerwca 2021 r. wchodzi w skład Rady ds. Rolnictwa i Obszarów Wiejskich przy Prezydencji RP oraz Rady ds. Pracy i Rozwoju, działającej przy Ministerstwie Rozwoju, Pracy i Technologii. Specjalizuje się w ekonomice mechanizacji rolnictwa oraz w organizacji i zarządzaniu w inżynierii rolniczej. Jego dorobek naukowy i wdrożeniowy obejmuje analizę i optymalizację procesów z uwzględnieniem zastosowań rozwiązań IT – od prostych procesów wytwórczych i produkcyjnych realizowanych w sektorze gospodarki żywnościowej po złożone procesy zarządzania zespołami i organizacjami. Jest autorem i współautorem ponad 100 oryginalnych prac naukowych, wśród nich 6 monografii (w tym 2 jako redaktor naukowy), autorem 23 ekspertyz wykonanych na zlecenie przedsiębiorstw i instytucji gospodarczych oraz 6 opracowań popularnonaukowych.

**PROF. DR HAB.
MICHAŁ JERZY ZASADA**
**Szkoła Główna
Gospodarstwa
Wiejskiego
w Warszawie**

Rektor Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (SGGW), wiceprzewodniczący KRASP-u. Profesor nauk leśnych w Katedrze Urządzania Lasu, Dendrometrii i Ekonomiki Leśnictwa Instytutu Nauk Leśnych SGGW, członek Komitetu Nauk Leśnych i Technologii Drewna Polskiej Akademii Nauk, członek Polskiego Towarzystwa Leśnego, członek zarządu CASEE – The ICA Regional Network for Central and South Eastern Europe.

Zainteresowania naukowe profesora M. Zasady koncentrują się głównie na zagadnieniach dotyczących dendrometrii, nauki o produktywności lasu i urządzania lasu, szczególnie modelowania wzrostu drzew i drzewostanów, nowoczesnych metod pomiaru lasu i zastosowania systemów wspomaganie decyzji w planowaniu gospodarki leśnej. Jest autorem ponad 120 publikacji naukowych, w tym ponad 50 w czasopismach z Impact Factor.

Był promotorem 4 zakończonych przewodów doktorskich podejmujących problematykę wpływu warunków siedliskowych na przyrost radialny świerka pospolitego w północno-wschodniej Polsce i krajach nadbałtyckich, dendroekologii świerka Schrenka w Kirgistanie oraz historii, stanu i perspektyw introdukcji daglezi zielonej w Polsce i żywotnika olbrzymiego w Niemczech. Obecnie jest opiekunem naukowym 3 doktorantów. Był recenzentem w 4 przewodach habilitacyjnych i 6 przewodach doktorskich.

Za swoją działalność naukową i organizacyjną wielokrotnie nagradzany nagrodami JM Rektora SGGW w Warszawie. W 2015 r. otrzymał Medal Srebrny za Długoletnią Służbę, a w 2018 – Srebrny Krzyż Zasługi.

Pozytywnymi efektami globalizacji w obszarze nauki stały się m.in. szybki przepływ wiedzy oraz internacjonalizacja efektów badań. Ten właśnie kierunek działań wskazała już w 2012 r. dr hab. Daria Lipińska-Nałęcz⁹¹, zaznaczając, że „umiędzynarodowienie szkolnictwa wyższego staje się na przestrzeni ostatnich lat coraz ważniejszym elementem oceny jego jakości”⁹². I chociaż od tego momentu upłynęło już 10 lat, to w jeszcze większym stopniu te działania umożliwiają

zarówno wspólne prowadzenie kierunków studiów, jak i uzyskiwanie przez absolwentów uznawania posiadanych dyplomów. Wiele wskazuje też na fakt, że znaczenie wykształcenia zdobywanego w kilku ośrodkach akademickich będzie w najbliższej przyszłości zyskiwało na ważności.

Dla całości prezentowanego tematu – obejmującego zarówno studiowanie, jak i uznawalność dyplomów – kluczowy jest zapis art. 60 ust. 1 *Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce* zwanego dalej „ustawą”, który wskazuje, że „uczelnia może prowadzić studia wspólne z inną uczelnią, instytutem PAN, instytutem badawczym, instytutem międzynarodowym, zagraniczną uczelnią lub instytucją naukową. Zasady współpracy określa umowa zawarta w formie pisemnej, która w szczególności wskazuje podmiot odpowiedzialny za wprowadzanie danych do systemu, o którym mowa w art. 342 ust. 1 [mowa tu o systemie POL-on – przyp. ST, MJZ], i uprawniony do otrzymania środków finansowych na kształcenie studentów na studiach stacjonarnych prowadzonych wspólnie”⁹³. Zapis ten zawiera wskazanie, że taka współpraca opiera się na warunkach zawartych w dwu- lub wielostronnej umowie. Należy jednak pamiętać, że takie zapisy muszą być zgodne z prawem powszechnie obowiązującym we wszystkich krajach będących stronami aktu prawnego. Na bazie tego dokumentu absolwent studiów wspólnych może otrzymać wspólny dyplom spełniający wymagania określone w przepisach wydanych na podstawie art. 81 ustawy, w zakresie, o którym mowa w art. 81 pkt 9. Te delegacje odnoszą się do wzorów dyplomów, które określa ministerstwo właściwe ds. szkolnictwa wyższego w każdym kraju.

Opisana w przywołanym zapisie ustawy możliwość funkcjonuje jako *joint degree*. Studiowanie w tym systemie oznacza, że uczelnie – strony porozumienia – wydają jeden wspólny dyplom opatrzony wszystkimi wymaganymi w danych krajach zabezpieczeniami i zawierający niezbędne informacje. Może się jednak okazać, że ze względu na jego „wizualną odmienność” od powszechnych w danym kraju wzorców konieczne będzie rozpoczęcie procedury uznaniowej. Nie należy się tym jednak zrażać, gdyż w każdym kraju (sygnatariuszu porozumienia zawartego przez uczelnie) działają wyspecjalizowane agendy służące pomocą w tym zakresie.

Na bardzo podobnych zasadach funkcjonują studia drugiego stopnia Erasmus Mundus Joint Masters (EMJM). Są to „wysokiej jakości zintegrowane programy na poziomie magisterskim [...] opracowywane i realizowane w ramach międzynarodowego partnerstwa instytucji szkolnictwa wyższego z różnych krajów na całym świecie”⁹⁴. Program takich wspólnych studiów musi być uznany przez uczelnie partnerskie i zgodny z formalnymi wymaganiami danego kraju, a partnerzy powinni uznawać wszystkie zajęcia dydaktyczne wraz z przypisanymi do nich efektami uczenia się i formami ich potwierdzenia. Najistotniejsza praktyczna różnica pomiędzy studiami wspólnymi a EMJM polega na tym, że w większości przypadków za studia *joint degree* płaci osoba studiująca (o ile umowa nie stanowi inaczej), zaś w programie Erasmus Mundus przewidziane są środki zarówno na pokrycie kosztów nauki, jak i samego pobytu w danym kraju.

Inną często spotykaną procedurą,

---

⁹¹ Dr hab. Daria Lipińska-Nałęcz, historyk, w latach 2012-2015 podsekretarz stanu w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

⁹² A. Bielecka, B. Skibińska, *op.cit.*, s. 4.

⁹³ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (tj. Dz.U. z 2021 r., poz. 478, z późn. zm.), dostęp: 29.06.2021.

⁹⁴ https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/opportunities/individuals/students/erasmus-mundus-joint-masters-scholarships_pl, dostęp: 29.06.2021.

znacznie prostszą w realizacji, jest program *double degree*. W tym przypadku studiując na dwóch uczelniach, absolwent otrzymuje dwa dyplomy, zarówno uczelni krajowej, jak i zagranicznej – każdy wydany w rodzimym języku i zgodny z normą określoną przepisami. Oznacza to zdjęcie wymagań koniecznych przy przeprowadzaniu procedury uznania dyplomu i posiadanych kwalifikacji.

Decydując się na podjęcie studiów realizowanych przez kilka podmiotów w różnych krajach, trzeba pamiętać, że pomimo deklaracji o funkcjonowaniu Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW) do tej pory w Unii Europejskiej nie funkcjonuje jeszcze spójny model automatycznego uznawania posiadanych dyplomów. Pewną namiastkę stanowi system ECTS umożliwiający przeliczanie i porównywanie posiadanych kompetencji i nakładu pracy studenta. Niemniej jednak sytuacja braku pełnej i prostej procedury uznawalności dyplomów wynika ze wspomnianego już faktu krajowej autonomii kształtowania wytycznych dotyczących efektów uczenia się⁹⁵. By zabezpieczyć się przed przykrą niespodzianką nieuznania dyplomu, warto sprawdzić, czy kraj, w którym młody człowiek zamierza kontynuować naukę lub podjąć pracę, honoruje zdobywane przez niego kwalifikacje.

Będąc jeszcze w Polsce, można skorzystać ze strony internetowej NAWA, gdzie w zakładce „uznawalność” dostępne są pełne opracowania „dotyczące wybranych zagranicznych systemów szkolnictwa wyższego”. Każde z tych opracowań zawiera diagram obrazujący system szkolnictwa wyższego w danym kraju, opisy poszczególnych poziomów studiów oraz nazwy uzyskiwanych tytułów i stopni, skalę ocen, listę uznanych uczelni, tabelę ułatwiającą ocenę zagranicznych dyplomów z punktu widzenia polskiego prawa oraz przykłady tych dyplomów i towarzyszących im dokumentów⁹⁶. Ta zakładka zawiera również bardzo istotne wskazówki dotyczące działalności centrum European Network of Information Centres

(ENIC) i National Academic Recognition Information Centres (NARIC)⁹⁷. W sieci ENIC zrzeszone są państwa konwencji lizbońskiej, która służy pomocą w uzyskaniu informacji z zakresu funkcjonowania i podstaw prawnych krajowych systemów edukacji oraz uznawalności wykształcenia. Z kolei centra NARIC tworzą sieć współpracy o podobnych zadaniach, ograniczając swą aktywność do krajów UE.

Podjęcie studiów na kilku uczelniach, w różnych krajach to doskonałe rozwiązanie i nie należy się go obawiać. Daje unikalne doświadczenie edukacyjne i kulturowe. Jednocześnie, jak się wydaje, warto pamiętać, że zdobywanie formalnego wykształcenia to proces administracyjny i z tego powodu należy przestrzegać wszystkich zapisów wynikających z realizowanego programu czy też umowy obowiązującej między uczelniami. Zakres tych regulacji można i należy zweryfikować za pomocą dostępnych aplikacji i stron internetowych. Zawarte tam informacje wskazują, że czas weryfikacji dyplomu i poziomu kwalifikacji zależy zarówno od kraju, w którym prowadzone były studia, jak i od złożoności i kompletności nadsyłanych dokumentów. Składając dokumenty, warto je przekazywać w formacie Europass, co znacznie ułatwia ich weryfikację. Jednak, co istotne, ten proces może trwać nawet kilka miesięcy. Oznacza to konieczność wcześniejszego zweryfikowania stanu prawnego i nieodkładania tych czynności na ostatni moment. Należy się również liczyć z faktem, że za część działań wnioskodawca będzie musiał zapłacić. Przewidziana jest także droga odwoławcza, lecz wymaga to już znacznie większego zaangażowania ze strony studenta.

Jednym z największych kłopotów, z którymi wciąż boryka się system szkolnictwa wyższego w Europie w zakresie wspólnego prowadzenia studiów i uznawalności dyplomów, pozostaje brak jednoznacznych wytycznych dotyczących sposobu realizacji działań od momentu zaangażowania się w przygotowanie programu, poprzez realizację efektów uczenia się po uznawalność posiadanych kwalifikacji⁹⁸ i dyplomów. Z wieloletniego doświadczenia podmiotów realizujących studia wspólnie z zagranicznymi instytucjami naukowymi wynika, że trudności sprawiać mogą m.in. takie zagadnienia, jak:

- długość trwania studiów (3 lata lub 3,5 roku w Polsce vs. 3 lub 4 lata w innych krajach w przypadku studiów I stopnia oraz 1,5-letnie studia II stopnia po studiach inżynierskich w Polsce vs. 2-letnie studia magisterskie w innych krajach);
- szczególne wymagania w programach studiów, zwłaszcza w zakresie przedmiotów związanych z językiem, historią, kulturą, filozofią czy religią;
- konieczność studiowania przez wymagany minimalny okres w danym kraju (zwykle 3 lub 4 semestry na studiach I stopnia i 2 semestry na studiach II stopnia);
- występujące różnice w wymaganiach rekrutacyjnych;
- zasady uznawania efektów uczenia się;
- warunki dopuszczania do pisania pracy dyplomowej (obowiązkowe bloki przedmiotów możliwe do zrealizowania tylko w danym kraju);

- zasady przeprowadzania egzaminów dyplomowych, które w pewnych przypadkach są egzaminami państwowymi/zewnętrznymi czy wymagają określonego składu komisji egzaminacyjnej;
- filozofia konstruowania programu studiów (np. w zakresie proporcji przedmiotów o różnym charakterze czy definicji przedmiotów do wyboru);
- szczegółowe wymagania komisji akredytacyjnych w poszczególnych krajach.

Wszystko to powoduje, że proces tworzenia nie tylko *joint degree*, ale i *double degree* jest złożony, wymaga ścisłej współpracy zainteresowanych stron oraz rozsądnej elastyczności. Jednak rosnąca oferta tego rodzaju akredytowanych programów świadczy o tym, że te trudności są możliwe do pokonania, a współpraca między uczelniami m.in. w ramach Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich powoduje, że proces ten jest coraz lepiej oswojony.

---

⁹⁵ https://europa.eu/youreurope/citizens/education/university/recognition/index_pl.htm, dostęp: 29.06.2021.

⁹⁶ <https://nawa.gov.pl/uznawalnosc/opisy-zagranicznych-systemow-edukacji>, dostęp: 29.06.2021.

⁹⁷ <https://nawa.gov.pl/uznawalnosc/dzialalnosc-osrodka-enic-naric>, dostęp: 29.06.2021.

⁹⁸ Szerzej: <https://prk.men.gov.pl/uznawanie-zagranicznych-dyplomow-ukonczenia-studiow-wyzszych-i-stopni-naukowych/>, dostęp: 29.06.2021.

Program Katamaran – wsparcie NAWA dla polskich uczelni w tworzeniu i realizacji studiów wspólnych

KATARZYNA ALEKSY

Narodowa Agencja
Wymiany Akademickiej

Jednym z działań na poziomie krajowym, które mają zachęcać polskie uczelnie do tworzenia i realizacji wspólnych studiów z partnerami zagranicznymi, jest uruchomiony przez NAWA w marcu 2019 r. program Katamaran. Jego główne założenie to wsparcie finansowe szkół wyższych w zakresie tworzenia i realizacji międzynarodowych programów kształcenia na wspólnych studiach II stopnia prowadzących do uzyskania wspólnego lub podwójnego dyplomu oraz zwiększenia mobilności studentów i kadry akademickiej. Katamaran jest realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (POWER) współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). W dwóch naborach wniosków mogły startować uczelnie publiczne i niepubliczne posiadające Kartę Erasmusa dla Szkolnictwa Wyższego.

dyrektor Biura Programów dla Instytucji w Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej (NAWA). Od 2007 r. w Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, pracowała w programie Erasmus, a w kolejnych latach jako dyrektor Programów Stypendialnych odpowiadała za uruchomienie i zarządzanie Funduszem Stypendialnym i Szkoleniowym w ramach Funduszy Norweskich i Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) oraz Funduszem Stypendialnym SCIEX w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy. Od marca 2017 r. pracowała w MNiSW nad koncepcją utworzenia i funkcjonowania NAWA. W 2020 r. otrzymała nagrodę IROs Forum za wkład w umiędzynarodowienie szkolnictwa wyższego na polskich uczelniach. Autorka sesji, moderatorka i prelegentka na największych konferencjach międzynarodowych w obszarze szkolnictwa wyższego, m.in. APAIE, NAFSA i EAIE. Członek zespołu doradczego MEiN do spraw inicjatywy Unii Europejskiej „Uniwersytety Europejskie”. Przedstawicielka NAWA w Radzie Academic Cooperation Association.

Pierwszy konkurs został ogłoszony w marcu 2019 r. i umożliwił składanie wniosków w dwóch ścieżkach (ścieżka A – *Tworzenie programów międzynarodowych studiów wspólnych II stopnia i uruchomienie rekrutacji na studia* oraz ścieżka B – *Wsparcie mobilności akademickiej w ramach istniejących międzynarodowych studiów wspólnych II stopnia*). Maksymalna

kwota dofinansowania jednego projektu w ścieżce A wynosiła 700 tys. zł, a w ścieżce B 1 mln zł. W tym naborze wyłoniono 16 projektów spośród 26 złożonych wniosków. Co ciekawe, w ścieżce B dotyczącej wsparcia już funkcjonujących studiów wspólnych został dofinansowany tylko jeden projekt. Pozostałe ubiegające się o środki uczelnie decydowały się na ścieżkę A, czyli przygotowanie studiów wspólnych II stopnia. Połowa podmiotów, które otrzymały środki finansowe, to uczelnie techniczne. Oprócz nich na liście zwycięzców znalazło się 5 uniwersytetów, a także uczelnia medyczna, uniwersytet przyrodniczy oraz jedna uczelnia niepubliczna. Polskie instytucje zaplanowały podjęcie współpracy zarówno z podmiotami z państw Europy Zachodniej (Francja, Włochy, Hiszpania, Portugalia), jak i z bliskimi sąsiadami (Ukraina, Czechy). Wśród partnerów znalazły się też uczelnie z Rumunii, Bośni i Hercegowiny oraz Uzbekistanu i Japonii. Lista zwycięskich projektów to całe spektrum interesujących programów. Transformacja energetyczna, zarządzanie lotnictwem, historia w przestrzeni publicznej, technologia żywności i żywienia człowieka, ocena technologii medycznych – to tylko kilka z nich. Łącznie w 16 projektach zaplanowano 20 mobilności studenckich w ramach tzw. okien mobilnościowych i 146 wymian kadry akademickiej związanych z tworzeniem nowych wspólnych programów studiów.

Drugi nabór został ogłoszony w lutym 2020 r., a uczelnie mogły się starać o dofinansowanie na realizację już działających wspólnych studiów II stopnia – zarówno tych w ramach projektów finansowanych ze środków NAWA, jak i poza finansowaniem agencji. Maksymalny budżet jednego projektu został określony przez NAWA na 1 mln zł. W naborze wpłynęło 13 wniosków, spośród których w procesie oceny wyłoniono 7 najlepszych. Jedna z uczelni odstąpiła od podpisania umowy, więc do realizacji projektów przystąpiło 6 podmiotów, w tym 2 politechniki, uczelnia artystyczna, uniwersytet przyrodniczy

oraz 2 uczelnie niepubliczne. Nawiązały one współpracę z partnerami z Europy Zachodniej (Włochy, Niemcy) oraz ze Wschodu (Ukraina, Rosja, Kazachstan). Wśród realizowanych programów studiów wspólnych znalazły się: architektura wnętrz, elektronika i telekomunikacja, technologie kosmiczne, nowoczesna inżynieria w gospodarce wodnej, politologia, logistyka. W tej edycji programu zaplanowane zostały 144 mobilności studenckie oraz 80 wymian kadry akademickiej.

W czerwcu 2021 r. NAWA przeprowadziła badanie sondażowe wśród koordynatorów projektów realizowanych w ramach programu Katamaran. Uzupełnione kwestionariusze odesłało 18 spośród 22 uczestniczących w programie uczelni. Ankieta składała się z 4 pytań dotyczących motywacji do przygotowania/realizacji studiów wspólnych, wpływu projektu na zmiany w funkcjonowaniu uczelni, osiągniętych rezultatów i produktów, a także wyzwań w czasie przygotowania/realizacji studiów (w tym w kontekście pandemii COVID-19) oraz wniosków i rekomendacji, które mogą być pomocne w rozwijaniu wspólnych programów studiów i w projektowaniu programów wspierających ich realizację.

Koordinatory projektów jako motywacje do przygotowania studiów wspólnych i skorzystania z możliwości finansowania tego przedsięwzięcia w ramach programu Katamaran wymieniali m.in. potrzebę rozwoju uczelni w zakresie umiędzynarodowienia, wzmocnienie potencjału instytucji, uatrakcyjnienie oferty dydaktycznej⁹⁹:

Głównym powodem podjęcia próby opracowania wspólnego programu studiów z uczelnią zagraniczną była chęć wzbogacenia oferty dydaktycznej o atrakcyjny kierunek studiów prowadzony w języku angielskim. Dotychczasowe doświadczenia

99 Cytaty są przytaczane w formie oryginalnej, bez redakcji i korekty (przyp. red.).

w internacjonalizacji kształcenia pozwalały sądzić, iż kierunek taki przyciągnie na naszą uczelnię ambitnych absolwentów szkół średnich. [Politechnika Częstochowska]

Strategia rozwoju uczelni zakłada pogłębione umiędzynarodowienie, którego integralną częścią jest rozwój oferty dydaktycznej ukierunkowanej na kandydatów zagranicznych. [Politechnika Śląska]

Dużą rolę odgrywała także dotychczasowa udana współpraca z partnerami zagranicznymi. Uczelnie, które decydowały się na udział w programie Katamaran, tworzyły wspólne programy studiów ze sprawdzonymi wcześniej podmiotami. Element wyboru zaufanego partnera pojawiał się także w rekomendacjach:

Podstawowym zaleceniem wynikającym z naszych doświadczeń jest to, by Partnerzy znali się i wzajemnie sobie ufali. Upřednio realizowane projekty skutecznie eliminują złych Partnerów. [Politechnika Lubelska]

W kilku ankietach pojawił się także aspekt finansowy. Możliwość uzyskania dofinansowania zachęciła uczelnie do realizacji kosztownego przedsięwzięcia, jakim jest tworzenie programu studiów wspólnych:

Bardzo cenię stworzenie możliwości uzyskania finansowania do przygotowywania studiów wspólnych, jest to bardzo motywujące i stymulujące także dla partnerów zagranicznych. [Uniwersytet Wrocławski]

Ankietowani podkreślali także pozytywny wpływ realizowanego projektu na funkcjonowanie uczelni. Jako korzyści wymieniali np. zwiększenie atrakcyjności oferty dla studentów, poszerzenie wiedzy i podniesienie kompetencji pracowników, zdobycie nowych doświadczeń:

Uważamy, że największą wartością będzie organizacja wspólnych studiów – wymiana doświadczeń polskiej i rosyjskiej młodzieży oraz wiedzy

kadry akademickiej. [Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi]

Tworzenie projektu pozwoliło na bardziej praktyczne dostosowanie do wymogów i wyzwań na obecnym rynku pracy [...]. [Uniwersytet Jagielloński]

Wśród planowanych lub już zrealizowanych rezultatów i produktów w projekcie pojawiały się przede wszystkim przygotowane w jego ramach programy studiów, materiały dydaktyczne (np. podręczniki do nauki języka angielskiego specjalistycznego), kursy kształcenia na odległość, publikacje i konferencje naukowe, a także zakupy zagranicznej literatury, wzbogacające księgozbiory uczelni oraz materiały promocyjne:

Do najważniejszych rezultatów programu zaliczam opracowany program wspólnych studiów, literaturę zagraniczną dotyczącą public history zakupioną do biblioteki oraz film promujący studia z public history (łącznie z komponentem mobilności do partnerskiej uczelni francuskiej). [Uniwersytet Wrocławski]

Największymi wyzwaniem, z którymi zetknęli się realizatorzy projektu, były ograniczenia w przemieszczaniu się związane z pandemią COVID-19. Ankietowani podkreślali, że musieli zrezygnować ze spotkań z partnerami. Choć można je było w pewnej części zastąpić konferencjami online, brak bezpośredniego kontaktu oraz zawieszenie lub ograniczenie pracy niektórych instytucji i urzędów stanowiły utrudnienie. Należało przesunąć planowane warsztaty czy wizyty studyjne:

W związku z pandemią COVID-19 i ograniczeniem globalnego transportu ludności nie mogły odbyć się spotkania na żywo z partnerami projektu z ramienia SIT¹⁰⁰; problem ten został rozwiązany przez organizację regularnych spotkań za pomocą platformy elektronicznej, jednak nie wszystko da się w ten sposób zrobić (opracowanie i podpisy dokumentów itp.). [Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie]

Ankietowani wymieniali także szerokie spektrum problemów proceduralnych, administracyjnych i prawnych, które napotkali w czasie realizacji projektów. Dużym wyzwaniem były np. różnice w systemach edukacji i regulacjach prawnych pomiędzy Polską a krajami partnerskimi:

Występuje też problem z podwójnym dyplomowaniem. Nasze planowane studia mają zakończyć się podwójnym dyplomem (double degree). Chcąc jednak utworzyć studia kończące się jednym wspólnym dyplomem (joint degree) napotykamy na absurdalne zapisy w polskim prawie o konieczności nadawania tytułów wyłącznie w języku polskim. Takie rzeczy są dla naszego partnera z Niemiec całkowicie niezrozumiałe. [Politechnika Gdańska]

W części kwestionariusza dotyczącej wniosków, uwag i zaleceń, które mogą być pomocne w rozwijaniu wspólnych programów studiów oraz projektowaniu programów je wspierających, ankietowani zwracali uwagę na aspekty związane z przygotowaniem uczelni do ich realizacji. Część uwag odnosiła się także do krajowych uwarunkowań prawnych, a także do różnic pomiędzy systemami edukacji w Polsce i innych państwach:

Uczelnie powinny przygotowywać wszelką istotną dokumentację dotyczącą studiów (regulaminy studiów, praktyk, zasady dyplomowania, oceniania) również w języku obcym. [Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II]

Wyzwaniem w projektowaniu wspólnych studiów są kwestie dotyczące punktów ECTS, które w niektórych państwach są przeliczane zupełnie inaczej niż w obrębie UE. [Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi]

NAWA liczyła na duże zainteresowanie programem Katamaran ze strony polskich uczelni, dlatego przeznaczyła na dwa konkursy aż 40 mln zł. W obydwu naborach wpłynęło jednak mniej wniosków, niż zakładano. Z założonej kwoty wykorzystano więc niecałe 13 mln zł. Mała liczba wniosków zapewniła jednak wysoki współczynnik sukcesu – w konkursach dofinansowano wszystkie projekty spełniające kryteria formalne i reprezentujące wysoki poziom merytoryczny.

W opinii agencji mała liczba wnioskodawców spowodowana była ówczesnymi okolicznościami, z jakimi przyszło się mierzyć polskim uczelniom. Z jednej strony mogło to być przejawem „nasylenia rynku” w środowisku polskich uczelni, gdyż część z nich realizuje studia wspólne, korzystając z innych źródeł finansowania, a nowe uczelnie potrzebowały więcej czasu na opracowanie i prowadzenie wspólnych programów. Lata 2019 i 2020 to też początkowy czas wdrażania ustawy 2.0 i bardzo dużych zmian m.in. organizacyjnych i legislacyjnych na polskich uczelniach. Dodatkowo w 2020 r. odbywały się wybory nowych władz rektorskich, a ponadto podczas drugiego naboru, jeszcze na etapie składania wniosków, wybuchła pandemia COVID-19. Ograniczyło to mobilność akademicką, w tym możliwość fizycznych spotkań z partnerami czy realizowania przez studentów okien mobilnościowych na uczelni zagranicznej.

Mimo że konkursy programu Katamaran zostały już zamknięte, uczelnie nadal będą miały szansę uzyskać dofinansowanie na działania związane z tworzeniem i realizacją wspólnych studiów. Tymczasem wszystkie działania uprawnione w programie Katamaran zostały włączone przez NAWA do programu Partnerstwa Strategiczne ogłoszonego jesienią 2021 r. Możliwe jednak, że w przyszłości program Katamaran wróci do oferty programowej agencji.

Studia wspólne - doświadczenia polskich uczelni

W tym rozdziale publikujemy teksty praktyków – pracowników uczelni, którzy zajmują się współpracą międzynarodową, w tym studiami wspólnymi lub podwójnego dyplomu. Wśród artykułów znajdują się przykłady dobrych praktyk polskich szkół wyższych, które z sukcesem realizują programy studiów wspólnych lub podwójnego dyplomu. Teksty zostały wzbogacone opiniami koordynatorów programów, partnerów zagranicznych i absolwentów.

Double degree program – prestiż i wyzwanie

PROF. DR HAB. GRZEGORZ MAZUREK
Akademia Leona Koźmińskiego
w Warszawie

WYZWANIA

Wyzwania związane z uruchomieniem i realizacją programów podwójnego dyplomu zogniskowane są wokół trzech obszarów: negocjowania umów; dopasowania treści kursów przed uruchomieniem programu i spraw bieżących w trakcie realizacji programów. Liczba różnic programowych powinna być zminimalizowana tak, aby podwójny program studiów wyglądał atrakcyjnie dla studentów. Dodatkowe wyzwanie to koordynacja prac między osobami z poszczególnych działów administracyjnych – dziekanami i prodziekanami czy kierownikami studiów, realizującymi różne zadania i posiadającymi wiedzę z różnych obszarów zarządzania uczelnią.

Negocjowanie umów wymaga ustalenia optymalnych warunków dla obu uczelni partnerskich na poziomie treści programowych oraz kwestii finansowych związanych np. z liczbą miejsc oferowanych dla studentów przyjeżdżających. Rozwiązanie polega, po pierwsze, na przyjęciu perspektywy różnych interesariuszy wewnętrznych przed przystąpieniem do negocjacji. Pozwala to na poznanie potrzeb i ról działów administracji, które w trakcie realizacji umowy są bezpośrednio zaangażowane w jej wypełnianie i promocję (dziekanat, biuro współpracy z zagranicą, biuro marketingu, dziekan, prodziekan, kierownicy studiów). Po drugie, istotne jest także zidentyfikowanie osób mających doświadczenie w negocjowaniu umów

rektor Akademii Leona Koźmińskiego na kadencję 2020-2024, teoretyk i praktyk zarządzania i marketingu, profesor tytularny nauk społecznych, pracownik naukowy w Katedrze Marketingu ALK, dyrektor Centrum Badań Transformacji Cyfrowej Gospodarki i Społeczeństwa – CYBERMAN. W pracy naukowej, dydaktycznej i doradczej specjalizuje się w tematyce transformacji cyfrowej (*digital transformation*) – analizie wpływu nowoczesnych technologii cyfrowych na zarządzanie organizacją, a w szczególności problematyką e-marketingu, e-biznesu oraz e-edukacji.

międzynarodowych i wcześniejsze kontakty z daną instytucją zagraniczną (z biura współpracy z zagranicą, biura ds. akredytacji międzynarodowych, osoby pełniące w przeszłości funkcje dziekana lub prodziekana), to one są bowiem świadome ewentualnych problemów czy konfliktów z potencjalnym partnerem, ale także chęci i możliwości rozwijania współpracy. Pomimo potrzeby zastosowania indywidualnych rozwiązań w każdej umowie wskazane jest także wypracowanie struktury ramowej umowy dla wszystkich partnerów i dążenie do ujednoczenia tej struktury.

Dopasowanie programów należy rozpatrywać łącznie z wyzwaniem negocjowania umowy, bo jest związane z treścią programową, tzn. doprowadzeniem do spójności kursów w programach realizowanych przez obie uczelnie. To trudne, bo zwykle występuje dużo różnic programowych. Rozwiązanie

polega na zapoznaniu się z listą kursów obu uczelni partnerskich przez osoby z działów administracyjnych (dziekanat, dział planowania), dziekanów oraz prodziekanów lub kierowników studiów. Doświadczenia ALK można streścić w następujący sposób: w pierwszej kolejności dokonano wstępnego dopasowania w odniesieniu do przedmiotów głównych/podstawowych w celu identyfikacji potencjalnej skali różnic programowych. Następnie, każdorazowo w ramach przygotowania negocjacji, kierownik dziekanatu jako osoba z największym doświadczeniem wraz z prodziekanem lub kierownikiem studiów dokonują szczegółowego dopasowania przedmiotów, aby zminimalizować problemy od strony administracyjnej, np. związane z planowaniem zajęć dla studentów uczelni partnerskich. Ostateczne dopasowanie uzgadniane jest z dziekanem danego kierunku.

Sprawy bieżące w trakcie realizacji programów dotyczą często różnic w pracy administracyjnej, różnic programowych pojawiających się po podpisaniu umowy oraz zmieniających się warunków aplikowania na uczelnie partnerskie i studiowania na nich. Mogą to być różnice w formacie dyplomów, terminie ich wydania (np. dyplom ALK wydawany jest we wrześniu, a na uczelni partnerskiej w lutym). Występują także różnice w wymaganiach dotyczących certyfikatów językowych pomiędzy uczelniami, pomimo uznawania jednakowego poziomu języka (np. LCCI, British Council, TOEFL). W odniesieniu do praktyk studenckich – nie wszędzie są one obowiązkowe, różny jest także czas ich trwania.

Zdarzają się też różnice w kalendarzu akademickim: terminy rozpoczęcia i zakończenia semestru lub roku; konieczne jest indywidualne planowanie zajęć dla studentów *double degree* ze względu na wcześniejszy start semestru u partnera (np. miesiąc wcześniej niż w ALK). W trakcie umowy mogą również nastąpić zmiany w programach studiów.

Wyzwaniem są także różnice pomiędzy limitem miejsc dla studentów przyjeżdżających i wyjeżdżających w przypadku studiów bachelor i master w porównaniu do zapisów w umowie. Problemem może być liczba chętnych do udziału w programie w stosunku do ustalonego limitu miejsc dla studentów wyjeżdżających.

Trzeba również brać pod uwagę różnice w kulturze i strukturze organizacyjnej pomiędzy uczelnią macierzystą a partnerską: inny rozkład obowiązków i przepływ informacji, a co za tym idzie – niekiedy wydłużony czas odpowiedzi na e-maile oraz rozproszona odpowiedzialność.

Podstawowym rozwiązaniem jest ustalenie jak najbardziej ogólnej treści umowy partnerskiej, pozwalającej na elastyczność w dostosowaniu się do tych zmieniających się warunków. Doświadczenie pokazuje, że najlepiej jest podpisać ogólną umowę na cały okres współpracy. Co roku dostosowywane są szczegóły programu i inne zmieniające się elementy w formie aneksu.

Istotny jest również regularny kontakt wyznaczonego na stałe pracownika administracyjnego oraz dziekana/prodziekana/kierownika studiów z ich odpowiednikami w instytucjach zagranicznych. Pozwala to na monitorowanie i wczesne dostosowanie działań korygujących, tj. związanych z dopasowaniem przedmiotów i informowaniem o tych zmianach studentów uczelni macierzystej. W przypadku gdy występują różnice w liczbie studentów przyjeżdżających i wyjeżdżających w porównaniu z zapisami w umowie, dokonywana jest korekta według zasady relacji między liczbami przyjeżdżających i wyjeżdżających studentów w ten sposób, że dąży się do zachowania balansu (tak, aby te liczby były równe) obliczanego co jakiś czas (raz na kilka lat, np. co drugi rok). Pod uwagę brany jest łączny limit miejsc, w ramach którego dokonywane są korekty tak, aby nie powodowało to konieczności corocznych rozliczeń finansowych pomiędzy uczelniami. Rozwiązaniem problemu

większej liczby chętnych do wyjazdu niż przyznany limit miejsc jest spójna i przejrzysta procedura rekrutacyjna na uczelni, uwzględniająca kryteria średniej ocen, aktywności na uczelni i poza nią oraz bardzo dobrą znajomość języka angielskiego.

KORZYŚCI DLA UCZELNI

Umowy podwójnego dyplomu są istotnym aspektem umiędzynarodowienia ALK w kontekście rozwijania programów studiów, rozpoznawalności uczelni oraz akredytacji międzynarodowych. Obecnie w ofercie *double degree* ALK oferuje zróżnicowane kulturowo możliwości studiowania na uznanych uczelniach partnerskich we Francji (ESCP Business School, KEDGE Business School, SKEMA Business School, ESSCA School of Management, IÉSEG School of Management), w Portugalii (Catolica Lisbon, ISEG – University of Lisbon, FEP – University of Porto), Wielkiej Brytanii (Lancaster University, Aston Business School), Irlandii (University of Limerick), Niemczech (Duale Hochschule Baden-Württemberg Mannheim) oraz na uczelniach znajdujących się w krajach poza Europą, takich jak Hongkong (Hong Kong Baptist University, HKBU), Brazylii (Pontificia Universidade Católica do Paraná). Podpisane umowy podwójnego dyplomu z zagranicznymi uczelniami są ułatwieniem w zawieraniu porozumień z kolejnymi partnerami. Wzrasta prestiż ALK jako uczelni międzynarodowej. Umowy umożliwiają ściślejszą współpracę pomiędzy kadrą akademicką z różnych ośrodków i centrów badawczo-naukowych, co skutkuje większą wymianą wykładów i współpracą badawczą. Współpraca z partnerskimi uczelniami umożliwia wymianę najlepszych praktyk oraz pomysłów w dziedzinie dydaktyki, badań i zarządzania programami.

KORZYŚCI DLA STUDENTÓW

Dzięki programowi podwójnego dyplomu przyszli liderzy biznesu mają możliwość zrobienia i rozwijania międzynarodowej kariery. Udział w programie jest prestiżową nagrodą dla studenta, która znacząco zwiększa jego szanse na zatrudnienie i wyższe wynagrodzenie. Rośnie też satysfakcja z ukończonych studiów, potwierdzona pozytywnymi doświadczeniami uczestników. Studenci uczestniczący w programie są wizytówką uczelni i nierzadko odgrywają rolę jej ambasadorów.

Większość umów zakłada opłatę jedynie na uczelni macierzystej, bez konieczności wnoszenia dodatkowego czesnego na uczelni partnerskiej, uczelnia oferuje więc cenne doświadczenie przy jednoczesnej optymalizacji kosztów.

Stworzenie *mobility window* w ramach programu studiów podnosi elastyczność w konstruowaniu grafiku studentów pod kątem realizowania programów podwójnego dyplomu – zmniejsza to liczbę różnic programowych.

Praktyki, seminaria i szkoły letnie oferowane przez partnerów zagranicznych (np. IESEG, Mannheim – bachelor level, KEDGE, ESSCA and SKEMA – master level) dają studentom możliwość podniesienia kompetencji zawodowych oraz poszerzenia sieci kontaktów, zwiększając ich szanse na rynku pracy. U francuskich partnerów studenci ALK mogą uczestniczyć w zajęciach i przedłużonych praktykach.

RADY I OSTRZEŻENIA

Należy zachować równowagę pomiędzy ambitnym programem a możliwościami uczelni partnerskich. Ciekawe i jednocześnie zbieżne programy obu partnerów na poziomie treści programowych zwiększają szanse na eliminację różnic programowych i zainteresowanie studentów przyjeżdżających i wyjeżdżających. Jest to bardzo istotne dla realizacji umowy i powodzenia programu w długim okresie. Preferowane są uczelnie oferujące zbliżone treści programowe. Liczba umów *double degree* powinna być przemyślana, kolejne partnerstwa należy podejmować zgodnie ze strategicznym planem działania uczelni.

Ważne są kontakty „twarzą w twarz” z przedstawicielami uczelni partnerskich zarówno na etapie rozmów przednegocjacyjnych, jak i w trakcie realizacji programu. Ułatwia to nawiązanie bliższych relacji personalnych, co skraca czas rozwiązywania nieprzewidzianych problemów w trakcie realizacji programu.

Istotne jest precyzyjne sformułowanie w umowie wymagań formalnych dotyczących dokumentów rekrutacyjnych studentów. Konieczna jest także regularna weryfikacja oferty programowej uczelni partnerskiej oraz uzgadnianie jej z własnymi zmianami w programie.

Jasne i transparentne kryteria rekrutacji i selekcji studentów na program podwójnego dyplomu pozwalają wybrać ambitne, chętne do rozwoju, samodzielne osoby, które ukończą program.

Należy zapewnić stały i sprawny przepływ informacji między pracownikami zaangażowanymi w przygotowanie i realizację programów podwójnego dyplomu (dziekanat, biuro współpracy z zagranicą, biuro marketingu, dziekani, prodziekani, kierownicy studiów, wykładowcy), aby w razie potrzeby szybko rozwiązywać problemy studentów wyjeżdżających i przyjeżdżających.

Do wsparcia promocji *double degree* warto zaangażować studentów, którzy mają doświadczenia w korzystaniu z tego programu. Krótkie spotkania na ten temat powinny się odbywać w okresie, kiedy studenci zaczynają podejmować decyzje dotyczące wyboru planu studiów, w tym wyboru specjalizacji i wymiany studenckiej. Istotne jest pełne i ciągle informowanie własnych studentów – od początku rekrutacji do końca wymiany – w celu uniknięcia błędnych interpretacji zasad na obu partnerskich uczelniach. Należy też stworzyć precyzyjną oś czasu z kluczowymi zobowiązaniami studentów podczas całego procesu *double degree*.

Dobrze by było, aby osoby zaangażowane w przygotowanie i realizację programów podwójnego dyplomu posiadały podobne kompetencje merytoryczne i osobowościowe, w tym doświadczenie, co pozwala uniknąć problemów w razie jakichś nieprzewidzianych sytuacji natury zawodowej (np. choroba, zakończenie umowy o pracę).

Niezbędne wydaje się też posiadanie wspólnego systemu z dokumentacją i dostępem do niego osób zaangażowanych w przygotowanie i realizację programów podwójnego dyplomu, w celu akumulacji i kodyfikacji wiedzy w organizacji. Służy to ciągłości wiedzy organizacyjnej w przypadku zmian osób na poszczególnych stanowiskach.

CEMS Master in International Management – globalny program na globalne wyzwania

GRZEGORZ M. AUGUSTYNIAK
Szkola Główna Handlowa
w Warszawie

Ponad 30 lat temu, 2 grudnia 1988 r., z inicjatywy czterech głównych szkół biznesu: paryskiej HEC, Uniwersytetu Bocconi w Mediolanie, ESADE w Barcelonie oraz Wydziału Zarządzania Uniwersytetu w Kolonii, został podpisany akt założycielski Wspólnoty Europejskich Szkół Zarządzania występującej do dziś pod akronimem CEMS (*Community of European Management Schools*). Jego efektem było stworzenie unikatowego, jednorocznego programu wspólnych studiów prowadzonego w języku angielskim, opartego nie tylko na najlepszych praktykach kształcenia menedżerskiego, ale też tworzonego w ścisłej współpracy z największymi korporacjami międzynarodowymi. W odróżnieniu od przeżywających w tym czasie rozkwit programów MBA (dla których CEMS był alternatywą), studia te były adresowane przede wszystkim do studentów nieposiadających doświadczenia zawodowego, najczęściej kontynuujących studia magisterskie bezpośrednio po ukończeniu studiów licencjackich lub studiujących w ramach studiów jednolitych (które w tamtym czasie były standardem, chociażby w naszej części kontynentu). Obecnie studia takie określa się jako *pre-experience Master's studies*.

zastępca dyrektora w Centrum Współpracy Międzynarodowej SGH i kierownik akademicki programu CEMS w tej uczelni; absolwent Wydziału Handlu Zagranicznego SGH; stypendysta rządu kanadyjskiego oraz Fundacji Mellona (USA) – w ramach stypendiów odbył staże naukowe w uniwersytetach Carleton (Ottawa), Calgary, University of British Columbia w Vancouver oraz Carlson School of Management w Uniwersytecie Minnesoty; absolwent szkoły letniej i szkoleń dydaktyczno-naukowych i menedżerskich w Wirtschftsuniversität w Wiedniu, IESE w Barcelonie oraz w Association of Overseas Technical Scholarship w Tokio. Konsultant w zakresie wdrażania programów poprawy produktywności; prowadził wykłady w zakresie zarządzania logistycznego i TQM w ramach programów Executive MBA w SGH. Obecnie jest wykładowcą studiów podyplomowych. Trener w zakresie zarządzania logistycznego, kompleksowego zarządzania jakością i zarządzania kapitałem ludzkim. Autor kilkunastu publikacji krajowych i zagranicznych oraz tłumaczeń w www.dziedzinach.

Początkową misją programu CEMS było wyznaczanie standardów doskonałości w edukacji menedżerskiej, we współpracy ze wspomnianymi partnerami korporacyjnymi, którzy stali się częścią tej organizacji jako pełnoprawni członkowie. Ich udział gwarantował, że absolwent CEMS zdobył wiedzę i doświadczenie pozwalające na wcześniejsze rozpoczęcie kariery zawodowej i zyskanie szybkiego awansu, porównywalne do

osiąganych przez absolwentów czołowych programów MBA i Executive MBA. Pierwszymi partnerami rekomendowanymi przez uczelnie założycielskie CEMS były cztery podmioty: Credit Lyonnais, Procter & Gamble, Dresdner Bank i KPMG. Struktura programu zapewniała zarówno międzynarodowy, jak i praktyczny charakter studiów i opierała się na filarach, które obowiązują do dziś, choć w znacznie zmienionej formie i treści. Te filary to:

- obowiązek studiowania przez co najmniej jeden semestr w innej uczelni partnerskiej;
- biegła znajomość minimum dwóch języków obcych;
- realizacja określonej liczby przedmiotów dotyczących międzynarodowych zagadnień z zakresu ekonomii, zarządzania i finansów;
- udział w projekcie biznesowym (projekcie doradczym);
- realizacja warsztatów umiejętności praktycznych (głównie tzw. miękkich);
- ukończenie 8-tygodniowej praktyki za granicą.

Program nie wymaga pisania odrębnej pracy magisterskiej, gdyż warunkiem zaliczenia programu jest ukończenie studiów na uczelni macierzystej studenta i pomyślne zrealizowanie wszystkich wymaganych elementów programu CEMS. Z powodu różnych systemów prawnych obowiązujących w poszczególnych krajach program ten może być osobnym kierunkiem studiów lub ścieżką studiów realizowaną równolegle ze studiami magisterskimi w danej uczelni. To jeden z wielu elementów elastyczności programu CEMS, które w przeszłości utorały jego drogę do globalizacji.

Askoro mowa o globalizacji: początkowym założeniem było włączanie do programu kolejnych, wybranych uczelni europejskich i globalnych partnerów korporacyjnych. Zasada doboru uczelni była bardzo prosta: tylko jedna, najlepsza uczelnia z wybranych krajów europejskich, których poziom kształcenia,

współpracy z biznesem lub tradycje spełniają wysokie wymagania stowarzyszenia. W połowie lat 90. zapadła pierwsza, przełomowa decyzja o otwarciu CEMS na wybrane uczelnie z krajów postkomunistycznych, tj. Czech (Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Pradze), Polski (SGH) i Węgier (dzisiejszy Corvinus University – ówczesnie występujący pod nazwą Budapest University of Economic Sciences and Public Administration). Nieco później, bo już w XXI w., do uczelni członkowskich dołączyła szkoła biznesu Państwowego Uniwersytetu w Sankt Petersburgu. Łączna liczba uczelni stowarzyszonych w CEMS osiągnęła poziom 20 (a liczba partnerów korporacyjnych przekroczyła 50) i raczej nie ma planów, aby kolejne uczelnie z Europy dołączyły do tej grupy. Jednym z istotnych czynników (poza oczywistym wyzwaniem wynikającym z koordynowania programu przy tak licznej grupie podmiotów) była decyzja z 2007 r. o rzeczywistej globalizacji programu poprzez włączenie weń szkół biznesu spoza Europy. Wraz z nową strategią CEMS dokonał także zmiany nazwy na Globalny Alians w Edukacji Menedżerskiej (The Global Alliance in Management Education), pozostawiając pierwotny akronim CEMS, który był już wtedy wysoce rozpoznawalny. W ślad za tym przyszedły decyzje o przyjęciu pierwszych uczelni spoza Europy (Sydney, Singapur i Sao Paulo).

Obecnie alians podwoił liczbę uczelni członkowskich (w stosunku do tej z przełomu wieków) i przekroczył liczbę 70 partnerów korporacyjnych i społecznych. Obecność tych ostatnich to odzwierciedlenie innej ważnej zmiany, która jest teraz wprowadzana w CEMS. Zmianę tę, wyrażoną w nowej misji i wizji CEMS, stanowi skupienie wysiłku programu na kształceniu studentów i absolwentów, którzy nie tylko są przygotowani do pracy w środowisku wielokulturowym, ale przede wszystkim wyróżnia ich wrażliwość i odpowiedzialność społeczna. W przekazie marketingowym CEMS zaczął być promowany jako program dający symboliczny paszport do globalnego obywatelstwa w świecie

opartym na różnorodności i eliminującym wykluczenie społeczne.

Zasady i wartości programu CEMS, choć powstały jeszcze przed wybuchem pandemii COVID-19, nie tylko nie straciły na aktualności, ale także doskonale wpisują się w wyzwania stojące przed światem po opłaceniu tej i być może kolejnych pandemii.

Program CEMS to jednak nie tylko ambitna misja i wizja, ale przede wszystkim ogromne wyzwanie z punktu widzenia organizacyjnego (34 uczelnie z całego świata o różnych systemach i tradycjach edukacyjnych i ponad 70 partnerów korporacyjnych i społecznych – każdy także o specyficznej kulturze organizacyjnej, reprezentujących bardzo różne branże i cele działalności), edukacyjnego (zapewnienie najwyższej jakości i spójności programu w zgodzie z jego zasadami i celami) i logistycznego. Dlatego warto, choćby ogólnie, przybliżyć strukturę programu oraz zasady zarządzania aliansem.

Pierwszym krokiem w realizacji celów CEMS jest właściwa selekcja kandydatów. W trakcie rekrutacji, oprócz konieczności m.in. wykazania się odpowiednią znajomością języka angielskiego oraz dobrymi wynikami w nauce, każdy kandydat jest oceniany na podstawie CEMS-owego profilu kandydata, opisanego w trzech kategoriach:

- potencjał intelektualny oraz wiedza – potencjał intelektualny, doskonałość akademicka, wiedza z obszaru biznesu;
- osobowość kandydata oraz umiejętności miękkie – dążność do osiągnięć, umiejętności interpersonalne, uczciwość, krytyczne myślenie, motywacja do programu CEMS MIM;
- orientacja międzynarodowa – umiejętności językowe, otwartość na otoczenie międzynarodowe oraz umiejętność funkcjonowania w środowisku międzykulturowym.

CEMS - OKNO NA ŚWIAT

ANNA FLIS

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Pradze
(2018/2019)

Z całym przekonaniem mogę powiedzieć, że program CEMS dał mi o wiele więcej, niż się spodziewałam. Niesamowite wspomnienia, wzajemne korzyści z wymiany myśli i doświadczeń, przyjaźnie na całe życie i, w moim przypadku, przełomowy zagraniczny staż, który miał kluczowy wpływ na moją aktualną sytuację zawodową – tak mogę podsumować swoje fantastyczne doświadczenia z CEMS. Absolutnie wyjątkowe jest to, że ta międzynarodowa sieć jest ogromna – na absolwentów programu można trafić wszędzie, a do tego traktują się oni nawzajem jak członkowie wielkiej rodziny.

Przy wyborze kandydatów brane są pod uwagę także inne aspekty, które stwarzają równe szanse dla wszystkich kandydatów niezależnie od ich sytuacji materialnej, pochodzenia itp. Przyjęcie do programu wiąże się z otrzymaniem przydziału na wyjazd na obowiązkowy semestr za granicą w jednej z uczelni członkowskich.

Osiągnięcie tych celów odzwierciedla struktura programu przedstawiona w poniższej tabeli.

Zakwalifikowany student, w zależności od modelu kształcenia (jako ścieżka studiów lub osobny kierunek), realizuje rok studiów według zasad CEMS. Warunkiem uzyskania dyplomu CEMS jest uzyskanie dyplomu uczelni macierzystej oraz odbycie co najmniej 8-tygodniowej praktyki międzynarodowej. Aby zapewnić spójność programu przy tak dużej różnorodności uczelni,

w program CEMS MIM jest wbudowany szereg elastyczności i zasad, które pozwalają studentom i uczelniom wkomponować CEMS do swojej lokalnej struktury.

Gdy student zakończy pomyślnie wszystkie etapy i elementy programu, może odebrać dyplom CEMS, który uroczystie jest wręczany podczas ceremonii graduacji w czasie dorocznego zgromadzenia CEMS (Annual Events). Graduacji coraz częściej towarzyszy lokalna ceremonia na uczelni macierzystej absolwenta. W zdecydowanej większości uczelni nie wprowadzono odrębnego czesnego za udział w programie,

co ułatwia realizację założenia równego dostępu do programu niezależnie od statusu majątkowego. Jest to możliwe, gdyż finansowanie programu odbywa się poprzez coroczne opłaty członkowskie wpłacane przez uczelnie (10 tys. euro) i partnerów korporacyjnych (25 tys. euro).

Jednym z najważniejszych wyróżników programu CEMS MIM jest wysoka jakość oferty dydaktycznej oraz możliwość realizowania międzynarodowej kariery zawodowej. Ta jakość zaczyna się już na etapie doboru członków aliansu, a kończy się na dość złożonym procesie oceny poziomu zajęć i obsługi

TABELA 5. Ramowy program jednoročných studiów magisterskich CEMS MIM w SGH

Jednoroczny program studiów magisterskich CEMS MIM					
Sierpień-styczeń Semestr 1, uczelnia 1		Luty-lipiec Semestr 2, uczelnia 2			Semestr 3, praktyka międzynarodowa
3 ECTS	30 ECTS	1 ECTS	15 ECTS	15 ECTS	min. 8 tygodni
Tygodniowe seminarium blokowe (3 ECTS)	Global strategii i inne przedmioty z oferty CEMS	Global citizenship (seminarium blokowe)	Global Leadership i inne przedmioty z oferty CEMS	Projekt biznesowy (Business Project)	Praktyka za granicą (lub krajowa, jeśli oba semestry są realizowane za granicą) Poza okresem zajęć, przed zakończeniem, w trakcie kończenia lub po zakończeniu roku studiów
Seminarium umiejętności praktycznych (Skill Seminars) 2 ECTS		Realizacja ew. zaległych przedmiotów lub realizacja przedmiotów przed rozpoczęciem programu			
min. 24-max. 37,5 ECTS		min. 24-max. 37,5 ECTS			do 15 ECTS
Zdobycie min. 5 ECTS w przedmiotach rozwijających twarde umiejętności (np. metody ilościowe) realizowane w ramach 45 ECTS za przedmioty CEMS					
Egzaminy lub kursy akredytowane z drugiego języka obcego (Language assessment)					

Rekrutacja
Listopad-styczeń poprzedzającego roku akademickiego

Uzyskanie dyplomu SGH i zaliczenie wszystkich elementów programu pół do półtora roku po zakończeniu programu

Dyplom CEMS MIM

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.cems.org>

(dokonywany przez studentów) oraz okresowej ocenie koleżeńskiej (*peer review*) i ustawicznej wymianie najlepszych praktyk. Przy tej okazji warto wspomnieć, że SGH w roku akademickim 2016/2017 została wyróżniona nagrodą Uczelni Roku w CEMS przyznawaną na podstawie wspomnianych studenckich ankiet oceny. Biorąc pod uwagę renomę i zasoby wiąższości uczelni partnerskich, jest to ogromne osiągnięcie i dowód na to, że system wymiany doświadczeń pozytywnie wpływa na podwyższanie i wyrównywanie poziomu kształcenia wewnątrz aliansu.

Podsumowując, program CEMS ma kilka cech, które wyróżniają go na tle innych programów podwójnego czy wspólnego dyplomu:

- międzynarodowy charakter oparty na różnorodności;
- ponad 1200 studentów reprezentujących 72 narodowości;
- ponad 14 000 absolwentów reprezentujących 108 narodowości i pracujących w 75 krajach świata;
- 100 proc. rekomendacji programu przez absolwentów;
- 97 proc. z nich jest zatrudnionych lub kontynuuje edukację;
- 91 proc. pracuje lub pracowało w dwóch lub więcej krajach świata;
- 75 proc. pracuje dla korporacji międzynarodowych;
- 51 proc. pracowało lub pracuje u partnerów korporacyjnych lub społecznych CEMS;
- 49 proc. pracuje za granicą.

Losy absolwentów z punktu widzenia branż, w których są zatrudnieni, są także bardzo różnorodne:

- 21 proc. pracuje w firmach consultingowych;
- 14 proc. jest zatrudnionych w sektorze finansowym;
- 14 proc. pracuje w firmach produkcyjnych;
- pozostali są zatrudnieni w szeregu innych branż lub założyli własną firmę.

Najczęściej zajmowane stanowiska to: konsultant – 23 proc., pracownik działu marketingu – 13 proc., stanowiska menedżerskie – 13 proc. Ta wysoka zatrudnialność absolwentów programu to także efekt włączenia firm w proces kształcenia oraz organizacji targów pracy (CEMS Career Forum) czy innych wydarzeń, w których partnerzy korporacyjni i społeczni odgrywają istotną rolę.

Powyższe liczby także doskonale opisują program CEMS, jego misję i wizję. Dzięki swojej reputacji (pierwsza dziesiątka rankingów Financial Times, The Economist, QS Ranking) staje się dla wielu organizacji i uczelni punktem odniesienia w zakresie odpowiedzialnej społecznie edukacji. Jesteśmy dumni, że taki program jest także dostępny w Polsce (mamy już blisko 750 absolwentów), i mamy nadzieję, że wkrótce grono kandydatów do programu CEMS MIM w SGH znacząco się powiększy. Naprawdę warto skorzystać z tej okazji.

CEMS – OKNO NA ŚWIAT

TOM ZACHARSKI

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Uniwersytet Korwina w Budapeszcie
(2008/2009)

Program CEMS był doskonałym uzupełnieniem moich studiów na SGH, gdyż dał mi unikalną perspektywę międzynarodowych praktyk biznesowych i przede wszystkim tego, jak współpracować efektywnie z osobami z zagranicy. To pomogło mi nie tylko skutecznie adresować międzynarodowe problemy biznesowe, ale również pozwoliło mi być bardziej kreatywnym i elastycznym w pracy. Ponadto była to dobra zabawa – pozostajemy w kontakcie z wieloma osobami, które poznałem w trakcie programu, i wciąż jesteśmy przyjaciółmi.

Network on Humanitarian Action (NOHA) – międzynarodowa sieć kształcenia w zakresie pomocy humanitarnej

DR HAB. PATRYCJA GRZEBYK,
PROF. UW
Uniwersytet Warszawski

Network on Humanitarian Action (NOHA) to sieć 10 uczelni europejskich prowadzących wysokiej jakości kształcenie w zakresie studiów humanitarnych w celu profesjonalizacji sektora humanitarnego i współpracujących w tym zakresie z grupą uniwersytetów pozaeuropejskich ze wszystkich kontynentów. Z uwagi na skomplikowanie współczesnego świata, zarówno relacji społecznych, jak i stosunków międzynarodowych, pomoc humanitarna nie opiera się – jak w przeszłości – na dobrej woli żądnych przygód pasjonatów, ale świadczona jest przez pracowników sektora humanitarnego wykształconych w tym kierunku, rozumiejących uwarunkowania antropologiczne, geopolityczne, zdrowotne i prawne pomocy humanitarnej, a także potrafiących przygotowywać projekty oraz zarządzać pomocą humanitarną.

dyrektor Network on Humanitarian Action na Uniwersytecie Warszawskim, specjalizuje się w prawie międzynarodowym. Autorka licznych publikacji, w tym monografii: *Cele osobowe i rzeczowe w konfliktach zbrojnych w świetle prawa międzynarodowego*, WN Scholar, 2018; *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*, Routledge, 2013. Wspólnie z dr Elżbietą Mikos-Skużą redaktor książki *Pomoc humanitarna w świetle prawa i praktyki*, WN Scholar, 2016. Laureatka m.in. Nagrody im. Manfreda Lachsa oraz stypendiów Fundacji na rzecz Nauki Polskiej, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Obecnie kierownik grantu NCN: *Efektywność próśb o wydanie opinii doradczej przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości i samych opinii doradczych w stosunkach międzynarodowych (2021-2024)*. Wykładała na uniwersytetach w Barcelonie, Bolonii, Cambridge, Genewie, Kijowie, Madrycie, Monachium, Pekinie, Tajwanie, Zagrzebiu. Więcej: <https://uw.academia.edu/PatrycjaGrzebyk>.

Istnieje kilka uniwersytetów na świecie prowadzących takie studia samodzielnie. NOHA to jedyna sieć uniwersytecka, co ma istotne znaczenie, jeśli wziąć pod uwagę wielodyscyplinarność tych studiów i różnorodność kompetencji, jakie student powinien osiągnąć, a tym samym szczególny walor studiów wspólnych.

DR ELŻBIETA MIKOS-SKUZA Uniwersytet Warszawski

adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego i profesor wizytujący w Kolegium Europejskim w Natolinie. Specjalizuje się w prawie międzynarodowym publicznym, zwłaszcza międzynarodowym prawie humanitarnym konfliktów zbrojnych. Kieruje studiami magisterskimi na kierunku Humanitarian Action w języku angielskim, prowadzonymi w ramach konsorcjum uniwersyteckiego Network on Humanitarian Action, i studiami podyplomowymi pomocy humanitarnej w języku polskim na Uniwersytecie Warszawskim. Od kilku dekad jest wolontariuszką Polskiego Czerwonego Krzyża, m.in. piastowała funkcję wiceprezesa PCK. Jest też wiceprzewodniczącą Międzynarodowej Komisji Humanitarnej ds. Ustalania Faktów, utworzonej na podstawie jednej z umów międzynarodowych dotyczących ochrony ofiar konfliktów zbrojnych i badającej zarzuty popełnienia zbrodni wojennych, a także pełnym członkiem Międzynarodowego Instytutu Prawa Humanitarnego w San Remo. Publikuje w językach angielskim i polskim. Wykładała w: Aix-en-Provence, Belgradzie, Bratysławie, Brugii, Brukseli, Budapeszcie, Erewaniu, Giessen, Hadze, Lublanie, Luksemburgu, Lwowie, Moskwie, Rovaniemi, San Remo i Wilnie.

NOHA powstała w 1993 r. z inicjatywy 5 uniwersytetów europejskich, które przygotowały wspólny program studiów: Université catholique de Louvain z Belgii, Universidad de Deusto z Hiszpanii, Aix-en-Provence Université (obecnie Aix-Marseille Université) z Francji, Ruhr-Universität Bochum z Niemiec i University of Oxford z Wielkiej Brytanii. Z upływem czasu skład NOHA się zmieniał. Obecnie należą do niej (w kolejności chronologicznej): Université catholique de Louvain z Belgii, Universidad de Deusto z Hiszpanii, Aix-Marseille Université z Francji, Ruhr-Universität Bochum z Niemiec, University College Dublin z Irlandii, Uppsala Universitet ze Szwecji, Rijksuniversiteit Groningen z Holandii, Uniwersytet Warszawski z Polski, Vilniaus Universitetas z Litwy i L-Universitá ta' Malta z Malty.

Wkrótce po swoim powstaniu NOHA uzyskała wsparcie Unii Europejskiej (wówczas EWG), zwłaszcza Komisji Europejskiej i jej dyrektoriatów generalnych do spraw: pomocy humanitarnej (obecnie: ds. pomocy humanitarnej i ochrony ludności), w skrócie DG ECHO, oraz oświaty i kultury, w skrócie

DG EAC. Nowy program posiadał szczególnie istotne znaczenie dla pierwszej z wymienionych instytucji, czyli DG ECHO, która powstała rok wcześniej niż NOHA (w 1992 r.) w kontekście konfliktu na Bałkanach toczącego się w pierwszej połowie lat 90. XX w. i od razu doświadczyła negatywnych konsekwencji braku personelu wykształconego w profesjonalnym udzielaniu pomocy humanitarnej. Wsparcie ze strony DG ECHO było udzielane przez 25 lat i polegało na grantach finansowych dla NOHA, przyjmowaniu studentów NOHA na praktyki, a absolwentów do pracy.

Głównym osiągnięciem NOHA pozostaje wspólny program magisterski w zakresie Humanitarian Action realizowany i wielokrotnie modyfikowany od 1994 r. Obecnie uczestniczy w nim, na podstawie umowy konsorcjum z 2017 r., 8 uczelni NOHA, czyli wszystkie z wyjątkiem Université catholique de Louvain z Belgii i Vilniaus Universitetas z Litwy.

Jest to program dwuletni, prowadzony w języku angielskim, przewidujący znaczącą mobilność studentów i, w mniejszym zakresie, nauczycieli akademickich. Zaczyna się programem intensywnym organizowanym na Uniwersytecie Warszawskim dla wszystkich nowo przyjętych studentów NOHA we wrześniu każdego roku. W pierwszym semestrze, którego program jest identyczny na każdej uczelni członkowskiej konsorcjum, student uczęszcza na zajęcia na uniwersytecie wybranym przez siebie jako uczelnia macierzysta. W drugim semestrze studiuje na innej uczelni NOHA wybranej przez siebie jako uczelnia goszcząca, ze względu na jej specjalizację tematyczną (np. UW specjalizuje się w pomocy humanitarnej w sytuacji konfliktu zbrojnego). W trzecim semestrze student wyjeżdża poza Europę, by poznać specyfikę regionalną świadczenia pomocy humanitarnej na jednym z uniwersytetów partnerskich (np. Universidad Javeriana z Kolumbii, Universitas Gadjah Mada z Indonezji, Université Saint-Joseph de Beyrouth z Libanu, Fordham University z USA) lub w jednej z organizacji humanitarnych pracujących w danym regionie. Powyższe decyzje zależą od tego, czy student wybiera w trzecim semestrze ścieżkę akademicką, czy ścieżkę zawodową. Czwarty semestr to czas przeznaczony na pisanie pracy magisterskiej, często w połączeniu z nieobowiązkowymi praktykami zawodowymi.

Studenci NOHA mają duży wpływ na realizację programu NOHA poprzez rozbudowany system ankiet i swoją reprezentację w Joint Programme Committee, który na bieżąco analizuje i ocenia poszczególne elementy programu. Absolwenci studiów działają natomiast w NOHA w ramach Alumni Community.

Wspólne studia magisterskie NOHA uzyskały przyznany przez Komisję Europejską status: Erasmus Mundus Programme (w 2004 r.), Erasmus Mundus Partnerships Programme (w 2005 r.), Socrates II Programme (w 2006 r.), Erasmus Mundus Master Course w ramach nowego Erasmus Mundus II Programme (na okres 2009-2015), Erasmus Mundus Joint Master Degree (na okresy 2018-2020 i 2020-2023).

Poza wspólnymi studiami magisterskimi NOHA organizuje i współorganizuje liczne szkoły i seminaria tematyczne, zajęcia na poziomie licencyjnym, a także wydaje „Journal of International Humanitarian Action”. NOHA angażowała się w projekty europejskie, takie jak European Universities on Professionalization on Humanitarian Action (EUPRHA), European Humanitarian Partnership (EUHAP) czy związane z tworzeniem European Humanitarian Volunteer Corps, oraz ogólnoswiatowe, jak Światowy Szczyt Humanitarny pod auspicjami ONZ.

Uniwersytet Warszawski został przyjęty do NOHA w 2008 r., przy czym ze względów formalnych nie mógł wówczas uczestniczyć we wspólnym programie magisterskim. UW odpowiadał za organizację programu intensywnego NOHA oraz współorganizował liczne inne wydarzenia NOHA. Formalnie UW przystąpił do tej płaszczyzny współpracy w roku akademickim 2015/2016, organizując interdyscyplinarne anglojęzyczne studia drugiego stopnia na kierunku Humanitarian Action, o profilu ogólnoakademickim. Są one prowadzone wspólnie przez Wydział Prawa i Administracji UW i Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych UW na podstawie porozumienia zawartego w 2014 r. Znakiem wpisują się w strategię działalności obu wydziałów oraz *Strategię Uniwersytetu Warszawskiego*, w szczególności w zakresie postulatu o prowadzeniu studiów i badań interdyscyplinarnych, internacjonalizacji studiów, wzbogaceniu oferty kształcenia dla studentów zagranicznych, zwiększeniu

mobilności studentów oraz praktycznej aplikacji uprawianych dziedzin naukowych.

Prowadzenie studiów Humanitarian Action, których absolwent (w założeniu) powinien otrzymać wspólny dyplom, czyli Joint Master's Degree in Humanitarian Action (a nie tylko dyplom studiów wspólnych), wiąże się z szeregiem wyzwań.

Program studiów jest multidyscyplinarny, co oznacza, że od początku w tworzenie kierunku musiały być zaangażowane osoby z różnych wydziałów uniwersyteckich i nie tylko, gdyż np. moduł poświęcony zdrowiu publicznemu wymagał współpracy z wykładowcami Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego lub ekspertami zewnętrznymi. Skala uzgodnień pomiędzy różnymi jednostkami uczelni zwiększa ilość pracy, jaką trzeba włożyć w funkcjonowanie studiów. Dodatkowo przedstawiciele UW muszą systematycznie brać udział w spotkaniach różnego rodzaju gremiów konsorcjum NOHA (przede wszystkim w tzw. Board of Directors). W przypadku pojawienia się kryzysu, takiego jak pandemia COVID-19, spotkania dotyczące sytuacji na uczelniach NOHA odbywają się co tydzień i trwają po kilka godzin, a podejmowane decyzje wymagają uwzględnienia regulacji krajowych, a nawet regionalnych wszystkich państw, w których działają uniwersytety NOHA. Także organizowanie wspólnych komponentów programu takich jak program intensywny czy wspólne ćwiczenia symulacyjne jest dużym wyzwaniem logistycznym, gdyż w tego typu wydarzeniach bierze udział około 150 studentów oraz około 50-70 osób kadry akademickiej. Program takich wydarzeń musi być zaakceptowany przez wszystkie uczelnie partnerskie, a dobór wykładowców ma uwzględniać potrzeby studentów i m.in. krytykę zbyt europejskiego podejścia do zagadnienia pomocy humanitarnej.

Współpraca międzynarodowa wiąże się z koniecznością uwzględnienia różnych kultur organizacyjnych czy problemów komunikacyjnych (co dla jednej uczelni jest już wiążącą decyzją, którą należy implementować, dla innej uczelni jest jedynie propozycją do przedyskutowania z innymi przedstawicielami własnej uczelni). W przypadku gdy jest wola prowadzenia wspólnie kierunku, wszelkie spory muszą być rozwiązywane w sposób polubowny z nastawieniem na znalezienie wyjścia, a nie analizowanie przyczyn powstania danego problemu, którym może być po prostu błąd ludzki. Niewątpliwie współpraca jest możliwa, o ile zidentyfikuje się właściwą osobę na uczelni partnerskiej, która jest gotowa się w to zaangażować. Kluczem do sukcesu nie jest więc wybranie właściwej uczelni, ale zidentyfikowanie osób, które są w stanie odpowiadać za współpracę na danej uczelni.

Dobra współpraca jest konieczna od pierwszego etapu studiów danej kohorty studentów – czyli od rekrutacji. Otrzymanie wsparcia ze strony Komisji Europejskiej w postaci finansowania stypendiów dla określonej liczby kandydatów pochodzących ze wskazanych regionów wymaga negocjacji, w jaki sposób te stypendia rozdzielić, aby nie tylko przyjąć najlepszych aplikujących, ale także aby równomiernie rozdzielić stypendystów pomiędzy uniwersytety. W niektórych latach brakuje dobrych kandydatów z określonych regionów świata – wówczas konieczne jest zaplanowanie odpowiedniej kampanii reklamującej studia w tymże konkretnym regionie, aby móc wypełnić warunki stawiane przez KE.

Studia, które z założenia mają przyciągać kandydatów z całego świata, wiążą się z koniecznością współpracy ze służbami konsularnymi w wielu krajach. Niestety procedury wizowe czasami trwają miesiącami i nierzadko kandydat, który zyskał aprobatę całego konsorcjum, nie otrzymuje wizy z niezrozumiałych dla nas względów – w takim przypadku miejsce stypendialne przepada, co jest krzywdzące dla innych potencjalnych studentów. Dość odstraszaający dla kandydatów na UW jest wymóg przedstawienia apostilli dyplomów lub dokumentów potwierdzających możliwość podjęcia studiów na poziomie magisterskim na podstawie danego dyplomu, gdy takiego wymogu nie ma na innych uczelniach partnerskich. Funkcjonuje w nich wykaz uczelni z całego świata, których dyplomy uznaje się bez dodatkowych procedur. Wymóg przekazania odpowiednich dokumentów legalizujących dyplomy studiów pierwszego stopnia jest egzekwowany zarówno od studentów, dla których UW jest uczelnią macierzystą, jak i od tych, dla których jesteśmy uczelnią goszczącą. Nierzadko studenci wyrażają frustrację, dlaczego UW żąda od nich dodatkowych dokumentów, skoro ich uczelnia macierzysta zweryfikowała już warunki przyjęcia (w tym odpowiedniego wykształcenia).

W przypadku studiów NOHA na UW dodatkowym wyzwaniem jest fakt, że przyjęte osoby pochodzą z różnych regionów świata (zazwyczaj nie ma na studiach Polaków, co jest głównie spowodowane wysokimi kosztami studiów). Tym samym uczelnia musi szczególną wagę przywiązywać do walki ze wszelkiego rodzaju dyskryminacją, a swoich studentów uczyć na problemy, jakie mogą ich spotkać po przybyciu do Polski. Z dumą jednak odnotowujemy, że nasi studenci są pożądanymi praktykantami np. w Polskiej Akcji Humanitarnej i nierzadko biorą udział w uroczystościach związanych z obchodami świąt narodowych RP.

Duże wyzwanie stanowi koordynowanie działań na rzecz jakości kształcenia. Studenci świetnie się ze sobą komunikują, wymieniają się doświadczeniami i wszelkie niedoskonałości w realizacji programu na danej uczelni są szeroko komentowane. Studenci podnoszą, że skoro płacą takie samo czesne, chcą otrzymywać usługi porównywalnej jakości. Dlatego też w NOHA nieustająco prowadzone są działania na rzecz monitorowania jakości kształcenia, opracowuje się wytyczne co do sylabusów zajęć; wykładowcy wymieniają się doświadczeniami i uczestniczą w szkoleniach.

Wyzwaniem było, i nadal jest, wprowadzenie wspólnego dyplomu. W ramach NOHA większość uczelni zgodziła się przekazać Uniwersytetowi w Bochum kompetencję do wydawania dyplomów w imieniu uczelni NOHA. Jednak ze względu na wymogi krajowe taki dyplom musi być podpisywany przez przedstawicieli niektórych uczelni (Bochum, Groningen, Malta, Deusto) czy rejestrowany w danym ministerstwie ds. szkolnictwa wyższego. To oznacza, że procedura wydawania dyplomu (jeśli wziąć pod uwagę czas oczekiwania na rejestrację, podpisy, przesyłkę kurierską, która w okresie pandemii dodatkowo podlega kwarantannie – nierzadko dwukrotnie: w państwie, w którym przesyłka została nadana, i w państwie, do którego przesyłka jest adresowana) zajmuje od 9 do 12 miesięcy. Co może być zaskakujące, taki okres oczekiwania na dyplom wspólny ocenia się jako stosunkowo krótki, ale zupełnie nie przystaje to do polskich wymogów ustawowych zobowiązujących do wydania dyplomu w ciągu 30 dni (art. 77 ust. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Dz.U., poz. 1668).

Polski ustawodawca przewidział możliwość wydawania dyplomu ukończenia studiów wyższych przez uczelnię zagraniczną, dlatego Uniwersytet Warszawski mógł bez problemu przystąpić do procedury wydawania wspólnego dyplomu. Niestety nie wszystkie państwa UE są na to przygotowane. Przykładowo uniwersytety w Uppsali czy w Dublinie nie mogły – ze względu na ograniczenia krajowe (wymóg wydania dyplomu na terytorium odpowiednio Szwecji lub Irlandii) – do powyższej procedury przystąpić, co oznacza, że konieczne stało się zawieranie osobnych umów o wydawaniu dyplomów studiów wspólnych czy też dyplomów podwójnych. Charakterystyczne, że także w przypadku Uniwersytetu Warszawskiego, o ile opracowano wzór dyplomu studiów wspólnych, o tyle nie przygotowano wzoru dyplomu wspólnego (podobnie jest na innych polskich uczelniach, co częściowo wynika z niezrozumienia różnic pomiędzy dwoma wskazanymi rodzajami dyplomów).

W przypadku studiów Humanitarian Action konieczne jest wprowadzanie wszystkich danych do wewnętrznego Uniwersyteckiego Systemu Obsługi Studiów, nie tylko jeśli chodzi o studentów, którzy wybrali UW jako uczelnię macierzystą, ale także studentów, którzy wybrali UW jako uczelnię goszczącą. Pojawiają się więc spore problemy, gdy inne uczelnie nie przekazują transkryptów ocen albo zasłaniają się koniecznością ochrony danych i niemożnością przekazywania odpowiednich dokumentów. Z opóźnieniem przekazywane są informacje o obronach studentów na innych uczelniach, a wówczas UW ma problem z uzupełnieniem w terminie danych w systemie POL-on.

Dodatkowo w polskim systemie należy wpisać datę obrony, ocenę z pracy dyplomowej, ocenę z obrony pracy – natomiast w wielu państwach nie ma osobnej oceny z obrony i sama instytucja obrony pracy magisterskiej nie istnieje. Problemy rodzi też prawidłowe przeliczenie ocen z jednego systemu na drugi oraz różne zasady liczenia średniej, która decyduje o finalnej ocenie na dyplomie.

Niewątpliwie studia wspólne, zwłaszcza te, które kończą się wydaniem wspólnego dyplomu, wymagają zwiększonej biurokracji. Należy również uwzględnić fakt, że każda uczelnia partnerska przechodzi proces akredytacji i konieczne jest wsparcie ze strony pozostałych uczelni konsorcjum. W przypadku współpracy z Komisją Europejską obowiązki sprawozdawcze są również bardzo obciążające, a ich niedopełnienie wiąże się z dużymi stratami finansowymi.

Pomimo wspomnianych trudności prowadzenie studiów w ramach NOHA przynosi dużo satysfakcji. Studenci w większości doceniają jakość tych studiów, o czym świadczą m.in. pozytywne komentarze zamieszczane w ankietach ewaluacyjnych, np.:

The overall coursework was manageable and very enriching. A great source of motivation was the educational trips to Geneva, Berlin and Auschwitz that really complemented what we were learning in the classroom. The overall approach by UW is really appreciated.

The bonding fostering activities were very much appreciated. The workload was appropriate. With regards to COVID issues, it was a bit hard for students that they were not encouraged to return to their home countries. Nevertheless, coordinators were very supportive and the switch to online was very fast.

Program międzynarodowego kształcenia inżynierów w sieci T.I.M.E.

EWA MROCZEK

Politechnika Wrocławska

Top Industrial Managers in Engineering (T.I.M.E.) jest jednocześnie programem dwukulturowego kształcenia inżynierów zakończonego dyplomami dwóch uczelni partnerskich, a także siecią głównych uczelni technicznych powstałą w Paryżu w 1989 r. i aktywnie się rozwijającą. Inicjatorami powstania sieci była grupa 16 uczelni z 10 krajów europejskich, a dziś sieć tworzy 57 uczelni z 25 krajów świata. Członkowie sieci T.I.M.E. są instytucjami o silnej pozycji w badaniach naukowych i kształceniu, posiadającymi ugruntowane kontakty z przemysłem i zaangażowanymi we współpracę międzynarodową.

Ideą przewodnią utworzenia sieci T.I.M.E. było głębokie przekonanie, że program studiów magisterskich prowadzony przez dwie uczelnie partnerskie, połączony z pełną integracją studentów na uczelni goszczącej, nauką języków obcych i zdobyciem kwalifikacji zawodowych w innym kraju stanowi najlepszą metodę kształcenia inżynierów na potrzeby międzynarodowego rynku pracy. Takie przekonanie jest dzisiaj oczywiste, ale z końcem lat 80. XX w. wydawało się przełomowe. Gruntem, na którym można zbudować program studiów

-absolwentka filologii romańskiej oraz studiów podyplomowych Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej na Uniwersytecie Wrocławskim, Public relations w praktyce w Akademii Leona Koźmińskiego oraz programu Executive MBA w Polsko-Amerykańskiej Szkole Biznesu Politechniki Wrocławskiej. Od 2009 r. zawodowo związana z Politechniką Wrocławską, w tym od 2011 r. koordynatorka programu podwójnego dyplomowania T.I.M.E. oraz projektów wspólnych studiów. Od 2017 r. kieruje Sekcją Rekrutacji i Wsparcia Studentów Zagranicznych w Dziale Współpracy Międzynarodowej, gdzie zajmuje się m.in. rekrutacją stypendystów programów NAWA i Funduszu Wyszehradzkiego. Przewodnicząca IROs Forum w 2014 r., zainicjowała współpracę polsko-brazylijską pomiędzy sieciami IROs Forum i Network of International Offices of Rio de Janeiro Higher Education Institutions REARI-RJ. Autorka artykułu *Szkoły letnie – sposób na umiędzynarodowienie uczelni* w publikacji *Czas internacjonalizacji II. Perspektywy, priorytety, projekty*, pod red. dr Bianki Siwińskiej i prof. Grzegorza Mazurka, *Perspektywy*, 2017. Prelegentka konferencji, m.in.: „Podwójne dyplomy jako filar międzynarodowych partnerstw strategicznych” (Politechnika Łódzka, 2018), „Studenci zagraniczni w Polsce” (UAM, 2014) oraz „Kompetencje interkulturowe w edukacji językowej” (FRSE, Warszawa 2014).

prowadzący do uzyskania tzw. *double degree*, jest ścisła współpraca uczelni oraz zaangażowanie kadry akademickiej i administracyjnej w dwóch krajach, niezbędna do zdefiniowania wspólnej ścieżki kształcenia z poszanowaniem różnic i lokalnej specyfiki wynikającej z odmiennej organizacji studiów i przepisów prawa. Studenci realizujący część kształcenia na uczelni partnerskiej dzięki podpisanym umowom oraz uzgodnionym programom studiów uzyskują dwa dyplomy: uczelni macierzystej i uczelni partnerskiej. Program *double degree* zakłada możliwość wydłużenia studiów o rok bez ponoszenia kosztów opłat czesnego. Warunkiem wydania dyplomu przez uczelnię partnerską jest uzyskanie dyplomu na uczelni macierzystej, a student uzyskuje dwa dyplomy po spełnieniu wymagań obu uczelni. Program podwójnego dyplomowania wymaga od studentów dużego zaangażowania, dobrej samoorganizacji i jest pewnego rodzaju inwestycją na przyszłość, ale w efekcie daje dużo większe możliwości zdobycia dobrego wykształcenia, ciekawej i dobrze płatnej pracy i rozwoju kariery.

Od momentu powstania sieci T.I.M.E. ponad 5 tys. studentów ukończyło program podwójnego dyplomu w ramach podpisanych ponad 300 umów i zdobyło możliwość zatrudnienia na globalnym rynku pracy. Ich międzynarodowe kariery są bardzo często imponujące dzięki uzyskaniu dyplomów dwu renomowanych uczelni. Absolwenci programu skupieni są w T.I.M.E. Alumni Association, które działa na rzecz promowania takiej formy kształcenia wśród studentów poprzez prezentację własnych doświadczeń i tutoring.

Współpraca uczelni w ramach sieci umożliwia, poza realizacją programów *double degree*, także poznanie różnych systemów edukacji na świecie, dążenie do realizowania wspólnych doktoratów, wymianę dobrych praktyk w realizacji wspólnych projektów i znalezienie sprawdzonych

partnerów do tworzenia konsorcjów ubiegających się o dofinansowanie z programów UE, jak np. Erasmus Mundus Joint Master Degree, Horyzont Europa, Partnerstwa Strategiczne. Sieć jest także partnerem w projektach realizowanych przez konsorcja, w których zaangażowana jest co najmniej jedna uczelnia członkowska sieci, np. w projekcie wspólnych studiów Erasmus Mundus Chemical Nanoengineering (CNE). Więcej informacji na temat bieżących projektów można znaleźć na stronie internetowej: <https://timeassociation.org/eu-projects/>.

Ciekawą propozycją sieci są organizowane corocznie szkoły letnie TESS (T.I.M.E. European Summer School), które oferują pogłębione poznanie relacji między zrównoważonym rozwojem a warunkami ekonomicznymi w skali globalnej i zachęcają uczestników do rozwiązywania rzeczywistych problemów współczesnego świata, jak np. ucieczka od biedy poprzez zrównoważony rozwój. Kursy są realizowane z wykorzystaniem metodologii Project Based Learning. Dwie polskie uczelnie członkowskie sieci T.I.M.E. – Politechnika Wrocławska i Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie – wraz z francuską École Centrale Marseille i niemiecką RWTH Aachen uzyskały aprobatę wspólnego projektu i dofinansowanie do zorganizowania szkoły letniej 4 T.I.M.E. TECH udostępnionej w formie zdalnej w lipcu 2021 r. Szkoła letnia umożliwiła studentom pracę w międzynarodowej grupie pod okiem zagranicznych wykładowców, a także będzie promować ofertę każdej z uczelni i zachęci studentów do wzięcia udziału w programie podwójnego dyplomowania.

Aktualna lista uczelni członkowskich sieci T.I.M.E. znajduje się na stronie internetowej: <https://timeassociation.org/time-members/>.

Forest Information Technology

- nowoczesne technologie w leśnictwie

DR INŻ. ARKADIUSZ GRUCHAŁA
Szkoła Główna Gospodarstwa
Wiejskiego w Warszawie

Forest Information Technology (FIT) to specjalność realizowana w języku angielskim na II stopniu studiów stacjonarnych kierunku leśnictwo. FIT jest wspólnym przedsięwzięciem Wydziału Leśnego SGGW i Wydziału Lasu i Środowiska Uniwersytetu Zrównoważonego Rozwoju w Eberswalde w Niemczech (Fachbereich für Wald und Umwelt, Hochschule für nachhaltige Entwicklung Eberswalde). Początek tej specjalności to rok 2005, kiedy 15 czerwca, podczas obchodów 175-lecia nauki i edukacji leśnej w Eberswalde, podpisano porozumienie o prowadzeniu wspólnych studiów.

Dodać należy, że ze strony polskiej specjalność jest akredytowana przez Polską Komisję Akredytacyjną (PKA), natomiast po stronie partnera z Niemiec specjalność FIT jest akredytowana przez niemiecką Akkreditierungsagentur für Studiengänge der Ingenieurwissenschaften, Informatik, Naturwissenschaften und Mathematik (ASIIN), czyli Agencję Akredytacyjną Programów Studiów Inżynierii, Informatyki, Nauk Przyrodniczych i Matematyki. To stowarzyszenie non profit, które pozostaje liderem w kraju (Niemcy) i za granicą w akredytacji programów z zakresu inżynierii, nauk przyrodniczych, matematyki, informatyki oraz

-absolwent Wydziału Leśnego SGGW (kierunek leśnictwo). Pracę dyplomową pisał z obszaru analizy dóbr publicznych w leśnictwie, a doktorat obronił na Wydziale Leśnym SGGW z zakresu zarządzania zasobami ludzkimi. Od 2001 r. zawodowo związany z Wydziałem Leśnym SGGW (obecnie z Instytutem Nauk Leśnych SGGW). Pełnił szereg funkcji, w tym m.in.: prodziekana ds. dydaktyki (obecnie 3. kadencja), kierownika Zakładu Ekonomiki Leśnictwa (obecnie 2. kadencja), pełnomocnika Rektora SGGW ds. jakości kształcenia, pełnomocnika dziekana ds. jakości kształcenia i współpracy z pracodawcami. Członek komisji Rektora i Senatu SGGW, w tym komisji dydaktycznej, współpracy międzynarodowej, wynagrodzeń motywacyjnych i rozwoju kadr. Kierownik projektów badawczych finansowanych przez Państwowe Gospodarstwo Leśne – Lasy Państwowe z zakresu budowy profili stanowiskowych kadry kierowniczej, określania ścieżek kariery czy analizy czasu pracy. Członek międzynarodowych zespołów badawczych w programach POL-EDDA, FORMIT, TECH4EFFECT. Wydziałowy koordynator programów NCBiR – POWER, dotyczących rozwijania dodatkowych kompetencji i staży zawodowych studentów oraz profesorów wizytujących. Inicjator wymiany studenckiej – cyklicznie corocznie (od 10 lat) pomiędzy Wydziałem Leśnym SGGW a Wydziałem Leśnym i Technologii Drewna na Czeskim Uniwersytecie Rolniczym w Pradze (Česká zemědělská univerzita v Praze, ČZU). Prelegent konferencji naukowych krajowych i zagranicznych, w tym m.in. na Światowym Kongresie IUFRO we Freiburgu (2017).

DR INŻ. KAROL BRONISZ

**Szkoła Główna
Gospodarstwa
Wiejskiego
w Warszawie**

absolwent Wydziału Leśnego SGGW (kierunek leśnictwo). Pracę dyplomową pisał z zakresu dendrometrii (dotyczyła sposobów określania miąższości drzew). Doktorat obronił na Wydziale Leśnym SGGW, z zakresu modelowania wzrostu drzew i drzewostanów. Od 2012 r. zawodowo związany z Wydziałem Leśnym SGGW (obecnie z Instytutem Nauk Leśnych SGGW). Pełnił m.in. funkcje koordynatora ds. specjalności Forest Information Technology w Wydziale Leśnym SGGW w Warszawie czy członka komisji Rektora i Senatu SGGW ds. współpracy międzynarodowej. Kierownik projektu badawczego finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki z zakresu przyrostu drzew w odniesieniu do zmian klimatu. Członek międzynarodowych zespołów badawczych oraz koordynator wyodrębnionych zadań w programach: FORMIT (7. Program Ramowy) i TECH4EFFECT (Horyzont 2020). Prelegent konferencji naukowych krajowych i zagranicznych, w tym m.in. na Światowym Kongresie IUFRO (Niemcy, Freiburg, 2017) czy wspólnej konferencji organizowanej przez Southern And Northeastern Mensurationists i IUFRO w Virginia Tech (USA, Blacksburg, 2018). Uczestnik staży zagranicznych, m.in. w University of Eastern Finland (Finlandia, Joensuu, 2019).

medycyny i ekonomii. ASIIN jest wspierana przez sojusz obejmujący uniwersyte-ty, stowarzyszenia wydziałów, towarzystwa techniczne i naukowe, organizacje zawo-dowe oraz stowarzyszenia biznesowe, któ-re są wspólnie zaangażowane w rozwój jako-ści w szkolnictwie wyższym. Branżowa Rada Doradcza ASIIN wspiera formułowanie wy-magań praktyki zawodowej dla nowocze-snego szkolnictwa wyższego.

Potrzeba powołania przedmiotowej specjalności podyktowana była szeregiem czynników. Spośród najważniejszych wy-mienić należy:

- rozwojową konieczność opracowywania nowych programów edukacyjnych w języ-ku obcym, w tym z możliwością wykorzy-stania jego elementów w modyfikacjach programu studiów polskojęzycznych;
- możliwość poszerzenia kompetencji ab-solwentów, ze szczególnym uwzględ-nieniem uwarunkowań globalnych;
- otwarcie nowych rynków pracy, w tym niezwiązanych bezpośrednio z działem gospodarki – leśnictwo oraz ułatwienie absolwentom rozpoczęcia kariery za-wodowej w obszarze naukowym.

Charakteryzując program FIT, na-leży zwrócić uwagę na koncepcję podzia-łu modułów kształcenia na trzy kategorie problemowe. Po pierwsze, jest to kategoria „forest”, do której zaliczono moduły kształ-cenia związane z tradycyjnie identyfikowa-nymi działami gospodarki leśnej. Wymienić tu można chociażby takie moduły jak Su-stainable forestry czy Forest biometry, bio-mass and tree ring analysis. Po drugie, ka-tegoria „information”, w której znalazły się moduły związane silnie z informatyką czy nowymi rozwiązaniami informatycznymi. Tu z kolei wymienić można m.in. Data proces-sing and programming czy Approaches and tools for research & monitoring with geoda-ta and remote sensing. Ostatnia kategoria „technology” obejmuje m.in. takie moduły kształcenia jak Digital Processing of Remo-tely Sensed Data czy Forest inventory and modelling, które dotyczą wykorzystania no-woczesnych technologii. Dokonując inne-go podziału w przedmiotowym programie, można znaleźć przedmioty obligatoryjne i fakultatywne.

Zajęcia odbywają się wyłącznie w języku angielskim. Główne formy zajęć to wykłady, ćwiczenia i ćwiczenia terenowe. W realizacji zajęć dydaktycznych na FIT, w zasadzie od początku ich istnienia, wykorzystywano narzędzia kształcenia na odległość. Studia realizowane z partnerem zewnętrznym, ze względu na ich charakter, harmonogram i organizację naturalnie skłaniają do wykorzystania narzędzi online. W szczególności korzysta się z platformy Moodle (obecnie również z platformy Teams), poprzez e-SGGW (<https://e.sggw.pl/>). Przy czym żaden z typowych modułów kształcenia nie jest w całości realizowany online.

Okres studiów obejmuje 2 lata (4 semestry), czyli o jeden semestr więcej niż dla polskojęzycznych studiów drugiego stopnia tego kierunku. Z tego pierwszy semestr obligatoryjnie odbywa się w Eberswalde, drugi obligatoryjnie w Warszawie. Kolejny semestr/semestry studenci spędzają w miejscu, które wybiorą do pisania swojej pracy dyplomowej (magisterskiej). Przedstawiona chronologia zajęć wymaga przeprowadzenia podwójnej rekrutacji. Rekrutacja odbywa się zarówno w Niemczech, jak i w Polsce (dwa systemy rekrutacyjne), w tym samym semestrze (letnim) roku akademickiego poprzedzającego rozpoczęcie kolejnego cyklu studiów, który zaczyna się zawsze od października (semestr zimowy). Przy czym rekrutacja w Niemczech jest nieco wcześniejsza (zwykle kończy się na przełomie maja i czerwca), co wymuszone jest koniecznością spełnienia przez kandydatów formalności wizowych. Większość studentów FIT to studenci spoza UE i formalności zajmują pewien czas. Tylko studenci zrekrutowani w systemie niemieckim mogą rozpocząć rekrutację w systemie polskim – rekrutacja w Polsce odbywa się zwykle na przełomie czerwca i lipca. Specjalność otwarta jest dla wszystkich osób mających stopień licencjata lub inżyniera leśnictwa lub dziedzin pokrewnych (gospodarka przestrzenna, ochrona środowiska, geografia,

Organizacja procesu kształcenia studenta FIT umożliwia także jednoczesne kształtowanie kompetencji technicznych, organizacyjnych i społecznych.

---

technologie informacyjne i informatyczne itp.), pragnących poznać wykorzystanie nowoczesnych technologii do rozwiązywania zagadnień związanych z leśnictwem i szeroko pojętym środowiskiem naturalnym. Jednocześnie należy wykazać się przynajmniej dobrą znajomością języka angielskiego. Program studiów obejmuje łącznie 120 punktów ECTS.

Studia kończą się napisaniem pracy dyplomowej i egzaminem dyplomowym. Bez względu na kraj, w którym napisana została praca, oraz kraj, gdzie odbył się egzamin dyplomowy, absolwenci uzyskują dyplomy magisterskie obydwu uczelni/wydziałów.

Konstrukcja programu studiów FIT odbiega od układów tradycyjnych i pozwala na silniejsze związanie przyczynowo-skutkowe zarówno poszczególnych modułów kształcenia, jak i ich zawartości merytorycznej. Ta organizacja procesu kształcenia studenta FIT umożliwia także jednoczesne kształtowanie kompetencji technicznych, organizacyjnych i społecznych. Przy czym szczególny nacisk kładzie się na formowanie kompetencji, zdolności decyzyjnych, co ma umożliwić absolwentom zajmowanie stanowisk kierowniczych tak w obszarze szeroko

rozumianego leśnictwa, jak i ochrony środowiska, przyrody itp. zarówno na poziomie lokalnym, krajowym, jak i międzynarodowym.

Dodatkowo dobrą praktyką, także związaną z organizacją studiów i potrzebą adaptacji studentów do warunków polskich, jest organizacja Dni Orientacji (*Orientation Day*). Dzieje się to przed rozpoczęciem ich studiów w Polsce i przebiega na dwóch poziomach: ogólnouczelnianym, gdzie poruszane są zagadnienia m.in. związane ze szkoleniem BHP, bibliotecznym, opieką zdrowotną itp. oraz kwestiami dotyczącymi funkcjonowania w Warszawie (w kooperacji z przedstawicielami urzędu miasta), oraz wydziałowym, dotyczącym m.in. kadry nauczycielskiej, regulaminu studiów, dokumentacji przebiegu studiów, harmonogramu zajęć, ważnych terminów, wykorzystywanej infrastruktury (w tym informacja o Leśnym Zakładzie Doświadczalnym i sposobie realizacji zajęć terenowych) czy zakwaterowania.

Warto również zwrócić uwagę, że innowacyjny charakter studiów na specjalności FIT ujawnia się przynajmniej na kilku płaszczyznach. Jednym z aspektów jest wspólne prowadzenie studiów przez dwa różne podmioty, i to pochodzące z różnych krajów. Była to sytuacja wyjątkowa w 2005 r. i także obecnie nie jest to sytuacja częsta. W obszarze leśnictwa w naszym kraju nie znajdujemy drugiego takiego przypadku. Ponadto wspomniany powyżej układ/podział problemowy modułów kształcenia i stosowane metody oraz narzędzia kształcenia wykorzystujące zaawansowane techniki, oprogramowanie, technologie, sprzęt techniczny są wyjątkowe. Wymienić tu można m.in.: drony, naziemny i lotniczy skaning laserowy, zdjęcia satelitarne czy zestawy pomiarowe (Field-Map). Kolejnym ważnym aspektem jest atrakcyjna zawartość poszczególnych modułów kształcenia. Tę atrakcyjność dostrzegają kandydaci na studia, którzy są niezwykle różni – pochodzą

z różnych krajów świata. Do tej pory w programie studiów uczestniczyli studenci z ponad 20 krajów (obecnie na semestrze realizowanym w Warszawie mamy studentów z 15 krajów) – oprócz studentów z Polski i Niemiec gościmy studentów pochodzących z Chin, ze Stanów Zjednoczonych, z Wielkiej Brytanii, Indii, Bangladeszu, Nigerii, Maroka, Iranu, Syrii i in. Międzynarodowy kontekst zawartości programu studiów przekłada się również na odnajdywanie się absolwentów na międzynarodowym rynku pracy. Nie bez znaczenia jest także możliwość wyboru przez studenta miejsca realizacji aż dwóch semestrów kształcenia (jedna lub druga uczelnia).

Zarówno w kontekście wyzwań, jak i innowacyjności specjalności FIT warto wspomnieć o otwartej i elastycznej formie części modułów. Przykładem może być moduł kształcenia Research Project, który wiąże się z koniecznością zrealizowania przez studenta indywidualnego projektu badawczego we współpracy z różnymi instytucjami badawczymi na świecie lub partnerami specjalności. Projekt badawczy prowadzony w ramach przedmiotowego modułu może stanowić początkowy element pracy dyplomowej (choć nie musi). Jego wykonanie odbywa się pod nadzorem opiekuna naukowego (może on w przyszłości być promotorem pracy magisterskiej). Opiekun określa formę zaliczenia modułu. Najczęściej jest to prezentowany publicznie raport z badań (forma zbliżona do egzaminu dyplomowego). Innym przykładem jest moduł kształcenia Special module zmieniający swoją treść i charakter w zależności od potrzeb zgłaszanych przez studentów, interesariuszy zewnętrznych, nauczycieli akademickich czy w związku z okolicznościami, zdarzeniami dotyczącymi kraju realizacji danego semestru, np. katastrofy naturalne czy nowe technologie.

Politechnika Łódzka i jej wieloletnie doświadczenia w realizowaniu umów o podwójnym dyplomie

ADRIANNA KOZŁOWSKA
Politechnika Łódzka

absolwentka filologii angielskiej Uniwersytetu Łódzkiego i prestiżowego kierunku Master of Business Administration Politechniki Łódzkiej i Illinois State University. Od 2001 r. zawodowo związana z Politechniką Łódzką, gdzie realizuje swoje ambicje jako nauczyciel akademicki oraz pracownik administracji centralnej. W 2019 r. objęła stanowisko dyrektora Centrum Kształcenia Politechniki Łódzkiej, odpowiedzialnej za koordynację wszelkich spraw związanych z procesem kształcenia na studiach wyższych i podyplomowych. Stale poszukuje nowych wyzwań, angażując się w projekty krajowe i międzynarodowe. Od kilku lat aktywnie zaangażowana w rozwój innowacyjnych metod kształcenia, autorka wielu programów szkoleniowych oraz trenerka, uczestniczka licznych konferencji, seminariów, a także warsztatów dotyczących szkolnictwa wyższego.

DR INŻ. DOROTA PIOTROWSKA, PROF. PŁ
Politechnika Łódzka

nota biograficzna znajduje się w rozdziale Wstęp na s. 8.

Pierwsze umowy o podwójnym dyplomie Politechnika Łódzka (PŁ) podpisała w 2004 r. z francuskimi uczelniami – École Centrale de Lyon oraz École Nationale Supérieure d'Arts et Métiers (Arts et Métiers) na podstawie umowy o intensywnej wymianie studentów zawartej w 2001 r. W tamtym czasie prowadzenie programów studiów

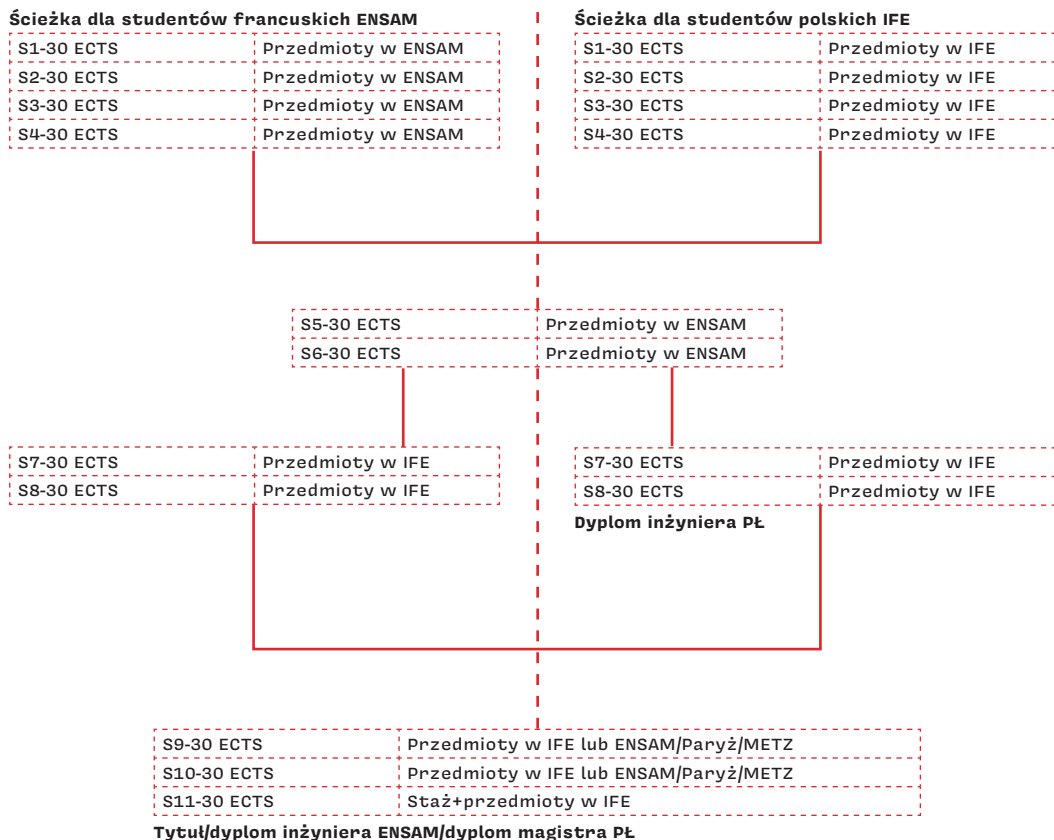
oparte było na tzw. standardach kształcenia opisanych bardzo szczegółowo w *Rozporządzeniu właściwego ministra ds. nauki i szkolnictwa wyższego w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia.*

Należy podkreślić, że od momentu wejścia w życie systemu opartego na efektach kształcenia (obecnie: uczenia się) i wprowadzenia Ram Kwalifikacji Politechnika Łódzka, w zdecydowanej większości przypadków, opiera umowy o podwójnym dyplomie na systemie nadawania podwójnych kwalifikacji polegającym na uznawaniu efektów uczenia się zdobywanych na uczelni partnerskiej. Słowo „dyplom” jest ściśle związane ze słowem „kwalifikacja” zgodnie z definicją przyjętą w 2008 r. w ramach Europejskiej Ramy Kwalifikacji, gdzie kwalifikacja oznacza „formalny wynik procesu oceny i walidacji uzyskany wówczas, gdy właściwy organ stwierdza, że dana osoba osiągnęła efekty uczenia się zgodne z określonymi standardami”. Autonomia programowa uczelni wdrożona nowym prawem w 2011 r. pozwoliła na samodzielne definiowanie standardów i programów kształcenia, które musiały jedynie odnosić się do efektów uczenia się – deskryptorów w Polskiej Ramie Kwalifikacji. Pozwoliło to na szersze otwarcie się na różnorodność oferty dydaktycznej realizowanej przez partnerów zagranicznych.

Od kilkunastu lat stosunkowo prostym procesem było podpisywanie umów o podwójnym dyplomie z uczelniami i krajami, które przyjęły boloński system studiów dwustopniowych, np. z Wielką Brytanią, Holandią czy Niemcami. Negocjacje polegały w dużej mierze na porównywaniu zawartości merytorycznej poszczególnych programów. Nie było jednak większych problemów z rekrutowaniem studentów na poszczególne stopnie studiów, ponieważ w dużej mierze pokrywały się zakresy czasowe studiów pierwszego i drugiego stopnia w krajach europejskich. Jednak nie ze wszystkimi krajami/systemami to porównanie kwalifikacji było takie nieskomplikowane.

Najbardziej aktywnie współpracującym z PŁ krajem strategicznym jest Francja, z którą uczelnia podpisała ponad 50 umów bilateralnych. Kolejnych 13 zostało rozwiniętych na umowy o podwójnym dyplomie. Należy jednak podkreślić, że podpisywanie umów z uczelniami francuskimi stało się też swoistego rodzaju wyzwaniem. Pojawiała się bowiem konieczność pogodzenia polskiego systemu szkolnictwa wyższego z systemem francuskim, który nie zaakceptował modelu bolońskiego. Nadawanie kwalifikacji po obydwu stronach nie tylko wiązało się z porównywaniem zawartości poszczególnych programów, ale również z koniecznością uporządkowania poziomów, z jakich rekrutowani byli studenci będący beneficjentami umowy. Poniższy rysunek ilustruje jeden z pierwszych schematów wymiany studentów polskich i francuskich. Na potrzeby dopasowania się do wówczas obowiązujących standardów kształcenia studenci francuscy zmuszeni byli realizować aż dwa lata studiów na PŁ. Część przedmiotów zdefiniowanych w standardach kształcenia była realizowana w trakcie classes preparatoires, których program również musiał podlegać dokładnej analizie po stronie PŁ.

Obecnie, dzięki wdrożeniu ram kwalifikacji i odejściu od sztywnych standardów kształcenia, możliwe było znaczące uproszczenie schematu wymiany i podpisanie umowy o podwójnym dyplomie obejmującej jedynie VII poziom Europejskich Ram Kwalifikacji, który w polskim systemie jest związany z nadawaniem tytułu magistra, po stronie francuskiej zaś jest równoważny z nadaniem tytułu inżyniera. Tytuł inżyniera we Francji wiąże się niestety ze spełnieniem szeregu bardzo restrykcyjnych wymogów sformułowanych przez Commission des titres d'ingénieur (CTI). Według przyjętych w 2017 r. kryteriów akredytacji studenci zagraniczni objęci umowami o podwójnym dyplomie są zobligowani do uzyskania 120 European Credit Transfer System (ECTS) we francuskich

Źródło: opracowanie Dorota Piotrowska (PŁ), Jean Quesada (ENSAM Cluny) – dokumenty negocjacyjne umów o podwójnym dyplomie – Łódź/Paryż 2010

grandes écoles¹⁰¹. Program realizowany przez studentów jest przedmiotem umowy pomiędzy uczelniami, jednak strona francuska bardzo restrykcyjnie podchodzi do procesu jakościowego udokumentowania wszystkich kompetencji inżynierskich zapisanych w standardzie CTI, z czego jeden rok zaliczają w ramach obowiązkowej mobilności na studiach pierwszego stopnia, a drugi rok stanowi połowę programu realizowanego w ramach studiów drugiego stopnia. Jest to bardzo wygodne rozwiązanie. Jediną barierę stanowi konieczność realizacji studiów pierwszego i drugiego stopnia w Centrum Kształcenia Międzynarodowego Politechniki Łódzkiej, ponieważ kwalifikacja inżyniera

francuskiego zahacza o dwa poziomy Polskiej Ramy Kwalifikacji (VI i VII). Dyplom inżyniera francuskiego jest odpowiednikiem poziomu magistra w Polsce. To rozwiązanie łączy się z uruchomieniem na PŁ procedur uznawania kompetencji zdobywanych na ścieżce formalnej w innej uczelni europejskiej. To jedna z podstawowych zasad przyjętego w Polsce systemu ECTS. Dzięki obowiązkowemu przygotowaniu matryc uznania kompetencji partnerzy uznają nawzajem efekty uczenia się zdobywane poza uczelnią macierzystą.

DIAGRAM 22. Schemat wymiany studentów z przykładową francuską grande école przed wdrożeniem Europejskich Ram Kwalifikacji

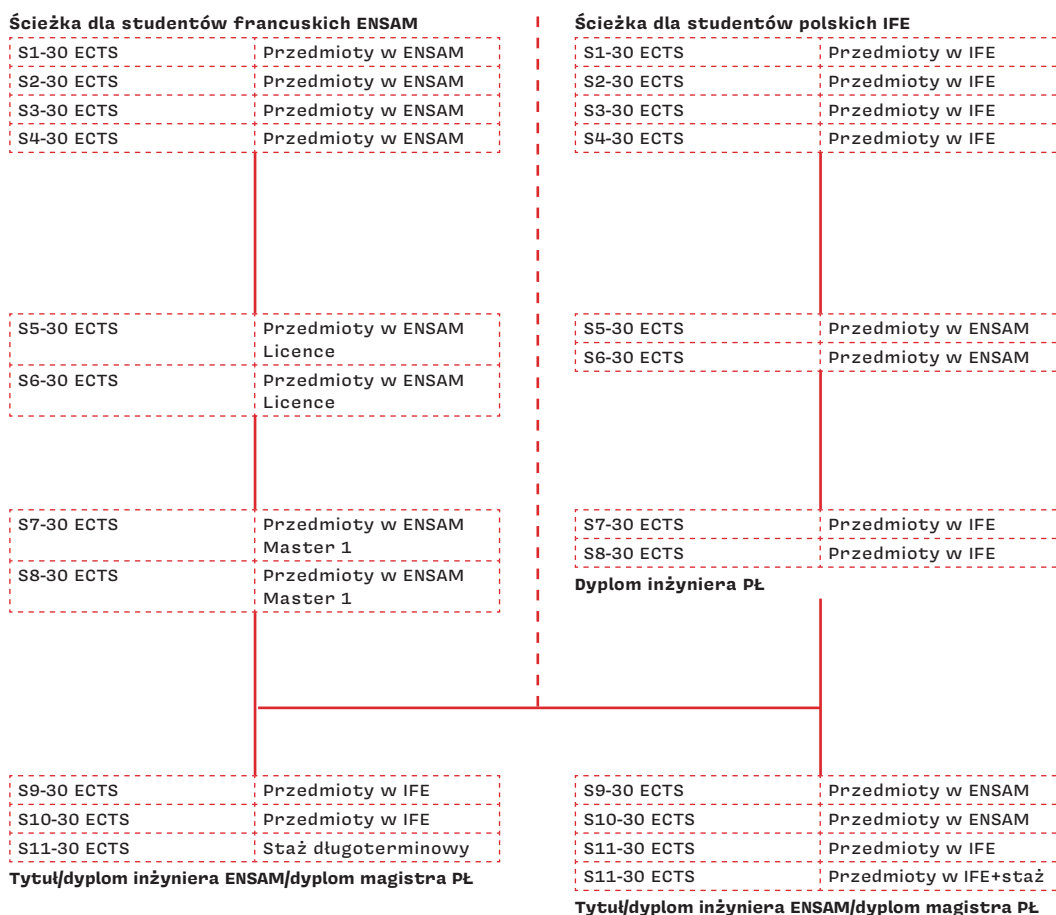
¹⁰¹ Źródło: <https://www.cti-commission.fr/fonds-documentaire>.

Wdrożenie ram kwalifikacji znacząco uprościło ścieżkę zdobywania dyplomu polskiego dla studentów francuskich. Dzięki wykorzystaniu mechanizmu uznania efektów uczenia się zdobywanych na uczelni macierzystej studenci francuscy odbywają jeden rok w Polsce, zdobywając 60 ECTS (50 proc.) zapisanych w czterosemestralnym programie studiów drugiego stopnia. Bardzo ciekawym elementem umowy jest długoterminowy staż odbywany przez studenta w ramach trzeciego semestru. Może on być realizowany w Polsce bądź we Francji,

jednak opiekę nad nim sprawują obie strony zaangażowane w realizację umowy. Szczegółowy przebieg mobilności studentów podwójnego dyplomu, uwzględniający ostatnie rozwiązania prawne zarówno w Polsce, jak i we Francji, ilustruje poniższy schemat.

Oczywiście umowy o podwójnym dyplomie podpisane z francuskimi grandes écoles stanowią jedynie fragment funkcjonujących porozumień. Jak wiadomo, całkiem niemała część uczelni francuskich (zwłaszcza uniwersytetów i szkół biznesowych) przyjęła wiele lat temu system boloński.

DIAGRAM 23. Schemat mobilności studentów w ramach umowy o podwójnym dyplomie – Politechnika Łódzka – ENSAM 2019

Źródło: opracowanie Dorota Piotrowska (PL), Jean Quesada, Andela Ceau-Dura, Agnes de Bourg (ENSAM Cluny) – dokumenty negocjacyjne umów o podwójnym dyplomie – Łódź/Paryż 2019

Dużą popularnością wśród studentów PŁ cieszą się umowy w ramach studiów pierwszego i drugiego stopnia z innymi uczelniami francuskimi, które przyjęły system studiów dwustopniowych.

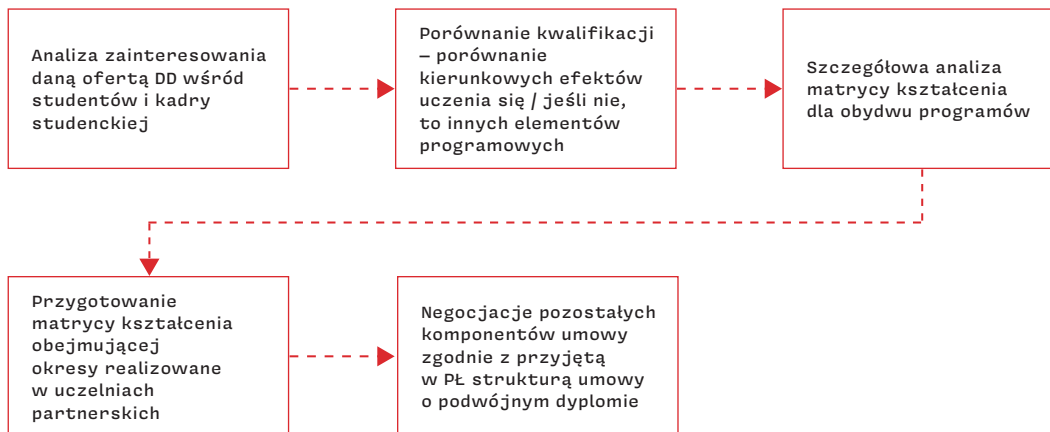

Dzięki temu możliwe jest podpisywanie umów dotyczących pojedynczych poziomów krajowych ram kwalifikacji, a schematy wymiany są o wiele prostsze. Dużą popularnością wśród studentów PŁ cieszą się umowy w ramach studiów pierwszego i drugiego stopnia z innymi uczelniami francuskimi, które przyjęły system studiów dwustopniowych. Ponadto studenci PŁ mogą realizować umowy o podwójnym dyplomie z takimi krajami jak Niemcy, Holandia czy Rosja. Podobnie jak w przypadku poprzednio opisanych grandes écoles, nadawanie kwalifikacji następuje w wyniku uznania części kierunkowych efektów uczenia się realizowanych przez studentów w ramach ich programów na uczelniach macierzystych. Bardzo ważnym elementem takich umów są szczegółowo wynegocjowane matryce kompetencji studentów uczestniczących w programie wymiany. Wiąże się to też z potrzebą przygotowania szczegółowej dokumentacji potwierdzającej zdobycie efektów uczenia się zawartych w standardzie kwalifikacji zarówno polskiej, jak i francuskiej.

Umowy o podwójnym dyplomie z Francją nie należą do najprostszych. Należy jednak stwierdzić, że są to partnerstwa, które w wyjątkowy sposób przełożyły się na procesy doskonalenia jakości kształcenia na PŁ. Bardzo restrykcyjne wymagania związane z nadawaniem kwalifikacji francuskich, zwłaszcza stopnia inżyniera, wpłynęły na wdrożenie podobnych mechanizmów jakościowych zarówno na poziomie merytorycznego zakresu programu studiów, jak i rozwiązań administracyjnych związanych z bieżącym prowadzeniem danego programu studiów.

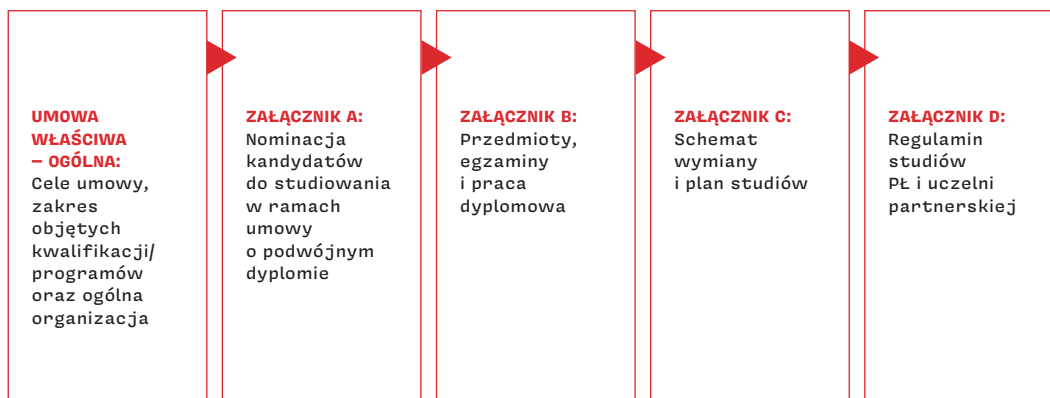
Uczelnia realizuje również kilka umów o wspólnym programie studiów, które prowadzą do wspólnego dyplomu. Są to zazwyczaj umowy związane z całkowicie nowo powoływanymi kierunkami studiów, które zarówno w nazwie, jak i w całej zawartości pokrywają się z ofertą programu studiów partnera zagranicznego. Jest to współpraca nacechowana bardzo silnie współprowadzeniem programu przez obydwu partnerów i obustronnym zaangażowaniem w ciągłe doskonalenie programu. Z doświadczenia PŁ wynika jednak, że tego rodzaju umowy są narażone w dużo większym stopniu na ryzyko niedopasowania przyjętych wspólnie rozwiązań do regulacji prawnych obowiązujących w danych krajach partnerskich. Między innymi z tego powodu do niedawna Politechnika Łódzka nie realizowała w ramach takiej umowy procedury wydawania wspólnego dyplomu, ponieważ wiązało się to z szeregiem wymogów niemożliwych do dopełnienia po stronie partnera. Obecnie po wprowadzeniu nowych regulacji został wynegocjowany wspólny wzór dyplomu nadawanego jednocześnie przez obydwie uczelnie będące beneficjentami danej umowy.

DIAGRAM 24. Etapy negocjowania umowy o podwójnym dyplomie w ramach procedury uczelnianej na PŁ

Źródło: opracowanie Dorota Piotrowska – prezentacja z webinarium „Podwójne dyplomy w świetle nowej ustawy”, 17.12.2020. Organizatorzy warsztatu: NAWA oraz IROs Forum

DIAGRAM 25. Ogólny schemat struktury umowy o podwójnym dyplomie podpisywanej na PŁ

Źródło: opracowanie Dorota Piotrowska – prezentacja z webinarium „Podwójne dyplomy w świetle nowej ustawy”, 17.12.2020. Organizatorzy warsztatu: NAWA oraz IROs Forum

W ciągu ostatnich 15 lat Politechnika Łódzka podpisała umowy o podwójnym dyplomie, które w sumie objęły 85 programów (z czego 42 na poziomie licencjackim/inżynierskim, 31 na poziomie magisterskim oraz 12 na poziomie studiów doktoranckich). Tak bogate doświadczenie pozwoliło na wypracowanie modelowego podejścia do wszystkich etapów negocjowania i realizacji umów

o podwójnym dyplomie. W ramach uczelni utworzono procedurę oraz rekomendacje, które mają pomóc negocjatorom w dobrym jakościowo przeprowadzeniu procesu negocjacji. Zarówno procedura, jak i opis poszczególnych kroków są dostępne w językach polskim i angielskim z odwołaniem się do odpowiednich przepisów prawa, tak aby w jak najlepszy sposób wytłumaczyć

partnerom potrzebę realizacji poszczególnych kroków i etapów negocjacji. Zarówno proces, jak i jego poszczególne etapy zostały schematycznie ujęte na powyższym diagramie 24.

Większość krajów europejskich ma obecnie zdefiniowane kierunkowe efekty uczenia się zgodne z krajowymi ramami kwalifikacji. Jest to znakomite narzędzie do porównywania poszczególnych kwalifikacji i bardzo wygodny punkt wyjściowy do dalszych analiz opartych na weryfikacji zakresu poszczególnych semestrów i przedmiotów.

Z obserwacji PŁ wynika, że również narzędzie w postaci matrycy efektów uczenia się jest coraz bardziej popularne na uczelniach europejskich. To bardzo wygodny komponent programu studiów wizualizujący ścieżkę realizacji danego standardu kształcenia opisanego listą kierunkowych efektów uczenia się.

Aby zapewnić odpowiedni poziom jakości podpisywanych umów, wypracowano na PŁ ogólny schemat umowy wraz ze strukturą załączników, który ma zapewnić odniesienie w umowie do wszystkich niezbędnych elementów gwarantujących zgodność z prawodawstwem obydwu krajów. Powyższy schemat (diagram 25) ilustruje zakres niezbędnych uzgodnień.

Wieloletnie doświadczenia Politechniki Łódzkiej uwiaryściły niekwestionowaną wartość dodaną realizacji umów o podwójnym dyplomie. Od samego początku istnienia takich umów w PŁ czerpano wiele inspiracji z doświadczeń uczelni partnerskich w zakresie m.in. realizacji prac dyplomowych, wdrażania aktywnych metod kształcenia czy efektywnej weryfikacji efektów uczenia się. Współpraca w zakresie umów o podwójnym dyplomie dała również podwaliny pod nowe modele angażowania różnych interesariuszy z otoczenia gospodarczego do procesu kształcenia.

Perspektywa Politechniki Łódzkiej pokazuje wyraźnie, że wspólna realizacja procesu kształcenia w danym programie studiów, nawet jeśli nie dotyczy programu całkowicie wspólnego, a jedynie części współprowadzonych przedmiotów, jest jednym z najważniejszych narzędzi interakcji pomiędzy uczelniami i zdecydowanie jedną z najsilniejszych osi budowania partnerstw strategicznych.

Wspólne kształcenie w Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie

ALEKSANDRA PERKINS-OLESZKOWICZ

Akademia Górniczo-Hutnicza
im. Stanisława Staszica
w Krakowie

Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie (AGH) jest nowoczesną uczelnią publiczną rozwijającą partnerską współpracę z uczelniami w kraju, Europie i na świecie. AGH to uniwersytet techniczny, w którym nauki ścisłe mają bardzo silną reprezentację i stanowią podstawę rozwoju szerokiego spektrum nauk stosowanych przy stopniowo wzrastającej roli nauk społecznych i humanistycznych. Zasadniczym celem AGH jest rozwijanie wiedzy oraz kształcenie studentów w krajowej i zagranicznej przestrzeni edukacyjnej, czego wymiernym efektem jest silna pozycja absolwentów uczelni na rynku pracy.

Podążając za światowymi trendami w internacjonalizacji szkolnictwa wyższego, AGH stale poszerza swoją ofertę programów podwójnego dyplomowania na studiach II oraz III stopnia.

Obecnie AGH jest stroną 31 umów o podwójnym dyplomowaniu z prestiżowymi uczelniami Niemiec, Francji, Japonii, Rosji, Ukrainy oraz Finlandii takimi jak m.in.:

- Télécom Paris (znana wcześniej jako L'École Nationale Supérieure des Telecommunications), Francja;
- Graduate School of Engineering, Hokkaido University, Japonia;
- Technische Universität Bergakademie Freiberg, Niemcy.

absolwentka Wydziału Historycznego na kierunku historia Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Wydziału Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych na kierunku prawo Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Od 6 lat związana z Działem Współpracy z Zagranicą w Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie jako starszy specjalista ds. administracyjnych. Odpowiedzialna za koordynację administracyjną umów o współpracy, w tym również tych mających za przedmiot wspólne kształcenie. Koordynator administracyjna programu Erasmus+ mobilność edukacyjna z krajami partnerskimi w AGH. Ma doświadczenie w zakresie aplikacji i realizacji międzynarodowych projektów edukacyjnych, w tym również projektów NAWA takich jak Nowoczesna promocja zagraniczna czy SPINAKER – Intensywne międzynarodowe programy kształcenia. Moderatorka warsztatów dotyczących podwójnego dyplomowania, organizowanych przez IROs Forum we współpracy z NAWA w ramach cyklu „Wyzwania i dobre praktyki w obszarze umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego” w 2020 r. Jej pasją jest gra na fortepianie, ukończyła szkołę muzyczną II stopnia w klasie fortepianu.

- KTH Royal Institute of Technology, Szwecja
- Narodowy Techniczny Uniwersytet Nafty i Gazu w Iwano-Frankiwsku, Ukraina

Pięć powodów, aby skorzystać z możliwości uzyskania podwójnego dyplomu, to

m.in. uzyskanie dwóch dyplomów ukończenia studiów wyższych w tym samym czasie, uniikalne połączenie dwóch powiązanych obszarów tematycznych z różnym podejściem, konkurencyjność na rynku pracy, zdobycie ciekawego doświadczenia w środowisku międzynarodowym.

TABELA 6. Semestralny plan zajęć dla kierunku zarządzanie (ścieżka dyplomowania: zarządzanie finansami)

SEMESTRALNY PLAN ZAJĘĆ

Obowiązuje od roku akademickiego 2020/2021

Kierunek studiów: Zarządzanie, ścieżka dyplomowania zarządzanie finansami

Kod	Nazwa modułu zajęć	Wykład	Ćwiczenia audytoryjne	Ćwiczenia laboratoryjne	Ćwiczenia projektowe	Zajęcia warsztatowe	Lektorat	ECTS	Egzamin	Uznanie efektów uczenia
Semestr 1										
ZZRZ-2-101-s	Makroekonomia	45	30	0	0	0	0	6	Tak	Nie
ZZRZ-2-102-s	Nowoczesne koncepcje zarządzania	45	30	0	0	0	0	6	Tak	Nie
ZZRZ-2-103-s	Metody ilościowe w zarządzaniu	30	0	0	30	0	0	5	Nie	Nie
ZZRZ-2-106-s	Negocjacje w biznesie	15	15	0	0	0	0	2	Nie	Nie
ZZRZ-2-104-s	Zarządzanie strategiczne	30	15	0	0	0	0	4	Tak	Nie
	Moduł obieralny	15	15	0	0	0	0	3	Nie	Tak
ZZRZ-2-109-s	Język obcy B2+ (polski) – obowiązkowy kurs języka specjalistycznego na studiach II stopnia	0	0	0	0	0	30	3	Tak	Nie
	Lektorat z języka polskiego dla studentów-cudzoziemców	0	0	0	0	0	30		Nie	Nie
	Suma	180	105	0	30	0	60	29		
Semestr 2										
ZZRZ-2-105-s	Spółeczna odpowiedzialność biznesu	15	15	0	0	0	0	2	Nie	Tak
ZZRZ-2-201-s	Przedsiębiorczość i innowacje	30	15	0	0	0	0	4	Tak	Tak
ZZRZ-2-107-s	Rachunkowość zarządcza	30	15	0	0	0	0	3	Nie	Nie
ZZRZ-2-203-s	Standardy sprawozdawczości finansowej	30	45	0	0	0	0	6	Tak	Nie
ZZRZ-2-205-s	Zarządzanie finansami publicznymi	30	30	0	0	0	0	5	Nie	Nie
ZZRZ-2-206-s	Prawo podatkowe	30	15	0	0	0	0	3	Nie	Nie
ZZRZ-2-207-s	Komputerowe systemy finansowe	15	0	30	0	0	0	3	Nie	Nie
ZZRZ-2-204-s	Zarządzanie finansami przedsiębiorstw	45	30	0	0	0	0	6	Tak	Tak
	Suma	225	165	30	0	0	0	32		
Semestr 3										
ZZRZ-2-301-s	Moduł badań naukowych	15	15	0	0	0	0	3	Nie	Nie
ZZRZ-2-302-s	Audyt wewnętrzny i rewizja finansowa	30	15	0	0	0	0	4	Nie	Nie
ZZRZ-2-303-s	Instrumenty rynków finansowych	30	15	0	0	0	0	4	Nie	Nie
ZZRZ-2-304-s	Produkty bankowe i ubezpieczeniowe	45	30	0	0	0	0	6	Tak	Nie
	Moduł obieralny	15	15	0	0	0	0	3	Nie	Tak
	Moduł obieralny	15	15	0	0	0	0	3	Nie	Tak
	Moduł obieralny	15	15	0	0	0	0	3	Nie	Tak
	Moduł obieralny	15	15	0	0	0	0	3	Nie	Tak
	Suma	180	135	0	0	0	0	29		
Semestr 4										
ZZRZ-2-404-s	Praca dyplomowa (magisterska)	0	0	0	0	0	0	20	Nie	Nie
ZZRZ-2-305-s	Controlling strategiczny	30	45	0	0	0	0	6	Tak	Nie
	Moduł obieralny w języku obcym	30	30	0	0	0	0	5	Nie	Nie
	Suma	60	75	0	0	0	0	31		

Źródło: <https://sylabusy.agh.edu.pl/pl/1/2/17/1/2/12/40>

STUDIA DOKTORANCKIE W PROGRAMIE PODWÓJNEGO DYPLOMOWANIA

DR ANNA ŚCIAŻKO

Ukończyła studia w dziedzinie energetyki odnawialnej w RES (The School for Renewable Energy Science, Islandia) oraz energetyki (specjalizacja modelowanie komputerowe w energetyce) w Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie, a także studia na kierunku informatyka na Uniwersytecie Jagiellońskim. Studia doktoranckie realizowała w programie podwójnego dyplomowania pomiędzy AGH oraz japońską SIT. Aktualnie pracuje w Institute of Industrial Science na Uniwersytecie Tokijskim.

W latach 2012-2015 realizowałam studia doktoranckie w programie podwójnego dyplomowania pomiędzy Akademią Górniczo-Hutniczą im. Stanisława Staszica w Krakowie (AGH) oraz Shibaura Institute of Technology w Japonii (SIT). Rozprawa doktorska była przygotowana pod opieką promotorską prof. dr. hab. inż. Janusza S. Szmyda (AGH) oraz prof. Shinji Kimijimy (SIT). Udział w programie był szansą na zdobycie doświadczenia w pracy badawczej w dwóch różnych ośrodkach naukowych. Pomimo niewątpliwych różnic kulturowych, dzięki wsparciu pracowników naukowych oraz administracyjnych obydwu uczelni, realizacja programu oraz organizacja wyjazdu zakończyły się sukcesem. Realizacja studiów w ramach programów podwójnego dyplomowania pozwala na zdobycie ciekawego doświadczenia w środowisku międzynarodowym oraz podniesienie konkurencyjności na rynku pracy.

Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie
Shibaura Institute of Technology w Japonii (SIT)

WSPÓŁPRACA AGH Z NARODOWYM TECHNICZNYM UNIWERSYTETEM NAFTY I GAZU W IWANO-FRANKIWSKU

Początki współpracy AGH i Narodowego Technicznego Uniwersytetu Nafty i Gazu w Iwano-Frankiwsku (IFNTUNG) przypadają na 1994 r., kiedy to została podpisana pierwsza umowa pomiędzy obiema uczelniami. Jej zakres obejmował współpracę naukową i techniczną, wymianę doświadczeń, wymianę studentów i programów nauczania, a także staże i szkolenia pracowników.

Od 2010 do 2019 r. ponad 500 studentów z 5 instytutów edukacyjnych i badawczych IFNTUNG (tj. Inżynierii Naftowej i Gazowniczej; Nauk Przyrodniczych i Turystyki; Inżynierii Mechanicznej; Ekonomii i Zarządzania; Budownictwa i Energetyki) studiowało w AGH zgodnie z porozumieniami o wspólnym kształceniu studentów na studiach magisterskich. W ramach programu podwójnych dyplomów większość studentów z Ukrainy studiowała na takich specjalnościach jak: inżynieria naftowa, inżynieria gazownicza, wiertnictwo naftowe, geologia

naftowa, geofizyka oraz inżynieria i ochrona środowiska.

Przykładem sprawnej realizacji programów podwójnego dyplomowania na naszej uczelni jest współpraca Wydziału Zarządzania AGH (WZ AGH) z Narodowym

Technicznym Uniwersytetem Nafty i Gazu w Iwano-Frankiwsku. Kształcenie odbywa się na kierunku studiów magisterskich zarządzanie (ścieżki dyplomowania: zarządzanie przedsiębiorstwem i zarządzanie finansami). WZ AGH współpracuje również

REFORMA EDUKACJI POPRZEZ MIĘDZYNARODOWĄ WYMIANĘ WIEDZY

PROF. OLEG VYTAZ, dyrektor Instytutu Inżynierii Naftowej i Gazowniczej IFNTUNG (Ukraina)

Współpraca IFNTUNG z AGH jest ważnym krokiem w rozwoju współpracy międzynarodowej ukraińskiej uczelni i jej integracji z europejską społecznością edukacyjną i naukową. Początek współpracy przypada na rok 1994, kiedy została podpisana pierwsza umowa między uczelniami. Jej zakres obejmował współpracę naukową i techniczną, wymianę doświadczeń, wymianę studentów i programów nauczania, a także staże i szkolenia pracowników.

Od 2010 do 2019 r. ponad 500 studentów z 5 instytutów edukacyjnych i badawczych IFNTUNG (tj. Inżynierii Naftowej i Gazowniczej; Nauk Przyrodniczych i Turystyki; Inżynierii Mechanicznej; Ekonomii i Zarządzania; Architektury, Budownictwa i Energetyki) studiowało w AGH zgodnie z porozumieniem o wspólnym kształceniu studentów na poziomie magisterskim. Większość studentów z Ukrainy studiowała w ramach programu podwójnych dyplomów na takich specjalnościach jak: inżynieria naftowa, inżynieria gazownicza, wiertnictwo naftowe, geologia naftowa, geofizyka oraz inżynieria i ochrona środowiska, co dało ukraińskim studentom możliwość jednoczesnej nauki na zintegrowanych programach nauczania na dwóch uczelniach i otrzymania dwóch dyplomów uniwersytetów partnerskich. Realizacja programów podwójnego dyplomu zapewnia studentom nie tylko zdobycie doświadczenia studiowania na zagranicznej uczelni i rozszerzenia możliwości kształcenia zawodowego, ale także podniesienie poziomu konkurencyjności na rynku pracy.

W lutym 2020 r. IFNTUNG był pierwszym ukraińskim uniwersytetem, który podpisał nowe umowy z AGH, w sprawie podejmowania i odbywania studiów przez studentów zagranicznych w AGH-UST. Umowy te uwzględniają już wymogi nowej ustawy 2.0 o szkolnictwie wyższym w Polsce.

Realizacja programu wspólnego nauczania studentów, dzięki wsparciu JM Rektora AGH prof. Tadeusza Słomki oraz JM Rektora IFNTUNG prof. Yevstakhia Kryzhanivskiego, pozwala na korzystanie z prawa do mobilności akademickiej i zapewnienia europejskich standardów jakości kształcenia. Tym samym zostały położone podwaliny pod długoterminową współpracę, która niewątpliwie doprowadzi do znalezienia sposobów podniesienia jakości, przejrzystości i unifikacji kształcenia studentów z Ukrainy. Opracowywanie wspólnych programów edukacyjnych i formułowanie wspólnego podejścia do treści kształcenia oraz wymagań dotyczących kompetencji studentów na poziomach szkolnictwa wyższego jest ważną częścią międzynarodowej działalności obu uniwersytetów.

Instytut Inżynierii Naftowej i Gazowniczej IFNTUNG
Akademia Górniczo-Hutnicza

z Narodowym Uniwersytetem Politechniki Lwowską (kierunek zarządzanie – ścieżka dyplomowania: zarządzanie przedsiębiorstwem lub zarządzanie – ścieżka dyplomowania: zarządzanie finansami) oraz z Przykarpacim Uniwersytetem Narodowym im. Wasyla Stefanyka (kierunek: informatyka i ekonometria).

Warto podkreślić, że WZ AGH prowadzi programy podwójnego dyplomowania ze wspomnianymi wyżej uczelniami od roku 2014/2015.

Studenci realizują równoczesne kształcenie na WZ AGH oraz na uczelni macierzystej według wzajemnie ustalonych harmonogramów czasowych. Program jest adekwatny do pełnego czterosemestralnego programu kształcenia na studiach II stopnia na kierunku zarządzanie.

T.I.M.E. TOP INDUSTRIAL MANAGERS IN ENGINEERING FOR EUROPE

Jedną z najciekawszych propozycji naszej uczelni dotyczących wspólnego kształcenia jest program Top Industrial Managers in Engineering for Europe (T.I.M.E.). AGH została przyjęta do stowarzyszenia T.I.M.E. 14 października 2009 r.

Obecnie AGH współpracuje z 4 uczelniami w ramach programu T.I.M.E.:

- École Centrale de Lille,
- École Centrale de Lyon,
- École Centrale Marseille,
- École Centrale de Nantes.

Podstawowym celem programu jest dwukulturowe kształcenie w ramach bilateralnej współpracy uczelni stowarzyszonych, prowadzące do podwójnego dyplomu. Dłuższy pobyt na uczelni partnerskiej (2 lata) oraz studiowanie w języku partnera ma zapewnić lepsze poznanie kultury i zwyczajów danego kraju. Zakłada się, że w przypadku pozytywnych doznań dyplomant obcokrajowiec będzie aktywnym ambasadorem kraju partnerskiego w swoim kraju i poza nim.

Program zakłada wydłużenie standardowych studiów o 1 rok (4 lata na uczelni macierzystej i 2 na uczelni partnerskiej), studiowanie w języku partnera oraz traktowanie studentów obcokrajowców na równi z własnymi studentami.

W programie mogą wziąć udział studenci kierunków inżynierskich kończący I stopień studiów lub rozpoczynający kształcenie w ramach studiów II stopnia na uczelni będącej członkiem stowarzyszenia T.I.M.E. Zainteresowani programem studenci są zobowiązani odbyć część studiów na uczelni goszczącej, będącej członkiem stowarzyszenia T.I.M.E., która zawarła umowę o wzajemnej współpracy z AGH.

Główne atuty programu T.I.M.E. wynikają z założonych celów, wypracowanych i sprawdzonych zasad postępowania oraz osiągniętych do tej pory wyników. Jak dotychczas program, jako jedyny w Europie, pozwala stosunkowo niedużym kosztem czasowym (przedłużenie studiowania o 1 rok) poznać głębiej kulturę i zwyczaje innego kraju, wartość jego systemu edukacyjnego. A wszystko to jest uwiecznione dwoma dyplomami zwiększającymi szanse zatrudnienia na europejskim rynku pracy.

Uniwersytet Jagielloński

– doświadczenia koordynatorów, partnerów i absolwentów studiów podwójnego dyplomu

**IMESS - INTERNATIONAL MASTER IN ECONOMY, STATE AND SOCIETY
(PODWÓJNY DYPLOM Z UNIVERSITY COLLEGE LONDON)**

DR AGNIESZKA SADECKA
koordynatorka programu na UJ

Program magisterski IMESS – International Master in Economy, State and Society prowadzony jest we współpracy z brytyjskim University College London – UCL, zaliczanym w wielu rankingach szkół wyższych do pierwszej dziesiątki światowych uczelni. Studenci spędzają pierwszy rok w School of Slavonic and East European Studies UCL, gdzie odbierają gruntowne przygotowanie teoretyczne i metodologiczne, by następnie kontynuować studia w jednym z krajów Europy Środkowo-Wschodniej i zdobyć praktyczne doświadczenie w regionie. Konsorcjum IMESS zrzesza najlepsze uczelnie z Czech, Estonii, Polski, Rosji, Serbii i Węgier, w tym Uniwersytet Jagielloński (UJ), oferujące szeroki wybór przedmiotów i konsultacji z ekspertami w swojej dziedzinie. Ten interdyscyplinarny kierunek studiów podzielony jest na 4 ścieżki tematyczne, co umożliwia

studentom zdobycie specjalizacji w tematyce ekonomicznej, politycznej, społecznej lub związanej ze stosunkami międzynarodowymi i z globalną ekonomią. Duży nacisk położony jest na naukę języka kraju wybranego przez studenta, ponieważ konsorcjum uznaje tę umiejętność za niezbędny warunek do zrozumienia złożoności i realiów badanego kraju. Studenci uzyskują podwójny dyplom magisterski, z UCL i jednej z uczelni partnerskich.

IMESS to jeden z najlepszych programów magisterskich w dziedzinie studiów o Europie Środkowo-Wschodniej, z ponad 10-letnią tradycją, przyciągający studentów z całego świata. Jesteśmy bardzo dumni z członkostwa w tym konsorcjum i możliwości goszczenia na UJ wyjątkowo utalentowanych studentów, zafascynowanych naszym regionem. Studia na dwóch uczelniach jednocześnie, w ramach szerszego konsorcjum, dają studentom możliwość poznania różnych kultur akademickich i czerpania z wiedzy i doświadczenia ekspertów przynależących do różnych dyscyplin naukowych i wywodzących się z różnych krajów. Dzięki temu studenci mogą szerzej spojrzeć na badane problemy, a także uzyskują kompetencje międzykulturowe. Sam fakt, że absolwenci programu podejmują pracę w prestiżowych think tankach, firmach konsultingowych, instytucjach międzynarodowych i agendach rządowych, nierzadko stając się nieformalnymi rzecznikami naszego regionu, jest dla nas źródłem ogromnej satysfakcji.

DR KAROLINA CZERSKA-SHAW
koordynatorka programu na UJ

Jako pracownik naukowy, który od ponad 10 lat koordynuje programy Erasmus Mundus w zakresie podwójnych programów studiów, studiów prowadzących do uzyskania wielu dyplomów oraz studiów wspólnych, uważam, że te sieci i to, co dzięki nim powstaje, mają zasadnicze znaczenie dla rozwoju Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW) oraz dla doświadczeń edukacyjnych i rozwoju osobistego młodych ludzi. Chciałabym podkreślić trzy szczególne zalety tego typu programów:

1. **Doświadczenie mobilności**, dzięki któremu studenci mogą rozwijać umiejętności przekrojowe tak potrzebne we współczesnym świecie. Fakt, że mobilność znajduje się w centrum tego doświadczenia edukacyjnego, pozwala studentom nabyć m.in. umiejętność adaptacji, komunikacji międzykulturowej i radzenia sobie z różnorodnością kulturową w praktyce. Jest to zupełnie wyjątkowa szansa o ogromnym znaczeniu, której nie zastąpi zdalne uczenie się z zacisza własnego domu.
2. **Wielokulturowe środowisko** - tego typu programy przyciągają studentów z całego świata, którzy pochodzą z różnych środowisk i mają różne doświadczenia życiowe, ale przyświeca im wspólny cel. Nauka w wielokulturowym środowisku i doświadczenia zdobywane poza uczelnią, dzięki ich różnorodności i często owocnej, choć czasem wymagającej wymianie opinii, wiedzy i pomysłów, to unikalna przestrzeń nawiązania dialogu obywatelskiego i rozwoju osobistego.
3. **Najnowocześniejsze formy nauczania i uczenia się** - umiędzynarodowione programy studiów są w czołówce nowych narzędzi i technik nauczania i uczenia się, które są opracowywane dzięki ścisłej współpracy między instytucjami partnerskimi i zewnętrznymi interesariuszami, różnym możliwościom finansowania na skalę europejską czy międzynarodową oraz dzieleniu się najlepszymi praktykami i ich ujednolicaniu. Członkowie kadry są często wybierani według kryterium ich wieloletniego doświadczenia badawczego, ale także doświadczenia dydaktycznego na poziomie międzynarodowym oraz podejścia skoncentrowanego na studentach i rozwiązywaniu problemów.

Międzynarodowe programy studiów stale dostosowują się do nowych wyzwań i postępów w obszarze dzisiejszego szkolnictwa wyższego poprzez współpracę, różnorodność i mobilność. Jestem przekonana, że studenci tych programów kończą studia wyposażeni w solidny zestaw kompetencji potrzebnych do radzenia sobie z wyzwaniami i możliwościami współczesnych społeczeństw.

Absolwenci naszego programu to przyszli globalni liderzy.

**CEERES - CENTRAL AND EAST EUROPEAN,
RUSSIAN AND EURASIAN STUDIES**

DR AMMON CHESKIN

University of Glasgow (uczelnia partnerska)

Oferowane przez nas wspólne studia dają studentom możliwość zdobycia doświadczenia na światowym poziomie. Możliwość studiowania na różnych międzynarodowych uniwersytetach jest kluczowym powodem, dla którego wielu naszych studentów wybiera wspólny program studiów magisterskich Erasmus Mundus w zakresie studiów o Europie Środkowo-Wschodniej, Rosji i Eurazji (CEERES). Tego typu mobilność

pozwala studentom na zdobycie unikalnego doświadczenia kulturowego i akademickiego poprzez zapoznanie się z różnymi stylami nauczania i kulturami instytucjonalnymi. Pracodawcy są pod szczególnym wrażeniem takiego międzynarodowego doświadczenia, co znajduje odzwierciedlenie w doskonale rozwijających się karierach naszych absolwentów. Z perspektywy studentów jest to być może najbardziej oczywista zaleta uzyskania podwójnego dyplomu. Absolwenci naszego programu to przyszli globalni liderzy. W zakresie współpracy instytucjonalnej podwójny dyplom otwiera szeroko drzwi dla wspólnych projektów prowadzonych na naszych ośmiu międzynarodowych uczelniach partnerskich. Dzięki temu znacznie wzrosła reputacja UJ na arenie międzynarodowej – obecnie przoduje on w kwestii umiędzynarodowienia.

PROF. EKATERINA DOMORENOK

University of Padua (uczelnia partnerska)

Nasze doświadczenia związane z uczestnictwem w podwójnym programie studiów na kierunku European Studies, który jest prowadzony przez uniwersytety Padewski i Jagielloński, są niezwykle pozytywne, choć wiążą się z dodatkowym nakładem pracy administracyjnej. W szczególności

ALEXIA FAFARA

absolwentka podwójnego programu studiów prowadzonego na Uniwersytecie Jagiellońskim i Sciences Po Strasbourg (2016-2018)

Miałam przyjemność być studentką podwójnego programu studiów magisterskich na kierunku European Studies prowadzonego przez Sciences Po Strasbourg wraz z Instytutem Studiów Europejskich UJ w latach 2016-2018. Było to z pewnością moje najlepsze doświadczenie związane z okresem studiów właśnie przez fakt, że nauka odbywała się w dwóch różnych miejscach.

Uczestnictwo w podwójnym programie studiów wiąże się z możliwością spotkania większej liczby osób z różnych kultur i środowisk, odkrywania różnych metod

zauważyliśmy ogromną wartość dodaną, jaką ten program wnosi w życie naszych studentów. Bardzo cenią sobie studia na UJ, zarówno pod względem jakości kształcenia, jak i możliwości przebywania i studiowania w międzynarodowym środowisku. Jeśli chodzi o wymiar dydaktyczny, jesteśmy przekonani, że ten program wymiany znacznie wzbogaca naszą ofertę edukacyjną, zapewniając ścieżki studiów, które znakomicie uzupełniają program pierwszego roku studiów na Uniwersytecie Padewskim. Wierzymy, że program skorzystałby na dalszym rozwijaniu współpracy i wymiany pomiędzy kadrą dydaktyczną obu uczelni.

nauczania i podejść do tego samego tematu, a także zwiększa nasz poziom zrozumienia opinii innych ludzi. Czułam się uprzywilejowana, ponieważ w tego typu programach uczestniczy zazwyczaj mniej studentów niż w standardowym toku nauki, dzięki czemu łatwiej mi było nawiązać relacje z kolegami i koleżankami, ale przede wszystkim z samą kadrą dydaktyczną, która ze szczególnym zaangażowaniem prowadziła nas przez cały czas trwania programu. Ponadto zawsze mogliśmy porozmawiać z wykładowcami, podczas gdy w ramach standardowych programów nauczyciele akademicki często nawet nie pamiętali mojego imienia. Innymi słowy, nie było to tylko doświadczenie czysto akademickie, ale raczej punkt zwrotny, który sprawił, że mój rozwój we wszystkich dziedzinach życia nabral rozpiędu.

[Alexia Fafara obecnie jest asystentką w Katedrze Studiów Politycznych i Governance w Kolegium Europejskim].

Za dostarczenie materiałów dziękujemy Nataszy Styczyńskiej i Dorocie Maciejowskiej z UJ.

Umiejdzynarodowienie programów podwójnego dyplomu na kierunkach filologicznych w erze COVID-19 - czy to misja skazana na niepowodzenie?

DR HAB. JAROSŁAW KRAJKA, PROF. UMCS
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie

kierownik Katedry Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, badający problemy glottodydaktyki, uwarunkowań socjokulturowych dydaktyki językowej oraz komunikacji międzykulturowej w mediach elektronicznych, założyciel i redaktor naczelny czasopisma naukowego „Teaching English with Technology” (Scopus), pomysłodawca i koordynator polsko-niemieckich studiów kulturowych i translatorskich realizowanych przez UMCS wspólnie z Uniwersytetem w Poczdamie.

Wraz z umacnianiem się EOSW, ugruntowanymi powiązaniem między uczelniami w ramach programu Erasmus+ oraz wzrostem zainteresowania podejmowaniem studiów (w całości lub w części) za granicą poszukiwanie okazji do współpracy z uczelniami partnerskimi w ramach tworzenia programów kształcenia stało się czymś naturalnym. Niemniej zarówno przygotowanie, jak i realizacja takich programów podwójnego dyplomu przez dwie uczelnie napotyka szereg problemów i wyzwań. Ważne jest, aby zdawać sobie z nich sprawę, przewidywać je i zapobiegać im z odpowiednim wyprzedzeniem, a także szybko reagować i rozwiązywać najważniejsze problemy w miarę ich pojawiania się, nie czekając, aż pogłębią się do rozmiarów, które trudno będzie przezwyciężyć.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie relacji z procesu przygotowania i realizacji umiejdzynarodowionych studiów podwójnego dyplomu o nazwie polsko-niemieckie studia kulturowe i translatorskie prowadzonych wspólnie przez Instytut Sławistyki Uniwersytetu w Poczdamie (Niemcy) i Katedrę Lingwistyki Stosowanej UMCS. Omówienie zilustrują przykłady rzeczywistych wyzwań i problemów napotkanych podczas realizacji programu w latach 2017-2021.

**TŁO BADAŃ - INSPIRACJA
DO STWORZENIA
UMIĘDZYNARODOWIONEGO
PROGRAMU STUDIÓW
BADANIA W RAMACH
TELEWSPÓŁPRACY**

Literatura z zakresu lingwistyki stosowanej, kształcenia nauczycieli i tłumaczy, przyswajania języków obcych oraz socjokulturowych wymiarów metodyki języków obcych wskazuje na wyraźne korzyści płynące ze współpracy za pośrednictwem środków elektronicznych (telewspółpracy) zarówno w zakresie doskonalenia biegłości językowej, jak i budowania kompetencji zawodowych. Badania nad telewspółpracą¹⁰² postulują wykorzystanie wirtualnych grup na uniwersytetach partnerskich w celu poprawy kompetencji językowej uczących się (więcej ekspertów do konwersacji), ich świadomości kulturowej, umiejętności cyfrowych z umiejętnościami technopedagogicznymi i międzykulturowej kompetencji komunikacyjnej. Wszystkie te działania prowadzone są w systemie tandemowym (używane są dwa języki z rodzimymi ich użytkownikami po obu stronach), tak aby istniała wzajemna relacja ekspert – uczeń.

Koncepcja nauczania tandemowego, w którym studenci są użytkownikami natywnymi dla swoich partnerów, została wykorzystana również w ramach projektu *Polsko-niemieckie studia kulturowe i translatorskie* (dalej PNSKT), organizowanego przez Instytut Sławistyki Uniwersytetu w Poczdamie (Niemcy) oraz Katedrę Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Rekrutacja studentów przez obie uczelnie prowadzi do sytuacji, w której istnieje mniej więcej zbliżona liczba rodzimych studentów polskich uczących się języka niemieckiego (rekrutowanych na UMCS spośród kandydatów polskich) oraz rodzimych studentów niemieckich uczących się języka polskiego (rekrutowanych na UP spośród kandydatów niemieckich).

Znacząca liczba badań nad telewspółpracą wskazuje również na korzyści płynące z wirtualnych zespołów partnerskich w zakresie budowania umiejętności zawodowych – zarówno w kształceniu nauczycieli, jak i tłumaczy¹⁰³. Szczególnie interesująca (choć jednocześnie wymagająca) jest idea współtworzenia wiedzy w procesie podnoszenia świadomości nauczycieli/tłumaczy – praca w tandemie nie ogranicza się do zwykłej wymiany informacji, wspólne budowanie wiedzy oznacza równe zaangażowanie partnerów po obu stronach. Oto niektóre z naszych wcześniejszych badań, które posłużyły jako inspiracja dla projektu PNSKT:

- **OBSERVE ME FROM A DISTANCE (2013)** [OBSERWUJ MNIE Z DALEKA] – grupy projektowe składały się z nauczycieli stażystów z dwóch instytucji partnerskich, którzy wymieniali się swoimi przemyśleniami po praktykach, w trybach synchronicznym i asynchronicznym.
- **I CAN'T, YOU CAN (2014)** [JA NIE UMIEM, ALE TY TAK] – tandemy polskich studentów i słoweńskich nauczycieli ESP (angielskiego języka specjalistycznego) współpracowały nad rozwijaniem materiałów do nauczania ESP.

102 S. Guth, F. Helm, R. O'Dowd, *University Language Classes Collaborating Online. A Report on the Integration of Telecollaborative Networks in European Universities. INTENT Project Final Report*, Komisja Europejska, Brussel 2012.

103 N. Guichon, M. Hauck, *Teacher education research in CALL and CMC: More in demand than ever*, „ReCALL”, nr 23(3), 2011, s. 187-199; S. Guth, F. Helm, R. O'Dowd, *University Language Classes Collaborating Online*, op.cit.; M. Dooly, R. Sadler, *Filling in the gaps: Linking theory and practice through telecollaboration in teacher education*, „ReCALL”, nr 25(1), 2013, s. 4-29; J. Krajka, M. Marczak, S. Tatar, S. Yildiz, *Building ESP teacher awareness through intercultural tandems – post-practicum experience*, „English for Specific Purposes World”, nr 14(38), 2013, s. 1-18, http://www.esp-world.info/Articles_38/krajka_et_al_final_Copy.pdf, dostęp: 31.07.2017.

- **MENTORING AT A DISTANCE (2019)** [MENTORING NA ODLEGŁOŚĆ] – tandemy polskich (bardziej doświadczonych) nauczycieli stażystów udzielały pomocy tureckim nauczycielom stażystom podczas ich praktyk w mieście Burdur w Turcji.

Wiele programów wykorzystuje telewspółpracę jako dodatkowy element wspomagający nauczanie różnych przedmiotów. Tym, co odróżnia od nich PNSKT, jest systematyczne łączenie telewspółpracy i współpracy twarzą w twarz. Telewspółpraca podejmowana w okresie pierwszego i ostatniego semestru studiów przy jednoczesnym zapewnieniu współpracy twarzą w twarz podczas wspólnych studiów w instytucjach partnerskich dla obu grup (semestr 2 i 3 dla studentów polskich i niemieckich w Poczdamie, semestr 4 i 5 dla obu grup w Lublinie) to prawdziwie innowacyjne rozwiązanie zapewniające efektywne współtworzenie wiedzy, rozwijanie biegłości językowej i międzykulturowej kompetencji komunikacyjnej.

BADANIA Z ZAKRESU METODOLOGII MIĘDZYKULTUROWEJ W EUROPEJSKIEJ POLITYCE JĘZYKOWEJ

Dużym zainteresowaniem zarówno nauczycieli, jak i osób uczących się cieszą się obecnie badania międzykulturowe, a w szczególności wpływ zmiennych społecznych i kulturowych na charakter, tempo i efektywność przyswajania języka obcego/drugiego. Wkład teorii dotyczących kulturowo uwarunkowanych stylów komunikacji¹⁰⁴, inteligencji kulturowej i klasy wielokulturowej¹⁰⁵, kulturowej trafności metod nauczania języków obcych i kultur uczenia się¹⁰⁶, metod instruktażowych i socjokulturowych oczekiwań uczących się¹⁰⁷, a także pedagogiki wrażliwej społecznie¹⁰⁸ stanowi solidny fundament, na którym można oprzeć koncepcje kształcenia językowego w umiędzynarodowionych warunkach. W przypadku programów studiów współprowadzonych przez dwie różne instytucje szkolnictwa

wyższego szczególnie interesujące jest to, jak kształtuje się nauczanie języków obcych (np. polskiego i niemieckiego w przypadku programu analizowanego w niniejszym artykule) ponad podziałami kulturowymi. Odbывая zajęcia językowe zamiennie w Niemczech i w Polsce, studenci mają możliwość wypróbowania różnych podejść do nauczania i uczenia się języków obcych i obserwowania w praktyce różnic socjokulturowych w zakresie przyswajania języka.

Innym ciekawym zjawiskiem, które dało początek filologicznemu programowi podwójnego dyplomu, łączącemu w tandemie studentów polskich i niemieckich, jest rosnące znaczenie mediacji międzyjęzykowej w polityce europejskiej. Jak wynika z CEFR Companion Volume¹⁰⁹, mediacja stała się czwartym filarem kompetencji językowej, zyskując na znaczeniu w edukacji językowej w państwach europejskich. Dzięki dodaniu skal referencyjnych ze zweryfikowanymi deskryptorami dla różnych obszarów mediacji

104 L. Katz, *Negotiating International Business - The Negotiator's Reference Guide to 50 Countries Around the World*, BookSurge Publishing, Charleston 2006, S.C.

105 P.C. Earley, S. Ang, *Cultural Intelligence: Individual Interactions Across Cultures*, Stanford University Press, Stanford, CA 2003; S. Ang, L. Van Dyne, C. Koh, K.Y. Ng, K.J. Templer, C. Tay, N.A. Chandrasekar, *Cultural intelligence: Its measurement and effects on cultural judgment and decision making, cultural adaptation and task performance*, „Management and Organization Review”, nr 3(3), 2007, s. 335-371; S.A.A. Ahmadi, H. Safarzadeh, M.J. Hozoori, F. Dehnavi, *The role of cultural intelligence of managers in promoting employees' collaboration*, „Management Science Letters”, nr 3, 2013, s. 1915-1926.

106 M. Cortazzi, L. Jin, Z. Wang, *Cultivators, cows and computers: Chinese learners' metaphors of teachers*, [w:] *Internationalizing the University. The Chinese Context*, red. T. Coverdale-Jones i P. Rastall, Palgrave Macmillan, London 2009, s. 107-129.

107 X. Liao, *The need for communicative language teaching in China*, „ELT Journal”, nr 58, 2004, s. 270-273; R. Chowdhury, *International TESOL teacher training and EFL contexts: The cultural disillusionment factor*, „Australian Journal of Education”, nr 47(3), 2003, s. 283-302; C. Kramsch, P. Sullivan, *Appropriate pedagogy*, „ELT Journal”, nr 46(4), 1996, s. 340-349; X. Liao, *The need for communicative language teaching in China*, „ELT Journal”, nr 58, 2004, s. 270-273.

108 S.L. McKay, W. Bokhorst-Heng, *International English in its sociolinguistic contexts: Towards a socially sensitive pedagogy*, Routledge, New York 2008.

109 Rada Europy, *Common European Framework of Reference for Languages Companion Volume with New Descriptors*, Strasbourg 2018.

MEDIACJA W SYTUACJACH NIEFORMALNYCH (Z PRZYJACIÓŁMI I KOLEGAMI)

C2	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie potrafi przekazać w sposób jasny, płynny, poprawny (w języku B) sens wypowiedzi (w języku A) w szerokim zakresie tematów ogólnych i specjalistycznych, stosując właściwy styl i rejestr, oddając subtelniejsze odcienie znaczeń i rozwijając implikacje społeczno-kulturowe
C1	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie potrafi płynnie przekazać (w języku B) sens wypowiedzi (w języku A) na szeroki zakres tematów związanych z zainteresowaniami osobistymi, akademickimi i zawodowymi, przekazując w sposób jasny i zwięzły istotne informacje, a także wyjaśniając odniesienia kulturowe
B2	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie potrafi pośredniczyć w rozmowie (pomiędzy językiem A i językiem B), przekazując szczegółowe informacje, zwracając uwagę obu stron na informacje ogólne i socjokulturowe, a także, w razie potrzeby, zadając pytania wyjaśniające i uzupełniające. Potrafi przekazać (w języku B) sens wypowiedzi zawartej w przemówieniu powitalnym, anegdocie lub prezentacji dotyczącej jego/jej dziedziny, wygłoszonej (w języku A), właściwie interpretując informacje kulturowe i udzielając dodatkowych wyjaśnień, gdy zachodzi taka potrzeba, pod warunkiem że mówca często przerywa wypowiedź, aby dać mu/jej na to czas. Potrafi przekazać (w języku B) sens wypowiedzi (w języku A) na tematy z kręgu swoich zainteresowań, przekazując, a w razie potrzeby wyjaśniając znaczenie ważnych stwierdzeń i punktów widzenia, pod warunkiem że mówca często przerywa wypowiedź, by dać mu na to czas
B1	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie potrafi przekazać (w języku B) zasadniczy sens wypowiedzi (w języku A) na tematy związane z jego/jej zainteresowaniami, przekazując proste informacje na temat faktów oraz jasne odniesienia kulturowe, pod warunkiem że może się wcześniej przygotować, a wypowiedzi rozmówców są zrozumiałe, sformułowane w języku potocznym. Potrafi przekazać (w języku B) główne wątki wypowiedzi (w języku A) na tematy dotyczące jego/jej zainteresowań, przestrzegając przy tym ważnych reguł grzecznościowych, pod warunkiem że rozmówcy posługują się językiem potocznym, a on/ona może poprosić o wyjaśnienia i robić przerwy w celu zaplanowania sposobu wyrażania myśli
A2	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie potrafi przekazać (w języku B) ogólny sens wypowiedzi (w języku A) w codziennych sytuacjach, przestrzegając podstawowych konwencji kulturowych i przekazując istotne informacje, pod warunkiem że rozmówcy wypowiadają się wyraźnie w standardowej odmianie języka, a on/ona może poprosić o powtórzenie i wyjaśnienie. Potrafi przekazać (w języku B) ogólny sens wypowiedzi (w języku A) w przewidywalnych, codziennych sytuacjach, przekazując informacje o osobistych potrzebach i życzeniach, pod warunkiem że rozmówcy pomagają mu/jej w formułowaniu wypowiedzi
A1	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie potrafi przekazywać (w języku B) dane osobowe innych osób oraz bardzo proste, przewidywalne informacje dostępne (w języku A), pod warunkiem że rozmówcy pomagają w ich formułowaniu
pre-A1	Brak deskryptorów

Źródło: Common European Framework of Reference for Languages Companion Volume with New Descriptors, Rada Europy, Strasbourg 2018

TABELA 7. Deskryptory „Tłumaczenia jako usługi społecznej” z CEFR Companion Volume

(zob. tabele 7 i 8) kształcenie filologiczne na poziomie uniwersyteckim nie będzie się już skupiać wyłącznie na wybranym języku, jego kulturze i literaturze (np. niemiecki dla polskich studentów), ale raczej na elastycznym przełączaniu się i przechodzeniu od jednego języka/kultury/dzieła literackiego do drugiego, od jednego systemu językowego do drugiego. Nowe deskryptory dotyczące mediacji, uwzględniające tłumaczenie jako usługę

społeczną i przekazywanie informacji podanych w formie pisemnej, stwarzają potrzebę szkolenia studentów w zakresie mediacji między językami w różnych rzeczywistych sytuacjach. Dlatego też projekt PNSKT ma na celu rozwijanie umiejętności studentów w zakresie tłumaczenia pisemnego i ustnego w obrębie dwóch języków (polskiego i niemieckiego) w różnych kontekstach: tłumaczenie a vista, tłumaczenie pisemne

TŁUMACZENIE USTNE TEKSTU PISANEGO

Uwaga: jak w każdym przypadku, gdy chodzi o mediację między językami, użytkownicy mogą uzupełnić deskryptor, podając języki, których dotyczy.

C2	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie potrafi biegle tłumaczyć ustnie (na język B) abstrakcyjne teksty pisane (w języku A), dotyczące szerokiego zakresu tematów będących przedmiotem zainteresowania osobistego, akademickiego lub zawodowego, z powodzeniem przekazując aspekty oceny i argumenty, w tym związane z nimi niuanse i implikacje
C1	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie potrafi biegle tłumaczyć ustnie (na język B) złożone teksty pisane (w języku A), dotyczące szerokiego zakresu tematów ogólnych i specjalistycznych, dostrzegając większość niuansów
B2	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie potrafi tłumaczyć ustnie (na język B) złożone teksty pisane (w języku A), zawierające informacje i argumenty dotyczące tematów z zakresu jego/jej zainteresowań zawodowych, naukowych i osobistych
B1	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie potrafi tłumaczyć ustnie (na język B) teksty napisane (w języku A), zawierające informacje i argumenty na tematy związane z jego/jej zainteresowaniami zawodowymi, naukowymi i osobistymi, pod warunkiem że są one napisane nieskomplikowanym, standardowym językiem. Potrafi w przybliżeniu przetłumaczyć ustnie (na język B) jasne, dobrze zbudowane teksty informacyjne napisane (w języku A) na tematy, które są mu/jej znane lub go/ją interesują, chociaż jego/jej ograniczenia leksykalne powodują niekiedy trudności w formułowaniu wypowiedzi
A2	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie potrafi w przybliżeniu przetłumaczyć ustnie (na język B) krótkie, proste teksty codzienne (np. broszury, ogłoszenia, instrukcje, listy lub e-maile) napisane (w języku A). Potrafi dokonać prostego, przybliżonego tłumaczenia ustnego (na język B) krótkich, prostych tekstów (np. ogłoszeń na znane tematy) napisanych (w języku A), wychwytyjąc ich najistotniejszy sens. Potrafi zapewnić proste, przybliżone tłumaczenie ustne (na język B) rutynowych informacji na znane tematy codzienne, pisanych prostymi zdaniami (w języku A) (np. wiadomości osobiste, krótkie opowiadania, wskazówki, zawiadomienia lub instrukcje)
A1	Osoba posługująca się językiem na tym poziomie potrafi przetłumaczyć (na język B) proste, przybliżone tłumaczenie ustne prostych, codziennych słów i wyrażeń zapisanych (w języku A) (np. wiadomości osobiste, krótkie opowiadania, wskazówki, ogłoszenia lub instrukcje)
pre-A1	Brak deskryptorów

Źródło: Common European Framework of Reference for Languages Companion Volume with New Descriptors, Rada Europy, Strasbourg 2018

TABELA 8. Deskryptory „Tłumaczenia jako mediacji” z CEFR Companion Volume

tekstów ogólnych i specjalistycznych, tłumaczenie audiowizualne, tłumaczenie konsekwentne i symultaniczne.

UMIĘDZYNARODOWIENIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO JAKO ODPOWIEDŹ NA KRYZYS FINANSOWANIA

Wraz ze zmianami demograficznymi skutkującymi znacznym spadkiem liczby studentów w drugiej dekadzie XXI w. w wielu krajach europejskich uczelnie wdały się w „wyścig zbrojeń” o przyciągnięcie jak największej liczby studentów zagranicznych. Było to szczególnie widoczne w Polsce do

czasu uchwalenia w 2018 r. obowiązującej ustawy o szkolnictwie wyższym, w wyniku której finansowanie uczelni nie jest już ściśle uzależnione od liczby studentów. Przed 2018 r. umiędzynarodowienie było jednak wykorzystywane jako sposób na rekompensowanie utraty polskich studentów i spadku finansowania (w poprzednim systemie finansowania uzależnionego od liczby studentów). Dlatego też przyciąganie studentów z zagranicy stało się głównym celem strategii wielu uczelni. W celu zwiększenia przychodów oferowano więc studentom z zagranicy (np. z Białorusi czy Ukrainy) nowe, płatne kierunki studiów.

Taka pogorń za studentami zagranicznymi okazała się jednak wątpliwej skuteczności, a polscy studenci często skarżyli się na dyskryminację, jakiej doświadczali w porównaniu z płacącymi za kształcenie studentami zagranicznymi. W przypadku studiów filologicznych, zwłaszcza filologii germańskiej poza granicami Niemiec, wyzwaniem staje się znalezienie takiej formuły, która zachęciłaby studentów zagranicznych do podjęcia studiów germanistycznych w Polsce. W szczególności dużym wyzwaniem okazało się znalezienie atrakcyjnej formuły studiów germanistycznych w Lublinie, 600 km od granicy z Niemcami i 100 km od granicy z Ukrainą. W tym przypadku zaplecze i wiedza dydaktyczna w zakresie tłumaczeń pisemnych i ustnych zgromadzone w Katedrze Lingwistyki Stosowanej UMCS w ramach projektu finansowanego przez UE *UMCS dla rynku pracy i gospodarki opartej na wiedzy (2010-2015)* zdołały przyciągnąć uwagę partnera niemieckiego i zainteresować go współpracą z UMCS. Partnerzy niemieccy mieli okazję zapoznać się z różnymi kursami tłumaczenia pisemnego i ustnego podczas wizyty studyjnej na UMCS. Uznali oni dofinansowane przez UE urządzenia do tłumaczenia ustnego (dwa laboratoria z kabinami, przenośne zestawy do tłumaczenia ustnego, przenośne kabiny tłumaczy, oprogramowanie CAT) oraz know-how (materiały, programy nauczania, zasoby do nauczania tłumaczenia ustnego) za niezbędne do rozwijania umiejętności translatorskich. Projekt PNSKT jest zatem unikalnym przykładem synergii, w ramach której partnerzy w sposób zaplanowany i systematyczny wykorzystują nawzajem swoje obiekty, zasoby i know-how, aby zapewnić jak najlepsze doświadczenia edukacyjne zarówno polskim studentom uczącym się języka i kultury niemieckiej, jak i niemieckim studentom mającym do czynienia z językiem i kulturą polską.

PROJEKTOWANIE PROGRAMÓW NAUCZANIA

Biorąc pod uwagę wszystkie problemy i wyzwania, jakie przyniosła szkolnictwu wyższemu pandemia COVID-19 w 2020 i 2021 r., takie jak lockdowny uniemożliwiające uczestnictwo w zajęciach stacjonarnych, nagłe przejście na awaryjne nauczanie zdalne, kwarantanny i zakazy podróżowania, kontynuacja prowadzenia umiędzynarodowionego programu studiów podwójnego dyplomu, jak opisano powyżej w artykule, może wydawać się niemożliwa. Jednak paradoksalnie pod pewnymi względami nagłe przejście na nauczanie zdalne ułatwiło niektóre procesy i zmniejszyło obciążenie finansowe studentów. Dlatego też w poniższym omówieniu rozważymy ambitny program PNSKT w kontekście nauczania i uczenia się online.

Ponieważ obu uczelniom zależało na nawiązaniu jak najściślejszej współpracy w zakresie kształcenia, przyjęto model nowych wspólnych studiów stacjonarnych (licencjackich lub magisterskich) w zakresie kulturoznawstwa i translatoryki. Nawet przed pandemią opracowanie, negocjacje i wdrożenie takiego programu wymagało długiej i bardzo skomplikowanej fazy przygotowawczej. Przed pierwszą rekrutacją w roku akademickim 2019/2020 oba uniwersytety potrzebowały dwóch lat, aby uzgodnić wspólny program, uzyskać wewnętrzne i zewnętrzne zatwierdzenia i akredytacje, wymyślić atrakcyjną nazwę i skutecznie wypromować nowy program.

Organizacja programu studiów PNSKT wymagała wysokiego poziomu mobilności, przenoszenia grup studentów z jednej lokalizacji do drugiej na poszczególne semestry. Miało to na celu maksymalne wykorzystanie potencjału partnerów w ich specjalnościach (literaturoznawstwo i kulturoznawstwo partnera niemieckiego, translatoryka, tłumaczenia ustne i audiowizualne partnera polskiego). Specyficzny układ programu studiów podwójnego dyplomu, o czym poniżej, miał na celu osiągnięcie wzajemności

i uznanie kompetencji obu partnerów, przy jednoczesnym spełnieniu lokalnych (krajowych) wymogów dotyczących niektórych elementów programu licencjackich studiów humanistycznych:

- (1) W pierwszym i ostatnim semestrze studenci uczyli się oddzielnie na uczelniach macierzystych.
- (2) Obie uczelnie uznają przedmioty i oceny uzyskane na drugiej uczelni, aby móc przyznać podwójny dyplom.
- (3) Pierwszy i ostatni semestr oddzielne (choć podobne) w celu zaspokojenia specyficznych potrzeb krajowych.
- (4) Semestry 2., 3., 4. i 5. uzgodnione wspólnie przez obu partnerów, przy czym studenci polscy i niemieccy uczestniczą razem we wszystkich przedmiotach.
- (5) W semestrze 2. i 3. kursy i egzaminy organizowane przez UP, a w semestrze 4. i 5. przez UMCS.
- (6) Obydwaj partnerzy przestrzegają odrębnych regulaminów studiów (Studien- und Prüfungsordnung) w celu spełnienia wymogów krajowych.
- (7) Praca końcowa pisana jest w jednym z języków studiów (niemieckim lub polskim).
- (8) Po zrealizowaniu wspólnie uzgodnionego programu studiów i zgromadzeniu 180 punktów European Credit Transfer System (ECTS) obie uczelnie przyznają absolwentowi dyplom licencjata.
- (9) Każda z uczelni wystawia odrębny dyplom licencjata z oficjalną pieczęcią.

W wyniku realizacji programu studiów powstał stosunkowo skomplikowany układ, który przedstawiają tabele 9 i 10. O ile generalnie (i w przeważającej części) obie grupy zaliczały na swoich uczelniach te same przedmioty, które były przenoszone do ewidencji uczelni partnerskiej, o tyle w niektórych przypadkach (oznaczonych obok kolorami) ze względów logistycznych lub prawnych musiały wystąpić niewielkie rozbieżności pomiędzy przedmiotami zaliczanymi przez obie grupy.

2. Semestr (Sommersemester): alle Studierende in Potsdam
 Studierende aus Lublin
 Studierende aus Potsdam

2. Semestr letni: wszyscy studenci w Poczdamie
 zajęcia dla studentów z Lublina
 zajęcia dla studentów z Poczdamu

SLP_BA_020	Einführung in die Literatur- und Kulturwissenschaft 2 Wprowadzenie do literaturoznawstwa i kulturoznawstwa 2	9 ECTS
Seminar	Einführung in die Literatur- und Kulturwissenschaft 2 Wprowadzenie do literaturoznawstwa i kulturoznawstwa 2	3
Übung/Tutorium	Begleitende Übung Tutorium/ćwiczenia	3
Modulprüfung	Klausur Egzamin pisemny	3
Z_DE_B2_01 Z_PL_BA_02	Sprachpraxis Polnisch 2/Sprachpraxis Deutsch 2 Praktyczna nauka języka (język niemiecki lub polski) 2	9 ECTS
Übung	Mündliche Kommunikation 2 Komunikacja ustna 2	3
Übung	Schriftliche Kommunikation 2 Komunikacja pisemna 2	3
Übung	Grammatik 2/Sprachstrukturen Gramatyka 2/struktury językowe	3
Übung	Deutsch als Fremdsprache (DaF) B2 Komunikacja pisemna i ustna na poziomie B2 GER	6
Übung	Sprachentandem Tandem językowy	3
SLP_BA_007	Aufbaumodul Polnische Literatur und Kultur (Typ C) Literaturo- i kulturoznawstwo	6 ECTS
Seminar	Polnische Literatur und Kultur Zajęcia z zakresu literatury i kultury polskiej	3
Modulprüfung	Hausarbeit (10 Seiten) oder mündliche Prüfung (30 Min.) Praca semestralna pisemna (10 stron) albo egzamin ustny (30 minut)	3
GER_BA_005 Schlüsselkompetenzen	Interkulturelle Kommunikation und Landeskunde/Schlüsselkompetenzen Komunikacja interkulturowa/przedmiot do wyboru Schlüsselkompetenzen (Studiumplus) Przedmioty do wyboru	6 ECTS
Seminar	Interkulturelle Kommunikation und Landeskunde Komunikacja interkulturowa i realioznawstwo	6
Lehrveranstaltung	Wahl aus dem Angebot Schlüsselkompetenzen Zajęcia do wyboru	6

TABELA 9. Wspólny program 2. semestru (zaliczony przez obie grupy w Poczdamie)

Źródło: opracowanie własne

Paradoksalnie pandemia COVID-19 nie zniszczyła programu ze względu na jego wymienną konstrukcję. Pierwszy semestr odbywał się na macierzystych uczelniach, co było wygodne, gdy wybuchła pandemia. Drugi semestr, zaliczony przez obie grupy w Poczdamie, studenci polscy odbyli online, co wykorzystali jako okazję do obniżenia kosztów utrzymania.

ZARZĄDZANIE PROGRAMEM

Program studiów podwójnego dyplomu, mimo że na pierwszy rzut oka nieskomplikowany, okazał się trudny do zarządzania i nadzorowania przez administrację uczelni. Kiedy program został już zatwierdzony, co poprzedził dwuletni proces akredytacji w Niemczech oraz autoryzacja przez Ministerstwo Nauki i Kultury Landu Brandenburgii, a także nieco krótszy proces akredytacji w Polsce, nie było możliwe wprowadzenie żadnych zmian w programie studiów. Trudności z promocją i rekrutacją (typowe dla nowych programów studiów) oraz wysoka absencja w 1. semestrze po stronie polskiej, w połączeniu z niejasną sytuacją w zakresie wsparcia finansowego dla polskich studentów wyjeżdżających do Niemiec, sprawiły, że początki programu po stronie polskiej były dość trudne.

Na szczęście dzięki zaangażowaniu obu partnerów w drugim naborze do programu odnotowano znacznie więcej zgłoszeń, a także większą liczbę bardziej zdyscyplinowanych i zdeterminowanych studentów. Nawet pomimo rozpoczęcia drugiego roku PNSKT w środku kryzysu pandemicznego kandydaci po obu stronach zapisali się na studia i program przebiegał znacznie sprawniej.

Kolejnym źródłem wyzwań dla administracji uczelnianej są różnice systemowe pomiędzy polskimi i niemieckimi przepisami dotyczącymi tworzenia programów nauczania, które powodują pewne utrudnienia przy transferze punktów ECTS. System programu studiów na UP zakłada, że liczba punktów ECTS każdego modułu ma być podzielna

4. Semester (Sommersemester): Alle Studierende in Lublin
4. Semestr letni: wszyscy studenci w Lublinie

LUB_BA_002	Językoznawstwo 2 Sprachwissenschaft 2	9 ECTS	h
Zajęcia	Kultura języka polskiego <i>Kultur der polnischen Sprache</i>	3	30
Zajęcia	Gramatyka konfrontatywna języka polskiego i niemieckiego <i>Konfrontative Grammatik</i>	3	30
Zajęcia	Wstęp do translatoryki <i>Sprachwissenschaftliche Grundlagen der Translationswissenschaft</i>	3	30
LUB_BA_003	Tłumaczenia 1 Übersetzen/Dolmetschen 1	9 ECTS	
Zajęcia	Tłumaczenia à vista <i>Avista (schriftl. Text übersetzen mündlich) poln.-dt. und umgekehrt</i>	3	30
Zajęcia	Narzędzia komputerowe w pracy tłumacza <i>Computerunterstütztes Übersetzen</i>	3	30
Zajęcia	Tłumaczenia konsekutywne <i>Konsekutivdolmetschen</i>	3	30
LUB_BA_04	Turystyka jako obszar działań językowych Touristik als Bereich sprachlichen Handelns	9 ECTS	
Zajęcia	Podstawy komunikacji interkulturowej <i>Grundlagen interkultureller Kommunikation</i>	3	30
Zajęcia	Przekład tekstów turystycznych <i>Übersetzen im Bereich Touristik</i>	3	30
Zajęcia	Wprowadzenie do turystyki historycznej <i>Einführung in die Touristik mit Schwerpunkt Geschichte</i>	3	30
Przedmiot do wyboru/Schlüsselkompetenzen	Przedmiot do wyboru – lektorat języka obcego Schlüsselkompetenzen – zweite Fremdsprache	3 ECTS	30

TABELA 10. Wspólny program 4. semestru (zaliczony przez obie grupy w Lublinie)

Źródło: opracowanie własne

przez 3, podczas gdy UMCS ma ich zróżnicowaną liczbę. Co więcej, niemiecki wykaz zaliczeń kończy się oceną zbiorczą za moduł (moduły składają się z reguły z trzech przedmiotów), podczas gdy polski system studiów USOS wymaga odrębnych ocen.

Podobne problemy administracyjne, choć w tym przypadku powoli i stopniowo przezwyciężone dzięki ogromnej liczbie inwencji i dobrej woli, mogą mieć znaczący wpływ na sukces lub porażkę umiędzynarodowionego programu studiów podwójnego dyplomu. Nawet jeśli obydwaj kraje

partnerskie realizują założenia procesu bolońskiego i mogą należeć do mniej więcej tego samego kręgu kulturowego, to jednak tradycje edukacyjne będą się różnić, a wynikające z nich różnice w programach nauczania będą musiały być skutecznie niwelowane. Czas pandemii niestety utrudnił cały proces, ponieważ przeniesienie i efektywne wdrożenie do systemu partnera zapisów ocen trwało dłużej.

STUDIA W PRAKTYCE

Ostatnim tematem do omówienia w niniejszym opracowaniu jest to, jak studia wyglądały w praktyce. W tym obszarze można się spodziewać największej liczby różnic kulturowych, utrwalonych społecznie wzorców, zachowań rytualnych, które muszą być opanowane i przyswojone przez studentów zagranicznych. Dodatkowo kraje partnerskie mogą wykazywać dysproporcje ekonomiczne, co będzie skutkowało znacznymi różnicami w kosztach utrzymania i studiowania. Mimo że studia w Niemczech są bezpłatne, to obowiązkowe opłaty studenckie są dość wysokie i wnoszone za każdy semestr studiów. O ile polscy studenci byli na szczęście zwolnieni z obowiązkowych opłat za studia na wszystkich semestrach, z wyjątkiem dwóch odbytych w Poczdamie, o tyle z powodu bardzo drogiego zakwaterowania w Poczdamie i braku dofinansowania z zewnątrz zdarzały się przypadki rezygnacji ze studiów ze strony polskiej. W kolejnych latach wprowadzono skuteczne rozwiązania zapewniające pełne finansowanie w ramach programu Erasmus+, co powinno poprawić sytuację i zlikwidować lukę finansową, której doświadczają polscy studenci. Studenci poczdamscy otrzymują dofinansowanie pobytu na UMCS w ramach grantu Niemieckiej Centrali Wymiany Akademickiej (Deutscher Akademischer Austauschdienst, DAAD). Niestety, brakuje polskiego odpowiednika podobnego wsparcia polskich studentów na poziomie licencjatu w programie NAWA.

Ponieważ opisywany w niniejszym opracowaniu program podwójnego dyplomu zakłada współpracę i współtworzenie wiedzy przez obie grupy studentów jednocześnie, istotne jest, aby odpowiednia socjalizacja i budowanie zespołów nastąpiły podczas pierwszego semestru odbywanego osobno w macierzystych uczelniach. Na szczęście pandemia COVID-19 nie miała szkodliwego wpływu na ten aspekt, gdyż socjalizacja i budowanie zespołów studentów polskich i niemieckich i tak miały się odbywać online. Natomiast tym, co okazało się istotne – ku zaskoczeniu prowadzących z obu stron – był dobór środowisk, w których studenci się socjalizowali. W obu kulturach istnieją odmienne cyfrowe nawyki i preferencje (np. preferencje dotyczące mediów społecznościowych, stosunek do Facebooka, korzystanie z WhatsAppa) i dopiero właściwe zrozumienie tych „kultur użytkownika” pozwoliło na sprawne przeprowadzenie procesu socjalizacji i budowania zespołów.

WNIOSKI

Konceptualizacja, opracowanie i wdrożenie umiędzynarodowionego programu studiów podwójnego dyplomu, czego przykładem są prowadzone wspólnie polsko-niemieckie studia kulturowe i translatorskie, to misja niemożliwa do wykonania, nawet w warunkach niepandemicznych. Różnice w przydziale punktów ECTS, społecznie akceptowanym obciążeniu studenta pracą czy procesie autoryzacji/akredytacji mogą być trudne do zniwelowania i prowadzić do przedwczesnej porażki i zniechęcenia mimo początkowego entuzjazmu. Ekstremalne okoliczności mogą pogłębić te problemy lub, paradoksalnie, złagodzić je, np. poprzez zmniejszenie presji finansowej na studentów. Takie programy podwójnego dyplomu, choć trudne do zorganizowania i kłopotliwe w zarządzaniu, są z pewnością niezwykle cennym elementem EOSW i jako takie powinny być traktowane z najwyższą wrażliwością.

Podsumowanie

Czy umowy o wspólnym/podwójnym dyplomie mają przyszłość?

DR INŻ. DOROTA PIOTROWSKA, PROF. PŁ
Politechnika Łódzka

-----nota biograficzna znajduje się
w rozdziale Wstęp na s. 8

Wielowymiarowa analiza będąca przedmiotem niniejszej publikacji ujawniła wielobarwność procesów i doświadczeń związanych z nadawaniem wspólnych i podwójnych dyplomów. Objętość przedstawionych dobrych praktyk znakomicie odzwierciedla bogactwo doświadczeń szkolnictwa wyższego w Polsce i Europie. Beneficjenci umów o wspólnym/podwójnym dyplomie z wielkim przekonaniem argumentują wartość dodaną tej osi swojej działalności jako ważną siłę napędową w procesach doskonalenia polskich uczelni. Realizacji umów o podwójnym/wspólnym dyplomie towarzyszy jednak wiele obaw i barier. Dobrym podsumowaniem pokazującym krajobraz emocji wokół podwójnych/wspólnych dyplomów może być analiza SWOT przygotowana przez uczestników warsztatów konsultacyjnych „Wyzwania i dobre praktyki w obszarze umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego”, które zostały zorganizowane przez NAWA i IROs Forum w grudniu 2020 r.

Znakomita przewaga argumentów po stronie mocnych stron oraz szans pokazuje szerokie możliwości, jakie daje uczelniom realizacja umów o podwójnym/wspólnym dyplomie. Na plan pierwszy zagrożeń wysuwają się ograniczenia prawne. Uczestnicy warsztatu bardzo silnie podkreślali potrzebę zmian i chociaż częściowego doprecyzowania w zapisach prawnych znajdujących się w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (dalej ustawa PoSW) oraz w *Rozporządzeniu MNiSW z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów*. Szczególną uwagę zwracano na potrzebę wprowadzenia możliwości uznawania efektów uczenia się uzyskanych w edukacji pozaformalnej i poprzez uczenie się nieformalne oraz uwzględnienia w polskim prawodawstwie specyfiki innych systemów szkolnictwa wyższego w Europie. W opinii uczestników warsztatu takie uelastycznienie mogłoby znacząco pomóc w rozwijaniu bardziej zaawansowanych form współpracy z uczelniami europejskimi.

MOCNE STRONY

Wzrost prestiżu uczelni – mocniejsza pozycja
Rozwój kadry naukowo-dydaktycznej administracji
Większe szanse dla studentów i pracowników naukowych
Wzrost mobilności
Rozwój współpracy uczelni
Atut przy rekrutacji
Rozwijanie oferty w językach obcych
Prestiż ukończenia dwóch uczelni (renoma)
Rozwój infrastruktury uczelni – Welcome pointy (centres)
Coś zawsze pozostanie i posłuży rozwojowi innej działalności innowacyjnej na uczelni w zakresie kształcenia i współpracy międzynarodowej

SZANSE

Rozwój i współpraca międzynarodowa
Widoczność międzynarodowa
Uczenie się od innych
Rozwijanie kompetencji pracowników
Dodatkowe finansowanie (joint, granty, studia płatne – zysk)
Kontakty ludzi związanych z dydaktyką przełożone na pole naukowe

SŁABE STRONY

Brak jasnych przepisów prawnych wspierających rozwój umów o podwójnym/wspólnym dyplomie
Blokujące zapisy prawa
• Ustawa PoSW – art. 69 ust. 3., art. 71 pkt. 1
• Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego 1 z dnia 27 września 2018 r. – rozdział 6
Potrzeba pełnej wiedzy o różnych systemach edukacyjnych na świecie (przykre konsekwencje)
Niebezpieczeństwo wypalenia się w razie braku profesjonalizmu
Większe obciążenie administracji
Wysiłek organizacyjny
Małe liczby studentów double degree w porównaniu z tradycyjną mobilnością

ZAGROŻENIA

Przeoczenie istotnych spraw w umowach
Środowisko prawne
Niebezpieczeństwo zakończenia po jednym cyklu
Brak zakładanego finansowania i praca na marne

Źródło: opracowanie własne

Z przeprowadzonych dyskusji wynika, że bardzo pomocne mogłyby być swoiste rekomendacje Ministerstwa Edukacji i Nauki dotyczące rozwijania zarówno umów o podwójnym czy wspólnym dyplomie, jak i umów o wspólnym czy podwójnym programie studiów. Uczelnie oczywiście zdają sobie sprawę z autonomii, jaka im przysługuje. Jednak „zielone światło” dopuszczające pewne rozwiązania, przedstawione jasno przez ministerstwo, mogłoby znacząco zachęcić uczelnie polskie do rozwijania tej formy współpracy. Dynamika procesów zachodzących w tym obszarze w Europie jasno pokazuje, że rozwijanie wspólnych czy wielokrotnych kwalifikacji i ścieżek kształcenia może być jednym z czołowych argumentów umiędzynaradawiania uczelni i chyba warto, by polskie uczelnie w tym procesie nie pozostały „z tyłu”.

UNIwersytety Europejskie - KOLEBKA PRZYSZŁYCH PODWÓJNYCH/WSPÓLNYCH DYPLOMÓW I KAMIEŃ WĘGIELNY POD EUROPEJSKI REJESTR KWALIFIKACJI

W ciągu kilku ostatnich lat uwagę całego obszaru szkolnictwa wyższego w Europie pochłonęła inicjatywa Uniwersytetów Europejskich. Z założenia ma się ona opierać na tworzeniu międzynarodowych partnerstw, które będą uniwersytetami przyszłości wspierającymi europejskie wartości i tożsamość europejską. Wielkie plany i ambicje są pokładane w zakresie prawdziwego zrewolucjonizowania europejskiego szkolnictwa wyższego pod względem jakości i konkurencyjności.

TABELA 11. Analiza SWOT przygotowana przez uczestników webinarium „Podwójne dyplomy w świetle nowej ustawy”, 17.12.2020. Organizatorzy warsztatu: NAWA oraz IROs Forum

Obecnie inicjatywa europejska przechodzi swego rodzaju fazę testowania różnych modeli i rozwiązań, które mogą być przyjęte na poziomie całego konsorcjum. Jednym z głównych motywów pojawiających się na różnego rodzaju forach dyskusyjnych jest możliwość, a zarazem wyzwanie związane z wypracowywaniem wspólnych programów studiów obejmujących potencjał wszystkich partnerów działających w ramach danej sieci uniwersytetów. Będzie to bez wątpienia nowy wymiar funkcjonowania uczelni w Europie. Wizja rozwijania ścieżek kształcenia, które będą mogły prowadzić do uzyskania kwalifikacji uznawanej i rozpoznawanej w wielu uczelniach europejskich, może stać się rewolucyjną osią przebudowy systemu szkolnictwa wyższego w całej Europie. Obecnie sieci Uniwersytetów Europejskich borykają się z ogromną liczbą różnic organizacyjnych, administracyjnych i prawnych. Szukają możliwych dróg unifikacji regulacji, na których mogłyby budować wspólne rozwiązania zwłaszcza w zakresie szeroko pojętej współpracy edukacyjnej. Podstawą działania sieci ma być wspólnie wypracowana przez partnerów strategia rozwoju całego konsorcjum. Idea ukształtowania wspólnych, elastycznych programów studiów, w których realizację będą zaangażowani wszyscy partnerzy działający w konsorcjum, stanie się niezwykle ważną areną międzyinstytucjonalnego uczenia się i dzielenia się najlepszymi praktykami pedagogicznymi, a także wymianą najlepszej kadry. Bez wątpienia doświadczenia zebrane w tym zakresie przez różne sieci europejskie będą znakomitą źródłem inspiracji.

Wizja rozwijania ścieżek kształcenia, które będą mogły prowadzić do uzyskania kwalifikacji uznawanej i rozpoznawanej w wielu uczelniach europejskich, może stać się rewolucyjną osią przebudowy systemu szkolnictwa wyższego w całej Europie.

Wypracowanie mechanizmów tworzenia wspólnych kwalifikacji nadawanych przez wiele uczelni działających w ramach danego konsorcjum może się stać ważnym przyczynkiem do powstania Europejskiego Rejestru Kwalifikacji jako bazy danych kwalifikacji nadawanych na poziomie ponadnarodowym. Taki rejestr mógłby funkcjonować dzięki współpracy różnych instytucji i interesariuszy na poziomie europejskim z uwzględnieniem instytucji rządowych i samorządowych, instytucji szkolnictwa wyższego, organizacji pracodawców, związków zawodowych oraz organizacji obywatelskich. Mógłby być takim **metaodwzorowaniem** krajowych rejestrów kwalifikacji. Obecność kwalifikacji w Europejskim Zintegrowanym Rejestrze oznaczałaby, że jej wiarygodność jest potwierdzona przez wiele uprawnionych instytucji certyfikujących

i bezpośrednio odniesiona do poziomu Europejskiej Ramy Kwalifikacji. Jest to zapewne bardzo śmiała i futurystyczna wizja, może ona mieć jednak kluczowe znaczenie dla jednej z najważniejszych misji UE, jaką jest zwiększanie spójności gospodarczej, społecznej oraz solidarności między państwami członkowskimi. Szkolnictwo wyższe i sieci Uniwersytetów Europejskich mogą odegrać w realizacji tej misji wyjątkowo istotną rolę.

WSPÓLNE MIKROKWALIFIKACJE EUROPEJSKIE - PRZYSZŁA WIZJA KOMPETENTNEJ EUROPY

Rozwinięcie systemu mikrokwalfikacji (*micorcredentials*) na poziomie szkolnictwa wyższego jest zdecydowanie jednym z najważniejszych wyzwania, przed jakimi stoją obecnie europejskie uczelnie. Ma to ścisły związek z misją, jaką pełni każda uczelnia wobec otoczenia społeczno-gospodarczego, w tym z potrzebą włączenia się we wspieranie procesów uczenia się przez całe życie.

Uniwersytet XXI w. powinien być przede wszystkim miejscem, w którym osoba ucząca się będzie mogła nabyć, w dowolnym momencie życia, kompetencje pomagające jej lepiej odnaleźć się w najbardziej aktualnych potrzebach rynku pracy i otoczenia społecznego. Współczesna uczelnia powinna wykorzystywać swój autorytet do rozwijania kompetencji na poziomie

akademickim nie tylko dla osób, które ubiegają się o pełne kwalifikacje inżyniera, licencjata czy magistra, ale musi być otwarta na różnego rodzaju ścieżki uczenia się pozaformalnego i nieformalnego. Aby osiągnąć ten cel, bardzo ważne jest aktywne włączenie się w rolę instytucji potwierdzającej uczenie się nieformalne i pozaformalne. Wiele uczelni europejskich ma tu ciekawe doświadczenia i efektywne rozwiązania. Polskie uczelnie mogłyby, w ramach funkcjonujących partnerstw międzynarodowych, zaczerpnąć wiele inspiracji w tym zakresie.

Procesy globalizacyjne przenoszą potrzebę rozwijania krótszych form kształcenia i mniejszych objętościowo kwalifikacji na poziom ponadkrajowy. W dobie ogromnej popularności mobilności różnych grup społecznych i wiekowych niezwykle istotna wydaje się otwartość uczelni na rozwijanie mniejszych zestawów kompetencji, użytecznych osobie uczącej się w danym momencie życia zawodowego i osobistego i bez trudu uznawanych w różnych krajach Europy.

Współtworzenie przez uczelnie europejskie wspólnych mikrokwalfikacji, czy też kwalifikacji cząstkowych, może się stać kolejnym wielkim krokiem w kierunku budowania bardziej zaawansowanych partnerstw strategicznych i otworzyć uczelnie partnerskie na działanie nie tylko skupione wokół działalności dydaktycznej uczelni, ale też na wspólne odpowiadanie na potrzeby już nie krajowego, ale europejskiego otoczenia społeczno-gospodarczego.

Bibliografia

- Ahmadi S.A.A., Safarzadeh H., Hozoori M.J., Dehnavi F., *The role of cultural intelligence of managers in promoting employees' collaboration*, „Management Science Letters”, nr 3(2013), 2013, s. 1915-1926.
- Ang S., Van Dyne L., Koh C., Ng K.Y., Templer K.J., Tay C., Chandrasekar N.A., *Cultural intelligence: Its measurement and effects on cultural judgment and decision making, cultural adaptation and task performance*, „Management and Organization Review”, nr 3(3), 2007, s. 335-371.
- Augustyniak G., *CEMS – Globalny program dla globalnych obywateli*, [w:] K. Górak-Sosnowska, K. Kacperczyk (red.), *Umieędzynarodowienie szkolnictwa wyższego. Strategie, wyzwania i dobre praktyki*, SGH, Warszawa 2020, s. 165-188.
- Banks C., Kuder M., Obst D., *Survey on International Joint and Double Degree Programs*, Institute of International Education and Freie Universitat Berlin, Berlin 2011.
- Bergel I., *Dobre praktyki w ustanawianiu i realizacji programów podwójnego dyplomu w świetle dziesięcioletnich doświadczeń ich oferowania w SGH*, [w:] K. Górak-Sosnowska, K. Kacperczyk (red.), *Umieędzynarodowienie szkolnictwa wyższego. Strategie, wyzwania i dobre praktyki*, SGH, Warszawa 2020, s. 141-163.
- Chowdhury R., *International TESOL teacher training and EFL contexts: The cultural disillusionment factor*, „Australian Journal of Education”, nr 47(3), 2003, s. 283-302.
- Cortazzi M., Jin L., Wang Z., *Cultivators, cows and computers: Chinese learners' metaphors of teachers*, [w:] T. Coverdale-Jones, P. Rastall (ed.), *Internationalizing the University. The Chinese Context*, Palgrave Macmillan, London 2009, s. 107-129.
- Dooly M., Sadler R., *Filling in the gaps: Linking theory and practice through telecollaboration in teacher education*, „ReCALL”, nr 25(1), 2013, s. 4-29.
- Earley P.C., Ang S., *Cultural Intelligence: Individual Interactions Across Cultures*, Stanford University Press, Stanford 2003.
- Education at a Glance*, OECD, 2021.
- Egracons European grade conversion system, <http://egracons.eu/>, dostęp: 3.03.2021.
- Erasmus+. Raport 2019*, FRSE, Warszawa 2020.
- Erasmus Mundus – strona internetowa programu, erasmusmundus.org.pl.
- EUNICE, the European University for Customised Education, <https://eunice-university.eu/>, dostęp: 19.02.2021.
- Euroculture, <https://euroculture.wsmip.uj.edu.pl>, dostęp: 19.02.2021.
- European Approach for Quality Assurance of Joint Programmes*, 10.2014, https://enqa.eu/wp-content/uploads/2015/06/European-Approach-QA-of-Joint-Programmes_Yerevan-2015.pdf, dostęp: 3.03.2021.
- Europejski System Opisu Kształcenia Językowego* (tłumaczenie dokumentu *Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment* za zgodą Rady Europy), Centralny Ośrodek Kształcenia Nauczycieli, 2003, https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/attachments/ESOK_Europejski-System-Opisu.pdf, dostęp: 3.03.2021.
- Guichon N., Hauck M., *Teacher education research in CALL and CMC: More in demand than ever*, „ReCALL”, nr 23(3), 2011, s. 187-199.
- Guth S., Helm F., O'Dowd R., *University Language Classes Collaborating Online. A Report on the Integration of Telecollaborative Networks in European Universities. INTENT Project Final Report*, European Commission, Brussel 2012.
- Grzesiuk A., *Studenci zagraniczni na polskich uczelniach wyższych. Uwarunkowania i praktyka*, „Marketing i Rynek”, nr 4/2018, s. 246-256.

- Implementing joint degrees in the Erasmus Mundus action of Erasmus+ programme*, EACEA, 2020.
- Internacjonalizacja w czasach pandemii. Wpływ COVID-19 na studentów zagranicznych w Polsce i rekrutację na studia w roku akad. 2020/21*, Fundacja Edukacyjna Perspektywy, Komisja ds. Współpracy Międzynarodowej Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, Warszawa 2020.
- International student mobility – OECD indicator*, <https://data.oecd.org/students/international-student-mobility.htm#indicator-chart>, dostęp: 14.05.2021..
- International Student Survey 2021 EU edition – Supporting recovery and driving growth in global higher education*, QS Quacquarelli Symonds, 2021.
- Jin L., Cortazzi M., *Re-evaluating approaches to second language teaching and learning*, [w:] E. Hinkel (ed.), *Handbook of Research in Second Language Teaching and Learning*, Routledge, New York 2011, s. 558-575.
- Joint international Master programmes: lessons learnt from Erasmus Mundus, the first generation*, EACEA, 2013.
- Katz L., *Negotiating International Business - The Negotiator's Reference Guide to 50 Countries Around the World*, BookSurge Publishing, Charleston 2006.
- Krajka J., Marczak M., Tatar S., Yildiz S., *Building ESP teacher awareness through intercultural tandems – post-practicum experience*, „English for Specific Purposes World”, nr 14(38), 2013, s. 1-18, http://www.esp-world.info/Articles_38/krajka_et_al_final_Copy.pdf, dostęp: 31.07.2017.
- Kramsch C., Sullivan P., *Appropriate pedagogy*, „ELT Journal”, nr 46(4), 1996, s. 340-349.
- Kształcenie cudzoziemców na polskich uczelniach – informacja o wynikach kontroli*, Najwyższa Izba Kontroli, 9.03.2021, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,23533,vp,26267.pdf>, dostęp: 27.06.2021.
- Liao X., *The need for communicative language teaching in China*, „ELT Journal”, nr 58, 2004, s. 270-273.
- Mach Z., *Program magisterski Master of Arts in Euroculture*, [w:] W. Martyniuk (red.), *Internacjonalizacja studiów wyższych*, FRSE, Warszawa 2011.
- Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area. Bucharest Communiqué*, 2012, http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/Bucharest_Communique_2012_610673.pdf, dostęp: 3.03.2021.
- Mapping Internationalization on U.S. Campuses: 2017 Edition*, American Council on Education, 2017.
- Marinoni G., *Internationalization of Higher Education: An Evolving Landscape, Locally and Globally. IAU 5th Global Survey*, International Association of Universities, 2019.
- Martel M., Baer J., *COVID 19 Effects on US Higher Education Campuses Report 4*, IIE, 2021.
- McKay S.L., Bokhorst-Heng W., *International English in its sociolinguistic contexts: Towards a socially sensitive pedagogy*, Routledge, New York 2008.
- Nowe trendy w umiędzynarodowieniu uczelni w rzeczywistości post-COVID*, Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej, 1.03.2021, <https://nawa.gov.pl/nawa/aktualnosci/nowe-trendy-w-umiedzynarodowieniu-uczelni-w-rzeczywistosci-post-covid>, dostęp: 14.05.2021.
- Oblicza Erasmus+.* Podsumowanie programu 2014-2020, tom I, FRSE, Warszawa 2020.
- Obst D., Kuder M., Banks C., *Joint and Double Degree Programs in the Global Context. Report on an International Survey*, IIE, 2011.
- Paoli Ch., *Podwójne dyplomy polsko-francuskie. Katalog*, wyd. 9, Ambasada Francji w Polsce, 2021, <https://www.pologne.campusfrance.org/pl/podwojne-dyplomy-polsko-francuskie>, dostęp: 4.05.2021.
- Pięć polskich „Uniwerytetów Europejskich”*, „Forum Akademickie”, 26.06.2019, <https://forumakademic-kie.pl/sprawy-nauki/piec-polskich-uniwerytetow-europejskich/>, dostęp: 19.02.2021.
- Podwójne dyplomy filarem internacjonalizacji*, „Życie Uczelni”, nr 145, Politechnika Łódzka, 18.06.2018, <https://www.zu.p.lodz.pl/podwojne-dyplomy-filarem-internacjonalizacji>, dostęp: 14.05.2021.
- Przewodnik użytkownika ECTS*, KE, 2015.

- Common European Framework of Reference for Languages Companion Volume with New Descriptors*, Rada Europy, Strasbourg 2018.
- REDEEM project, <https://www.redeemproject.eu/>, dostęp: 8.02.2021.
- Rumbley L.E., *Coping with COVID-19: International higher education in Europe*, EAIE, 2020.
- Sandström A., Hudson R., *The EAIE Barometer: Internationalization in Europe (Second Edition)*, EAIE, 2018.
- Sandström A., Hudson R., *The EAIE Barometer: Internationalization in Europe (Second Edition). Signposts of Success*, The European Association for International Education (EAIE), 2019.
- Schleicher A., *The impact of COVID-19 on education – insights from education at a glance 2020*, OECD, 2020.
- Skibińska B., Bielecka A., *Erasmus Mundus – Poradnik administratora studiów wspólnych*, FRSE, Warszawa 2012.
- Studenci zagraniczni w Polsce 2020*, Fundacja Edukacyjna Perspektywy, Warszawa 2020.
- Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2020/2021 (wyniki wstępne)*, GUS, 2021.
- Tauch C., Rauhvargers A., *Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe*, European University Association, European Commission – Directorate General for Education and Culture, Brussel 2002.
- The Coronavirus Crisis and the Future of Higher Education*, QS Quacquarelli Symonds, 2020.
- The European higher education area in 2018: Bologna Process Implementation Report*, European Commission/EACEA/Eurydice, Luxembourg: Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018.
- T.I.M.E. Association, <https://timeassociation.org>, dostęp: 14.02.2021.
- Udział polskich instytucji w akcjach centralnych programu Erasmus+. Statystyczne podsumowanie konkursów rozstrzygniętych w roku 2020 w sektorze szkolnictwa wyższego*, FRSE, Warszawa 2020, https://2014-2020.erasmusplus.org.pl/wp-content/uploads/2019/06/HE_Akcje_centra_2020_podsumowanie_wynikow.pdf, dostęp: 4.05.2021.
- Wspólne studia magisterskie Erasmus Mundus w programie Erasmus+*, FRSE, Warszawa 2020, <https://2014-2020.erasmusplus.org.pl/wp-content/uploads/2020/10/Polskie-uczelnie-w-EMJMDs-E.pdf>, dostęp: 4.05.2021.

Akty prawne

- Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich nr C 38 z 19 lutego 1976 r.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym*, Dz.U. z 2005 r., nr 164, poz. 1365, z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 grudnia 2008 r. w sprawie rodzajów tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów i wzorów dyplomów oraz świadectw wydawanych przez uczelnie*, Dz.U. z 2009 r., nr 11, poz. 61, z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów, warunków wydawania oraz niezbędnych elementów dyplomów ukończenia studiów i świadectw ukończenia studiów podyplomowych oraz wzoru suplementu do dyplomu*, Dz.U. z 2011 r., nr 196, poz. 1167.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 10 lutego 2017 r. w sprawie tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów, warunków wydawania oraz niezbędnych elementów dyplomów ukończenia studiów i świadectw ukończenia studiów podyplomowych oraz wzoru suplementu do dyplomu*, Dz.U. z 2017 r., poz. 279.
- Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, Dz.U. z 2018 r., poz. 1669, z późn. zm.

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. z 2021 r., poz. 478, z późn. zm.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 września 2018 r. w sprawie studiów, Dz.U. z 2021 r., poz. 661.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 listopada 2018 r. w sprawie charakterystyk drugiego stopnia efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomach 6-8 Polskiej Ramy Kwalifikacji, Dz.U. z 2018 r., poz. 2218.

Ustawa z dnia 22 listopada 2018 r. o dokumentach publicznych, Dz.U. z 2020 r., poz. 725, z późn. zm.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 lipca 2019 r. w sprawie wykazu dokumentów publicznych, Dz.U. z 2019 r., poz. 1289.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 2 lipca 2019 r. w sprawie wykazu minimalnych zabezpieczeń dokumentów publicznych przed fałszerstwem, Dz.U. z 2019 r., poz. 1281.

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 września 2019 r. w sprawie sposobu podziału środków finansowych na utrzymanie i rozwój potencjału dydaktycznego oraz potencjału badawczego znajdujących się w dyspozycji ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i nauki oraz na zadania związane z utrzymaniem powietrznych statków szkolnych i specjalistycznych ośrodków szkoleniowych kadr powietrznych, Dz.U. z 2019 r., poz. 1838, z późn. zm.

Spis diagramów

- Diagram 1. Model 1. Wspólny dyplom oparty na wspólnym programie prowadzonym równolegle przez uczelnie partnerskie
- Diagram 2. Model 2. Podwójny/wspólny dyplom oparty na równolegle prowadzonych programach studiów, częściowo jednakowych
- Diagram 3. Model 3. Podwójny/wspólny dyplom oparty na wspólnym programie prowadzonym całkowicie wspólnie z jasnym podziałem odpowiedzialności za prowadzenie poszczególnych części/semestrów programu
- Diagram 4. Model 4. Podwójny/wspólny dyplom oparty na identycznych programach studiów prowadzonych równolegle w partnerskich uczelniach
- Diagram 5. Model 5. Podwójny dyplom oparty na odrębnych programach studiów prowadzonych w partnerskich uczelniach
- Diagram 6. Liczba studentów zagranicznych na świecie w latach 1975-2019 (w mln)
- Diagram 7. Główne miejsca pochodzenia międzynarodowych studentów według kraju przyjmującego (w tys.)
- Diagram 8. Liczba studentów zagranicznych w Polsce w latach 2001-2021
- Diagram 9. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Czy Państwa uczelnia uruchomiła/prowadziła wspólne programy studiów we współpracy z partnerem zagranicznym?”
- Diagram 10. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Czy Państwa uczelnia uruchomiła/prowadziła wspólne programy studiów we współpracy z partnerem zagranicznym?” w podziale na typy uczelni
- Diagram 11. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „W jakich językach (chodzi o języki obowiązkowe dla uczestnika) prowadzone jest/było kształcenie podczas studiów?”
- Diagram 12. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Prosimy o podanie dyscyplin naukowych, do których można przypisać realizowane przez Państwa uczelnię programy”
- Diagram 13. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „W którym roku uczelnia uruchomiła (podpisała umowę) pierwszy program wspólnych studiów z partnerem zagranicznym?”
- Diagram 14. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Prosimy o podanie krajów, z których pochodzą partnerzy zagraniczni Państwa uczelni realizujący wspólne programy studiów w roku akademickim 2020/2021”
- Diagram 15. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Czy w dokumentach Państwa uczelni znajdują się zapisy dotyczące tworzenia i prowadzenia wspólnych programów studiów?”
- Diagram 16. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Jakie są/były zasady ostatecznego nadawania kwalifikacji w ramach wspólnego dyplomu realizowanego przez Państwa uczelnię?”
- Diagram 17. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Czy Państwa uczelnia ma wyznaczoną osobę i/lub jednostkę organizacyjną (np. biuro), która pomaga w obsłudze studentów podejmujących lub zainteresowanych tą formą studiów?”
- Diagram 18. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Z jakich źródeł pochodziły środki finansowe na realizację programu oraz wsparcie udziału uczestników?”
- Diagram 19. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Jakie aspekty związane z prowadzeniem wspólnych studiów były/są dla Państwa uczelni najtrudniejsze?”
- Diagram 20. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Czy realizacja wspólnych programów studiów przez Państwa uczelnie z partnerami zagranicznymi ma, Państwa zdaniem, wpływ na...”
- Diagram 21. Rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie „Czy przed otrzymaniem tej ankiety wiedzieli Państwo o możliwości prowadzenia studiów wspólnych?”

- Diagram 22. Schemat wymiany studentów z przykładową francuską grande école przed wdrożeniem Europejskich Ram Kwalifikacji
- Diagram 23. Schemat mobilności studentów w ramach umowy o podwójnym dyplomie – Politechnika Łódzka – ENSAM 2019
- Diagram 24. Etapy negocjowania umowy o podwójnym dyplomie w ramach procedury uczelnianej na PŁ
- Diagram 25. Ogólny schemat struktury umowy o podwójnym dyplomie podpisywanej na PŁ

Spis tabel

- Tabela 1. Zestawienie możliwych wariantów umów o podwójnym/wspólnym dyplomie zidentyfikowanych na uczelniach polskich
- Tabela 2. Udział w programie Międzynarodowych Studiów Wspólnych według danych norweskich szkół wyższych w latach 2010-2019
- Tabela 3. Udział polskich uczelni w programach wspólnych studiów magisterskich, które otrzymały dofinansowanie w ramach programu Wspólne Studia Magisterskie Erasmus Mundus w 2020 r.
- Tabela 4. Możliwe warianty nadawania wspólnego lub wielokrotnego dyplomu
- Tabela 5. Ramowy program jednorocznych studiów magisterskich CEMS MIM w SGH
- Tabela 6. Semestralny plan zajęć dla kierunku zarządzanie (ścieżka dyplomowania: zarządzanie finansami)
- Tabela 7. Deskryptory „Tłumaczenia jako usługi społecznej” z CEFR Companion Volume
- Tabela 8. Deskryptory „Tłumaczenia jako mediacji” z CEFR Companion Volume
- Tabela 9. Wspólny program 2. semestru (zaliczony przez obie grupy w Poczdamie)
- Tabela 10. Wspólny program 4. semestru (zaliczony przez obie grupy w Lublinie)
- Tabela 11. Analiza SWOT przygotowana przez uczestników webinarium „Podwójne dyplomy w świetle nowej ustawy”, 17.12.2020. Organizatorzy warsztatu: NAWA oraz IROs Forum

WYDAWCA:

© Narodowa Agencja Wymiany
Akademickiej, Warszawa 2022

Wydanie I

KONCEPCJA PUBLIKACJI:

Katarzyna Aleksey

REDAKTOR PROWADZĄCA:

Agnieszka Pietrzak-Kirkiewicz

EKSPERT MERYTORYCZNY:

dr inż. Dorota Piotrowska,
prof. Politechniki Łódzkiej

KONSULTACJA:

Jan Andrzej Nicał

KOORDYNACJA PRAC NAD PUBLIKACJĄ:

Magdalena Jarzyńska

REDAKCJA JĘZYKOWA I KOREKTA:

M.T. Media Magdalena Tytuła

PROJEKT GRAFICZNY:

 RZECZYOBRAZKOWE

Dziękujemy wszystkim osobom
zaangażowanym w przygotowanie
niniejszej publikacji, autorom tekstów,
a także uczelniom, które wzięły udział
w badaniach na potrzeby tego opracowania.

ISBN 978-83-963967-0-9

Publikacja współfinansowana jest przez
Unię Europejską ze środków Europejskiego
Funduszu Społecznego w ramach
Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja
Rozwój (PO WER).

